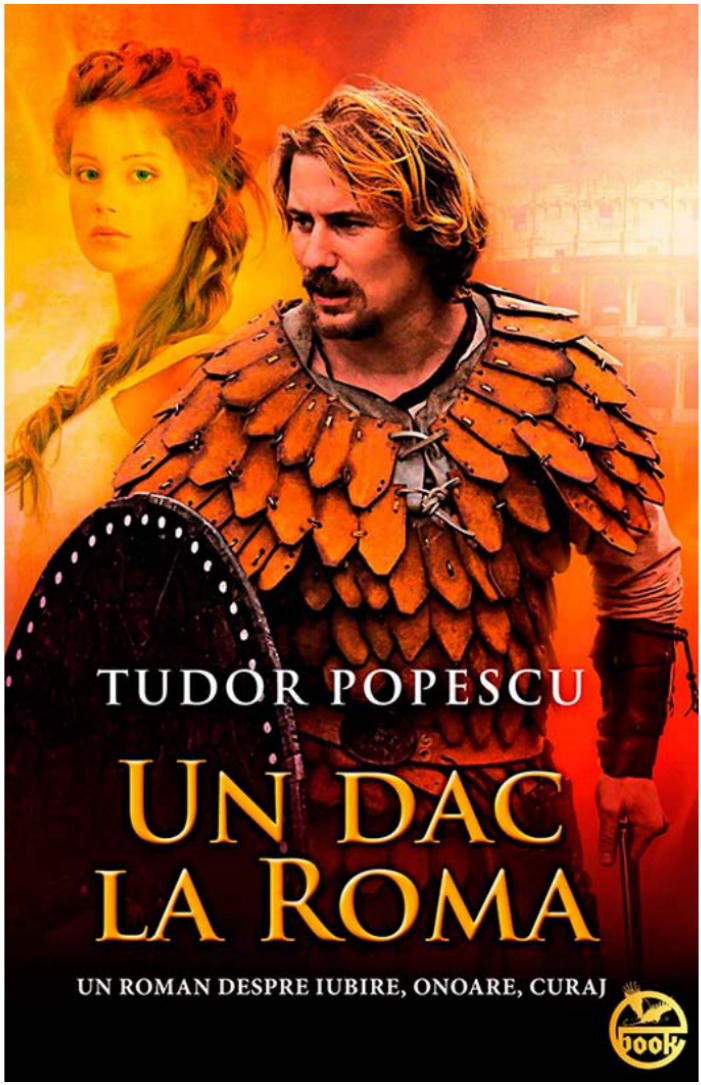
TUDOR POPESCU
UN DAC LA ROMA
UN ROMAN DESPRE IUBIRE, ONOARE, CURAJ

Tudor Popescu

Un dac la Roma

Editura Virtuală
2014

Toate drepturile rezervate

Un dac la Roma
Copyright ©2013-2014 Tudor Popescu
Coperta: Florica Zahiu
Ilustraţie: colaj pe baza fotografiei realizate de Remus Suciu

Ediţie digitală produsă de Editura Virtuală
www.editura-virtuala.ro
Tel./Fax: (+40)755-335-237/(+40)318-178-309
E-mail: office@editura-virtuala.ro

ISBN ePub: 978-606-8504-09-4 (Editura Virtuală)
ISBN Print: 978-606-93612-0-7 (Editura Sfat.info)

Toate drepturile de reproducere, integral sau parţial, prin orice mijloace, inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de căutare sunt rezervate. Reproducerea se poate face doar cu acordul scris al autorului, cu excepția unor scurte pasaje care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.

Cărţile digitale protejează pădurile şi mediul.

Această versiune este validată EPUB.

Ediţie digitală produsă de www.editura-virtuala.ro.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

Tudor Popescu (1930–1999)

Tatăl, Gheorghe, a fost primul care a rupt tradiţia seminarului şi a

teologiei fugind la paisprezece ani de acasă şi îmbarcându-se pe bricul *Mircea* pentru a-şi realiza visul de a deveni marinar. Fiul, Teodor, numele a fost „rotunjit“ în Tudor de-abia la debutul literar, a copilărit pe malul Mării Negre, lângă portul Tomis, şi la Târgovişte, lângă cetate, uimindu-şi prietenii prin talentul la matematică. După absolvirea Liceului „Mircea cel Bătrân“ din Constanţa, a pornit plin de încredere, ca orice provincial, să cucerească Bucureştiul. Facultatea de filosofie şi practica făcută într-o editură i-au dat liniştea necesară pentru a supravieţui primului contact ratat cu lumea teatrului, fiind declarat spion francez şi exmatriculat din Institutul de teatru „I.L. Caragiale“ într-o vreme în care spionii apăreau la simpla apreciere a vecinilor, colegilor sau iubitelor abandonate. Reabilitat, a fost înscris direct în ultimul an al celebrei şcoli de literatură „Mihai Eminescu“, pe care a absolvit-o fără să-şi fi dorit acest lucru.

Cariera profesională a urmat un traseu banal, redactor la Editura Tineretului, unde a întemeiat colecţia Aventura, editor la Casa de Filme Buftea, de unde a fost forţat să plece după ce a participat la producţia celebrei „Reconstituiri“, redactor-şef la *Educaţia pionierească*, redactor principal la *Era socialistă*, redactor-şef la *Urzica*, director al Teatrului de stat din Sibiu.

A debutat cu romanul *Ultima aventură*, în 1957, romanele care au urmat, istorice, poliţiste sau de aventuri, având un succes de public deosebit, marele succes putând fi considerat *Un dac la Roma*. Ca scenarist, a participat la realizarea mai multor pelicule de lungmetraj, *Aventuri la Marea Neagră* fiind poate filmul cu cel mai mare succes.

Dorinţa de a se întoarce în lumea teatrului, pe care o considera singura potrivită pentru talentul său, a făcut ca după debutul târziu ca dramaturg, în 1976, cu *Uneori liliacul înfloreşte spre toamnă*, să renunţe definitiv la proză şi să se dedice teatrului.

În câţiva ani, după cincizeci de piese scrise, comedii şi drame, după ce a fost de mai multe ori la rând cel mai jucat dramaturg român, dar şi cel mai interzis comediograf autohton, după ce a primit premiile Uniunii Scriitorilor şi ale Academiei Române, se poate spune că şi-a realizat visul din tinereţe.

Fiului meu Tudor-Vlad
şi Florenţei

ÎNTÂLNIREA

Lumina este cenuşie. Casele, pomii nu au căpătat culoare, par pete întunecate. Dinspre pădure se lasă aer tare şi rece. La porţile oraşului, străjile picotesc aşteptând schimburile. Oamenii, ca şi ziua, sunt mahmuri acum, stau anevoie în picioare. Numai cu un brânci poţi culca la pământ oşteanul cel mai încercat. Nimic nu tulbură liniştea fără cusur. Ca să nu cazi în braţele lui Morpheus, stai şi te gândeşti la câte toate. Iar dacă nu te gândeşti la nimic, zăngăni din când în când spada, faci doi, trei paşi într-o parte, alţi doi, trei în cealaltă parte, îţi umpli pieptul cu aerul rece şi te uiţi în lungul drumului, doar vei zări şirul celor care vin să te schimbe. Toată noaptea ai stat cu ochii în patru, să nu se strecoare cineva pe lângă tine, iar acum ai impresia că nimic nu se mai poate întâmpla: s-a făcut ziuă. Dar încă nu e. Acum apar *olitores* – grădinarii –, şi *gallinarii* – vânzătorii de păsări –, şi *fructuarii* – vânzătorii de fructe –, şi *vinarii* – vânzătorii de vin –, grăbindu-se să intre în oraş cu mărfurile.

Căruţele lor încărcate nu au voie să circule decât noaptea. Când soarele ajunge să dea culoare lucrurilor, trebuie să fi ajuns în *macellum*, piaţa cu tarabele înşirate una după alta, unde fiecare îşi strigă marfa într-un vacarm asurzitor. Când s-a luminat, au de acum desfăşurate produsele cât mai la vedere, ca să-i ispitească pe cumpărători. Plecau cu noaptea-n cap de-acasă, pentru că mai pierdeau o groază de timp şi aici, la poarta oraşului, să plătească *portarium*. Vama e luată cu străşnicie de funcţionari mereu încruntaţi. Dacă eşti negustor cunoscut, te mai înţelegi cu ei şi închid ochii la o parte din mărfuri, lăsându-le nevămuite, dar atunci trebuie să ai grijă ca, după ce treci de poartă, să-l tragi mai la o parte şi să-i laşi în palmă o parte din plata scutită.

Ca să ajungă aici când lumina este încă tulbure, negustorii îşi încarcă marfa în căruţe înainte de miezul nopţii, înhamă catârii sau măgarii şi pornesc la drum cu sufletul îndoit, până când ajung în drumul vicinal[1] unde întâlnesc alţi negustori şi pornesc în grup spre Aquileia.

Deşi *duumvirul* Pacuvius – magistratul – luase măsuri drastice pentru paza drumurilor, tot nu erai sigur că ajungi cu punga plină în oraş, dacă

te încumetai să străbaţi pădurile de unul singur. Şi, de la cel mai apropiat *vicus* – sat – de unde cumpărau marfa, şi până în oraş, negustorii străbăteau adesea 10–15 mile[2], prin păduri pline cu primejdii. De aceea, dacă nu se înţelegeau mai mulţi să străbată drumul împreună, veneau spre oraş ziua-n amiaza mare şi stăteau la porţi până se înnopta, când aveau voie să străbată oraşul cu căruţele încărcate. Astăzi însă se grăbeau să ajungă mai repede, pentru că se ţinea târgul de a noua zi – *nundinae* – şi muşteriii apăreau în zori.

Pe drumul care ducea spre Aquileia, stăpânul unei căruţe cu două roţi îşi îndemna de zor măgarul, cam leneş. Din când în când sărea jos, să uşureze sarcina animalului, pentru că drumul urca o pantă scurtă, dar foarte abruptă.

Tot alergând pe lângă măgar, potrivea din când în când grămezile de ceapă, varză, napi, lăptuci şi castraveţi, gata să alunece jos, din cauza zdruncinăturilor. Grădina o avea pe malul râului Gavus şi, spre toamnă, culegea roadele muncii de-o vară, pe care le ducea la oraş. Nu era negustor. Fiind cam scăpătat, nu se prea speria de tâlharii de drumul mare. Chiar dacă ar fi apărut vreunul din desişul pădurii, s-ar fi dumerit repede cu cine are de-a face şi l-ar fi lăsat în pace. Iar dacă nu l-ar fi lăsat, s-ar fi tânguit atâta, până când i-ar fi înduplecat să nu-i ia un as[3] măcar. Nu era decât un biet libert, care robise până în urmă cu câţiva ani şi hoţii s-ar fi mulţumit cu vreo câţiva castraveţi şi doi trei napi, ca să aibă ce ronţăi cât aşteptau un altul. Tâlharii – cam înmulţiţi prin această parte a locului – pândeau vreo *carruca*, trăsură elegantă, împodobită cu sculpturi în fildeş şi bronz, în care să dormiteze vreun *pretor,* sau *magistratus,* sau *censor* şi pe care să-l ia pe neaşteptate, să-i alunge soldaţii din escortă şi să se aleagă cu ceva. Sau măcar să dea nas în nas cu un *cisium,* şaretă uşoară, condus de vreun *anularius*[4] încărcat cu aur roşcat, adus tocmai din Viminacium, pe malul marelui Danuvius[5]. Se zice că *anularii* duceau acolo amfore şi obiecte de podoabă din sticlă, pe care le cumpărau ieftin din Aquileia scăldată de apele întinsei Mare Hadriaticum – unde se aflau sticlari nenumăraţi – şi le vindeau la preţ mare bărboşilor daci pentru aur şi argint. El, deşi se statornicise prin partea locului de curând, ştia că dincolo de apa largă a Danuviusului se găseşte aur mult, pe care îl capeţi uşor şi pe te miri ce, pentru că dacii nu ştiu preţul podoabelor din sticlă şi plătesc cât nu face. Iar dacă eşti curajos şi te avânţi până în inima cetăţilor lor cu câteva cuţite bune sau mărgele frumoase, capeţi aur pe care iei denari mai mulţi decât dacă ai munci o vară să cultivi zarzavaturi.

Dar prin câte primejdii trebuie să te strecori ca să ajungi la bărboşi? El, unul, socoteşte că e mai bine să stea liniştit şi să cultive linte, şi bob şi dovleci pe care să le vândă toamna cu un preţ cât mai bun şi să cumpere pentru iarnă câteva turte făcute numai din pulpă de măsline, bine

amestecate cu sare, chimen, anason şi mărar. Cu toate că orăşenii strâmbă nasul – orăşenii nu mai pot acum de lux şi subţirime! – zicând că turta miroase a rânced, el e om de la ţară şi o mănâncă cu poftă.

– *Salve*, ţăranule! se auzi strigat de un bărbat care stătea pe o piatră, la marginea drumului, părând că se odihneşte.

– *Heu mihi!* Vai mie! sări el speriat de neaşteptatul salut. *Salve!* îi răspunse cu glas nesigur, bănuitor. Încotro, drumeţule?

– Ia, până aici, la Aquileia.

– Şi de ce ai pornit pe jos?

– Dacă n-am şi eu catârul meu.

– Nu eşti cumva fugit de la stăpân? întrebă ţăranul îngrijorat, cercetându-l cu privirea.

– Sunt om liber.

– De la un timp se aude din ce în ce mai des că sclavii îşi părăsesc stăpânii şi fug să-şi capete libertatea. Unde o să ajungem?

– Tu ai fost sclav?

– Am fost. Dar mi-am ascultat stăpânul. Şi dacă astăzi am grădina mea, înseamnă că m-am răscumpărat cu bani grei, pe care numai eu ştiu cum i-am strâns.

– Bine ai făcut! Ne duce măgarul tău pe amândoi sau îl împing eu de la spate?

– Urcă-te lângă mine!

Au mers multă vreme în tăcere, ţăranul tot cercetându-l cu coada ochiului pe tânărul de lângă el. Acum îl vedea bine. Nu era de mirare că îl primise alături mai mult de frică. Cămaşa din cânepă albită plesnea pe pieptul lui bombat, pe care nu l-ar fi putut cuprinde cu amândouă braţele. Ceafa şi braţele arse de soare trădau o sănătate fără margini, ca a oamenilor de la munte. Părul îl avea retezat scurt la ceafă, barba îi creştea mare şi deasă. Măgăruşul abia urni din loc căruţa, deodată îngreunată.

Se încrucişară cu un grup de pedestraşi care zoreau în sens invers. Săbiile scurte zornăiau izbite de picior, din pricina grabei. Trecură pe lângă ei fără să-i bage în seamă.

– Zice că ieri ar fi fugit la Decebalus trei veterani, cu nevestele lor cu tot, spuse ţăranul privind după pâlcul de soldaţi. Şi-au încărcat avutul într-o căruţă şi pe-aici ţi-e drumul!

– Ce să facă acolo, că doar nu-i aşteaptă cu plăcintă de lăptuci şi pui în proţap.

– S-au dus să-l slujească pe Decebalus. S-a zvonit că dă salariu bun militarilor pricepuţi. Pe unul dintre fugari îl cunosc şi eu. A fost în Legiunea a III-a şi era un om destoinic. Când s-a liberat, a primit un petic de

pământ în satul vecin, dar nu era dedat cu munca la câmp. S-a dus la Decebalus să se facă instructor. Muştruluieşte câţiva tineri şi primeşte denari buni, fără altă bătaie de cap. E mai bine să comanzi decât să ari şi să semeni.

Ţăranul nu-şi dădu seama dacă cuvintele lui făcuseră vreo impresie tânărului, pentru că nu primi nici un răspuns. Se hotărî să tacă şi el. Mai mult ca să-şi facă de lucru, decât de foame, scoase din traista pe care o purta pe umăr câteva nuci şi le sfărâmă în palmă. Îi întinse şi lui două, spunându-i:

– Am ieşit la drumul mare.

Într-adevăr, se zărea de acum drumul pietruit. Nu mai aveau mult până la Aquileia.

Întâlniră şi alţi negustori care zoreau să nu-i prindă ziua departe de poarta oraşului.

Ţăranul era un om şiret, care cunoştea bine obiceiurile locului. Când funcţionarul se apropie să-i vămuiască marfa, el îi strecură câţiva sesterţi[6] de aramă în palmă şi îmboldi măgarul.

– Tot omul e necinstit, bombăni supărat către tânărul care îşi făcuse de treabă, potrivind marfa.

Nu-şi dăduse seama că atunci când trecuseră poarta, tânărul bărbos voise să pară că sunt împreună, că e sclavul lui. Cum intrară, însă, în oraş, se despărţiră, tânărul urându-i să-şi vândă marfa cu preţ cât mai bun.

Se luminase bine. Casele căpătaseră conturul şi culoarea lor. După ce stătu câteva clipe în cumpănă, de parcă nu s-ar fi hotărât încotro să se îndrepte, tânărul porni pe un *iter* – stradă îngustă, pavată cu bolovani mari de piatră. În scurt timp se găsi în dreptul unei *taberna* cu zidul ieşit mai spre mijlocul străzii. O firmă nu prea mare, din lemn, prinsă de-a curmezişul în perete, vestea trecătorul că acolo este *taberna „Ad aqua mulsa“* – „La apa îndulcită“. Era un local ieftin, pentru sărăcimea din cartier. De jur-împrejurul pereţilor mese şi scaune vechi şi murdare, înghesuite unele în altele, ca să încapă cât mai multe. În fundul încăperii era tejgheaua, cam joasă, care lăsa să se vadă aproape în întregime pântecele uriaş al proprietarului. La ora aceea muşteriii încă nu sosiseră.

După ce salută, tânărul îşi luă o cană din stativul de lângă tejghea şi trecu în cea de a doua încăpere, despărţită printr-o arcadă de prima. Aici, pe lângă pereţi, erau bănci şi mese lungi.

– Încă nu e caldă apa, îi spuse un sclav care sufla cât putea în cuptorul din colţ, încercând să înteţească focul.

– E chiar rece?

– Abia s-a dezmorţit.

– Eu nu beau vinul decât dacă e apa caldă şi bine îndulcită.

Stăpânul apăru şi-l zori pe sclav, apoi îl întrebă pe muşteriu ce vrea

să bea.

– Adu-mi un vin mai bun, din prima stoarcere.

După cum arăta taberna, tânărul bănuia că aici se servesc mai ales vinuri făcute din tescovina rămasă după prima stoarcere, la care se adăuga apă şi se lăsa iar la fermentat. Vinul stors a doua oară ieşea apos.

Stăpânul era un om orgolios, aşa că precizarea muşteriului, care dovedea părerea lui despre tabernă, îl înfurie de-a binelea:

– Hei, unde crezi că te afli? N-ai mai trecut prin Aquileia? La mine n-ai să găseşti vin pentru sclavi. Dacă vrei, îţi dau şi vin de Falern şi de Cecub. Coboară în crama mea să te convingi. Şi *mulsum*[7] am într-un vas mare să te îneci în el.

Negustorul minţea şi tânărul mustăci un zâmbet, gândindu-se că trebuie să fie grec. Numai grecii erau atât de orgolioşi.

În timp ce vorbea, grecul – pentru că grec era – se duse în colţul încăperii şi scoase o cană mare de vin dintr-un *dolium* smolit până la jumătate, pe care o trânti apoi pe masă:

– Soarbe din ăsta! Să-mi spui pe urmă dacă ai băut vreodată un vin mai bun. Simţi de la o milă parfumul petalelor de trandafir, pe care le-am pus cu mâna mea în el. Aşa e?

Între, timp sclavul încinsese focul şi apa se încălzise, aşa că muşteriul îşi amestecă vinul cu ea. Sorbi de câteva ori zgomotos, pocnind din limbă, apoi recunoscu, mai mult ca să-l potolească pe stăpân:

– Ai dreptate, de multă vreme n-am mai sorbit o băutură mai bună ca asta.

– De unde vii? se interesă negustorul, privind spre încălţămintea colbuită a muşteriului.

Avea labe mari, bine strânse în opinci din piele netăbăcită, legate de glezne cu curele late de un deget. Încălţămintea era călduroasă şi stăpânul se gândi că trebuie să fi sosit dinspre munte, unde auzise că se răcise vremea.

– De dincolo de Emona. În dreptul ei, pe malurile râului Savus[8], tatăl meu are o stână. I-a prins turma o ploaie rece şi au pierit mai bine de jumătate dintre oi.

În timp ce vorbea, tânărul îşi privea picioarele, ca şi când ar fi fost martorele cuvintelor lui. Şi erau, pentru că dovedeau că umblaseră drum lung. Piciorul îi era înfăşurat în obiele de pânză albă, pătate de noroi. Murdară era şi tunica, din lână albă, cam scurtă, încât părea că nu fusese lucrată pe măsura lui. Partea din faţă nu-i ajungea până la genunchi, iar cea din spate se lăsa două degete sub încheietura piciorului. La brâu, tunica era strânsă pe corp cu o curea nu prea lată, subliniind îngustimea şoldului, aproape nefirească în raport cu lăţimea deosebită a umerilor.

Curând, prima încăpere se umplu de tot felul de oameni, veniţi să soarbă în fugă o cană cu vin, înainte de a se duce la alte treburi. Fiecare vorbea despre altceva, mai tare decât vecinul. Tânărul îşi tot îndrepta mereu ochii albaştri spre intrare, de parcă ar fi aşteptat, din clipă în clipă, să sosească cineva. Mai avu însă mult de aşteptat, până când să apară în deschizătura uşii un tânăr înalt şi subţire ca un ţipar. Cum păşi în încăpere, căută şi el grăbit cu privirea printre muşterii.

– Dates! se auzi strigat.

După o clipă de nedumerire, se repezi spre primul client.

– Ziper!

Ziper îşi luă prietenul în braţe şi-l săltă de câteva ori de la pământ, făcând să-i pârâie oasele, încât acesta, cu toată bucuria, se strâmbă de durere.

– Lasă-mă, nebunule! Vrei să mă trimiţi în dar lui Hades?

Prietenia lor putea să te mire, pentru că în timp ce Ziper părea un muntean, cam din topor, Dates putea fi socotit un tânăr foarte elegant, sosit de curând chiar din strălucitoarea Romă. El purta părul scurt, pieptănat pe frunte şi barba rasă ca-n palmă. Piciorul îi era legat de cureluşele unui *calceus* din piele neagră cu talpa groasă, care îl făcea să pară şi mai înalt. Căputa ce urca de la călcâi, până la pulpa piciorului, avea o tăietură nouă, fiind mult mai îngustă decât de obicei, parcă intenţionând să sublinieze astfel subţirimea gleznei. *Lacerna* – haina de ploaie, bună în călătorii, cu glugă şi fără mâneci – cădea bine pe trupul lui subţire, iar culoarea ei albastră înviora şi mai mult albastrul ochilor.

După prima izbucnire de bucurie, Ziper se dădu un pas înapoi, să-l privească mai bine pe prietenul aşteptat, şi abia acum, cercetându-l, păru că observă mari schimbări. Se scărpină în creştetul capului, nedumerit, şi spuse, după ce şuieră lung:

– Dar ştiu că ţi-a priit statul la Roma! Poate că nici nu mai eşti aşa cum te ştiu eu...

– Ia nu mai vorbi prostii! îl repezi prietenul. Doar nu te-ai speriat de părul meu scurt.

– Ha, ha! izbucni prietenul, pipăindu-i obrazul alb. Şi tu eşti unul dintre cei care se văicăresc de două ori pe săptămână în braţele bărbierului. O, ai smuls-o! făcu el, plimbându-şi dosul palmei pe obrazul tânărului elegant, amuzat de gestul lui.

Într-adevăr, îşi smulsese barba numai cu trei zile mai înainte, ca să fie bărbierit pe drum. Ştia că, odată plecat din Roma, îi va fi greu să găsească pe drum un bărbier atât de îndemânatic precum cel cu care se obişnuise timp de trei ani: un libert renumit, priceput să întindă pe obraz o alifie numai de el preparată, dar în care clienţii bănuiau că amestecă grăsime de măgar şi fiere

de capră. Smulsul bărbii nu mai era, după aceea, atât de dureros. Ziper, râzând de el, îi amintea că de acum încolo va încăpea pe mâinile sclavului care îl aştepta afară, şi pe care îl pusese să stea zile întregi pe lângă bărbier, să-i prindă meşteşugul. Pentru că nu avea pomada bărbierului de la Roma, îşi cumpărase un brici bun, greu, pe care îl plătise foarte scump.

Ieşiră în faţa prăvăliei şi Ziper zări un sclav aşteptând rezemat de zidul casei vecine. În faţa lui avea doi desagi atât de mari, încât chiar el, uriaşul, se întreba cum de i-o fi purtând. Spre marea lui mirare, sclavul ridică desagii cu o uşurinţă neaşteptată, punându-i pe umăr.

– Dar ce ai în desagii ăştia? îl întrebă pe Dates.

– Înţelepciunea lumii, Ziper!

– Nu e prea grea, după câte văd.

– E grea, sau uşoară, după cum îţi convine sau nu. De multe ori înţelepciunea asta ni se pare într-un fel sau altul.

– Vorbeşti de parcă vii din înălţimea *Cogaionului.* Doar n-ai stat acolo în tovărăşia preasfinţilor părinţi. Îmi pare rău că nu te prea înţeleg.

– Nici nu e timp, Ziper, trebuie să ne grăbim. Am de gând să cumpăr trei cai, cu care să pornim la drum. Astăzi e zi de târg.

– De grăbit, şi eu mă grăbesc, dar mai întâi să ne terminăm treburile. Crezi că am venit tocmai aici, în Aquileia, numai ca să te întâmpin?

– Mi-ai trimis vorbă că mă aştepţi.

– E adevărat că Decebal m-a trimis să-ţi ies în cale. Drumul de-a lungul Savus-ului e plin de primejdii. Dar mai sunt şi altele treburile mele. Am aranjat totul, nu a rămas decât să mă duc să-i iau.

Se apropie de urechea prietenului şi-i vorbi tot privind în jur. Desigur, îi împărtăşea o taină,

– Atunci, spune-mi ce să fac? întrebă Dates, lămurit.

– Să cumperi cai buni şi o căruţă şi mai bună, care să ţină la drum lung. Apoi să ne aştepţi lângă poarta oraşului, după ce s-o întuneca. Pentru tine caută şi o şa, să nu te doară...

S-au despărţit. Ziper a plecat grăbit, sărind peste bălţoacele strânse în mijlocul drumului de la ploaia din ajun. În graba lui, era gata să strivească o raţă dintr-un cârd mânat de la spate de o sclavă pricăjită. Curând ajunse în cealaltă parte a oraşului şi apucă iar pe un *iter* pietruit în dale mari, de la un perete până la celălalt, dar atât de îngust încât puteai pune palmele pe două case deodată. Gândurile i se învârteau în cap cu repeziciune. Îi stăruia în minte înfăţişarea lui Dates. Deşi nu-i putea reproşa nimic în purtarea faţă de el, i se părea schimbat.

Se despărţiseră cu patru ani în urmă, după ce, de mici copii, fuseseră mereu împreună. Dates era fiul sorei lui Decebal şi regele îl iubea ca

pe propriul lui copil.

Tatăl lui Ziper fusese mult timp în fruntea cetăţii Germisara. Se trăgeau dintr-o cunoscută familie de tarabostes şi, când Decebal a schimbat conducătorii cetăţilor, punând în fruntea lor oameni de nădejde, tatăl lui plecase acolo. El, Ziper, nici atunci nu se despărţise de Dates, pentru că Decebal îl ţinuse pe lângă palat, ca să se joace împreună.

Când Domitianus şi-a trimis oastea în Dacia, şi Fuscus, orgoliosul comandant, a trecut Donaris-ul9, cei doi prieteni fuseseră trimişi la Germisara, să stea la adăpost, deşi ei ar fi vrut să pună mâna pe scut şi să se avânte în luptă. Pe atunci numărau fiecare câte paisprezece primăveri, şi se credeau buni de luptă, pentru că nu era zi în care să nu ţină scuturile în dreptul piepturilor şi să nu se atace unul pe celălalt. Mare le-a fost părerea de rău că nu sunt ostaşi de-adevăratelea, atunci când a sosit vestea că aquila10 Legiunii a V-a Alaudae este în mâinile dacilor şi că însuşi Fuscus zace fără viaţă pe pământul rece. A fost o bucurie de nedescris în cetate, fiecare om fiind pe buze cu numele lui Decebal, marele învingător.

În anul următor, când romanul se apropiase iar ameninţător de inima Daciei, nimeni n-a mai putut să-i ţină locului. Amândoi prietenii s-au dus să-l înfrunte pe Tettius Iulianus. Niciodată nu s-au mai şters din mintea lor imaginile luptei de la Tapae. Se ţinuseră tot timpul în preajma lui Decebal, având credinţa că îl apără, că-i sunt cele mai credincioase străji. Îl văzuseră atunci pe marele conducător supărat că prudentul Tettius nu se avântă în strâmtoare, ca orgoliosul Fuscus. Lupta fusese cruntă şi romanii înaintaseră pas cu pas. Apoi trăseseră noaptea de spaimă în care Vezina, Marele Preot, luptător încercat, nu se mai înapoiase în tabără. Cu toţii crezuseră că îl chemase Zamolxis în împărăţia lui. Dar când luna începuse să se şteargă de pe cer, el apăruse viu şi nevătămat, în mijlocul alor lui, povestind că se furişase cu greu printre străjile romane. Avântându-se prea în mijlocul luptei, se trezise înconjurat din toate părţile de soldaţii legionari, şi viaţa lui n-ar mai fi atârnat decât de un fir de păr, dacă nu s-ar fi lungit la pământ să facă pe mortul. Numai după ce se lăsase întunericul, se ridicase şi pornise spre ai lui.

Decebal, şi Vezina, şi Diegis – fratele regelui – au rămas la sfat, şi în zori, Reiciper, bătrânul tarabostes, prefectul de la Appulum, se îndreptase spre tabăra romană, ducând cu el cuvântul de pace. Decebal, stând pe un dâmb, proptit în sabie l-a urmărit cu privirea până departe. Vântul bătea din spate şi barba lui deasă tremura, zbătându-se. S-a urcat mereu pe movila aceea, până când Reiciper a apărut iar în vale, păşind greoi, că avea de acum o vârstă înaintată. Venea cu capul plecat şi Decebal a înţeles răspunsul romanului încă înainte să-l audă rostit.

Nici pace n-a vrut romanul, nici n-a pornit spre Sarmizegetusa, aşa

cum se aşteptaseră ei.

S-au trezit, mai târziu, cu solii care primeau pacea pe care o respinseseră cu puţin mai înainte. De data asta Diegis, fratele lui Decebal, pornise spre tabăra duşmanului să-l întâlnească pe împăratul Domitianus. El plecase însoţit de o coloană de captivi romani, pe care îi eliberaseră, ca să câştige bunăvoinţa împăratului, şi se înapoiase cu o diademă pe cap, semn că, din ziua aceea, Decebal era supus şi client al Romei. Diadema era pentru Decebal, dar marele rege n-a pus-o pe cap. A rămas cu ea în mână, privind-o lung, cu ochii lui albaştri, tăioşi. Ziper îşi amintea bine clipa aceea, pentru că în jur domnea o linişte de sanctuar. Vezina a fost cel care a citit papirusul adus de Diegis. După ce l-a terminat, s-a îndreptat către rege şi i-a spus că nici o clipă de linişte nu-i mai aşteaptă.

Şi aşa a fost. Toate cetăţile au prins de atunci să se întărească. De la Roma au sosit meşteri pricepuţi, care îi sfătuiau cum să tragă conductele de apă sau cum să înalţe valurile de pământ şi zidurile de piatră.

Trecuseră câţiva ani de când toată Dacia muncea cu râvnă, când Dates a venit la Decebal şi i-a spus, cu faţa udă de lacrimi, că nu vrea să plece la Roma. Decebal îl trimitea acolo să înveţe arta marilor maeştri de a întări cetăţi, de a întinde drumuri trainice şi de a face baliste şi catapulte. A trebuit să-l asculte. Trecuseră de atunci patru primăveri şi, iată, Ziper se trezise în faţă cu un tânăr roman elegant, în care cu greu îl recunoştea pe prietenul Dates, căruia, la despărţire, abia îi mijise barba blondă, rară ca un lan semănat fără pricepere. „Oare i s-o fi schimbat şi sufletul?“ Ăsta era gândul ce nu-i dădea pace. „Nu cumva s-o fi lăsat şi el furat de viaţa uşoară a Romei? Nu cumva o fi punând şi el, mai presus de orice, frumuseţea togii?“ În tot acest timp, de multe ori iscodise neguţători veniţi tocmai din inima Forumului, până la Sarmizegetusa, cu încărcătură de vase subţiri sau podoabe alese, pentru fiicele de tarabostes, şi aflase veşti care îl cutremuraseră. La Roma domnea desfrâul!...

El, Ziper, nu stătuse o clipă în toţi aceşti ani. Decebal îi încredinţase misiuni de cea mai mare taină, pe care le îndeplinise, stârnindu-i admiraţia. Şi acum venise tocmai aici, la Aquileia, cu o treabă deosebită.

Ar fi păşit mai departe, răscolit de gânduri, dacă nu l-ar fi trezit zgomotele când subţiri, când groase, ale unor ciocane bătând nicovala. Se opri locului, pe gânduri, apoi porni iar, ferindu-se în dreptul caselor. Chiar la capătul acelui îngust *iter* era o construcţie nu prea mare, de fapt un acoperiş susţinut de patru stâlpi de piatră. De unde era acum, vedea ce se petrece sub el. Într-un colţ, un sclav întreţinea o vâlvătaie de foc pe o vatră, în timp ce un altul, cu nişte cleşti foarte lungi, tot mişca barele de fier puse la înroşit. Alţi doi subţiau un cuţit de plug, roşu, pe care un al treilea îl ţinea în cleşte şi-l

aşeza, când mai într-o parte, când mai în alta, pentru a-l lovi unde trebuie. Munca era în toi. Toţi cei şase sclavi aveau în faţă câte un şorţ lung până în dreptul genunchilor, în sus fiind în pielea goală. Dar şi aşa, transpiraţia şiroia pe pielea lucioasă, înnegrită de fum.

Ziper ştia că meşterul, care învârtea cuţitul lovit de ceilalţi doi sclavi, era unul dintre cei mai pricepuţi din toată Aquileia. Stăpânul se mândrea cu el, pentru că îl adusese tocmai din atelierele renumite de la Puteoli, aşezat pe coastă, la Mare Tyrrhenum. Oricine ştia că acolo, în regiunea Campania, sunt cei mai buni *fabri ferrarii* – fierari – strânşi în ateliere mari care se întreceau în pricepere cu meşterii din Mantua, din Brundisium sau din Capua. Acest Plautius îl costase pe proprietarul fierăriei mai mult decât toţi ceilalţi sclavi la un loc şi, deşi Ziper încercase să se înţeleagă cu el şi să-i ofere un preţ aproape dublu, tot nu se învoiseră. Aşa a ajuns să se înţeleagă direct cu Plautius, căruia îi făgăduise libertatea, dacă îl urmează la Sarmizegetusa. Fierarul primise târgul, dar pusese condiţia ca odată cu el să vină şi Marcus, un tânăr la care ţinea mult. Ziper s-a bucurat când a auzit că, în loc de un meşter, va avea doi, cu atât mai mult cu cât bătrânul Plautius îl încredinţase că şi tânărul meşterise, până la venirea lor în Aquileia, lănci şi spade din fier tare, la care era priceput ca oricare altul. Cu atât mai bine!

Decebal aflase că meşterii din Puteoli ştiu să prepare în aşa fel fierul, încât poţi lovi cu toată puterea spadă de spadă fără să se îndoaie. Nu auzi decât un sunet plăcut, ca un ţistuit de pasăre, iar dacă e noapte, şi lovitura e bună, vezi cum sar scântei din ele. „Aşa meşteri să-mi aduci, Ziper!“ îi ceruse Decebal, când pornise la drum, cu sânul plin de aur. Ştia că la romani totul se putea cumpăra cu aur.

Decebal ceruse de mai multe ori Romei să-i trimită meşteri fierari, dar nici unul dintre cei sosiţi nu ştiau pregăti acel fier tare, aşa că atelierele din Appulum şi din Potaissa modelau încă vârfurile de lance, şi topoarele, şi pumnalele, şi zăbalele, şi pintenii, şi vârfurile de săgeţi, şi securile de luptă din fier moale. Ziper făcu în aşa fel încât să fie văzut de Plautius. Fierarul privise tot timpul într-acolo: îl aştepta. El făcu semn unuia dintre cei doi sclavi, care loveau cu barosul, să mai ţină puţin cuţitul de plug în foc, apoi se apropie de Ziper, ştergându-şi fruntea cu dosul palmei. Se traseră amândoi în dreptul casei, ferindu-se de privirile celorlalţi sclavi.

– Am venit, spuse Ziper.

– Şi eu sunt pregătit. Ai adus îmbrăcăminte pentru amândoi?

– N-ai nici o grijă. Noi suntem trei. Te aşteptăm diseară lângă poarta oraşului.

– Arme aveţi?

– Numai eu.

– Aduc trei săbii.

– Bine te-ai gândit.

Ziper îi prinse braţul, aproape de cot, în semn de salut, şi Plautius făcu la fel. Meşterul îi reţinu braţul, spunându-i, destul de încurcat:

– Stai! Mai e ceva. Trebuie să mai iau pe cineva cu noi.

– Un meşter?

– Fata mea.

– Ce spui? sări Ziper, nemulţumit. De femei avem nevoie?! Uiţi ce drum trebuie să străbatem?

– Fără ea nu plec, spuse meşterul atât de hotărât, încât Ziper rămase cu gura căscată, nemaiîndrăznind să rostească o vorbă. Trebuie să o iau şi pe ea, continuă bătrânul, şi glasul lui îşi pierdu asprimea. E frumoasă, Ziper! Cea mai frumoasă fată pe care ai văzut-o în viaţa ta! Pentru ea fug de aici. Mi-ai făgăduit libertatea.

Bătrânul îi strânse braţul cu putere, de parcă încerca să-l convingă şi prin acest gest. Ziper stătea în faţa unui tată deznădăjduit care îl privea rugător, cu ochii umeziţi.

– Stăpânul a luat-o în casă, abia aşteaptă să se coacă. Nu are decât cincisprezece ani. E încă o copilă. Şi să ştii că nu s-a născut sclavă. Ne-a luat din îndepărtata Aquitania. Suntem gali. Marcus a cumpărat-o odată cu mine şi a adus-o în atelierele de la Puteoli.

Ziper înţelese că n-are încotro şi primi s-o ia şi pe Livia, fiica lui Plautius.

– O, Ziper, să-ţi dea bunul Dumnezeu viaţă lungă şi sănătate!

– Cine să-mi dea sănătate?!

Bătrânul tăcu încurcat. Îl luase gura pe dinainte şi rostise vorbele fără să se gândească, iar tânărul îl văzu înălţându-şi privirea spre cer şi şoptind ceva, neînţeles pentru el.

– Spune-mi şi mie, Plautius, cine este Dumnezeu ăsta, al cărui nume l-ai rostit?

– E un zeu în puterea căruia am început să cred de când am fost adus la Puteoli. În toată Campania sunt mulţi care cred în el. Mai ales ţăranii. Cei care se închină lui îşi spun creştini. S-au înmulţit şi în Latium, şi în Apulia, şi în Lucania, deşi Nero şi-a dezlănţuit furia asupra lor.

I-a vorbit despre noul zeu, până când Ziper, lămurit, i-a spus:

– Tu crezi în Zamolxis, ca şi noi. Zamolxis e în cer. Când e cerul limpede, ca acum, el ne priveşte, iar când norii îi astupă faţa, îi gonim cu săgeţi.

– Nu e Zamolxis. E un alt zeu, mai bun. El nu cere vieţi omeneşti.

El e zeul celor sărmani, pe care cerul îi aşteaptă. Fericiţi cei săraci, că a lor este împărăţia cerului! Aşa spune zeul cel nou, singurul adevărat, pentru că el le-a făcut pe toate câte ne înconjoară.

– Nu ţi-am spus eu că tu crezi în Zamolxis? El este unul singur. Tu îi spui Dumnezeu. Când ai să ajungi în Dacia, să nu vorbeşti nimănui de noul zeu, dacă vrei să n-o păţeşti. Nimeni nu vrea să-i dea alt nume lui Zamolxis.

– Nu-l pomenesc nimănui, Ziper. Am să mă închin lui numai eu şi Livia.

Aquileia are cinci porţi. Cea mai mare este aceea dinspre apus, pe care intră Via Postumia, lată şi pietruită, şi pe care ajungi în şapte-opt ceasuri tocmai la Opitergium. Via Postumia e dreaptă ca în palmă şi acoperită cu lespezi mari de piatră, între rosturile căreia constructori pricepuţi turnaseră var hidraulic tare, încât era o plăcere să călătoreşti dintr-un loc în altul. Pe celelalte patru porţi ieşeau drumuri vicinale, consolidate numai cu un strat de piatră spartă şi bătătorită, dar pline de gropi. Ziper şi Dates aşteptau în faţa porţii pe care porneau cei care voiau să ajungă la Ocra, la Naupartus, sau mai departe, la Emona. Ei nădăjduiau ca în zori să vadă Emona, deşi până acolo erau vreo 60 de mile. Trebuiau să se grăbească, pentru că în mod obişnuit nu se parcurgeau mai mult de 40–50 de mile pe zi. Toată noaptea trebuiau să îndemne caii, dacă voiau să ajungă. Până acolo Ziper ştia că sunt patru *mutationes* unde ar fi putut să-şi schimbe caii obosiţi pe alţii, dar şi că ei le vor ocoli. Vor dormi câteva ceasuri, apoi se vor grăbi iar spre Neviodunum. Numai acolo vor îndrăzni să poposească ceva mai mult.

Se înnoptase. Dates şi Ziper se învârteau în jurul căruţei, nerăbdători. Doi cai negri, nu prea mari, dar nervoşi, şfichiuiau din cozi. Găsise cai buni, iuţi, potriviţi pentru ce le trebuia. Alături, un al treilea cal, pe care urma să călătorească Dates.

Din când în când Ziper privea luna şi ofta văzând că cei aşteptaţi nu sosesc. Oare s-o fi întâmplat ceva? Dacă i-a prins, înseamnă că şi ei sunt în primejdie. Ziper se temea mai mult de fată, că nu-şi va ţine gura, când o va ameninţa stăpânul.

În sfârşit, trei umbre, fiecare cu câte o bocceluţă în mână, se apropiară. Ziper îl recunoscu pe bătrânul meşter, după mersul cam greoi şi legănat. O ducea pe fată de mână.

– Haideţi mai repede! Ce aţi întârziat atâta?

– Am aşteptat să adoarmă stăpânul, şopti sclavul. Până mâine, în zori, n-o să afle nimeni că am fugit.

Neliniştea îl cuprinse cu adevărat pe Ziper abia când o privi, foarte de aproape, pe Livia. În clipa când îi văzu mai bine ovalul lunguieţ al feţei,

ochii negri ca tăciunele şi părul spic, împletit într-o coadă bogată, rotată în vârful capului, pricepu că-i paşte o mare primejdie. Stăpânul avea să facă totul ca s-o aducă iar să-i înfrumuseţeze casa.

Tatăl simţi tulburarea tânărului şi o prinse iar pe fată de mână, înspăimântat, presimţind o ameninţare. Oare unde se ducea? În mâinile cui avea să ajungă? Cine era acest tânăr în care avusese atâta încredere?

Toate aceste întrebări şi le punea prea târziu. Dacul îi şi dăduse în mână o *laena* – manta – făcută dintr-o ţesătură groasă, strâmtă pentru umerii fierarului, dar bună pe răcoare, dimineaţa. Îl făcea de nerecunoscut. Pentru fată pregătise o *paenula*, din ţesătură fină, pe care aceasta o trase peste îmbrăcămintea în care venise. *Paenula* era nimerită la drum lung, pentru că oricând te putea apuca o ploaie sau o vreme rea. Fata primi şi o glugă, puţin cam mare, dar care îi ascundea în întregime faţa.

Ziper şi sclavul care îl însoţea pe Dates se aşezară în faţă, iar fata, Plautius şi tânărul Marcus, în spate.

În dreptul porţii, Ziper strigă străjii:

– Salut Macrolius! Dacă treburile merg bine, mâine sunt înapoi cu zarzavat proaspăt.

Cel care păzea nu prea avea chef de vorbă, aşa că nu-l învrednici cu nici un răspuns. Dar nici nu s-a mirat că negustorul îi ştie numele, pentru că făcea de mult timp serviciul aici şi era cunoscut de cei care ieşeau şi intrau toată ziua bună ziua.

Cum se depărtară, Ziper dădu bici cailor, să-l ajungă pe Dates, pornit cu puţin timp mai înainte.

Curând intrară în pădure şi zgomotul roţilor se auzi şi mai tare. Întunericul devenea de nepătruns când crengile arborilor se uneau deasupra capetelor, formând un tunel. Din când în când, Ziper lăsa caii la pas şi atunci auzeau trapul celui din faţă. Din pădure nu venea nici un zgomot şi liniştea asta desăvârşită sporea teama din sufletul fetei. Se cuibări la pieptul tatălui, oftând uşor, dar nu atât de încet încât să n-o audă Ziper. De câteva ori tânărul trăsese cu coada ochiului spre ea, dar singurul care îl văzuse fusese tatăl, din ce în ce mai îngrijorat.

Dates călărea la câţiva zeci de metri în faţă. El trebuia să fie cu ochii în patru, să prindă de veste orice cursă ce li s-ar fi întins. Ştiau cât e de primejdios să umbli noaptea prin inima pădurii. Numai că gândurile lui Dates de mult fugiseră aiurea. Era a patra noapte de când n-o mai văzuse pe Arria. La despărţire, ea plânsese pe umărul lui, şoptindu-i: „Tu mori pentru mine, Dates! Niciodată n-am să te mai văd!“ Şi îl plânsese ca pe un plecat dintre cei vii. Câţi bărbaţi de seamă din Roma n-ar fi dat orice numai pentru o privire a Arriei, iar ea plânsese la pieptul lui, mărturisindu-i că-l iubeşte.

Aproape patru ani l-a iubit din tot sufletul, deşi el, Dates, suferise de multe ori în acest lung timp. Îl durea sufletul că Arria îl iubea ferindu-se de ceilalţi. Era convins că-i era ruşine de sentimentele ei. Se îndrăgostise de un „barbar“, când în jurul ei roiau căpeteniile de oşti, şi feciorii de pretori, şi consulii, şi guvernatorii provinciilor îndepărtate. Toţi veneau zi de zi s-o aplaude, îi trimiteau sclavi încărcaţi cu flori, îi pândeau lectica, s-o întâmpine. Iar ea nu mai primea de la o vreme pe nimeni, stârnind şi mai mult curiozitatea acestor tineri eleganţi. Nici unul nu bănuia că, odată cu lăsarea serii, prin grădina din fundul curţii, intra la ea tânărul „barbar“.

Trecuseră patru ani de când ochii lui curioşi se plimbaseră pe zidurile Colosseum-ului, de când privise, pentru prima dată, mut de uimire, la o luptă în Circus Maximus, de când îşi plimbase paşii şovăitori în Forum sau de când intrase în Termele lui Diocletianus, pentru a face o baie romană. Într-o zi, Apollodorus din Damasc, al cărui elev devenise, l-a invitat la Arria. Din prima clipă privirile lor parcă s-au lipit, şi când Apollodorus l-a prezentat ca pe un tânăr „barbar“ venit să înveţe arta construcţiilor la Roma, iar ea s-a apropiat de el, s-a simţit atât de nesigur pe picioare, încât s-a temut să nu cadă. Tulburată de privirea lui speriată, Arria a avut mai multă grijă de el decât de ceilalţi.

Până în ziua aceea, Dates nu-l mai însoţise niciodată pe Apollodorus într-o vizită. În sfârşit *magister* socotise că inteligentul barbar, care îl uimise prin repeziciunea cu care învăţa totul, se cizelase îndeajuns încât putea să se lase însoţit de el. Dacă n-ar fi ştiut cine este, l-ai fi crezut unul dintre acei tineri nobili care se învârt toată ziua prin Forum, ca să-l întâmpine clienţii.

Dragostea Arriei fu pentru Dates cea mai mare bucurie, dar şi cea mai mare durere. Fusese fericit ştiindu-se iubit de ea. Îi dăduse nenumărate dovezi. De când îl cunoscuse, nici un alt bărbat nu se mai putuse lăuda că a luat masa numai cu ea. În acelaşi timp, Dates suferise pentru că Arria îşi ascunsese faţă de ceilalţi sentimentele. Orgoliul lui se zvârcolise ori de câte ori, fiind şi alţi invitaţi de faţă, trebuise să facă pe nepăsătorul, să n-o soarbă cu privirea – îi atrăsese atenţia să n-o mai privească atât de flămând –, să asiste nepăsător cum ceilalţi se învârt în jurul ei, copleşind-o cu complimente. Degeaba îi explicase ea că, dacă Roma ar fi aflat că marea Arria s-a îndrăgostit de un „barbar“, ar fi părăsit-o cu toţii, că nici unul n-ar mai fi venit să-i arunce flori la spectacol, iar casa ei n-ar mai fi fost locul de întâlnire al celor mai subtile minţi.

Dar ce însemnau toate aceste argumente pentru orgoliul unui îndrăgostit? El ar fi vrut s-o vadă lipsindu-se de toate şi pornind cu el de mână departe, în cetatea de dincolo de Danuvius, în mijlocul poporului său, popor

de oameni aspri şi drepţi, cu bărbile mari, fără urmă de frică în ochii lor albaştri precum cerul Romei. El nu-şi dădea seama sau nu voia să înţeleagă că Arria nu putea trăi fără spectacolele ei, fără adoratori, fără flori, departe de viaţa tumultuoasă a Romei. Ce să facă ea în mijlocul acelor oameni despre care chiar el îi spusese că iarna umblă îmbrăcaţi în piei cu miros nu prea plăcut?

Despre toate astea vorbeau în lungile lor plimbări, când ea îşi lăsa lectica acasă şi, cu faţa acoperită, pentru a nu fi recunoscută, porneau să se plimbe spre marginea oraşului. Deşi locuia în cartierul Quirinalis, de multe ori treceau apa Tibris-ului pe podul Aelius, ajungând până la Circus Neronianus. Altădată porneau pe Via Salaria, ieşeau pe Porta Salaria, şi se pierdeau în câmpul verde, odihnitor. Ajunsese să cunoască Roma până în cele mai îndepărtate colţuri. O străbătuse şi singur, cu sulul de papirus sub braţ, schiţând marile edificii care făceau faima acestui „Centru al lumii“.

Astăzi era convins că şi el ar putea să înalţe asemenea ziduri, deşi se simţea chemat spre altceva. Odată cu Arria, descoperise poezia. La ea găsise zeci, sute de suluri de versuri, tragedii şi comedii. Îi era recunoscător că-i pusese în mână opera tradusă a marelui Homer sau pe aceea a lui Plautus şi Terentius. Prin ea îi cunoscuse mai ales pe Vergilius şi Ovidius. Nopţi întregi citiseră amândoi. Arria recita atât de frumos, încât mult timp după aceea glasul ei îi stăruia în gând.

Într-o zi a simţit nevoia să-şi aştearnă pe papirus propriile-i gânduri, şi Arria i-a jurat că niciodată nu i-au fost adresate versuri atât de mişcătoare. De atunci, în biblioteca ei se strânseseră, sul lângă sul, versurile lui. Scrisese şi întâmplările hazlii ale unui spectacol de mimi, pe care Arria le jucase, împreună cu el, şi care se bucurase de un mare succes. Ar fi ajuns un mim cunoscut, dacă într-o zi n-ar fi apărut sclavul care i-a cerut să se înapoieze. Decebal avea nevoie de el. Iată, acum călătorea spre Donaris, însoţit de inimosul Ziper, de care îi fusese de atâtea ori dor. Dar ce era el de vină că în clipa întâlnirii lor inima i s-a strâns? În amintirea lui, Ziper se păstrase altfel decât era. Fusese idealul pe care nu spera să-l ajungă vreodată. Era cel mai drept, cel mai puternic, cel mai iscusit tânăr pe care îl cunoscuse în viaţa lui. Nici unul nu reuşea să alerge atât de repede ca el, să taie dintr-odată cu securea un arbore atât de gros, să se caţăre atât de repede până în vârful celui mai înalt stejar. În *taberna* din Aquileia îi apăruse în faţă un alt om. Se dezobişnuise să vadă atâta barbă pe obrazul unui bărbat. Încălţămintea îi era simplă, iar când îşi strânseseră braţele simţise mirosul înţepător al transpiraţiei. Şi el nu voia să fie nedrept cu acest prieten al copilăriei lui, pe care îl iubea ca pe un frate. Iată, chiar acum, cât de bine pusese totul la cale şi aducea acasă un meşter priceput în prepararea fierului tare, care îi trebuia atât

de mult lui Decebal. Dates bănuia de ce avea nevoie regele de acest fier şi de ce îi trimisese vorbă să se înapoieze în grabă la Sarmizegetusa. Cetăţile ţării trebuiau întărite, pentru că Roma râvnea câmpiile Daciei, şi aurul ei, şi tinerii ei, pe care să-i prindă şi să-i ducă în sclavie.

Căruţa îl ajunse din urmă şi Ziper îi strigă:

– Mai avem o milă sau două şi ieşim din pădure. Parcă cerul se albeşte.

I se părea, dar mergeau de câteva ceasuri bune şi ziua nu era atât de departe pe cât ar fi dorit. Ziper, care cunoştea drumul, ştia că până în zori vor ajunge abia la Longaticum. De acolo şi până la Emona mai erau vreo 25 de mile. Şi drumul urca mereu în pantă, pentru că Emona era în munte.

Ziper întorcea capul spre Livia, să vadă dacă nu-i este frig. Pe măsură ce înaintau, aerul de munte era mai rece şi mai umed. Aquileia este scăldată de Mare Hadriaticum, clima ei este dulce, din cauza apei calde.

Drumul lor se strecura de acum de-a lungul malurilor Savus-ului, până la Neviodunum, oraş mare, declarat municipiu, iar de acolo tot aşa, pe apa râului, vor trece de Siscia, de Sirmium, de Viminacium, pe malul lui Donaris sau Danuvius, cum îi spun romanii. La Viminacium vor trece peste apa lui tulbure şi, de acolo, nu vor mai slăbi caii până la Arcidava, Berzobis, Aizis, Tibiscum. Aici vor poposi iar, vor trece apa râului Tibiscus, apoi nu se vor odihni până ce în faţa ochilor nu vor vedea sus, pe vârful de munte, Sarmizegetusa.

Ziper făcuse drumul acesta de multe ori, de fiecare dată cu o treabă anume. Frică nu-i era decât până ajungea în mijlocul triburilor scordiscilor, unde avea prieteni de nădejde, care îl ajutau să scape de străji. În ultimii ani momise în Sarmizegetusa meşteri constructori sau foşti militari, după care se dusese când spre Neviodunum, când spre tribalii de dincolo de Donaris. Ajunsese până la Naissus sau şi mai departe, până la Pautalia. De multe ori se trezise în mijlocul triburilor trace, frăţeşti, care vorbeau aceeaşi limbă. La Durostorum, la Tropaeum, la Ulmetom sau la Troesmis, centrul trupelor din Moesia Inferior, peste tot erau castre romane întărite. În jurul lor se întindeau sate de veterani, care, la eliberarea din armată, se însuraseră şi rămăseseră să cultive pământul sau să crească turme de oi. Din aceste sate momise Ziper instructori care astăzi îi muştruluiau pe daci, învăţându-i arta războiului. Mulţi dintre aceştia erau de fel tocmai de prin Asia Minor. Convinsese să vină cu el un bithynian, doi carieni, unul tocmai din Lycaonia. Ziper ştia că toate aceste ţinuturi sunt foarte departe, că trebuie să mergi de-a lungul lui Donaris până la vărsarea lui în mare, apoi să te îmbarci pe o corabie şi să treci Pontus Euxinus, ca să ajungi, de exemplu, pe malul Bithyniei. Acum, toţi aceşti rezervişti făceau armata în Legiunea XI Claudia şi fuseseră de mulţi ani aduşi aici, în

Moesia Inferior.

Peste tot, pe unde umblase Ziper, dar mai ales prin Moesia Inferior, fusese bine primit, pentru că întâlnise sate întregi de daci de-ai lui, căraţi cu forţa, în urmă cu 30–40 de ani de către Plautius Silvanus. Rămânea nopţile prin bordeiele lor şi le asculta plânsul şi dorul de ţară. Toţi blestemau romanul care îi aruncase pe pământ străin. Şi încă ei erau cei mai norocoşi, pentru că mulţi alţii zăceau robi sau luptau prin circurile Romei. Povesteau bătrânii cum fuseseră mânaţi de la spate, şiruri întregi de căruţe numai cu câteva lucruri aruncate în grabă în ele. I-au adus într-un loc potrivit pe malul râului Oescus, sau Asamus, sau Timacus şi le-au spus: „Aici să rămâneţi şi să lucraţi pământul pe care îl vedeţi cu ochii, şi să vă paşteţi turmele“.

Îi adusese de prin satele înşirate de-a lungul *Rhabon*[11]-ului sau al *Alutus*[12]-ului, ca să le slăbească forţa. Roma ştia că are în ei un duşman şi i-a împrăştiat prin toată Moesia, dincolo de apa Donaris-ului. Toţi, când îl vedeau pe Ziper, plângeau şi oftau, şi nu vorbeau decât de întoarcerea acasă cu toate că, mulţi dintre ei, veniseră aici în braţele mamelor. Voiau să mai audă o dată curgerea molcomă a apei, să mai miroasă o dată fânul proaspăt cosit, să mai privească o dată soarele abia săltat deasupra pădurii. Plângeau bătrânii că nu le va primi cenuşa pământul strămoşesc.

Merseseră toată noaptea. Fata dormise în braţele tatălui ei, dar bărbaţii nu închiseseră ochii o clipă. A doua zi, în zori, au oprit la un izvor, şi-au spălat feţele cu apa rece, apoi au pornit mai departe. Dates, care călărea înaintea căruţei, se apropie în grabă.

– Mai mulţi soldaţi din legiuni cu o *signa!* anunţă el.

Ca să fie mai siguri că nu li se întâmplă nimic, bătrânul Plautius şi Marcus săriră din căruţă şi se ascunseră în pădure. Căruţa porni mai departe. În curând, se încrucişară cu un şir destul de mare de soldaţi din legiuni care mergeau în rânduri strânse. Cei din căruţă trecură pe lângă ei privind drept înainte, de parcă nu i-ar fi văzut. Livia îşi trăsese gluga până la bărbie, încât era cu neputinţă să-ţi dai seama că sub ea se ascunde o fată.

Când soldaţii se pierdură după un cot al drumului, Dates porni înapoi călare, să-i aducă pe cei doi.

Mâncară în ziua aceea mergând. Opriră numai în dreptul unui izvor să soarbă câte o gură de apă limpede. Ziper o ajută pe fată să coboare, apoi îi luă apă cu ceaşca de lut, pe care o avea la ea. Bunăvoinţa lui îl îngrijora din ce în ce mai mult pe bătrânul tată, deşi tânărul inimos îi era, fără să vrea, simpatic.

În timpul zilei, Ziper, obişnuindu-se cu primejdia care-i pândea sau uitând de ea, glumise şi râsese zgomotos pe seama stăpânului Liviei,

imaginându-şi cum se trezise în zori şi n-o mai găsise. Dăduse un adevărat spectacol. Livia îl descrisese pe stăpân gras, şi greoi, şi cu glasul piţigăiat. Prinzându-se în joc, fata povestise cum se rupsese într-o zi lectica în clipa când sclavii se opintiseră s-o ridice. Se rostogolise pe jos, ca un butoi. De ruşine, biciuise chiar el sclavii, până la sânge.

Pe seară ajunseră la un han cunoscut de Ziper. Era cu neputinţă să mai continue drumul. Livia, deşi căuta să nu arate cât este de obosită, se vedea că abia se mai ţinea dreaptă. Caii se împleticeau. Nu voiseră să-i schimbe, ca să nu atragă luarea-aminte asupra lor. Urmăritorii vor încerca să afle mai întâi unde au schimbat caii.

Ziper nu ar fi vrut să rămână peste noapte la acest han, a cărui reputaţie nu era deloc bună, dar nu aveau încotro.

– Dates! îşi strigă prietenul.

– Rămânem aici?

– Livia trebuie să se odihnească, dar să fim cu ochii în patru. Hangiul e un pungaş cunoscut şi va încerca să ne tragă pe sfoară.

– De asta nu mi-e teamă! îl asigură Dates, dând pinteni calului.

Hanul părea o construcţie solidă, din cărămidă bine arsă, cu două caturi şi ferestrele una lângă alta, arătând câte camere erau de închiriat. Pe pereţii dinspre drum erau pictate două butoaie enorme, iar lângă ele câte patru clienţi fericiţi beau cu capetele lăsate mult pe spate. Feţele mesenilor erau pictate în roşu aprins, încât păreau dogorite de un foc viu. Pe unul dintre butoaie erau scrise, destul de stângaci, următoarele versuri de reclamă:

„Cine bea aceasta licoare
Niciodată nu mai moare.“

În faţa hanului, îmbulzeală. Tocmai sosiseră câţiva călători care se îndreptau spre Aquileia, aproape toţi negustori. Căruţele lor erau acoperite cu coviltire, nelăsând privirile curioşilor să vadă cu ce sunt încărcate. Fiecare negustor era însoţit de doi, trei sclavi.

La una dintre mesele aşezate afară, mâncau patru muşterii, cam prea veseli, ceea ce dovedea că goliseră multe căni de vin. Gălăgia pe care o făceau era cu atât mai mare cu cât jucau zaruri şi fiecare nouă aruncătură era însoţită de vociferări, înjurături sau strigăte de satisfacţie.

Ziper privi toate astea nemulţumit, apoi trase căruţa mai într-o parte, aproape în spatele hanului, ca sa nu atragă luarea-aminte a celorlalţi. Hangiul îi întâmpină făcându-le temenele de bun venit, dar Ziper nu se arătă deloc dispus să se lungească la vorbă cu el. Privirea negustorului trăda o şiretenie care nu-i plăcea. Şi nici mutra lui de mistreţ nu-i inspira prea multă

încredere. Părul negru, stufos şi aspru, pornea chiar de deasupra ochilor, ca o coamă. Fruntea îngustă de un lat de deget era tăiată în două de o adâncitură care se prelungea ca un şanţ de la o tâmplă la alta. Barba îi ţâşnea în toate părţile, din fălcile mari. Străduania lui de a fi cât mai binevoitor era de prisos, cel care îl vedea pentru prima dată tot rămânea cu inima strânsă cât un purice şi cu ochii pe braţele lui păroase şi puternice. Degetele scurte, boante, cu unghiile răsfrânte în sus, trădau o forţă cu totul deosebită.

– Ai o cameră pe care s-o putem încuia? îl întrebă Ziper, grijuliu să asigure mai întâi un loc pentru Livia.

– Am, sigur că da, spuse hangiul privind spre fată. Veţi fi foarte mulţumiţi.

Dates şi Ziper luară camera din faţa aceleia în care urma să doarmă fata. La intrare nu aveau uşă, ci o simplă pânză, cam soioasă. Înăuntru erau două paturi destul de încăpătoare. Camera de alături fu închiriată pentru tatăl Liviei, Marcus şi sclavul lui Dates.

Ziper fu de părere ca Livia să nu mai coboare în han, ci să-i aducă tatăl ei mâncarea sus. În gândul lui îşi spunea că frumuseţea fetei va atrage luarea-aminte a celorlalţi muşterii şi de aici s-ar putea naşte o încăierare neaşteptată şi nedorită. Pentru apărarea ei ar fi fost gata la orice.

Îi arătă Liviei cum să încuie uşa pe dinăuntru – era un drug care se punea de-a curmezişul – apoi tatăl îi aduse un vas cu apă, să se spele. Ziper pipăi patul, şi salteaua de paie foşni sub apăsarea lui. Voia să vadă dacă nu este plin de ploşniţe şi, când ridică aşternutul, fluieră uşor, a pagubă.

– Dacă te culci în patul ăsta, nu ştiu ce-o să mai rămână din tine până mâine-dimineaţă!

Fata se apropie să privească şi rămase cu ochii mari, speriaţi, de ce văzu.

– Mă culc în căruţă.

– Nu! nu! Lasă că vedem noi ce facem. Îţi aduc paie curate de jos şi le aşternem în colţul celălalt. Iar ploşniţelor le vin eu de hac, n-o să pornească nici una spre tine.

Făcu rost de un braţ de paie, pe care îl aşternu pe podea, apoi aruncă peste ele pelerina Liviei. Se duse să-l caute pe hangiu.

– Dă-mi o bucată de carne crudă, îi ceru.

Hangiul nu se miră, bănuind ce vrea să facă. Ziper puse bucata de carne sub saltea.

– În noaptea asta vor avea de lucru, nu se vor atinge de tine.

Coborî apoi bucuros, pentru că surprinsese licărul de recunoştinţă din privirea fetei.

Înainte să ajungă în han, auzi sub scară doi indivizi care şuşoteau

ceva. Se opri o clipă, apoi coborî încă două, trei trepte, să asculte mai bine.

– Ai văzut ce bibilică au urcat?

– Bune laude am fi căpătat pentru ea. Ce să caute cu ăştia? Mi s-a părut că se cam feresc. Sau o păzesc de frică să nu cadă cuiva cu tronc.

– Şi mie mi se pare că se feresc. Ai văzut ce traistă duce sclavul?

– Hangiul ce zice?

– Să-l vestim pe Caius.

– Va să zică şi el a mirosit ceva. Atunci ce mai stai? Du-te şi vesteşte că a picat ceva gras.

Ziper, lipit de perete, privi după ei, să ştie de cine trebuie să se păzească.

Îl găsi pe Dates aşezat la o masă, cu o cană de vin în faţă şi un papirus în mână. Părea cu totul absorbit de lectură. Chipul lui Dates era răvăşit de suferinţă şi Ziper, înţelegător, se aşeză tăcut la masa lui, privindu-l îndelung, fără ca prietenul să-l fi simţit. Stătea cu ochii pe jumătate închişi şi citea versuri de pe sulul de papirus. Buzele i se mişcau uşor...

Ziper se aplecă într-o parte şi silabisi şi el, destul de greu, următoarele versuri:

„De-aici îşi trage numele şi Amor,
De-aici întâi ţi-a picurat în inimă
A dragostei dulceaţă, după care
Te-a şi cuprins îngheţul suferinţei:
Căci dacă n-ai iubita lângă tine,
Icoana ei o vezi mereu, şi-ntruna,
Ai în ureche dulcele ei nume.“

Numai cu o zi sau două mai înainte, Ziper n-ar fi priceput aceste versuri, l-ar fi privit mustrător pe Dates, dar de când o cunoscuse pe Livia căpătase o neaşteptată înţelegere pentru ceea ce spuneau ele. Prietenul lui era îndrăgostit, îşi lăsase sufletul la Roma. Cine ştie în mrejele cui încăpuse inima lui curată. Îl compătimea pentru că Roma era, după părerea lui, oraşul pierzaniei, iar femeile de acolo nu puteau să-ţi aducă decât nenorociri cu dezmăţul lor. Nu-şi închipuia că în toată Roma ar fi putut întâlni o singură femeie de puritatea Liviei. În sufletul lui îşi căina sincer prietenul.

Era sigur că, odată înapoiat acasă, Dates o va uita pe femeia aceea. Mai întâi depărtarea, apoi treburile multe care îl aşteptau şi care nu-i vor da răgaz să se mai gândească la ea, îl vor vindeca. Îşi punea el speranţa şi în Curta, fata cu ochii mari care îl aştepta de ani şi ani, suferind în tăcere.

Ziper ştia că, în ajunul plecării lui Dates spre Roma, cei doi se

întâlniseră pe furiş şi rămăseseră mult timp îmbrăţişaţi, jurându-şi credinţă. Fata îl aştepta, dar iată că inima lui Dates era acum rece pentru ea.

De masa lor se apropie unul dintre cei doi, pe care Ziper îi prinsese şuşotindu-se. Dates îl simţi şi, când îşi ridică privirea, îl văzu şi pe Ziper, alături. De când stătea lângă el? Îşi înfăşură stingherit papirusul şi îl aşeză în traistă, alături de celelalte.

– Vreţi să jucăm în zaruri? li se adresă cel care se apropiase.

– Nu! răspunse Ziper, dar în aşa fel încât străinul încremeni. Nemaiîndrăznind să rostească un cuvânt, se întoarse pe loc şi plecă.

– Ce ai cu el? îl întrebă Dates, simţind că prietenul e mai pornit decât s-ar fi cuvenit.

– Trebuie să fim cu ochii în patru. L-am auzit tăinuind ceva împreună cu un altul. Mă tem că vor încerca la noapte să ne prade.

– N-au ce să ne ia. Toate aceste suluri nu cred să-i intereseze, pungile noastre sunt goale. Iar dacă, totuşi, vor îndrăzni, cu atât mai rău pentru ei. Suntem patru şi mi se pare că nu dintre cei mai nepricepuţi.

– Oare ai mai ţinut vreodată sabia în mână, de când ai plecat de acasă?

– Ba bine că nu, deşi m-am îndeletnicit cu alte treburi. Nu cumva te îndoieşti de priceperea mea? Hei, ai uitat că ţi-am fost un bun prieten de joacă?

– Cum să uit? Aş fi tare bucuros să te ştiu la fel de destoinic.

– Bine, bine, măcar de s-ar ivi prilejul să-ţi dovedesc că nu m-am moleşit.

Se treziră că-şi amintesc timpul de odinioară, când îşi petreceau împreună toată ziua, şi se simţiră iar ca fraţii. Pe măsură ce Ziper îşi regăsea prietenul era cuprins de o bucurie pe care de mult o aştepta. Dates, încălzit şi el de vinul bun, îşi dădu drumul la limbă şi îi povesti prietenului despre viaţa lui la Roma. Dar nu o zugrăvi în culori atât de negre cum se aştepta Ziper. Îi vorbi despre statuile, şi pieţele, şi palatele Romei. Îi descrise Colosseum-ul şi îi povesti cum se desfăşoară o luptă de gladiatori. Îi vorbi mai ales despre spectacolele de mimi şi despre cea mai mare actriţă a Romei, despre Arria. I-o înfăţişă în astfel de culori şi îi evocă atât de pătimaş chipul şi jocul şi tot ce o înconjura, încât Ziper nu se mai îndoi că inima prietenului său plânge cu adevărat după ea.

Dates îi vorbi apoi plin de admiraţie despre Vergilius, şi despre Lucretius, şi despre Ovidius, şi despre Martialis şi despre mulţi alţi poeţi pentru care se părea că tânărul prieten avea o mare admiraţie. El, Ziper, nu auzise niciodată despre nici unul, iar entuziasmul lui Dates i se părea cam nelalocul lui.

Se întunecase şi hangiul aduse la fiecare masă câte un mic vas din care ieşea o feştilă de cânepă, arzând. Odată cu el, se apropie de masa celor doi prieteni şi un sclav cu o frigare încinsă, pe care erau înşirate bucăţi de carne fumegânde. Mirosul ispititor le aminti că erau cam de mult nemâncaţi, aşa că se apucară să înfulece, cu toată convingerea. La o masă vecină, Plautius, Marcus şi sclavul lui Dates făceau acelaşi lucru. Tatăl Liviei dispăru pentru puţin timp şi Ziper care îl urmărea bănuia că a plecat să-i ducă fetei de mâncare.

Pădurea din jur nu se mai vedea, îi simţeau numai răcoarea. Ştiau însă că hanul este înconjurat din toate părţile de fagi groşi. Locul pe care se înălţa localul fusese anume defrişat. Era al unui pretor a cărui moşie se întindea cât vedeai cu ochii în jur. Lăsase hanul pe seama mistreţului care îi întâmpinase, pentru că îl ştia descurcăreţ şi lipsit de orice scrupule când era vorba să strângă avere. Şi nu se înşelase. Hanul ajunsese cunoscut până departe, iar hangiul ştiut de frică de toţi cei care poposeau, acolo. Se dusese vestea că hangiul nu e străin de unele nelegiuiri care se petreceau în împrejurimi, dar nimeni nu putea să spună ceva sigur. Poate că numai figura lui fioroasă făcuse să se creadă că este un om rău, gata la orice şi, desigur, în legătură cu hoţii de drumul mare care cutreierau acele locuri. Şi, de fapt, acesta era adevărul. De câte ori oprea la han cineva care părea să aibă ceva în pungă – de data asta Dates era cel care îi trezise interesul – unul dintre cei doi oameni ai bandei, care pândeau, era trimis să dea de veste că a căzut în plasă un vânat ales. Noaptea, hanul era atacat şi călătorul jefuit. Dacă nu înţelegea să-şi golească de bună voie punga, era în primejdie să-şi lase acolo şi viaţa.

Pungaşul care se apropiase mai înainte de masa celor doi prieteni, arunca acum zarurile pe o masă vecină, înconjurată de alţi câţiva, cam de aceeaşi teapă cu el. Din când în când privea plin de ură spre Ziper, făgăduindu-i în gând tot felul de cazne. Pe măsură ce golea cănile de vin, ura lui creştea, odată cu nerăbdarea de a se răzbuna. De aceea îi tot aţâţa pe ceilalţi împotriva lui Ziper, punând cu oricare prinsoare că nu are curaj să se ducă la acesta, să-l cheme să joace. În cele din urmă, o namilă cât toate zilele, negustor de cai, de fapt mai mult hoţ, se ridică şi, proptinduse în călcâie, ca să nu vină pe spate, de băut ce era, se încumetă să se apropie de masa lui Ziper, cerându-i să joace cu el. Primi un răspuns la fel de scurt, ca şi primul, dar geambaşul nu se sperie.

– Ţi-e frică să joci, sau n-ai ce pierde? îl întrebă el şi râse hârâit, în timp ce juca zarurile în palmă.

Vru să ia un scaun şi să-l aducă la masa tinerilor, dar în clipa când îl aşeză, Ziper, cu o lovitură de picior, îl aruncă departe. Gestul neaşteptat îl descumpăni o clipă pe geambaş, dar nu mai mult. Se porni să înjure şi, făcând

semn şi celorlalţi să se apropie, se repezi la bătaie.

Dates întinse piciorul şi geambaşul se împiedică, gata să cadă. Când ajunse în dreptul lui Ziper, tot împleticindu-se, primi o lovitură năprasnică în ceafă şi se lungi cu gura în praf, rămânând lat. Ceilalţi, văzându-l cu nasul în ţărână, şi uitându-se la custura scurtă pe care o trăsese Ziper de la brâu, se liniştiră ca prin farmec. Cu atât mai mult cu cât bătrânul fierar şi smulsese frigarea de fier din mâna sclavului care tocmai le aducea să mănânce, şi o ţinea ca pe o armă de temut.

Dinăuntru apăru hangiul, strigat de slugi, şi se repezi înjurând la cel căzut în ţărână, dându-i câteva picioare în coaste.

Geambaşul se ridică greoi şi se îndepărtă împleticindu-se. Primise lovitura chiar în ceafă şi era buimac.

– N-ar fi mai bine să plecăm de aici? îi întrebă Plautius, gândindu-se la fată. La noapte n-o să stăm prea liniştiţi. Mi-e frică de ăştia.

– Drumurile sunt şi mai primejdioase noaptea, Plautius. Dacă ne vor ataca, în camere ne apărăm mai bine decât în loc deschis.

– O să dormim iepureşte, cu armele sub cap.

Aşa s-au şi culcat. Plautius s-a lungit pe snopul de paie jurându-şi să nu închidă ochii o clipă. Mâna lui strângea mânerul sabiei. Marcus, alături, dormea senin, somn de om tânăr, care când pune capul jos şi închide ochii, poţi să tai şi lemne pe el. Avea însă arma aproape şi Plautius ştia că se poate bizui pe îndemânarea lui la nevoie. Deşi tânăr, fierarul avea muşchii întăriţi de barosul pe care de dimineaţa până seara îl ridica şi îl repezea în fierul înroşit.

Ziper nu se culcă în pat, mai de frica ploşniţelor, mai de frica duşmanilor. Bănuia că, dacă-i vor ataca, cu siguranţă că se vor repezi cu cuţitele spre pat. Îl chemă şi pe Dates lângă el, sub masa lungă, pe care o aşeză cam în colţ. Întinse o bundă de lână şi se lungiră amândoi, fiecare simţindu-se bine şi în siguranţă lângă celălalt. Dates strâmbă un timp din nas, din cauza mirosului cam tare de blană încinsă, care venea dinspre cojoc, dar se obişnui curând şi adormi. Ziper îşi auzi prietenul răsuflând adânc, a om obosit, şi zâmbi binevoitor. El rămase însă cu urechea trează.

Un cocoş cântă miezul nopţii şi, tocmai când începuse să creadă că n-o să fie nimic, prinse zgomotul unui pas uşor, care se furişa pe scară. Se ridică pe jumătate şi ciuli urechea, să prindă orice mişcare... Cineva păşea cu mare grijă. Un pas... Încă unul... Nu se grăbea. Mai întâi şi întâi voia să nu fie auzit. De fiecare dată, după ce călca, asculta.

În prima clipă, Ziper vru să-l trezească şi pe Dates, dar se răzgândi. Cu atât mai în siguranţă se va simţi cel care urcă, dacă îl va auzi sforăind. Ziper era încredinţat că n-are nevoie de ajutor ca să-l pună pe fugă. O fi cel care îi ceruse prima dată să joace zaruri?

Luna se vedea pe fereastră. Lumina ei albă lăsa o dâră până la intrare. Numai patul şi masa erau în întuneric deplin...

Pânza de la intrarea camerei se mişcă şi din spatele ei apăru mutra urâtă a celui aşteptat. Chiar el era. Ziper se bucură ca un copil, gândindu-se că va avea prilejul să i-o plătească aşa cum merita.

Pungaşul îşi plimbă în grabă privirea prin cameră, apoi dădu drumul perdelei, grăbindu-se să plece. Se ducea, desigur, să dea de ştire că totul este în regulă. Abia acum Ziper îşi lovi prietenul uşor cu cotul, şi-l trezi.

– Ce-i? sări el.

– Sssst!

În şoaptă, îi spuse ce se întâmplase. Hotărâră să stea în colţul lor şi să aştepte liniştiţi.

Auziră iar paşi pe scară. De data asta mai mulţi. Urechile lor încordate prinseră şi zgomotul uşor al unor săbii izbindu-se de zid. Atunci Ziper făcu cel mai neaşteptat lucru: începu să sforăie, ca un om care doarme adânc. Cei de afară se apropiară şi mai siguri pe ei.

Ajunseră în spatele pânzei de la intrarea camerei. O traseră deodată într-o parte, apoi trei pungaşi se repeziră spre pat cu săbiile ridicate. Le înfipseră cu sete în salteaua de paie şi în clipa aceea înţeleseră că fuseseră traşi pe sfoară. Prea târziu, pentru că se treziră cu masa în cap şi auziră un urlet care făcu să le îngheţe sângele în vine. Ziper ţipase de bucurie, dar şi ca să dea astfel de veste lui Plautius şi lui Marcus că a început lupta. Nici nu mai era nevoie, pentru că cei doi şi apăruseră cu armele pregătite şi se repeziseră spre pungaşii care rămăseseră afară şi tot moşmondeau pe la uşa Liviei.

Cei din cameră, după ce s-au trezit cu masa în cap, n-au ştiut încotro să se repeadă, pentru că Ziper şi Dates stăteau în întuneric, în timp ce ei erau în bătaia lunii. Se ridicară de jos, tot împiedicându-se în masă, se repeziră orbeşte înainte. Atunci sclipi sabia scurtă din mâna lui Dates, şi primul pungaş se trezi la pământ cu obrazul şiroind de sânge şi urlând de durere. Ziper îl zărise pe cel cu zarurile şi se aruncase pe el. Se strecurase pe la umbra zidului, pe sub fereastră şi îi căzuse în spate, prinzându-l în braţe. Banditul rămăsese cu spada în aer, nu avea cum să-l lovească. Urlă din toate băierile când se simţi smucit de la pământ, pricepând ce avea să urmeze. Cu mare uşurinţă, Ziper îl duse la fereastră şi, făcându-i vânt, îl aruncă. Un ţipăt scurt, o bufnitură înfundată şi liniştea se lăsă deplină. Pe scări alergară ceilalţi, înfricoşaţi, unul ţinându-se de falcă, altul de fund, pentru că tocmai acolo se nimerise să taie sabia bătrânului Plautius.

După îndepărtarea atacului, Dates, furios, ar fi vrut să-l pedepsească pe hangiu, dar Ziper socoti că e mai înţelept să-şi vadă de drum cum s-o lumina de ziuă, fără să se mai ia la harţă cu cineva.

Aşa şi făcură. Soarele încă nu albise bine răsăritul, când ei erau în căruţă, cu caii înhămaţi. Tot aşteptându-se să le sară cineva în faţă, plecară cu inimile strânse. Ziper îi încurajase spunându-le că nu mai aveau mult de mers prin pădure, iar la loc deschis nu se mai temeau. Erau patru bărbaţi înarmaţi, toţi unul şi unul, în afară de sclavul lui Dates, cam slăbănog şi bolnăvicios, care ţinea sabia în mână ca pe un ciomag. Dar pentru ca fusese mult timp din viaţă negustor şi păstrase ceva din şiretenia meseriei, sperau să le fie de folos cu vreun sfat.

Singură Livia părea că e cu totul liniştită. Nu dormise aproape toată noaptea şi acum aţipise în braţele tatălui ei.

Către ora a treia din zi13, ajunseră la marginea pădurii şi răsuflară uşuraţi. Scăpaţi de sub coviltirul copacilor seculari, se treziră într-o baie de lumină care le înţepă ochii.

*

Ziper îşi vârî capul adânc în apă şi suflă zgomotos. Livia râdea. Apoi se aşezară amândoi pe un trunchi de copac înfipt în mal. Apa scăzuse şi rădăcinile rămăseseră pe uscat, ca nişte şerpi împletiţi, în lumina vânătă. Se pregăteau să pornească iar la drum, după o noapte de popas. Pe măsură ce se apropiau de casă, se grăbeau, deşi puterile le erau împuţinate. Dormiseră chiar pe malul lui Donaris. De când auzise murmurul apei în apropiere, Ziper se liniştise. Parcă erau acasă. Chiar în ziua aceea aveau să ajungă la Viminacium şi, de acolo, în două zile zăreau zidurile Sarmizegetusei.

Ziper se băgă din nou în apă. Picăturile alergau pe pieptul lui bombat, pe pielea-i ca de femeie. Livia îşi aruncă şi ea apă pe faţă, apoi îşi vârî picioarele în râu. Ziper îi spusese că e bine să te speli cu apa lui Donaris, pentru că te întăreşte, iar dacă pleci în luptă, te apără. Livia nu credea toate astea, dar îi plăcea să-şi ţină picioarele în apă, înainte de a porni la drum.

Veniseră aici, pe mal, şi ca să fie doar ei doi, deşi n-ar fi recunoscut asta nici în faţa celorlalţi, nici în faţa cugetului lor. Se cunoşteau de aproape o săptămână şi, cu toate că nu-şi vorbiseră mai deloc, fiecare zi îi găsise mai apropiaţi unul de celălalt. El îi spunea totul prin mici gesturi, care trădau o grijă deosebită, iar ea îi mulţumea din privire, aşa că bătrânul fierar, deşi simţea ce se petrece în sufletul fetei, nu-i putea spune nimic. Ar fi sfătuit-o să se ferească de un bărbat pe care încă nu-l cunoaşte, să nu se încreadă în el. Dar cum să-i spună, când ei nu-şi vorbeau, nu plecau împreună, nu făceau nimic care să-i îndreptăţească sfaturile? Şi, totuşi, el simţea că cei doi copii sunt din ce în ce mai apropiaţi unul de celălalt. Citea asta în privirea Liviei, pentru că mai ales pe ea o pândea.

Acum bătrânul stătea rezemat de scoarţa aspră a unui stejar şi nu-i

scăpa din ochi. Jocul lor nevinovat îl mai linişti. Ziper, omul ăsta mare cât doi, parcă era un copil, nu-l credea în stare de vreo răutate. Frica bătrânului fusese aceea ca Ziper să nu se schimbe, odată ajunşi acasă. Acum, pe drum, cum să se poarte altfel decât bine? Ce va fi însă atunci când ei vor fi în mâinile lui, acolo, departe, la Sarmizegetusa? Ziper izbutise în aceste zile să-i împrăştie tocmai aceste gânduri negre. Nu părea în stare să fie rău, să se schimbe peste noapte. Chiar joaca de acum îl liniştea pe bătrân, şi oricât încerca el să pună stavilă simţămintelor care îl apropiau de tânăr, nu reuşea. Îi plăcea să-l privească. Un bărbat atât de falnic nu întâlnise încă în viaţa lui. Nici el nu l-ar fi putut cuprinde pe la umeri, cu amândouă mâinile. Fierar fiind, îi plăcea să vadă muşchii încordaţi bombându-se sub piele, rotunjindu-se. Se uita lung la Ziper, mare şi ager, cu faţă de copil, cu mersul puţin legănat, cu barba cânepie şi cu ochii lui albaştri.

Se auzi iar bolboroseala apei şi râsul Liviei. În colţul ochilor bătrânului miji un zâmbet, şi el dădu din cap, într-un gest care spunea că n-are ce face, sunt tare frumoşi amândoi, iar joaca lor e nevinovată ca şi a copiilor.

Plautius auzi foşnet de frunze şi din spate se apropie Dates, cu privirea obosită, cu obrazul înnegrit de barba abia crescută. Trecu pe lângă el fără să-l zărească şi se îndreptă spre apă, să-şi limpezească ochii înroşiţi de nesomn. Fierarul avea un respect deosebit pentru acest tânăr, dar nu pornit din dragoste. Un respect născut din distanţa mare care îi despărţea: era un adevărat tarabostes. Ţinuta dacului impunea respect. Pe bătrân îl înduioşa tristeţea lui din ce în ce mai adâncă. Pe măsură ce se îndepărtau de Roma, Dates îşi simţea inima mai grea. Se convingea, odată cu creşterea depărtării, că n-are s-o mai vadă niciodată pe Arria. De câteva ori îi prinsese Ziper cu papirusul în faţă, scriind ceva. Sufletul i se revărsa în elegii, pe care spera să i le trimită printr-un negustor. Câteodată i se părea că versurile lui o vor aduce în Sarmizegetusa, şi atunci mai înflăcărate îi erau cuvintele.

Prietenul ofta şi îl lăsa în pace. Bănuia ce suflet greu are. Îşi închipuia cum s-ar fi simţit el, dacă ar fi fost nevoit să n-o mai vadă niciodată pe Livia, când simţea dorinţa s-o privească în orice clipă.

Dates îşi opri paşii aproape de cei doi şi ascultă bolboroseala apei. Zâmbi şi se duse să-şi spele faţa mai la vale.

Soarele dădu adevărata culoare lucrurilor şi ei se urcară în căruţă şi porniră. Dar nu ieşiseră bine la drum când, de departe, îi întâmpinară strigăte şi larmă. Dates, care mergea în faţă, le făcu semn să oprească, iar el îşi îndemnă calul să meargă la pas. Ca să nu fie auzit, părăsi drumul şi se apropie de locul gălăgiei furişându-se pe lângă pădure. Când fu destul de aproape, descălecă şi legă calul de trunchiul unui arbore. Se temea să nu fi întâlnit militari, scoşi acum la instrucţia de dimineaţă. Asta ar fi complicat lucrurile,

pentru că ar fi trebuit să aştepte sau să ocolească cine ştie pe unde.

În dreapta auzi zăngănit de fier şi se piti la rădăcina unor tufe. Zări, destul de aproape, câteva bordeie acoperite cu frunze şi crengi, din care ieşeau sclavi, cu mâinile înlănţuite. Sclavi şi răufăcători care îşi ispăşeau pedepsele muncind. Paznici înarmaţi îi suduiau şi îi îmboldeau să se grăbească. Odată înşiraţi unul în spatele celuilalt, ei începură să-şi târască picioarele spre şosea, urmăriţi de pocnetul unui bici ameninţător şi de îndemnuri gălăgioase. Începea o zi de muncă.

Trecură pe aproape de el, dar nu-l zăriră. Ca să se convingă că pot să meargă mai departe, Dates îi urmări, să se lămurească despre ce este vorba. Strânşi în grupe de câte cinci, şase, sclavii se chinuiau să împingă blocuri mari de piatră, pe care le făceau să alunece pe buşteni rotunzi. Alţii, la margine de drum, izbeau cu barosul pietroaiele şi le fărâmiţau, tocmai bune pentru a fi bătătorite cu maiul. În coşuri de nuiele, piatra sfărâmată era cărată ceva mai departe şi răsturnată într-un loc unde drumul fusese rupt de o scufundătură de pământ. Deasupra acestei pietre sfărâmate şi bătătorite erau aşezate lespezile cioplite, împinse pe buşteni scurţi şi nu prea groşi. Toată această muncă se desfăşura în îndemnuri scurte, venite din toate părţile, care se încrucişau într-o hărmălaie din care nu se mai înţelegea nimic.

Pe Dates îl interesa toată această treabă. Aşadar, era adevărat că Traian poruncise repararea drumurilor care duceau spre Dacia. De doi ani, de când se urcase pe tron, multe începuseră să se schimbe la Roma, şi el simţise pe pielea lui vrăjmăşia care creştea împotriva dacilor. Noul împărat făcuse în aşa fel ca meşterii buni să se înapoieze de la Sarmizegetusa, iar alţii nu mai porniseră să le ia locul. Nici instructori militari nu mai veniseră să-i înveţe pe daci tehnica aruncării cu balista, cu catapulta sau cea a luptei cu spada. În schimb se reparau drumurile şi asta nu prevestea nimic bun. Auzise zvonuri la Roma că garnizoanele de la Viminacium, şi de la Ratiaria, şi de la Oescus, şi Durostorum primiseră cohorte noi. În ţara geţilor fraţi de aceeaşi limbă, Traian întărise Troesmis-ul cu noi oameni şi maşini de război, iar flota de la Aegyssus patrula în sus, ajungând până la Oescus, şi mai departe, la Drobeta, privind în toate părţile să simtă o mişcare de nesupunere. Spre apus, triburile iazige stăteau gata să fie asmuţite de romani şi să se strecoare pe malurile Maris[14]-ului, spre Germisara[15], ca să ajungă la Sarmizegetusa.

Oare se apropie războiul?

Dates îşi umflă pieptul într-un oftat adânc. Cine ştie ce timpuri vin pentru fraţii lui!

Se înapoie la cal şi, în pas liber, ajunse lângă căruţă. Îl aşteptau nerăbdători.

– Ocolim locul!

Cu o zi mai înainte avuseseră o dovadă sigură că erau căutaţi. Norocul lor fusese acela că soldatul, care îi întrebase chiar pe ei dacă nu întâlniseră un bătrân şi un tânăr întovărăşiţi de o fată frumoasă, se dovedise un mare prost, pentru că altfel cine ştie ce s-ar mai fi întâmplat. Îi spuseseră că nu, şi el îşi îmboldise calul la galop, îndepărtându-se.

Hotărâseră să meargă cu şi mai mare băgare de seamă.

Căutară un drum de şleau, care să ducă spre vreun sat ascuns în inima pădurii. Îl găsiră şi ocoliră locul în care de dimineaţă şi până seara se auzeau îndemnurile şi strigătele celor care cărau blocurile de piatră.

Ziper hotărâse să nu mai treacă prin Viminacium, unde puteau fi aşteptaţi, ci să lungească puţin drumul, până la Dierna16, ca să urce apoi drept spre Tibiscum, fără a mai fi nevoiţi să treacă prin cetăţi în care întâlneai la doi paşi un soldat roman.

În apropiere de Viminacium, pe un platou larg, înconjurat de pădure deasă, făcea instrucţie o cohortă, pe care o priviră lung, deoarece nu era prea departe de drum. Arcaşii trăgeau la semn, prăştiaşii încercau să lovească o momâie de cârpă, de statura unui om, aruncând din mers, pedestraşii alergau *gladio stricto* – cu sabia scoasă din teacă – repezindu-se unii la alţii. Erau împărţiţi în două tabere, fiecare susţinută de un număr oarecare de soldaţi călări. Cei mai solizi se antrenau aruncând temutul *pilum*, suliţa scurtă de înălţimea unui om, dar atât de grea încât străpungea scutul. Îşi făceau vânt şi o azvârleau de la 15 paşi. Bufnind scurt, suliţa se înfigea într-un perete înalt, ridicat din bârne groase. Ziper privea mai ales spre aceşti *hastari* – aruncători cu suliţa – subţiri şi vânjoşi. Ştia că scuturile dacilor, din piele sau blană de lemn, nu rezistau acestui *pilum* năprasnic. Chiar dacă nu străpungea scutul, când se înfigea în el, nu-l mai puteai ţine în dreptul pieptului, fiind tras în jos de greutatea suliţei. Atunci rămâneai descoperit în faţa arcaşilor şi a prăştiaşilor, care te împroşcau cu săgeţi de la mai bine de 150 de paşi.

– Priveşte, Plautius! strigă Ziper bătrânului fierar. Iată arma care ne sperie. Tu ştii să baţi aşa suliţe grele, care să treacă prin scut?

– Poate că multe dintre cele pe care le vezi au ieşit de sub ciocanul meu.

– Să te apuci, Plautius, să ciocăneşti şi pentru noi. Să-i înveţi şi pe ai noştri cum să facă fierul şi mai tare. N-o să se răcească o clipă spinarea nicovalei tale.

N-a mai rostit nici o vorbă, dar ochii au continuat sa-i scapere, privind lung la instrucţia soldaţilor.

Treceau acum pe lângă corpul triorilor, soldaţii veterani, hârşiţi prin multe lupte, îmbătrânit fiecare cu sabia în mână. Ei alcătuiau linia a doua a cohortei, adesea fiind mai îndărătnici în lupte decât cei din frunte. Pentru ei

moartea nu mai era o nenorocire atât de mare, tinereţea trecuse de mult. Unii nu aşteptau decât o săgeată bună care să le curme viaţa de vântură lume, dintr-un *castru* în altul, dintr-o *cohortă* în alta, de pe un front pe altul. Mulţi însă visau de pe acuma la viaţa liniştită pe care o vor duce într-o *canabe*, lipsită de orice ameninţare, la o margine de *castru* bine apărat. Cei mai mulţi doreau să pornească spre Moesia Inferior, unde se ştia că primesc mai uşor un petic bun de pământ, poate chiar în apropierea Danuvius-ului. Se ţineau lanţ castrele şi cetăţile întărite aici, la marginea imperiului, toate îndreptate spre nord, de unde apăreau, călărind cai iuţi, cetele barbare ca să jefuiască. Pe lângă Durostorum sau Sucidava, sau Capidava, sau Carsium, sau Troesmis, locuri bine întărite şi pline de armată, în orice clipă pe picior de război, puteai să te simţi în linişte, chiar dacă, din când în când, ţi se mai cerea sprijinul să liniştească răzmeriţele băştinaşilor geţi, alungaţi de pe pământuri. Dar cine i-a pus să se împotrivească atât de îndârjit? Roma nu are o clipă de linişte în această parte a imperiului, încât a trebuit să aducă aici sate întregi de traci besi şi lai din sudul Danuvius-ului, pe care să-i împroprietărească şi să-i învrăjbească cu geţii rămaşi fără ogor.

În marginea pădurii întâlniră maşinile de război, câteva zeci, înşirate una după alta. Pe Ziper îl interesau mai ales aruncătoarele de bolovani – *balistele* – pe care le construiau inginerii Romei şi la Sarmizegetusa, dar fără prea mult suflet. De câte ar fi avut Decebal nevoie! Fiecare cetate ar fi trebuit să aibă zeci de aruncătoare, dar mai ales cele care păzeau trecătorile. Ar fi împânzit Buridava, ca duşmanul să nu poată urca pe Alutus în sus, şi Cumidava, ca să nu se strecoare spre izvoarele Naparis-ului, să cadă prin spate spre Sarmizegetusa, şi Germisara, şi Potaissa, şi Napoca, să nu se lase din sus iazigii duşmani, la chemarea Romei.

Oftă iar, încât fu gata să crape pieptarul de piele pe pieptul lui. Multe erau de făcut şi toate în grabă. Pe tronul împăraţilor Romei se suise om ambiţios, şi Decebal ştia că nu mai are mult a se gândi.

Ar fi vorbit despre toate astea cu Dates, dar îl simţea mereu departe de gândurile şi grijile lui. El, de câte ori făceau un popas, îşi înfunda nasul în sulurile de papirus şi bombănea ca babele, citind.

Şfichiui spinarea cailor şi căruţa se smuci deodată, speriind-o pe Livia.

1 Drum public secundar roman, cu calea consolidată printr-un strat de piatră spartă.
2 Mila romană era împărţită în 1000 paşi, măsurând circa 1,5 km.
3 Monedă de valoare mică
4 Bijutier
5 Dunărea

6 Sestert = monedă care valora 2,5 aşi, 4 sesterţi făceau un denar.
7 Vin dulce obţinut prin adaos de miere, socotit de cea mai bună calitate.
8 Sava de azi.
9 Dunărea, aşa cum o numeau dacii.
10 Steag reprezentând un vultur
11 Jiul
12 Oltul
13 La romani ziua începea la ora 6 dimineaţa.
14 Mureşul
15 Geoagiul de azi
16 Orşova de azi

ACASĂ

Soarele aluneca uşor în spatele dealurilor blânde, desenând umbre din ce în ce mai lungi. Odată cu coborârea lui, liniştea punea stăpânire pe întinsul văilor: puteai să-ţi asculţi inima. Nici paşii nu mai aveau sunet. Călcai pe iarba grasă de parcă pluteai. Nu-ţi venea să vorbeşti, erai numai ochi. Departe, unduirile dealurilor se pierdeau într-o ceaţă subţire, pe care soarele n-o mai usca. Aerul îl simţeai deodată rece, venind din pădurea deasă, dar primitoare. Pădure de arbori cu frunza căzătoare, luminoasă, spartă de poieni în care descoperi covoare întinse de albăstrele.

Mergeau cu toţii pe jos. Caii şi căruţa rămăseseră în urmă, veneau la pas. Coborâseră să-şi dezmorţească picioarele, după o zi de stat chircit.

Ziper privea fericit chipurile încântate ale fierarilor şi al Liviei. Ceea ce vedeau în jur îndreptăţeau cuvintele dacului. Le vorbise despre frumuseţea dulce a Daciei, când încercase să-i convingă să-l urmeze. Bătrânul fierar trăise în clima caldă din sud şi era speriat de gerurile care împietreau apa Danuvius-ului. Nici vara nu şi-o închipuia prea caldă, dacă iarna era atât de aspră. Şi iată că treceau prin locuri minunate!

Îi întâmpină o turmă de oi, mânată de ciobani tineri, cu bărbile abia mijite şi pletele revărsate pe umeri. Copii frumoşi, cu ochi albaştri, care se opriră să-i privească şi îi salutară plecându-se, când ajunseră în dreptul lor. Erau îmbrăcaţi ca şi oamenii mari, în cămăşi largi, lăsate peste nădragii înguşti pe picior, despicate în părţi, până aproape de şold. Mijlocul îl aveau strâns în curea lată de piele, de care atârna câte un corn scurt.

– Ia cântaţi, măi copii! îi îndemnă Ziper, oprindu-se lângă ei.

Ciobăneii se priviră mai întâi sfioşi, apoi îşi desprinseră cornurile, pentru că nu-l puteau refuza pe acest tarabostes tânăr.

Sunetul cald şi molcolm, ca dealurile din jur, se pierdea departe, spre alte turme, de unde se înapoia ca un răspuns. Alţi ciobănei îşi puseră cornurile la gură şi suflară sunet dulce şi liniştit spre cei care îi chemau. Curând, văile se umplură de cântec de ciobănei, până departe, în plin munte. Cei doi ascultară răspunsurile, apoi începură să râdă spre Ziper, mândri de

isprava lor. Oile se făcură roată, ascultau cornul, behăiau scurt, le era sete.

– Hai, mânaţi-le la apă! îi îndemnă Ziper.

Copiii dădură iar bineţe, apoi îşi ridicară ciomegele pe umăr, îndemnând turma să se urnească din loc. Când se îndepărtară, începură a cânta legănat, tot privind pe sub sprâncene înapoi.

– La drum! hotărî Ziper.

Munţii erau aproape. Şerpuiră pe văi înguste, din ce în ce mai întunecoase. Aerul era acum tare şi rece, şi clocot de apă îi urmărea.

Porniră pe apa Sargeţiei strecurându-se printre munţi falnici. Se treziră în stânga cu coama lungă a Luncanilor, munte ca un zid, iar în dreapta le apăru vârful pe care se ridicau zidurile Sarmizegetusei. Soarele încă mai prindea vârful turnului din mijlocul cetăţii, luminându-l de parcă era poleit cu aur.

– Sarmizegetusa! şopti Ziper, Liviei.

Fata privi lung şi întrebător înainte. Viaţa ei avea să înceapă cu adevărat acolo, între zidurile acelea. Se întoarse apoi spre Ziper, de parcă ar fi vrut să afle de la el ce o va aştepta, oare, acolo? El îi zâmbi cu tot chipul, liniştind-o.

Decebal tocmai spunea scribului cum să ticluiască o scrisoare către căpetenia roxolanilor, de care îl lega o veche prietenie. Voia să-i spună că se anunţau timpuri grele, şi că Traian nu avea de gând să mai păstreze înţelegerea făcută cu Domitianus. Noul împărat era ambiţios şi pornit pe fapte mari. De aceea, el, Decebal, nu-şi odihnea poporul o clipă, se grăbea să ridice ziduri noi sau să le întărească pe cele vechi. Ar fi vrut să ştie ce va face el, dacă romanii vor trece apa Donaris-ului şi-i vor cotropi ţara? Va veni alături de daci, cu cavaleria lui? La nevoie el, Decebal, îi va trimite arme să-şi înarmeze triburile şi să fie gata de drum. Putea să-i trimită săbii, lănci şi vârfuri de săgeţi, pe care le fac acum meşterii din Germisara, şi Apulum, şi Sarmizegetusa. În rest îi dorea sănătate şi viaţă lungă, ca unui frate.

Scribul înşiră toate aceste vorbe pe papirusul întins cât masa, peste care stătea aplecat, scriind frumos literă cu literă. Nu mai era el prea tânăr, barba i se rărise, dar mâna îi era sigură.

În cancelarie năvăli o slugă cu ochii sclipind de bucurie şi îi spuse lui Decebal:

– Stăpâne, nepotul tău, Dates, s-a întors de la Roma, şi e nerăbdător să te vadă.

– Să vină la mine!

Glasul lui gros căpătase deodată căldură şi vioiciune. Încă nu-l aştepta, dar iată că sosise mai devreme. Îl bucura graba cu care se întorsese acasă.

Decebal nu avea copii şi dragostea lui toată o dăduse acestui nepot de soră, pe care îl crescuse sub ochii lui, sperând să facă din el un urmaş demn de tronul pe care i-l lăsa. Nu mai avea alţi nepoţi, pentru că Diegis, fratele de curând plecat lângă Zamolxis, nu avusese nici el copii. Acum era încă în putere, ţinea bine în mâini grijile ţării, dar în curând părul îi va albi şi un alt bărbat va trebui să-i urmeze după cum el îi luase locul lui Duras. Dates i se părea a fi un copil ager la minte, şi dacă îl trimisese la Roma nu o făcuse numai ca să înveţe arta romanilor de a înălţa cetăţi şi aşterne viaducte, cât mai ales ca să priceapă mai bine lumea. Roma era locul spre care trăgeau toate triburile nomade, dorind să prade, şi să dărâme, şi să jefuiască, pentru că aveau ce. Decebal îl trimisese pe Dates să-i cunoască edificiile, şi legile, şi şcolile, şi statuile, şi circurile, şi oamenii luminaţi, ca alături de ei să înveţe a preţui înţelepciunea. Voia ca Dacia să aibă în fruntea ei un rege destoinic şi înţelept, pe care să-l respecte şi prietenii, şi duşmanii.

Nepotul apăru în uşă şi se opri plin de respect.

– Am venit, unchiule!

Decebal îl îmbrăţişă şi-l ţinu lipit de piept o clipă, de parcă ar fi vrut să se convingă că este, într-adevăr, acolo, apoi îl îndepărtă să-l privească mai bine. Îl simţise crescut subţire şi vânjos, şi se bucura că se înălţase încât el nu-i mai ajungea decât ceva mai sus de umăr. Regele era un bărbat nici prea înalt, nici prea scund, dar cu oasele mari, de om obişnuit cu mânuitul armelor grele.

Îl cercetă cu ochiul încruntat, îndelung, apoi izbucni într-un hohot puternic de râs.

– Arăţi ca un adevărat roman! Da, da... un roman şi jumătate! Parcă ai fi nobil crescut în Forum. Uite că un fiu al Daciei arată mândru ca un roman. Cred că s-a şi zvonit în cetate că am primit solie de la Traian, şi izbucni iar în râs.

Deşi mai scund, îşi trecu braţul pe după umărul tânărului. Îi plăcea să-l simtă aproape, să-i pipăie muşchii tari şi să se bucure cum numai cei în vârstă ştiu să se bucure de tinereţe.

– Da’ sufletul? Sufletul ţi-a rămas dac? îl iscodi privindu-l, zâmbind. Să alerge o solie la Sargedava! porunci. Mama ta e acolo, te aşteaptă cu nerăbdare. S-o cheme aici, pe Sinna, sora mea, mai spuse celui care se pregătea să-i îndeplinească porunca.

Dates îl ştia pe unchiul său cam tăcut, şi îl găsea pus pe vorbă. Păstrase imaginea lui Decebal de pe timpul când abia trecuse de vârsta copilăriei. Se gândise mult la această revedere şi altfel şi-o închipuise. Dacă Decebal l-ar fi privit grav şi l-ar fi întrebat: „Ei, ai învăţat ceva la Roma?“ ar fi fost mai aproape de ceea ce se aşteptase. Iată însă că unchiul atât de

respectat îl prinsese pe după umeri şi-i spunea că arată ca un adevărat nobil roman, fără să surprindă la el urma de reproş din privirea lui Ziper.

– Dates, băiatule, nu mă mai satur privindu-te! Buna ta mamă va lăcrima ca toate femeile. Şi va fi mândră, iar tatăl tău se va speria. Îl ştii cât e de cicălitor. Când îţi va vedea îmbrăcămintea, va sări în sus! Ha, ha, parcă-l văd. Mai bine să te schimbi până nu vine el.

Râdea scurt, ca un om nu prea învăţat cu astfel de izbucniri, gândindu-se la cumnatul său, om aspru şi drept, căruia nu-i plăcea să-i iasă nimeni din cuvânt.

– Ai învăţat să scrii şi să citeşti slovele romanilor?

– Da, unchiule.

– Bravo! Am avut întotdeauna pe lângă mine învăţaţi care ştiau limba Romei, dar în cine pot să am atâta încredere ca în tine? Gândurile mele cele mai ascunse ţi le pot împărtăşi, fără teama că ajung la urechile duşmanului. Dacă vreau să scriu o depeşă tainică, e ca şi când aş şti-o numai eu, dacă o aşterni tu pe papirus. Am cumpărat de la un grec din Tomis o grămadă de suluri, gândindu-mă că îţi vor trebui. Dar, ia spune-mi, ce ai văzut mai frumos pe unde ai umblat? E, într-adevăr, atât de strălucitor totul? Ai văzut tu palate atât de mândre cum se laudă *mercatores* ăştia, cum îşi spun negustorii de tot felul care vin tocmai de pe acolo, sau sunt vorbe în vânt?

– E mândră, unchiule, şi frumoasă Roma. Şi puternică. Şi-a întins stăpânirea cât hotarele lumii. E o grădină în care nu ştii ce să admiri mai întâi – palatele şi băile lor, circurile şi pieţele, vasele de aur din care mănâncă, cupele din care sorb vinul... sunt minunate.

– Aur, da... are Roma aur. Îl râvneşte de peste tot. Pe unde au trecut legiunile ei, au jefuit totul şi acum sorb vinurile de Falern din ele. Dar ia spune-mi, vinul lor de Falern e tot atât de bun ca al nostru?

– Am băut puţin, unchiule. Altele dacă m-ai întreba, poate că ţi-aş spune mai multe.

– Trebuia să fi băut din vinul lor de Falern! Dar ştii, Falern de-acolo, nu din ăsta din care aduc negustorii pe-aici. Cer o groază de bani pe el şi tot miroase a smoală. Dar şosele ca ale lor poţi să faci?

– Dacă aş avea meşterii de acolo...

– Meşteri avem. A adus Ziper. Sunt şi de-ai noştri mulţi pricepuţi, şi mai mulţi harnici şi dornici să înveţe. Îi trimit şi pe ei la Roma, să le fure meşteşugul.

– Traian n-o să-i mai primească.

Aceste din urmă vorbe umbriră bucuria cu care Decebal îşi întâmpinase nepotul. Dates rostise numele aceluia care îi furase multe nopţi de somn. Întotdeauna socotise că în războiul trecut nu-i învinsese pe romani, ci

pe Domitianus, împăratul dedat plăcerilor mai mult decât râvnei de a lupta. Lui Domitianus îi ghicise repede firea. Îl bănuise uşuratic şi ambiţios. Iscoadele îl vesteau că împăratul are mai mult chef de femei frumoase şi băieţi tineri, decât de praful drumurilor şi vâltoarea luptei. De aceea îi zgândărise firea trimiţându-i vorbă să-i dea câte doi oboli de aur pentru fiecare roman, dacă vrea să încheie pacea. Mândrul împărat a văzut negru înaintea ochilor, s-a gândit la ocara Senatului – cu care şi aşa nu se avea bine – şi i-a poruncit în pripă lui Fuscus să lovească în trufia dacului. Aşa l-a atras în strâmtoarea de la Tapae şi i-a nimicit multă oaste.

Cu Traian simţea Decebal că nu mai merg lucrurile la fel. Iscoadele veneau acum cu alte veşti. Noul împărat are tâmplele cărunte, ştie să-şi stăpânească pornirile, iar visul lui cel mare se zice că este acela de a pune piciorul la Sarmizegetusa, să spele ruşinea păcii încheiate de Domitianus. Traian are 44 de ani şi o fire neastâmpărată şi dârză. Se zice că niciodată nu dă înapoi, când îşi pune ceva în cap. Pentru Decebal era limpede ca lumina zilei că acesta se pregătea temeinic pentru război. De-a lungul lui Donaris întărise cetăţile şi castrele, adusese legiuni noi sau le întărise cu noi cohorte pe cele vechi. La Viminacium, la Ratiaria, la Oescus, la Novae, la Durostorum se înălţa piatră peste piatră, întocmind ziduri trainice.

Decebal mai ştia că în curând romanul îi va cere să se supună cu adevărat, iar el va trebui să ridice sabia, să-şi apere libertatea. De ani de zile se pregătea fără o clipă de răgaz, pentru că nu se putea altfel, când avea în coastă un mare imperiu. Cei plini de putere îşi simt sabia tare şi sunt gata să o ridice în orice clipă, pentru a se face dreptatea după dorinţa lor. Acum Roma trece prin clipe grele. Domitianus i-a cheltuit în lux şi desfrâu tezaurul, i-a golit hambarele. Foamea a început să dea târcoale strălucitei cetăţi. Râurile de aur care se scurgeau spre ea au secat. Numai o nouă întindere ar putea să-i aducă aurul de care are nevoie, ca să-şi ducă mai departe traiul desfrânat. Ochii lor se îndreaptă râvnitori spre Sarmizegetusa, unde ştiu că vor găsi averi fără seamă. Privesc lanurile întinse unduindu-se în soare şi gurile înghit în sec. Burta Romei ghiorăie de foame şi grâul Daciei ar putea s-o sature.

– L-ai văzut vreodată pe Traian? întrebă unchiul cu glasul lui obişnuit, grav şi aşezat.

– De mai multe ori.

– Se zice că e un om de ispravă.

– Este, unchiule. Roma îşi pune speranţele în el. Nu seamănă deloc cu Domitianus. E cumpătat şi destoinic. Când îl priveşti, îţi dai seama de asta. E omul care, când ia o hotărâre, n-o mai încalcă. Poartă părul scurt, adus pe frunte, şi nu-i dai vârsta pe care o are, deşi tâmplele îi sunt încărunţite.

Nepotul trase cu coada ochiului spre unchi şi băgă de seamă că şi

el avea tâmplele înflorite cu câteva fire albe. Ochii îi erau îngânduraţi.

Nepotul se trezi că-l priveşte lung, de parcă acum voia să-l cunoască. Din cauza bărbii şi a căciuliţei de lână, capul îi părea prea mare faţă de trup. Pomeţii obrajilor proeminenţi îi lăţeau faţa, dându-i înfăţişare de om cu o mare putere.

În timp ce Dates îi vorbea despre Traian, ajunseră într-o încăpere mare, în mijlocul căreia era o masă lungă, împrejmuită de scaune cu spătar rotund. Trecură apoi într-o cameră alăturată, micuţă, în care regele obişnuia să stea de vorbă cu cei apropiaţi. Când să intre, spuse unui sclav care aştepta cu fruntea plecată să treacă cei doi:

– Vesteşte-l pe Vezina să poftească până la mine. Ascultându-l pe nepot vorbind despre Roma, Decebal îşi încruntase din ce în ce sprâncenele stufoase. Numai o dată îl fulgerase cu privirea, dar nepotul nu-l văzuse şi povestise mai departe.

– E puternică Roma, spui? întrebă regele, arătând nepotului un scaun cu picioare scurte şi cu o pernă umflată deasupra, pe care să se aşeze.

– Legiunile ei sunt peste tot, din Hispania şi Gallia până pe coastele Asiei Minor, din caldul Aegiptus, până în ţinuturile îndepărtate ale Britaniei. Rând pe rând, cetăţi şi popoare s-au plecat în faţa armatelor ei. Gallia, şi Macedonia, şi Pergamul, şi Syria, şi Panonia.

Tânărul se opri, deodată, speriat de propriile lui cuvinte. Niciodată nu se gândise ca acum cât de întins este Imperiul Romei, şi se îngrozi imaginându-şi nesfârşitele lui ţinuturi. Adăugă cu glasul scăzut:

– Noi suntem o mână de oameni, şi fără ştiinţa războiului pe care o au ei. Legiunile lor sunt călite în lupte grele, soldaţii lor au dibăcie şi dârzenie.

Decebal păşea de colo-colo, ca un leu în arenă aşteptând gladiatorul. Nepotul nu-şi dădea seama că înfipsese un cuţit în inima regelui. Îi spusese toate astea ca şi când el nu le-ar fi ştiut, şi doar de aceea se zbătea să strângă în jurul lui toate popoarele ameninţate. Trimisese soli la roxolanii din stepa getică, la bastarnii de pe malul Pyretus-ului, la costobocii de dincolo de apa Samus-ului, la buri, şi la marcomani, şi la cvazi. Tot căutând aliaţi cu care să ţină piept duşmanului comun, trimisese scrisori până şi părţilor, în îndepărtata Mesopotamia din Asia Minor, pe care i-a îndemnat să izbească legiunile romane prin Cappadocia şi Cilicia, ca să-i alunge în Mare Internum şi apoi să scape de sub talpa lor Pergamul. El ar fi încercat atunci să-şi lase oastea dincolo de Donaris, să-i împingă în afara Traciei şi să ajungă până la Byzantium.

Copilul din faţa lui îi vorbea despre puterea Romei ca şi când el nu i-ar fi simţit apăsarea în spate. Parcă el nu şi-ar fi dat seama că duşmanul caută să-l înconjoare din toate părţile, iar unde nu are legiuni, Roma leagă

alianţe. Dincolo de Pathissus17 aşteaptă călări iazigii, gata să dea pinteni cailor şi să se repeadă să prade. Reuşise în câteva lupte să-i îndepărteze şi să-i facă să ştie de frica săbiei, dar nu aşteptau decât o clipă de slăbiciune ca să se repeadă. Îl neliniştea mai ales faptul că Roma îşi trecuse armata dincolo de Donaris. Nu-l mai despărţea acum apa molcomă a fluviului, care îi dădea siguranţă. Ca să-şi asigure stăpânirea în stânga lui Donaris, trupele auxiliare săpau într-una valuri de pământ, în spatele cărora se vor apăra când va veni timpul încleştării. Şi pentru acel timp se pregătea şi el fără preget, întărind cetăţile care să le stea în cale. Pe apa Alutus-ului întărise Buridava, ca să ţină piept legiunii a VIII-a din Oescus, iar împotriva celor care ar vrea să urce pe îngusta cale a Rhabon-ului, ridicase noi ziduri cetăţii de la izvorul râului, atât de bine aşezată chiar în mijlocul munţilor.

Decebal se oprise în faţa ferestrei şi privea departe, în afara cetăţii. De aici, privirea cuprindea locul până departe. Vârfurile munţilor din jur se pierdeau în ceaţa uşoară. Pădurile dese odihneau ochiul cu verdele lor dulce. Erau păduri de stejar, şi fag, şi mesteacăn, şi Decebal le auzi foşnetul molcom, îi plăcea să se plimbe prin desişul lor, cu arcul pregătit să săgeteze lupul care dădea târcoale turmelor risipite prin luminişuri. Se ducea adesea la o stână mai îndepărtată, să mănânce jintiţă făcută de un baci bătrân şi cam hâtru, care ştia a cânta frumos dintr-un fluier făcut de mâna lui. Baciul era cunoscut de toţi ca fiind cel mai priceput în alegerea lemnului potrivit, iar fluierele lui aveau sunet cald, de l-ai fi ascultat oricât. Din turnul cetăţii se vedeau, dincolo de ziduri, casele comaţilor, rânduite pe poalele muntelui până jos, în apa Sargeţiei. În ultimul timp casele se înmulţiseră spre soare apune, îngrămădindu-se una în alta. Oamenii veniseră aici de prin sate îndepărtate, ca să fie mai aproape de zidurile protectoare ale cetăţii. Timpurile erau tulburi.

Stătea rezemat cu mâna de zid şi privea lung, apăsat de gânduri. Oare făcuse bine că-şi trimisese nepotul în bârlogul duşmanului? Făcuse bine? Nu cumva o să se înfrunte şi cu el? Nu-i erau de ajuns împotrivirile unor căpetenii din cetăţi, care căutau să se pună bine cu Traian, speriaţi de faima noului împărat şi înţelegând că se apropia clipa încleştării? Mulţi erau gata să-şi plece fruntea. Prinsese un astfel de sol pornit din cetatea Pelendava, şi-l scurtase cu un cap. Îl chemase şi pe Siroles, căpetenia, la Sarmizegetusa, şi-l pedepsise în acelaşi fel, ca să fie de exemplu. Pe Siroles îl apucase frica, cetatea Pelendavei fiind aproape de duşman, în plină câmpie, pe apa repede a Rhabon-ului. Trimisese apoi acolo un om de încredere care i se plânsese că nu numai Siroles fusese gata să se închine Romei, ci şi ceilalţi tarabostes din cetate. Mai ales ei se temeau de sabia romanului. Şi dacă la Pelendava avea acum om de încredere, în Ramidava şi la Tibiscum simţea că lucrurile nu stăteau prea bine, deşi nu avea nici o dovadă. În fruntea Tibiscum-ului era

acum ambiţiosul Bicilis, căruia îi plăcea viaţa dulce şi vinul vechi, dar priceput şi destoinic în treburile cetăţii. Mult timp Decebal îl ţinuse în preajma lui, ca om de încredere, iar când îl trimisese la Tibiscum o făcuse cu convingerea că va avea acolo conducător destoinic. Curând aflase că pornirile rele înăbuşite atâta timp cât fusese sub ochiul lui îl duseseră din nou pe Bicilis spre o viaţă uşoară.

Dates îl privea cum stă cu ochii pe jumătate închişi, cu buza de jos urcată peste cea de sus, ca un om dus pe gânduri, dar nu-şi închipuia cât de multe se îmbulzeau în mintea unchiului. Desigur cuvintele lui îl tulburaseră pe Decebal, dar nu putuse să tacă. Admira Roma şi n-ar fi fost cinstit să n-o spună.

În tăcerea care se aşternu, fiecăruia îi plecase gândul la altceva; lui Decebal la grijile mari, care se apropiau, lui Dates la Arria, la palatul ei, la luxul care o înconjura, la viaţa ei rafinată, şi nu se putu stăpâni să nu compare totul cu ceea ce vedea în jur.

Regele se întoarse spre el şi-l surprinse cercetând camera simplă. Îi ghici gândurile şi se posomorî şi mai tare. Bătu pe neaşteptate din palme. Un sclav apăru şi se opri în apropierea intrării.

– Aduceţi prânzul! Ne-am luat cu vorba şi am uitat că e vremea mesei.

Trecu dincolo de o arcadă în dreptul căreia era o pânză ţesută din in, şi prin care se intra într-o încăpere nu prea mare. Un sclav îi turnă apă dintr-un vas de lut şi regele îşi spălă mâinile. Se înapoie ştergându-se cu un ştergar de in, alb ca laptele.

– Şi ce vrei tu să fac, să mă plec Romei? întrebă regele tot uscându-şi palmele.

– Să-i căutăm prietenia.

– Sunt clientul ei, îi sunt supus. N-a pus Domitianus diadema supunerii pe fruntea lui Diegis, să mi-o aducă?

Nepotului nu-i scăpă ironia cuvintelor lui Decebal. Cine nu ştia că această diademă o pusese Domitianus pe fruntea lui Diegis – fratele lui Decebal – pentru că regele nu primise să se ducă să se întâlnească cu el[18]. Prin Diegis înapoiase o parte din prizonieri şi ceva arme capturate, cea mai mare parte păstrându-le pentru el. Încolţit, Domitianus s-a prefăcut a nu-şi da seama că nu i-au fost înapoiaţi toţi prizonierii şi toate armele şi, dimpotrivă, l-a primit pe Diegis ca pe un supus, pentru ca Senatul să nu-i reproşeze că a pierdut războiul din Dacia. Îl declarase pe Decebal client şi primise să-i trimită meşteri şi bani, ca oricărui alt rege supus. Numai că Decebal nu se socotea cu adevărat sub steagul Romei. El nu voise decât banii şi meşterii romanului, ca să se poată întări cu ajutorul lor. Dar toate astea fuseseră cu

mulţi ani în urmă, când Dates era copil. Acum Traian făcea totul ca meşterii şi banii Romei să nu mai ia drumul Sarmizegetusei.

– Diadema o ai, unchiule, dar n-ai pus-o niciodată pe cap. Poate că nici nu mai ştii prin ce colţ ai aruncat-o.

Decebal izbucni în râs. Chiar aşa voise să facă, în urmă cu mulţi ani, dar se răzgândise. O ţinea în sala mare, unde se strângeau adunările fruntaşilor, ca s-o vadă fiecare şi să nu uite ce vrea romanul.

– O păstrez la loc de cinste, spuse Decebal, cu obrazul încă încreţit de râs. Am să ţi-o arăt, să vezi ce frumoasă e. Păcat că e cam mică şi nu-mi stă pe cap.

Li se aduse de mâncare. Lui Decebal îi plăcea să stea pe scaunul jos, cu trei picioare, în faţa măsuţei la fel de scunde, făcute din scânduri tăiate rotund. Picioarele măsuţei erau frumos ornamentate cu fierul înroşit.

Când se spălase pe mâini, regele spusese celui care îi turnase apa cum să servească masa. În cameră pătrunseră doi sclavi, fiecare aducând alte bucate. Două sclave intrară pe urma lor şi le aşeză în faţă vase în care să pună mâncarea. Dinaintea lui Decebal lăsară o strachină de lut ars, frumos ornamentată în linii şi puncte şi cu marginea de sus încreţită. Dates se trezi cu un vas minunat de aur, şi un pahar tot de aur, care sclipeau în lumina ferestrei. Tânărul înţelese tâlcul acestui fel de a-l servi şi îşi lăsă fruntea, ruşinat. Fără prea multe vorbe, unchiul îi dăduse de înţeles că a priceput ce-i în sufletul lui şi îl dojenea. Tânjea după luxul Romei, iată că i-l dădea şi aici, acasă.

Mâncă fără nici o poftă, dar nu ceru nici o lămurire. Nici Decebal nu-i spuse nimic. Ştia că nepotul pricepuse ceea ce voise el să priceapă şi că orice cuvânt ar fi fost de prisos. El, Decebal, nu rostea niciodată vorbe de prisos.

Când terminară de mâncat şi ciocniră cănile de vin, unchiul vorbi ca pentru el, de parcă ar fi gândit cu glas tare:

– Roma e supărată că pe la noi se furişează spre ea neamurile fără vatră ce vin din negura depărtărilor. Unul pe altul se alungă şi se împing spre marea caldă, căutând păşune pentru caii şi vitele lor. Sarmaţii, iazigii, roxolanii, neamurile cu limba aspră a bastarnilor, crobizilor şi marcomanilor rătăcesc toate spre căldura mării din miazăzi. Toate cer Romei pământ să se aşeze şi apărare împotriva altor neamuri care se scurg din îndepărtatul şes de dincolo de Tyras[19]. Toţi îşi fac drum prin locurile noastre ca să ajungă în imperiu. Căutând vatră, calcă în picioare vatra noastră strămoşeasca, a neamului lui Burebista şi a urmaşilor lui. E greu să-i opreşti pe toţi, că vin ca frunza, înrăiţi de foame, cu sabia ridicată şi în goana calului. Am stat şi noi cu sabia în mână aşteptându-i, dar vlaga ţi se duce dacă trebuie să veghezi zi de zi, fără să ai răgaz pentru coarnele plugului. Bunicii ne-au lăsat plugul şi

pământul gras şi mănos, ei n-au colindat lumea. Eram tânăr când bătrânul Duras m-a chemat rege în locul lui, fiind nevoie de braţ vânjos şi minte tânără pentru a ţine piept duşmanilor. Tot poporul dac a venit atunci, de la munte sau din câmpie şi m-a recunoscut rege. Roma ar vrea să ne punem de-a curmezişul neamurilor care trec spre ea, să ne nimicească pe noi! Pentru Roma să ne ardem cetăţile! Înţelept este să-i lăsăm să treacă Donaris-ul, să-şi vadă de drumul lor. Dincolo de apa lui îşi găsesc pământuri. Roma e departe, de ce vrea să-şi ţină legiunile pe tot locul? I-am şi ajutat să treacă dincolo. Aşa au făcut strămoşii, aşa vom face şi noi, chiar dacă Roma vrea să-şi facă din munţii noştri o cetate care s-o apere.

– Alături de Roma am putea ţine mai bine piept neamurilor care trec spre ea. Ca aliaţi am avea ce învăţa, lucrurile ei minunate ar ajunge până la noi.

– Să nu crezi una ca asta! Dates... Să nu crezi!... Cuceritorul nu vine să te înveţe, vine să-ţi ia. Ce e frumos păstrează pentru el, ţie îţi lasă necazul şi sărăcia. Dacă n-ar fi aşa, n-ar străluci atât de tare. Nu ca să ne aducă binele sapă ei stânca lângă Dierna şi taie drum spre Ratiaria. Ascultă cum bat ciocanele lor piatra şi ai să înţelegi ce gânduri au. De când a venit Traian la Roma, sclavii au şi început să cioplească din munte, chiar pe malul apei. Nici legiunile călite în război, tocmai din Macedonia, nu le aduce pentru că ne vrea binele. Dacă i-am lăsa să pună piciorul aici, n-ar mai pleca, ar face totul după cum le e pofta, că aşa a făcut de când e lumea cel mai tare.

– Dacă sunt mai tari, cum să le ţinem piept? De ce?

– Pentru că e mai bine să pieri cu sabia în mână, decât cu gâtul în jug străin...

Decebal ridicase fără să vrea glasul şi se opri mirat. Se apropie de nepot, îl prinse de umeri şi urmă căutându-i privirea:

– Crezi că nu ştiu puterea lor? îl întrebă cu o linişte în glas care atrăgea cu atât mai mult luarea-aminte. O ştiu prea bine. De câte ori îmi scot cămaşa, îmi amintesc de ea. Îmi privesc umărul străpuns de săgeată şi nu uit.

Îi vorbea blajin, ca sieşi. Parcă îi dădea nepotului un sfat, îi împărtăşea un gând, îi mărturisea o credinţă.

– De ce crezi că am întărit cetăţile? Pentru că ştiu că sunt mai tari decât noi? Dar când eşti în fruntea poporului tău, şi îi ştii dorinţa, poţi chiar tu să dai un pas înapoi?

Va să zică Decebal îşi dădea seama că romanul e mai tare, şi nu se clintea pentru că datoria îi cerea să nu se clintească. Datoria faţă de ai săi îl oprea. Din acest imbold lupta el, ca să întâmpine răul.

– Bine, unchiule, pe ce te întemeiezi tu când vrei să ţii piept unei oşti mai numeroase şi mai bine înzestrate?

– Pe poporul meu! Romanul calcă locul nostru fără dragoste. Sub steagul lui sunt încolonate popoare multe, din toate colţurile imperiului.

– De aceea sunt mulţi.

– Dar n-au cenuşa părinţilor spulberată în acest pământ. Sabia din mâna celui cu dreptate e de două ori mai tare.

– Aşa e! Bine ai vorbit, Decebal.

Se apropiase pe nesimţite Vezina, viceregele şi Marele Preot, în faţa căruia toţi îşi plecau frunţile, din mare respect. Singur Decebal n-o făcea.

Dates îşi lăsă şi el capul, în semn de respect, şi nu-şi ridică privirea până nu simţi pe umăr mâna uşoară a lui Vezina. Atunci se trezi în faţa ochilor lui vii şi iscoditori, şăgalnici şi pătrunzători. Vezina slăbise şi îmbătrânise între timp. Obrajii i se supseseră, iar buzele i se îngustaseră atâta încât locul gurii era aproape ascuns de mustaţă şi barbă.

– Săbiile noastre sunt mai iuţi, Dates. Ostaşii noştri mai vânjoşi. Şi pe deasupra cunosc bine tainele locurilor.

Cuvintele lui dovedeau că ascultase o parte dintre vorbele schimbate de unchi şi nepot.

– E greu să umbli într-o pădure căreia nu-i cunoşti potecile, sau să treci o apă ale cărei ochiuri nu le ştii. Uşor poţi fi tras la fund de vârtej.

Dates nu îndrăznea să scoată o vorbă în faţa lui Vezina. Decebal era unchiul lui, cu el se învăţase de mic.

Marele Preot era un înţelept ale cărui sfaturi erau ascultate de toţi, chiar şi de Decebal. În tinereţe umblase prin lume, văzând multe. Cunoştea limba grecilor, şi a romanilor, şi a bastarnilor. Scria şi citea limba grecilor şi pe a romanilor, strângând înţelepciune multă din papirusurile filozofilor. De aceea judecăţile lui aveau adâncime, găsind întotdeauna dreptatea. Iar când era vesel, povestea tot felul de întâmplări şi ciudăţenii de prin locurile umblate. Şi acum îşi amintea Dates o poveste petrecută la bastarnii care, după cum spunea Vezina, umblau cu părul înnodat în dreptul tâmplei drepte. Cele mai vii imagini din copilărie erau legate de numele Marelui Preot. Îşi amintea şi acum cât de tulburat rămăsese în clipa când îl văzuse pentru prima dată pe Vezina intrând în sanctuar, înconjurat de pustnicii de la Cogaion, coborâţi din vârful muntelui numai ca să slujească la altarul lui Zamolxis, într-o zi de sărbătoare.

Pe vatră ardea un foc molcom care îi albea faţa, dându-i umbre puternice şi făcând să pară că nu mai este el. Lumina focului, venind de jos, îi lăsa ochii în umbră, şi copilului i se păruse că Vezina nu mai are ochi. Era întuneric în jur, stelele licăreau înalt şi strălucitor, pentru că luna încă nu apăruse. Singura lumină venea de la focul mocnit de pe altarul lui Vezina, care îl implora pe Zamolxis. Nici un fir de vânt, cea mai mică adiere nu clătina

frunzele şi tăcerea era atât de mare, că fiecare vorbă de-a Marelui Preot ajungea până la ultimii credincioşi. Vezina luase atunci câţiva pumni de sământă de cânepă şi mac, pe care îi aruncase pe piatra încinsă, din care se ridicase un fum albicios. Şi el, care era aproape de altar şi-l privea pe Vezina cu ochii larg deschişi, a simţit o moliciune plăcută, şi totul parcă fugea departe, şi apoi a început să plutească... Simţea şi acum plăcerea acelui plutit, dovadă că sufletul lui se înălţa spre Zamolxis, şi ce bine era... Macul este floarea lui Zamolxis, prin sămânţa lui sufletul îţi zboară în împărăţia zeului, să afle câte ceva din fericirea pe care o vei trăi după ce trupul îţi va pieri în flăcările rugului.

– Spune-mi, fiule, câţi daci ai întâlnit pe Via Flaminia, când erai la Roma?

– Cred că nici unul, slăvite Vezina.

– Nici romani îmbrăcaţi ca noi?

Dates pricepu unde bătea înţeleptul, dar nu avu încotro şi răspunse:

– Nici.

– Dar ce naţii ai văzut în Forum, dacă daci nu erau?

– Sunt acolo veniţi din toată lumea. Din Macedonia, din Aegiptus, din Gallia, din Asia Minor...

– Şi fiecare îşi purta portul, că altfel n-ai fi putut să-i recunoşti. Păcat că n-au văzut şi ei un dac... Un tânăr tarabostes mândru de căciuliţa lui, subţire ca un ţipar şi cu pasul uşor. Să-l fi văzut şi să-i fi spus împăratului: „Priveşte-l, Traian, şi vezi ce greu va fi să întindem mâna asupra Sarmizegetusei“.

Era uşor să înţelegi tâlcul vorbelor lui. Era greu să rabzi ascuţişul ochilor şi dispreţul zâmbetului pierdut în barba rărită. După obiceiul lui, Vezina nu vorbi mai mult decât trebuia şi-l întrebă:

– Ce vrea Traian?

– Război.

– Se pregăteşte?

– Cât poate. Am aflat că a şi chemat pe lângă el căpeteniile pe care le crede a fi mai destoinice.

– Ai aflat cumva în cine se încrede?

– Mai întâi în încercatul Lucinius Sura.

– Aha! N-a ales rău. Iscoadele m-au înştiinţat că sunt vechi prieteni, de pe câmpul de luptă.

– Chiar aşa e.

– Un altul mai ştii?

– Claudius Livianus a fost chemat din tabăra de la Viminacium. Traian ascultă sfatul lui, pentru că Livianus cunoaşte bine locurile noastre.

– Şi de data asta a ales bine, recunoscu Vezina, oftând. E înţelept împăratul.

– Tocmai când plecam, se auzise că Manius Laberius Maximus, guvernator în Moesia Inferior, e la Roma, chemat şi el de Traian.

– O să trimită noi întăriri.

– De la Apollodorus am aflat că Balbus şi Celsus, renumiţi în ştiinţa de a arunca punţi peste apă, vor porni la Viminacium, să cunoască locurile.

Vezina rămase pe gânduri. Primea veşti rele, pentru că din tot ce spunea nepotul lui Decebal reieşea că Traian e grăbit. Pentru că se apropia toamna, nu credea că se va avânta acum spre Dacia, dar odată cu sosirea primăverii va încăleca şi va da pinteni calului spre Donaris. Drumurile erau reparate, armatele întărite...

– În primăvară, Traian îşi va împinge legiunile spre noi! spuse el, privindu-l pe Decebal.

– Cum am putea să-l mai ţinem pe loc? întrebă regele, sperând într-o manevră cu ajutorul căreia să mai păstreze pacea. Avem nevoie de timp. Încă două veri de-am mai putea amâna.

– Orice vicleşug se va izbi de hotărârea lui. Oameni ca Traian nu ştiu să aştepte. Se grăbesc... încet, dar când se pornesc, nimic nu le mai stă în cale.

Vezina rostise atât de hotărât aceste vorbe, încât Decebal fu sigur că nu mai putea să-l amâne pe Traian.

– Va să zică, în primăvară! şopti Decebal, dus pe gânduri. Dates!

– Da, unchiule!

– Bănuiesc pe unde va încerca romanul să vină. Ca şi Iulianus, în urmă cu douăsprezece veri, va apuca drumul lesnicios de la Viminacium, Arcidava, Tibiscum... Va încerca să se strecoare şi el prin strâmtoarea de la Tapae. Sunt sigur că aşa va face, dacă spui că Balbus şi Celsus au plecat spre Viminacium. Această ştire e preţioasă, pentru că ştim pe unde vom fi loviţi. La Lederata este Legiunea a V-a Macedonica, în care îşi pune multe speranţe. Trebuie să întărim mai ales Sargedava şi Piatra Roşie.

– Ce spui, Dates?

– Cred că ai dreptate, unchiule.

– Mâine chiar, pleci cu Ziper la Piatra Roşie. Mi se pare mai lipsită de apărare. Trebuie să înălţăm în pripă un zid şi tu vei hotărî cum.

Sub ochii lui Dates, Decebal devenise într-o clipă altul. Abia acum recunoscu nepotul imaginea lui din copilărie.

– Până la Piatra Roşie nu sunt decât vreo cincisprezece mile. Până se urcă soarele bine deasupra cetăţii, sunteţi acolo.

– Da, unchiule!

– Du-te şi te odihneşte! Când o veni Sinna, să nu-ţi mai vadă ochii obosiţi. Ştii cum sunt mamele... Stai încă puţin. Caută un mijloc de a strânge apă în cetate. Nu poţi să stai în spatele zidurilor, dacă nu-ţi potoleşti setea. Nici Sargedava nu are apă.

– Am să mă străduiesc să asigur apă cetăţii.

– Aşa, fiul meu! Vreau să fiu mândru de tine, iar dacii să înveţe să-ţi rostească numele cu respect. Du-te şi culcă-te!

Dates plecă, gândindu-se că lui Decebal nimeni nu i se putea împotrivi. Avea un fel de a vorbi care nu mai dădea loc la îndoieli.

Unchiul privi lung după nepot, apoi se întoarse spre Vezina, aşteptând ca acesta să-i spună ceva. Matele Preot nu voia să se pripească, îşi întărea întotdeauna bine vorbele înainte de a le rosti. El înţelegea ce se petrece în sufletul regelui, cunoscând sentimentele pe care le purta nepotului. Ce să-i spună? Că nici el nu era prea mulţumit? La prima vedere nu, dar nici nu se grăbea să rostească vorbe prea aspre. Aşa e tineretul, se lasă mai uşor înşelat de strălucirea lucrurilor, fără să le pătrundă miezul.

– De ce nu-mi spui nimic, Vezina?

– E uşor să rosteşti cuvântul pe care nu-l cântăreşti, Decebal. Dar câtă greutate are?

– Dates a venit tocmai la timp. Ştii cât e de inimos la treabă. Abia aşteaptă să ne arate ce-a învăţat acolo.

Decebal nu voia să umbrească numele lui Dates în faţa lui Vezina, şi în faţa nimănui. Marele Preot, înţelegându-i tâlcul cuvintelor, se gândea că mare trebuie să fie dragostea regelui pentru acest nepot, dacă se purta ca nicicând altădată. Obrazul lui posomorât vorbea mai mult decât cuvintele: Decebal era mâhnit.

– Mâine, când se va înapoia de la Piatra Roşie, voi sta de vorbă cu el, să văd ce gânduri are. Hotărârea trebuie s-o luăm în pripă.

– Da, Vezina, să stai de vorbă cu el... Să stai de vorbă... Marele Preot plecă, şi nici nu ieşise bine când Decebal strigă:

– Aduceţi-l la mine pe Micheas, sclavul lui Dates! L-au găsit curând, stătea încă lângă traista cu papirusuri.

Tremura păşind în faţa regelui.

– Micheas!

– Da, stăpâne!

– Spune, Micheas! Spune-mi ce ai văzut la Roma. Spune-mi tot ce ştii!

– Stăpâne, nu ştiu cu ce să-ncep.

– Cu Dates. Ce făcea acolo? Vorbeşte odată! se răsti la el, văzând

că se codeşte.

– Stăpâne, cum să-ncep?

– Parcă ocoleşti să-mi mărturiseşti ceva.

– Nu, stăpâne! Dar dacă-ţi spun, nu mai dau doi aşi de aramă pe pielea mea.

– De ce ţi-e frică? Eu îţi cer!

– Stăpâne, voiam să mă răscumpăr, să mă apuc iar de negoţul meu. Când m-a cumpărat Ziper la Tomis, pentru că vorbesc limba romanilor, strânsesem ceva denari. Acum îi am pe toţi şi aş fi vrut să ajung iar om liber.

– Vei fi liber!

Ochii şireţi ai sclavului pâlpâiră plini de speranţă. Încă nu pierduse şiretenia negustorului de miere şi ceară. Şi astăzi ar fi vândut cu preţ îndoit, dacă n-ar fi avut ghinionul să cadă prizonier. Se trezise sclav, vândut în târg. Visul lui era să se răscumpere, apoi să înceapă iar negoţul, de la un vas cu miere, apoi cu două, până când va trimite corăbii în Thessalonic şi chiar în Ephesus din Asia Minor. Se mândrea că odată încărcase o corabie cu ceară tocmai pentru Tarentum.

Sclavul simţise că Decebal a aflat în purtarea nepotului ceva care nu-i convenea, bănuia că se aştepta să audă lucruri neplăcute, şi de aceea îi vorbi în aşa fel încât să nu-i înşele aşteptările. Despre Dates ar fi putut să-i vorbească oricum: fie să-l laude, fie să-l ponegrească. Ar fi putut să-i spună lui Decebal că Apollodorus ţinea la el, socotindu-l unul dintre discipolii talentaţi şi destoinici. Ca o dovadă a preţuirii îl lăsa să-l însoţească pretutindeni şi vorbea cu plăcere despre planurile „dacului“. Dar mai putea spune şi altceva despre el; să amintească atâtea şi atâtea întâmplări legate de numele Arriei. Se pare că Decebal aşa ceva aştepta, fiind supărat pe nepot. Îşi dădea el bine seama că regele era supărat.

– Stăpâne, începu el cu glas mieros, uşor tânguit vrând să pară mâhnit de ceea ce trebuie să rostească, stăpâne, totul ar fi fost bine, dacă n-ar fi cunoscut-o pe Arria.

– Arria? Cine e Arria asta?

– E mim, stăpâne.

– Mim?!

– Un fel de măscărici de târg.

O palmă dacă i-ar fi dat lui Decebal şi nu i-ar fi fost mai mare uimirea. Din toată Roma, nepotul lui se oprise la o astfel de femeie? Cum de a uitat până într-atâta cine este? Nu-şi dădea seama că se înjoseşte în ochii romanilor?

Acest ultim gând rămase înfipt în mintea regelui. Îşi simţea deodată demnitatea călcată în picioare. La Roma se ştia că Dates este nepotul

lui.

– Spune, Micheas! îi ceru sclavului, cu voce tremurând de mânie.

– S-a îndrăgostit nebuneşte de ea. O femeie foarte frumoasă, râvnită de mulţi tineri nobili. În fiecare noapte ne furişam prin fundul grădinii, să ajungem în camera ei de dormit.

– De ce vă ascundeaţi?

Sclavul îşi cântări bine vorbele. Ştia că avea să dea lovitura cea mai grea.

– Pentru că femeii îi era ruşine de dragostea ei cu Dates, barbarul. Ştii cu cât dispreţ vorbesc romanii despre cei de dincolo de zidurile Romei...

– Dates e nobil! strigă Decebal.

– Dar barbar. Dacă tinerii spilcuiţi ai Romei ar fi aflat că în patul Arriei s-a strecurat un dac, ar fi hulit-o, nu i-ar mai fi trecut pragul. Dragostea lor a rămas deci o taină.

– Şi el a primit să rămână în umbră?

Sclavul tăcu.

Regele se clătină de indignare şi furie. Cum de a putut Dates să sufere o astfel de insultă, de dragul unei femei? A stat lângă o femeie care nu era mândră de el? Primind această umilinţă, însemna că însuşi el se simţea mic în faţa lor. Viitorul rege al Daciei s-a strecurat în patul unei femei, care îl dispreţuia pentru că era dac!

Demnitatea lui Decebal fusese lovită. Dacă n-ar fi învăţat în lunga lui viaţă să-şi pună frâu pornirilor, chiar acum l-ar fi chemat în faţa lui pe Dates şi l-ar fi învăţat ce-i mândria.

– Spune, Micheas!

– Seară de seară ne duceam la spectacol, apoi Dates a scris chiar el un mim, pe care Arria i l-a jucat. Mai mult, stăpâne, s-a urcat şi el pe scenă, în văzul lumii şi s-a strâmbat jucând cu ea...

Nu mai putu să continue, pentru că Decebal s-a repezit şi l-a zgâlţâit cu atâta putere, încât sclavul a amuţit, tremurând tot.

– O vorbă dacă spui fără rost!...

– Jur, stăpâne! Cu capul meu jur!

– A făcut Dates pe măscăriciul?

– Toată Roma privea şi râdea.

– Dates, Dates! strigă regele, de se cutremurară pereţii. Chemaţi-l aici!

Cel care auzi fu Vezina. Trecea prin apropiere, îndreptându-se spre cancelarie, să citească ultimele scrisori. Se grăbi să vină în faţa lui Decebal. Regele rămase descumpănit de neaşteptata lui apariţie. N-ar fi vrut ca asprul Vezina să fie primul căruia să-i împărtăşească durerea lui. Socotea că era mai

bine să stea întâi de vorbă cu Dates, să-i ceară socoteală pentru purtarea de la Roma. Nu voia ca toţi ceilalţi să afle ce s-a întâmplat. Vezina ar fi putut rosti cuvinte care să-i frigă sufletul, şi ar fi trebuit să-i dea dreptate, oricât de mult l-ar fi durut.

Marele Preot, văzându-l tulburat pe rege, aşteptă să i se spună ce s-a întâmplat.

– Du-te, Micheas!

Decebal l-a îndepărtat pe sclav, să nu mai adauge cine ştie ce în faţa lui Vezina. Era şi pentru el un răgaz să se gândească în ce fel să ocolească adevărul. Ştia că nu-i uşor să-l înşeli pe Vezina şi cu atât mai greu îi venea lui, prea puţin învăţat să nu-şi spună deschis gândurile.

– Ce te-a tulburat până-ntr-atâta, Decebal? Ce veşti ai aflat de la Micheas? Sclavul, desigur, ştie mai puţine despre intenţiile lui Traian.

Marele Preot i-a şi dat de înţeles că bănuieşte de unde veniseră veştile rele. Putea să mai ascundă? Cel puţin o jumătate din adevăr nu-l mai putea ocoli.

– Aşa e, Vezina, am aflat veşti rele despre nepotul meu. L-am trimis să înveţe arta de a ridica cetăţi, de a întinde drumuri şi a construi catapulte, iar el s-a înapoiat cu o traistă de suluri de papirus.

Regele lovi cu dispreţ desaga plină cu suluri, lăsate de sclav în mijlocul încăperii. Vezina. se apropie de ele, trase unul afară şi-l desfăşură, plimbându-şi îndelung privirea pe el... Apoi scoase un altul, pe care îl cercetă cu aceeaşi luare aminte. Pe primul erau copiate câteva epigrame de Martialis, pe al doilea, un fragment din opera lui Tacitus *„De origine, situ, moribus, ac populis Germanorum“*, în care se vorbea şi despre viaţa triburilor marcomane. Vezina fusese de câteva ori în mijlocul lor şi găsea întemeiate vorbele lui Tacitus. Marcomanii erau aliaţi ai dacilor, şi ei luptând din tată în fiu să ţină piept legiunilor romane. Tot ce scria Tacitus era atât de interesant, încât Vezina desfăcu tot papirusul, citindu-l. Iată, acum vorbea despre moravurile sănătoase ale germanilor, despre căsătoria lor. Vezina îi dădea dreptate lui Tacitus şi se gândea că acelaşi lucru ar fi putut spune istoricul şi despre moravurile dacilor, dacă le-ar fi cunoscut.

Citi şi reciti de câteva ori vorbele adevărate şi pentru poporul dac: „Plusque ibi boni mores valent quam alibi leges“[20]. Legile dacilor erau tradiţia lor, şi Vezina recunoştea că e mai bine aşa. Legea trebuie impusă, moravurile bune le moşteneşti. Când moravurile se strică, degeaba toate legile. La Roma sunt legi bune, dar moravuri rele, şi Tacitus ştia asta. Roma îşi pierduse virtutea şi se îneca în propriile ei vicii.

Decebal îl urmărea încruntat, aşteptând din ce în ce mai curios un răspuns. Oare ce descifra Vezina în papirusul ăla, de nu-şi mai ridica ochii din

el? Pe măsură ce tăcerea Marelui Preot se prelungea, Decebal se aştepta să audă grozăvii şi mai mari.

În sfârşit, Vezina răsuci papirusul la loc şi îl vârî cu grijă în traistă, apoi se întoarse spre rege. Văzându-l încruntat, îi spuse:

– Nu fi supărat, Decebal. Cel care se întoarce de la Roma cu o astfel, de traistă merită să fie lăudat.

– Ce vorbeşti, Vezina? Vrei doar să-mi alungi gândurile negre.

– Nu, Decebal. Dacă el a preţuit într-atât aceste suluri, încât le-a adus acasă, e un semn bun. Cine-l citeşte pe Tacitus şi pe Martialis, pe Juvenalis şi pe Seneca nu stă degeaba în cetatea Romei. E o dovadă că s-a apropiat de fiii ei cei mai buni. Pentru că, Decebal, să ştii, sunt multe perle în noroiul Romei, trebuie numai să ştii să le alegi.

Cu aceste cuvinte Vezina plecă, lăsându-l pe rege nedumerit, dar şi mulţumit că n-a priceput adevărata lui supărare. Bine că nu l-a auzit pe sclav povestind. El însă, care-l ascultase, îşi simţea sufletul bolnav. Nepotul lui, măscărici de bâlci! Îl şi vedea strâmbându-se în fel şi chip, spre plăcerea nobililor veniţi anume să-l vadă pe nepotul lui Decebal! Ce vor spune mâine, poimâine, când el nu-şi va mai simţi braţul atât de tare încât să învârtă sabia şi îi va spune lui Dates vorbele auzite de el de la Duras, în urmă cu multe primăveri: „Dacia are nevoie de un braţ tânăr, care să poată ţine piept romanului. Tu eşti cel mai destoinic fiu al ei, ţie ţi se cuvine să stai în fruntea triburilor“. Cui va spune el, Decebal, aceste cuvinte? La Roma va izbucni atunci un hohot de râs care va răzbate până aici, când se va auzi că „Măscăriciul“ a luat în mâini sabia şi se crede rege.

Gândurile îi fură frânte de hărmălaia care venea din curtea cetăţii. Se duse la fereastră şi privi o adunătură de oameni strânşi nu prea departe. Erau cu toţii adunaţi în jurul cuiva, care parcă le vorbea. Ce putea să fie?

– Andus! îl chemă pe sclavul lui cel mai apropiat.

– Porunceşte, stăpâne.

– Du-te şi vezi ce se petrece acolo.

Lui Decebal îi plăcea să se retragă în această parte a locuinţei-palat. Era cea mai liniştită. Printr-un culoar ajungea în camera lui de culcare, la fel de simplă ca şi cea de primire. Avea un pat masiv, din lemn lustruit la flacără, acoperit cu ţesături din lână roşie. Pe jos, trunchiurile de lemn, bine prinse una de alta, erau ascunse de blănuri mari de urs, unii vânaţi chiar de el.

Până la întoarcerea sclavului, trecu în camera de dormit şi îşi schimbă îmbrăcămintea.

Îl auzi pe Andus apropiindu-se şi ieşi să-l întâmpine.

– Stăpâne, Micheas a fost omorât!

– Cine l-a omorât? se răsti Decebal, nevenindu-i să creadă.

– Zace cu o săgeată înfiptă în gât.

Era ultima veste la care se aştepta. Oare Dates îşi pângărise până într-atâta cugetul, încât îndrăznise să-şi omoare sclavul? Şi încă pe la spate, mişeleşte?

Dintr-odată Decebal văzu Dacia fără rege. Nu, orice ar fi fost, nu putea să lase tronul în mâna lui Dates cel de acum. Dar cui? Cine putea fi demn de asta?

Făcu semn sclavului că poate să plece, iar el se înapoie în camera de dormit şi se lungi pe pat. Închise ochii, ca să-şi poată aduna mai bine gândurile. Trebuia să dea o cruntă sentinţă şi n-o putea rosti. Trebuia să-şi înăbuşe sentimentele, şi încă nu reuşea. În prima clipă fusese gata-gata să-l cheme la el şi să-l pedepsească pe loc: ar fi pus să-l biciuiască. I-a apărut înaintea ochilor chipul Sinnei, sora lui, mama lui Dates. Ştia cât de mult îşi aşteptase fiul, cât plânsese ştiindu-l printre străini. Pentru Sinna şi pentru numele familiei lor, nu-l putea pedepsi oricum. Dates trebuia să piară, dar nu oricum. Trebuia să piară pentru că altfel, ştiindu-i-se dorinţa, dacă lui i s-ar fi întâmplat ceva, sfatul şefilor de triburi l-ar fi ales rege. Şi el, Decebal, avea datoria să oprească această greşeală!

Dates trebuia să moară! Se va îngriji să piară astfel încât să fie plâns ca un adevărat fiu al familiei lui Decebal.

17 Tisa
18 E vorba de războiul din 86-89 purtat de Decebal cu Domitianus.
19 Nistru
20 Mai multă putere au acolo bunele moravuri, decât în altă parte legile bune.

CETĂŢI... CETĂŢI...

Dates a pornit la drum în zori, petrecut de Sinna cu vorbele dintotdeauna ale mamelor: „Să te-ntorci sănătos!“ Nu l-a mai luat pe Ziper cu el, l-a lăsat să-i ajute lui Plautius să-şi ridice o casă. Nici nu avea nevoie de tovărăşia lui, deoarece treaba pentru care se ducea la Piatra Roşie nu putea s-o facă decât el. Decebal îi poruncise să treacă prin cele mai apropiate cetăţi, unde lucrul la întărirea zidurilor era în toi, şi să vadă dacă totul e în ordine. Vezina venise la el şi-i spusese din partea lui Decebal ce are de controlat. Mai ales trebuia să vadă dacă lucrul era bine făcut. Dacă nu, să le arate el. Decebal nu avea destulă încredere în inginerii romani.

Dates studiase mult viaductele romane, bazinele lor cu apă, iar cetăţile dace mai ales de apă duceau lipsă. Îşi luase la el papirusuri, să deseneze planurile întăriturilor.

Până la Piatra Roşie avea de mers câteva ceasuri, pentru că nu voia să se grăbească. Simţea nevoia să umble singur prin pădure, să guste răcoarea umbrei, să asculte păsărelele ciripind, să se abată chiar pe la o stână şi să se lase lătrat de liota de câini. Parcă aşa s-ar fi apropiat mai repede de locurile copilăriei, după care tânjise, acolo, departe, aşa cum tânjea acum după Quirinal.

Într-adevăr, locurile minunate prin care trecea îi abătură curând gândurile de la preocupările de până atunci. Uită de Roma, de Arria, de vorbele schimbate cu Decebal. Asculta numai pasul calului, în iarba grasă. Era un sfârşit de vară frumos. Plouase bine şi la timp, aşa că iarba era deasă ca părul, frunza stejarilor de un verde sănătos, aproape negru.

Apropierea de cetate i-o anunţă scârţâitul unui car, încărcat cu trunchiuri de copac abia uşurate de crengi. Când cei care îndemnau boii îl văzură, îşi plecară capetele, salutându-l.

– Bună vreme! le răspunse, oprindu-se, dorind să intre în vorbă, ca să afle mai repede câte ceva despre lucrări. Tocmai de aici căraţi trunchiurile?

– Avem nevoie la o podişcă lungă şi nu găseam pe aproape unul mai sănătos ca ăsta. Cred că l-a văzut şi pe mândrul Burebista călărind.

Abia îi cuprindea un om cu braţele.

În jurul carului păşeau şase comaţi zdraveni, cu cămăşile desfăcute la piept şi pielea arsă de soare. Unul dintre ei era aproape cât Dates călare şi mergea bălăbănindu-şi mâinile lungi de care atârnau pumni grei de mărimea unui cap de copil. El era cel care îndemna boii, suduindu-i din când în când eu glasul atât de molcom, de parcă le-ar fi şoptit vorbe frumoase. Alături de el mergea – făcând câte trei paşi, la unul de-al vecinului – un bărbat mai în vârstă, mic şi slab, dar cu ochi de viezure.

– Trunchiul ăsta ne-a trebuit ca să ajungă de-un pat pentru Durdan, spuse el, arătându-l pe cel de-alături, căruia abia îi trecea de brâul strâns pe şold.

Durdan îşi umflă pieptul cu aer şi izbucni într-un hohot de râs de fremătară copacii din jur, iar calul tui Dates dădu semne de nelinişte.

– Ha, ha, ha! Cât e de mic şi ce limbă rea are!... se minună namila de om cu o sinceritate cuceritoare. Întotdeauna râde că sunt mare, da’ la Tapae i-a prins bine. Dacă nu-l prindeam de iţari, se ducea de-a berbeleacul la vale după pietroi.

Voia bună a voinicului îl cuceri pe Dates. Erau tocmai oamenii de care avea nevoie, aşa că se prinse la sporovăit cu ei. Mai una, mai alta, ajunseră, bineînţeles, să vorbească şi despre război.

– Pe-aici, pe la noi, se-aude că Traian îşi ascute sabia, o fi adevărat? întrebă Seder, cel mic şi iute în mişcări. Tu ştii mai bine, Dates, dacă este aşa, că doar vii de acolo.

Tânărul rămase mirat, văzându-se cunoscut. Se simţise bine cât timp crezuse că pentru ei este un oarecare, dar iată că Seder îi spusese pe nume.

– De unde mă ştii?

– Eu?! Păi nici nu stăteai bine pe picioare, când te-am văzut prima dată. Apoi s-a nimerit să fiu la Sarmizegetusa când te petrecea cu ochii în lacrimi buna ta mamă. Plecai la Roma. Cine nu ştia atunci că nepotul marelui Decebal ia calea depărtărilor? Acum bănuiesc că te-ai înapoiat cu ştiinţă multă şi ai venit să ne vezi la treabă.

– Cred că munca e în toi.

– Piatra e cărată, am spart şi stâncă pentru umplutură, numai că merge greu. E nevoie de timp ca să ciopleşti bine piatra zidului şi umblă vorba că Traian ar vrea să încalece şi să pornească încoace.

– Asta e cam adevărat, Seder. Împăratul trage cu coada ochiului spre Donaris, şi noi trebuie să ne grăbim.

– Lasă-l să vie! Dacă nu i-o place... Îl punem pe Durdan în frunte, şi-i speriem calul, de-o cădea împăratul în praf. Să nu-mi spuneţi pe nume, de

nu l-o speria!

Durdan izbucni iar în râs. Se părea că tot ce se referea la mărimea lui nefirească îl înveselea.

– Am speriat eu mulţi cai în viaţa mea, mai ales când am o *sica* la îndemână.

Rostind aceste vorbe, muntele de om îşi arătă sabia scurtă şi încovoiată spre vârf, pe care o purta la brâu. Cu ea retezase crengile mai subţiri.

Abia când ieşiră de sub pădure îşi dădu seama Dates că se făcuse târziu. Soarele era acum sus şi frigea ea un fier roşu. Cetatea se ridica foarte aproape, dar n-o văzuseră, fiind ascunsă de pădurea deasă.

Dates rămase locului, s-o privească. Erau în apropierea unui râuleţ zglobiu şi limpede, pe vârful ţuguiat al unui munte din stânga apei, care îşi dezvelea ici-colo piatra roşie. Privită de jos, părea destul de greu să pătrunzi în cetate dinspre această parte. Ca să cerceteze mai bine locul şi împrejurimile, îi lăsă pe cei cu trunchiul să-şi vadă de drum, iar el îşi îmboldi calul şi urcă pe coasta muntelui vecin, de dincoace de firul apei.

De sus, cetatea îi apăru ca ridicată pe vârful unei căciuli. În trei părţi, zidurile cetăţii prelungeau prăpastia naturală a muntelui. Era peste poate să te caţeri pe acolo, s-o ataci. Dates studiase maşinile de război romane şi îşi dădea seama că nici una n-ar fi putut fi folosită aici. Nici *musculus*-ul nu putea fi apropiat de ziduri, nici turnurile nu erau atât de înalte, nici scările atât de lungi. Cetatea nu putea fi ameninţată decât dintr-o singură latură, unde panta muntelui se prelungea lin, legându-se cu cel din faţa lui. Până la orizont se vedeau valurile vârfurilor, creţe din cauza pădurilor dese de stejar şi fag.

Cetatea era dreptunghiulară, cu şase turnuri, iar pe sub două se intra. De jur împrejur, zidurile erau bine întărite cu palisade de pari groşi aşezaţi cu ascuţişul în sus, în spatele cărora stăteau pitiţi luptătorii. Aceste palisade nu-l prea mulţumeau. În concepţia lui, zidul de cetate nu trebuia să aibă lemn, deoarece putea fi uşor incendiat. Ar fi prelungit zidul de piatră cu un altul, mai subţire, de cărămidă arsă; la înălţimea de şase-şapte paşi nimeni nu mai putea să dărâme zidul, iar ca să stai ascuns în spatele lui şi să întinzi arcul ar fi fost de ajuns de solid. Jos, la bază, da, trebuia zid puternic de piatră.

Dădu pinteni calului şi coborî pe valea care şerpuia chiar pe sub zidul cetăţii, ca să ajungă în partea lină, să poată intra. De jos, înălţimea peretelui de piatră i se păru şi mai impunătoare. Socoti din ochi că are cel puţin două sute de paşi.

Când se apropie de cetate, se trezi într-un furnicar de oameni, fiecare având o altă treabă, dar toţi zoriţi. Cei mai mulţi cărau piatră. În coşuri mari de nuiele, pe care le purtau în spate. Unul după altul, într-o lungă

coloană, ei veneau şi se duceau în pas măsurat. Alţii ciopleau blocurile de piatră, îndreptându-le marginile. Trebuia cioplit până când, aşezându-l unul peste altul, să nu poţi privi în cealaltă parte. Apoi urma treaba şi mai grea a săpării şanţului în coadă de rândunică, în care intrau capetele parilor arşi în foc, ca să nu putrezească prea curând. Blocurile de piatră cioplite erau cărate pe tărgi până în faţa meşterilor care arătau unde şi cum să fie aşezate pe zid.

Fu repede recunoscut şi comandantul cetăţii veni să-l întâmpine. Piatra Roşie nu era înconjurată de sate, ca alte cetăţi, fiind un punct militar, aşa că, la tot pasul, întâlnea un tânăr cu arcul sau cu scutul pe umăr, venind sau ducându-se la instrucţie.

În cetate era o forfotă şi mai mare. Abia te strecurai printre sclavii care duceau în spate coşurile de nuiele pline cu grohotiş de râu şi pământ, pe care le răsturnau ca umplutură între cei doi pereţi formaţi de blocurile de piatră cioplită, aşezaţi la mai bine de un pas depărtare unul de celălalt, unindu-i într-un zid foarte gros.

Dates ştia cât e de trainic acest zid, pe care dacii învăţau din tată în fiu să-l ridice, dar se lucra greu. De aceea îşi tot bătea capul cum s-ar putea grăbi ridicarea întăriturilor. Trebuia să găsească ceva.

Lucrările erau supravegheate de un constructor roman, trimis de Domitianus. Un om plin de el, care privea de sus la toţi cei ce-l înconjurau. Comandantul cetăţii îi atrăsese luarea aminte lui Dates că n-o să poată sta prea mult de vorbă cu el, şi că făcea numai ceea ce voia. Obişnuia să dea ordine şi să spună: „Aşa trebuie“. Nu suferea să i se discute poruncile. Mai află că în ultimul timp se făcuse şi mai de nesuferit, de când veneau zvonuri rele de la Roma. Învăţase bine limba dacilor şi, când se îmbăta, vorbea vrute şi nevrute, chiar ameninţa că o să le arate el, Traian, ce înseamnă să fii cu adevărat supus Romei.

Armer, comandantul cetăţii, era un bărbat trecut de patruzeci de ani, dar încă falnic. Umbla îmbrăcat într-o cămaşă lungă până la genunchi, iar mijlocul îl avea prins într-o curea lată cât palma, atât de strânsă încât credeai că-l frânge în două. Îi puteai prinde talia în palme. Peste cămaşă purta o vestă din piele de căprioară.

Dates îl admira pe acest bărbat sobru, sigur pe el, care povestea despre inginerul roman cu o linişte surprinzătoare, de parcă nu i-ar fi păsat de toate mofturile lui.

Dates îi ceru să urce mai întâi într-unul din turnuri. Privi îndelung dreptunghiul cetăţii, nu prea mare. Înăuntrul lui mai erau câteva turnuri locuinţă, aşezate în jurul unei clădiri lungi, reşedinţa comandantului. De aici, de sus, îţi dădeai şi mai bine seama de munca din jur. Într-o parte se vedeau cioplitorii nivelând blocurile de piatră, şi izbiturile ciocanelor se amestecau

într-un răpăit ascuţit, în cealaltă parte se tăiau şi se ascuţeau pari pentru palisadă. Foarte aproape de zid, dar în afara cetăţii, era înteţit un foc zdravăn, la care se afumau capetele parilor. Într-un alt loc, câţiva sclavi călcau pământul, iar alţii aruncau apă, pentru a-l face clisă bună pentru lipit acoperişurile turnurilor. Fiind din lemn, puteau fi uşor incendiate, iar stratul de pământ le apăra.

Îl zăriră şi pe inginerul roman, arătând meşterilor cum să aşeze bucăţile mozaicului de la bazinul de apă. Cea mai grea problemă a cetăţii putea fi apa, în timpul unui asediu mai îndelungat. Acest vârf de piatră, pe care ara înălţată cetatea, nu putea fi sfredelit pentru a face fântâni. Apa trebuia adusă din afară şi nimeni nu ştia mai bine decât romanii să construiască bazine.

Când era la Roma, se gândea că la întoarcere va imagina cele mai frumoase bazine şi băi, va înălţa un minunat templu lui Zamolxis, va face pentru Decebal un palat mai impunător decât al lui Augustus. Odată îndrăznise să-i spună Arriei că de va ajunge el regele dacilor, va face din Sarmizegetusa o a doua Romă. Visa să fie un rege luminat, care să ducă faima Sarmizegetusei peste mări şi ţări, să vină pelerini din toată lumea să-i vadă frumuseţea. Pe drumurile deschise de el vedea înaintând care cu tot felul de minunăţii către cetatea din mijlocul munţilor. Aur avea, bogăţii erau în Dacia, oameni harnici destui. Iată că războiul care se apropia îi tăia tot elanul. Putea să-i vorbească despre construcţii frumoase lui Decebal, când el nu se gândea decât la zidurile cetăţilor? Dates era convins că, dacă Decebal ar fi fost un adevărat rege client al Romei, ar fi avut timp pentru toate astea. Dar regele se pregătea să ţină piept Romei, nu să i se supună.

Oftă adânc şi se rupse din gândurile nelalocul lor care îi furaseră o clipă; lângă el aştepta comandantul cetăţii să-şi spună părerea despre felul cum merge construcţia zidului. Observă un fapt ciudat, asupra căruia se cădea să gândească. Cei mai mulţi meşteri şi oameni întăreau zidurile dinspre prăpastie, nu spre partea lină, de acces. De ce se zideau mai întâi tocmai acele laturi bine apărate de prăpastie? Mai curând s-ar fi înălţat încă un zid aici, spre intrare, care să fie un prim obstacol în calea duşmanului!

– Hai să vorbim, cu romanul.

– Numele lui este Sartus.

Inginerul i-a primit cu nepăsarea lui obişnuită, mai ales că golise câteva căni bune de vin. Era, sau făcea pe furiosul, ca să se poată preface că nici nu i-a văzut. Se răstea la cei doi sclavi care pregăteau varul pentru mortarul ce urma să fie întins pe fundul bazinului. Deasupra lui veneau aşezate, una lângă alta, dalele mozaicului, de diferite culori. Ţipa şi la meşterul roman care potrivea, cu mare grijă, o dală lângă alta, pe fundul

bazinului.

Dates îl ascultă un timp, apoi se duse să privească un alt bazin, mai mic, din apropiere. Se socotise că nu era de ajuns şi de aceea îi ceruseră romanului să mai facă unul. Cel mic era plin ochi cu apă adusă din râuleţul care se furişa prin fundul văii.

Dates recunoscu în sinea lui că bazinul era frumos; la fel de bine executat ca oricare altul din Roma.

Se înapoie lângă bazinul mare. Câteva trepte de marmură coborau până la jumătatea bazinului, iar fundul – în partea terminată – era minunat. Din dalele colorate se născuseră modele geometrice foarte frumoase, iar culorile erau fără cusur apropiate una de cealaltă. La colţuri făcuseră câte un pătrat mare, care se continua în linii frânte fără de sfârşit. Culoarea dominantă era albastrul şi Dates îşi imagină cât de frumos va fi plin cu apă.

– Frumoasă îmbinare de culori, spuse el în limba romanului, trezind deodată interesul inginerului.

– Ştii limba Romei?

– Nu sunt nici două nopţi de când am sosit de acolo. Inginerul îl privi nedumerit. Se aştepta să-l vadă în haine romane, pentru că nu-şi putea imagina că este altceva decât un *negotiatores* mai îndrăzneţ, care s-a hazardat să ajungă până aici. Tânărul din faţa lui părea totuşi dac, deşi lipsa bărbii îi dădea de gândit.

– Ce negustoreşti printre barbari? Ai adus podoabe de sticlă colorată sau vase cu untdelemn? întrebă el şi Dates fu izbit de tonul său ironic. Ce merg mai bine, brăţările de aramă sau mărgelele de lut smălţuit?

Dates ştia că negustorii de la Roma puneau în căruţă ce aveau mai prost pentru a vinde dacilor. Aduceau aici podoabe ieftine care furau ochii barbarilor. La Roma nu purtau decât sclavii şi liberţii săraci astfel de podoabe.

Vorbele inginerului îl înfuriară pe Dates, aducându-i tot sângele în obraz. Trufia acestuia îl jigni până într-atât, încât fu gata să tragă sabia de la brâu şi să-l înveţe minte. Dar nu aşa trebuia să-i răspundă, ci altfel:

– Nu sunt negustor, romanule, sunt dac.

– Ce-ai căutat la Roma?

– M-am dus să văd cerşetorii din Forum aşteptând pomana protectorilor. Am vrut să mă plimb printre miile de liberţi şi plebei care n-au ce face şi bat pietrele aşteptând ospeţele publice, ca să-şi potolească foamea. Se zice că mănâncă din ce în ce mai rar, de când Domitianus a cheltuit aurul pe lux şi jocuri, şi palate, şi războaie nefericite.

În cuvintele lui Dates răsuflase toată obida strânsă îndelung în suflet, cât stătuse la Roma. Trufia acestor romani, oricât de netoţi, de nenorociţi sau de flămânzi, îl scotea din sărite. Putea să moară de foame la

Roma, dar privea de sus pe oricare altul, dacă nu era din Latium. Ca oameni, mulţi dintre ei nu aveau nici un motiv să privească de sus spre barbari, pentru că nimic din ceea ce făcea faima Romei nu le aparţinea.

Acest schimb de vorbe a trezit în Dates şi mai mult dorinţa de a face să strălucească Sarmizegetusa. Să te aliezi Romei, să-i înveţi meşteşugurile, ca să faci şi mai frumoase lucruri decât ea. Atunci mai în lumină s-ar pune virtuţile morale ale dacilor, faţă de plebeii Romei, leneviţi de lipsa treburilor.

Sartus simţi furia din cuvintele dacului şi, cunoscându-le mândria, lăsă baltă ciondăneala şi se întoarse spre meşter să-i mai dea un sfat.

– De ce întăriţi mai întâi zidurile acelea? întrebă Dates cu glas mai asprit decât ar fi vrut.

– Erau mai vechi şi crăpaseră în multe locuri.

– Dar ce nevoie aveam de ele? Nimeni n-ar putea zbura din vale până sus.

– Zidul trebuie să fie întărit din toate părţile, explică romanul, cu o bunăvoinţă neaşteptată. Degeaba e tare într-un loc, dacă poate fi spart în altul.

– Bine spui. Dar ce rost are trăinicia zidului de-acolo, dacă cel din panta lină e slab? De ce n-ai început cu el?

– Nimeni nu mi-a spus cu ce să încep. Mi s-a cerut să-l termin, de jur împrejur. Sau poate e vreo grabă? întrebă romanul cu înţeles.

– Nu e vorba de grabă, ci de o lege a construcţiei. Să fie lăsate zidurile dinspre prăpastie! hotărî Dates. Mai întâi să terminăm zidul din pantă. În cât timp crezi că va fi gata?

– În vara viitoare. Cioplitorii în piatră sunt puţini. Peste tot sunt căutaţi, spuse romanul, lăsând să se înţeleagă că sunt rari pentru că peste tot se refac zidurile cetăţilor.

– Trebuie terminat acest zid!

– Uşor de spus, greu de făcut. Dacă ştii ce înseamnă să construieşti o cetate, nu cere lucru în pripă. Până la vară abia terminăm cioplitul. Iarna bate la uşă.

Era limpede reaua lui credinţă şi n-avea rost să se prindă într-o lungă ciondăneală cu el. Va susţine mai departe că nu se poate, cu atât mai mult cu cât, într-adevăr, erau cioplitori puţini.

– De ce nu înalţi un altfel de zid? De ce acesta din piatră cioplită?

– Aşa ridicaţi voi zidurile cetăţilor.

– Trebuia să-i înveţi să facă şi altfel. Dacă ar lega pietrele cu mortar, n-ar mai trebui să le cioplească.

– N-am ştiut că e graba atât de mare!

Dates se convinse că trebuie să facă el ceva.

Se duse pe terenul din afara cetăţii, să-şi dea seama pe loc dacă apărarea nu se putea rezolva într-altfel. Despre roman o să-i vorbească el lui Decebal. Era sigur că de la Roma i se ceruse să pună beţe în roate, şi poate că nu numai lui.

Platoul dinspre partea lină era destul de întins. De la turnul pe sub care se intra şi până când dealul începea să coboare mai era o bucată bună de loc. Lui Dates îi veni ideea de a trage un zid de cetate dintr-o parte în alta, de la o prăpastie la alta, care să oprească trecerea spre adevărata cetate.

– Armer, aş înălţa aici un zid. Săpăm mai întâi un şanţ adânc şi lat de şapte-opt picioare. Vezi, sub iarbă e pământ moale. Pe malul şanţului ridicăm un nou zid.

– Când să cioplim piatra?

– Nu cioplim nimic. Aducem piatră spartă din stâncă şi o zidim cu mortar de pământ. Va fi destul de tare. Cheamă şefii de cete la mine!

Armer dădu mai departe porunca şi cornul din vârful turnului de la intrare prinse să se audă. Curând, nu numai şefii de cete, dar şi meşterii, şi ceilalţi oameni se adunară pe platou. Numai inginerul şi cei doi mozaicari rămăseseră pe marginea bazinului.

– Asta miroase a grabă mare! bombăni mozaicarul cel tânăr.

– Nu poţi să ai niciodată încredere în barbarii ăştia, oftă inginerul.

– Eu nu le mai ajut! se hotărî mozaicarul. Ca mâine vor bea apă din acest bazin şi vor arunca pietre în romani.

– Ce ai de gând să faci?

– Plec!

– Vezi mai bine să nu te audă careva, că atunci nu de voie ai să termini totul.

– Cine să mă audă? Mâine, când se vor trezi, să-mi ia urma. Dacă găsesc un cal bun, voi fi atunci dincolo de Tibiscum.

– Să plecăm toţi trei! propuse mozaicarul mai bătrân, care până atunci îi ascultase, fără să intre în vorbă.

– Să plecăm! se hotărî şi inginerul.

Între timp, dacii se strânseseră în jurul lui Dates, care, urcat pe o grămadă de pietriş, le vorbea:

– Dintr-o parte în alta nu sunt mai mult de patruzeci şi cinci de paşi. Unii vor săpa şanţul, alţii vor înălţa zidul. Frământăm pământul şi legăm cu el o piatră de alta. Primii fulgi de zăpadă să-l găsească înălţat, până la palisadă. Şi noaptea să muncim! Duşmanul ne ameninţă!

În mulţime se produse un murmur aprobator, apoi vorbi Armer.

– De mâine lopătaşii să treacă la şanţ! În zori Dates va trage linia şi începem săpatul.

– Pentru partea de jos o să facem mortar adevărat, din var, care se întăreşte ca piatra. Am să vă arăt eu cum să-l pregătiţi. În sus zidim cu pământ.

– Facem! strigară cei din primele rânduri.

– Iar şanţul îl începem chiar de astăzi. Ia daţi-mi o sfoară de cânepă.

– Avem destulă.

– Aduceţi un fir şi întindeţi-l de colo până colo. Băgaţi hârleţul în lungul ei şi însemnaţi locul.

Fusese hotărât să plece în aceeaşi zi spre Sargedava, dar înnoptă acolo. Într-o zi, două, putea să organizeze lucrul, şi apoi putea să-şi vadă de drum.

Când i-au căutat a doua zi pe inginer şi pe cei doi mozaicari, n-au mai avut de unde-i lua. De cum se întunecase, încălecaseră pe cai şi dispăruseră. Dates şi-a dat primul seama că au fugit, dar n-a trimis pe nimeni după ei. Dacă aveau o noapte înainte, era greu să-i mai ajungă până la Lederata, cetatea de pe malul Donaris-ului, în care străjuia legiunea a V-a Macedonica.

Nu mai avea cine să termine bazinul de apă. Cât timp lucraseră meşterii, nu lăsaseră pe nimeni să înveţe cum se pregăteşte mortarul, cum trebuie întins, cum se lipeşte o dală de alta. Treaba asta o făceau numai meşterii romani. Dacii doar cărau materialele.

A trebuit Dates să le arate, mai bine zis să pregătească el mortarul. Învăţase de la Apollodorus cum să stingă varul, cât timp să-l lase apoi, ca să nu răbufnească, ce să pună în el ca să se întărească. Dacă nu-l lăsai să se dizolve bine, bucăţelele rămase începeau să se stingă în zid, sfărâmându-l. De aceea, Apollodorus obişnuia să facă mortarul numai cu var vechi, adesea de un an. Iată că ei nu aveau timp de aşteptat. Ce putea să facă?

Nu găsi decât o cale, aceea de a stinge varul, apoi să pună sclavii să-l întindă în palmă, câte un pic, pentru a sfărâma cea mai mică părticică nedizolvată. După aceea să-l îndoaie cu apă şi să-l treacă printr-o pânză groasă de cânepă. Era sigur că, astfel pregătit, varul era bun pentru construcţie.

Dădu îndrumările necesare, apoi se duse să supravegheze săpatul şanţului.

Toată dimineaţa se învârti prin forfota de oameni, şi mai mare acum, când erau cu toţii strânşi pe micul platou. Dar şi şanţul se adâncea văzând cu ochii. Când soarele ajunsese în creştetul capului, cei care săpau erau aproape până la mijloc în şanţ. Tot pământul îl aruncau pe malul dimpotrivă al cetăţii. Între timp se începuse lucrul şi la patul sau temelia zidului. Primul rând îl făcură din pietre mai mari, şlefuite. Aveau pentru

primele două rânduri.

Spre prânz, treaba fu întreruptă de strigătele şi văicărelile cuiva. Dates se grăbi să vadă ce s-a întâmplat.

Un tânăr sclav ţipa şi îşi vântura braţele, de parcă ţinea fier înroşit în palme.

– Mâinile! Mi-au luat foc mâinile! striga cât îl ţinea gura. Mâinile mele!

Dates îi prinse un braţ şi-i privi palma.

– Spală-te! îl sfătui şi-l trimise la bazinul mic, din apropiere. Turnaţi-i să se spele.

Bietul sclav nu-şi putea apropia o mână de alta, ca să dea jos varul. Îl prinseră şi îi ţinură mâinile. Apa rece îl mai linişti, dar odată cu varul, de pe mâini i se duse şi pielea.

Pentru că nu tăcea decât atunci când simţea rece, Dates porunci să i se pună apă într-un vas şi el să stea cu mâinile înăuntru.

– Înhămaţi caii la o căruţă şi duceţi-l la Vezina. Numai el ştie să-l vindece.

Palmele, carne vie, i se umflaseră ca două pâini.

Şi ceilalţi doi sclavi începură să se vaiete că-i ustură mâinile. Îi răzbise varul mai greu, aveau palmele mai bătătorite, îi trimise şi pe ei la Vezina.

Alţi trei sclavi se apucară să pregătească varul, mestecându-l mult în vase de lut ars, zmălţuite.

Cu cel pe care îl avea de acum stins, Dates se apuca să pregătească mortarul pentru bazin.

– Pisaţi nişte cărămizi, porunci el. Ca făina pentru pâine să le faceţi! Spargeţi şi bucăţele ceva mai mari, de mărimea alunei... Romanul nu v-a pus să pisaţi cărămidă?

– Ba da.

– Faceţi dar cum v-a învăţat el.

– Ne punea să pisăm şi cărbune.

– Aveţi cărbuni?

– Am făcut destui.

– Pisaţi-i bine.

Când avu toate astea, el porunci să se amestece varul cu nisip aspru: pentru o parte de var, două de nisip.

– Mestecaţi bine!

Mulţumit de mortar, porunci să se arunce în el praful de cărămidă, până când căpătă o culoare roşietică. Ştia că e de mare importanţă să ştii cât praf de cărămidă adaugi şi numai ochiul te putea sfătui. Trebuia să cunoşti cât

de roşu să fie mortarul.

– Puneţi şi bucăţelele de cărămidă.

La urmă de tot turnă şi praful de cărbune.

Acest mortar era bun şi pentru zidurile cetăţilor; se întărea ca o piatră. Apollodorus îl pregătea după prescripţiile lui Vitruvius şi Pliniu.

Sub privirea lui, mortarul fu întins pe fundul bazinului, apoi începură să rânduiască pietrele mozaicului.

Trecură încă două zile până când socoti că treburile stau atât de bine, încât poate să plece la Sargedava. Între timp dăduse sfaturi amănunţite cum să se continue lucrul atât la zid, cât şi la bazin. Descoperise un tânăr comat cu minte ageră, care se tot învârtise pe lângă meşterii romani şi le furase câte ceva din meserie. Dates îşi dăduse seama că sfaturile lui nu zburau în vânt. Tânărul învăţa totul cu mare uşurinţă şi, mai ales, se dovedea foarte îndemânatic la treabă, îl sfătuise să nu mai continue ornamentele, care cereau o şlefuire specială a fiecărei dale în parte. Important era ca bazinul să ţină bine apa.

Abia pe drum avu răgazul să-şi aducă aminte că mama îl aştepta, îngrijorată, la Sargedava. Sinna se înapoiase acasă după ce îşi văzuse băiatul, şi îl aştepta, pentru că el îi făgăduise că, cel mai târziu a doua zi, soseşte la Sargedava. Trecuseră câteva zile, timp destul ca să se îngrijoreze. Dar, odată cu asta, îşi mai aminti ceva: că la Sargedava îl aştepta şi Curta. Cu câtă răceală se putea gândi la ea! Ar mai fi trecut încă mult timp fără să simtă nevoia s-o vadă, deşi în urmă cu câteva veri, la plecare, îşi jurase să n-o uite. Nopţi în şir îi stăruise atunci în minte, iar acum bănuia că-l va plictisi, deşi o ştia fată frumoasă. Dar era atât de neştiutoare! Oare ce ar putea vorbi cu ea? Să-i povestească viaţa de la Roma? Ar fi început cu Arria. Să-i spună despre Virgilius? Nu l-ar înţelege. Să-i descrie Colosseum-ul? S-ar mira şi nu l-ar crede. Să-i povestească o luptă de gladiatori? Şi-ar scuipa în sân şi nu l-ar mai asculta. Să-şi descarce sufletul şi să-i mărturisească ce s-a petrecut cu el acolo? Ce ar pricepe? Cum să înţeleagă ea ce s-a întâmplat în sufletul lui, după ce a plecat de acasă să înveţe meşteşugul romanilor de a întinde drumuri şi a construi maşini de război, iar acolo a descoperit... poezia, sculptura, dansul?...

Decebal îi ceruse să înveţe cum se ridică un zid trainic de cetate, iar el se cufundase în odele lui Ovidius, în meditaţiile lui Seneca, în epistolele lui Vergilius. Descoperise toate astea şi sufletul lui se deschisese deodată ca o floare la lumina soarelui, de parcă anume le aşteptase. Crezuse adesea că fuseseră în el, neştiute, şi că la Roma doar le aflase. Îi plăcuse, cât fusese acasă, să asculte cântecele din fluier, din cimpoi sau cele „zise“ de băieţi când

apăsau pe coarnele plugului. Dar erau altceva. La Roma descoperise poezia altor idei, altor sentimente, altor fapte. Deodată lumea i se lărgise şi ceea ce mai înainte fusese tulbure în mintea lui şi se termina la cuvintele: „Cei de dincolo de Donaris“ devenise deodată aievea şi precis. Învăţase să-i cuprindă adevăratele dimensiuni şi se speriase. Lumea aceea pe care doar o bănuise altfel decât a lui, şi care îşi trimitea emisari în persoana nenumăraţilor *negotiatores*, se dovedise şi mai deosebită decât şi-o închipuise. Din uimire, trecuse în admiraţie.

Apoi o cunoscuse pe Arria şi, prin ea, arta, rafinamentul, viaţa într-un alt fel decât o ştia el. Curta rămăsese undeva departe, ca un ecou slab, pierdut în amintiri... Dar ce se întâmplase cu ea, care rămăsese acasă şi pentru care lumea de azi este la fel cu aceea de atunci? Ea îl aşteptase, desigur, aşa cum îi făgăduise, şi de aceea lui Dates îi era ruşine şi ar fi ocolit-o bucuros, dacă ar fi putut.

Inima începu să-i bată mai tare când îi apărură în faţă zidurile Sargedavei, cetatea în care se născuse şi în care trăise. Tatăl lui se afla în fruntea ei. Valea Gradis-ului era aici de o frumuseţe cum rar puteai vedea în altă parte. De câtva timp mergea întovărăşit de acelaşi foşnet de apă, doar ici şi colo mai vioi, din cauza unor învolburări pricinuite de un trunchi căzut de-a curmezişul sau de un bolovan rostogolit de pe coastele care urcau chiar din mal. Pe măsură ce se apropia de Sargedava, valea se îngusta, închizând zarea şi îndreptându-ţi privirea spre cetate.

Întâlni primele case agăţate pe câte o mică platformă săpată în coasta muntelui. Apăreau când te aşteptai mai puţin, cu acoperişurile lor ţuguiate, din şindrilă frumos bătută. Grajdurile, acoperite cu o căpiţă de paie înnegrite de vreme, păreau glugi de uriaş. De cele mai multe ori, când te apropiai, te lua în primire un dulău lăţos care lătra furios. Cum se înmulţiseră casele! După câte ştia el, pe aici nu fusese nici una. Vânase prin partea locului, împreună cu Ziper, oprindu-se adesea la un bătrân dulgher cunoscut pentru frumoasele figuri pe care le cioplea. Făcea păsări pentru creasta acoperişurilor sau cioplea popii din faţa prispelor. Îl cuprinse dorinţa de a-l vedea, cu atât mai mult cu cât acesta era un bun motiv ca să ajungă mai târziu acasă. Abia nu-l mai întâmpinau prea mulţi. La Sargedava era cunoscut de toată lumea.

Îndemnă calul să urce un drum de pădure ştiut şi, în scurt timp, ajunse în poiana dulgherului. Lângă casa bătrânească mai văzu una, nouă-nouţă, ceva mai mare, pe care tocmai o terminau. Bătrânul şi încă un bărbat tânăr trebăluiau pe lângă ea. Din urmă îl ajunse o femeie tânără, cu obraji roşii, plesnind de sănătate, cam trupeşă ce-i drept şi cu braţe vânjoase. Venea de la râu, purtând vasul cu apa pe creştetul capului, aşezat pe un mic colac de

cânepă, anume împletit. Când dădu cu ochii de el, se miră cât de tare, încât fu gata-gata să scape vasul de pe cap.

– Dates! exclamă şi-şi duse mâna la gură, după obiceiul femeilor sfioase.

De unde îl cunoştea? El nu-şi amintea s-o mai fi văzut vreodată. Se lămuri repede, când o auzi strigând spre bătrânul dulgher:

– Bunicule! Bunicule, a venit Dates!

Da, da, ea trebuie să fie! Bătrânul avea o nepoţică, dar o ştia mică şi... Nimic nu măsoară mai bine trecerea timpului ca omul. Era pe atunci o fetiţă şi iată că de pe prispa casei bătrânului se auzea acum scâncetul unui copil. Al cui putea să fie, dacă nu al ei? Fetiţa era mamă, iar bărbatul de lângă bătrân, tatăl copilului ei.

– Dates?! se miră bucuros bunicul, grăbindu-se să-l întâmpine. Ia uită-te! se miră el. Ce bărbat te-ai făcut, Dates! şi râse fericit. Ia, ia, că ieri se temea să înnopteze în pădure. Sssst! făcu el, trecându-i o glumă prin minte, pentru că bătrânul era cam hâtru. Să nu ne-audă bătrâna. Să-i apari deodată în faţă şi s-o auzim ţipând. Ştii cum ţipă ea din te miri ce.

Nevasta bătrânului Dudas era în cea de a doua cameră a casei. Ţesea. Dates o privi mai întâi pe fereastră, fără să se facă simţit. Bătrâna rămăsese neschimbată şi o bănuia tot aşa de iute în tot ce făcea. Mişcările ei erau pripite, dar sigure. Arunca suveica, schimba piciorul şi trăgea vatala cu o repeziciune care te uimea. Îşi aminti că, în copilărie, el şi bătrânul Dudas îi făcuseră câteva greutăţi pentru războiul de ţesut, ca nişte pere mari, cu o ureche la capătul subţire. Bătrânul le modelase, dar ca să-i lase şi lui Dates bucuria că a lucrat la ele, îl pusese să le dea ultima netezeală, apoi le duseseră la uscat, până a doua zi, când le-au ars. Oare mai avea cuptorul de ars oale şi cărămizi? Bătrânul obişnuia din când în când să ardă câte un cuptor de cărămidă sau de ţigle, pe care le vindea cu preţ bun oamenilor înstăriţi din cetate. Nu se ştia de când, dar învăţase să smălţuiască ţigla în câteva culori şi de aceea o vindea mai repede ca alţii.

Zgomotul vătalei îi îngădui lui Dates s-o privească lung pe bătrâna, fără ca ea să-l simtă. Ţesea pânză plină, dintr-un fir de cânepă tors gros. Din ea urma să croiască pentru bărbaţi iţari de vară strânşi pe picior; Bătrâna torcea firul, ţesea pânza, croia iţarii. Nepoata se îndeletnicea cu celelalte treburi ale gospodăriei, atât de multe pe capul unei femei. Bărbaţii nu se amestecau în treburile lor. Ele măcinau meiul pentru pâine, ele aduceau apă, ele încingeau cuptorul, ele ţeseau, ele torceau, ele mulgeau vaca, ele creşteau copiii. Când comatul avea ceva mai mult pământ sau o turmă mai mare şi putea ţine un sclav, atunci treaba era împărţită. De obicei însă bărbatul şi nevasta îşi făceau singuri treburile şi îşi creşteau copiii.

Când dădu cu ochii de Dates, bătrâna făcu întocmai cum bănuise bărbată-su: dădu un ţipăt şi îşi lovi palmele a mirare:

– A, ia te uită cine a venit la noi! Sări apoi ca un prâsnel şi veni la fereastră să-l sărute pe amândoi obrajii. Mândru flăcău te-ai mai făcut! Şi frumos!... Şi n-are barbă, întocmai ca negustorii de la Roma. Maică, să-ţi laşi barba să crească. Aşa, fără nici o tuleie, parcă eşti o fată. Ce barbă frumoasă aveai!

Bătrâna plecă de la fereastră, să iasă din casă. Apăru în pridvorul din faţă. Ca toate casele, şi a lor era ridicată pe patru stâlpi de piatră, înalţi de un stat de om. Atât aveau cei doi din faţă, din cauza pantei locului. În spate ajungeau doar de câteva palme de la pământ. În locul de sub locuinţă îşi ţinea gospodarul tot felul de unelte: plugul de lemn, sapele, un butoi, două, secerile, o roată sau două de căruţă, un vas mare de pământ ars, în care strângea apa de ploaie bună de spălat, hamurile cailor şi alte lucruri trebuitoare într-o gospodărie întemeiată.

Tot încurcându-se în fusta lungă şi creaţă, bătrâna coborî treptele scării şi veni lângă el, minunându-se şi bucurându-se.

Îl duseră să vadă noua construcţie. Dedar, bărbatul Finiei, nepoata bătrânului Dudas, era tocmai din Cumidava. Mai întâi voise s-o ia pe Finia în cetatea lui, dar până la urmă se hotărâse să se aciueze pe lângă bătrâni. Mult nu mai aveau de trăit şi locul cu casă era frumos. Mai era şi aproape de Sarmizegetusa, pe unde se duceau din când în când, de sărbători. Dudas le făgăduise o casă frumoasă, dacă vin să aibă grijă de bătrâneţile lui, şi le rămânea şi toată gospodăria. Bătrânul avea pătul sănătos, în care strângeau toamna fân pentru vite, avea cuptor de ars ţigle, ştia să rotunjească şi oale, dar nu-i plăcea. Tot cu barda în mână îl vedeai, cioplind. Înălţase casa nepoatei atât de frumos, încât se mândrea cu ea. De aceea îl şi pofti pe Dates s-o vadă mai de-aproape.

O ridicase pe şase stâlpi, deoarece camerele erau mai mari şi dulapii s-ar fi arcuit, dacă n-ar fi fost sprijiniţi şi la mijloc. Spre deosebire de locuinţa bătrânească, avea în faţă un cerdac lat cât deschideai braţele, deasupra căruia se prelungea acoperişul. Din acest cerdac, în care mâncau vara, se intra în prima cameră, apoi în a doua, ceva mai mică, unde urma să aşeze paturile. Pereţii din afară îi făcuse din bârne groase, îmbucate una în alta la colţuri şi întărite cu piroane mari, de fier, cumpărate anume de bătrân tocmai din Potaissa, odată cu balamalele solide de la uşă. Pe dinăuntru lipiseră un strat bun de pământ, pe care îl neteziseră ca în palmă. Peretele dintre camere era uşor, din câţiva pari, de care prinseseră nuiele, pe care apoi le îmbulgăriseră. Podeaua era din dulapi acoperiţi, ca şi pereţii, cu un strat de pământ bine netezit. Bătrânul lucrase mult la stâlpii din faţa cerdacului, care

propteau acoperişul ieşit mult în afara camerelor. Pe toate feţele erau cioplite romburi, şi linii frânte, şi pătrate frumos îmbinate. Pe uşă, desenase cu fierul înroşit flori de câmp şi frunze de stejar. În cerdac mai era o masă scundă, cu trei picioare. Scăunelele din jur aveau adâncită scândura groasă de deasupra, în care erau înfipte câte trei picioare scurte. Masa şi scăunelele erau rotunde. Adevărata mândrie a dulgherului era un fel de copăiţă, lungă de doi coţi, făcută dintr-un trunchi scobit. La capete lăsase câte două urechi, prin care se putea trece o funie subţire, care venea apoi legată în grinda camerei. Era leagănul şi pătuţul copilului, şi bătrânul îşi pusese toată arta lui, ca să-l facă nespus de frumos. Şi era, într-adevăr, frumos. Lemnul netezit ca pielea, iar mieii şi iezii încrustaţi cu fierul ars erau atât de bine făcuţi încât păreau că sunt gata, gata să fugă, şi te mirai că-i vezi mereu acolo, nemişcaţi, deşi bătrânul îi desenase în plină zbeangă şi hârjoană.

Când coborâră în bătătura curţii, auziră hârşâitul râşniţei. Finia învârtea de zor piatra, să facă pâine proaspătă, în cinstea oaspetelui; ştia ea că nu-l va lăsa Dudas să plece, până când nu va îmbuca ceva cu ei. Bătrâna şi dăduse foc cuptorului.

Pentru Dates arsul cuptorului fusese în copilărie una dintre cele mai frumoase îndeletniciri, îi plăcea să stea cu picioarele cruciş sub el şi să înfunde cuptorul cu paie sau vreascuri. Se duse şi acum să privească, rugând-o pe bătrână să-l lase s-o ajute. Râseră de plăcerea lui, apoi Dedar mai aduse un braţ de paie, să-l aibă aproape. Dates îşi amintea că nu trebuie să bagi prea multe o dată, ci câte puţine. Aşeză paiele în gura cuptorului, apoi, cu o stinghie anume făcută, le împinse înăuntru.

Cuptorul nu era prea mare, dacă te întindeai puţin, ajungeai cu mâna în fundul lui. Nici bolta nu era prea înaltă, ca să nu se răcească repede. Avu grijă să dea mereu cenuşa la o parte, pentru ca focul să ardă pe cărămida vetrei, s-o încingă.

Trăi din plin această bucurie a copilăriei. Înfundând cuptorul uită de toate gândurile lui triste, mai ales că vorbiră în acest timp despre tot felul de treburi gospodăreşti. Se apropia toamna şi erau atâtea de făcut. Bătrânul se gândea că o să se strice vremea şi el încă nu avea opinci. Toată vara umbla cu picioarele goale, dar, când se răcea vremea, opincile erau bune. Avea o piele pregătită, trebuia numai să-şi găsească timpul s-o taie şi s-o coasă. Bătrâna le pregătise cojoacele din piei cu blana măruntă, de la miei abia născuţi. Ceea ce nu făcuseră încă, era groapa pentru cereale. Cea veche nu mai putea fi folosită, pentru că se mâncaseră pereţii, şi şoarecii cărau cam multe boabe. Se hotărâseră să sape una nouă, sub pătul, s-o ardă bine câteva zile, până când pereţii se făceau ca din cărămidă. E mare lucru să ai o groapă bună de boabe, pentru că altfel îţi poate mucegai munca unei veri întregi.

Bătrâna şi fata strânseseră de acum poamele, le tăiaseră, le uscaseră şi le înşiraseră gata pentru agăţat de grindă. Mâncau mere uscate spre primăvară, sau le fierbeau şi le mâncau cu pâine de mei.

Se iscă o adevărată ceartă între bătrână şi Dudas, cu privire la un ţap, pe care ea voia să-l taie în toamna asta şi să-l pună la sare, iar el ţinea morţiş că nu, fiind cel mai bun de prăsilă din câţi avuseseră. Căpriţele lui dădeau lapte cât o vacă, aproape toată iarna. Dates văzuse păscând prin marginea pădurii o căpriţă neagră, cu ugerul până aproape de pământ.

Toate aceste mici ciondăneli, preocupările lor mărunte de fiecare zi, izbutiră să-i creeze o nouă stare sufletească. De undeva, din adâncurile lui, sau din pământul ăsta pe care sta cu picioarele încrucişate sub el, se ridică în toată fiinţa lui o linişte pe care de mult o dorea. Se trezi deodată departe de încordarea pe care i-o dăduse Roma şi, aşa cum nu se aşteptase, găsi mai fericită viaţa acestor oameni care nu trebuiau să iasă în fiecare zi în Forum să audă ce s-a mai întâmplat. Cum merg luptele cu germanii? Nu cumva s-au mai răsculat iudeii? În Aegiptus e linişte? Galii mai ascultă porunca guvernatorului? Unde s-a mai legat pânza albă, de doliu? Traian are să dea serbări anul acesta? Ce gladiatori sunt mai renumiţi? Cine a mai sărăcit, cine s-a mai răscumpărat din sclavie? Ce libert plin de bani s-a mai însurat cu fiica unui nobil scăpătat? Se întâmplau şi din acestea, parcă din ce în ce mai des, mai ales în regiunile mai îndepărtate de Roma. Ce epigramă circulă şi cine s-a mai răzbunat noaptea trecută? Ce guvernator a fost numit, şi ce pretor, şi ce conducător de legiune? S-au trimis noi întăriri în Moesia? Tracii tot mai trec Danuvius-ul îngheţat, ca să prade? Roxolanii mai apar pe caii lor iuţi pe podul de gheaţă al apei şi se mai reped până la Troesmis, şi chiar până la Histria şi Tomis?

Dacă voiai să afli ultimele noutăţi, trebuia să pierzi timpul prin Forum, să asculţi pălăvrăgeala tuturor, sau să intri într-o taberna şi să trăncăneşti cu cana de vin în faţă, pentru că altceva nu aveai ce face. Cei săraci abia aşteptau lectica protectorului, să i se plece şi să-i cerşească *sportula* – câţiva bani pe care îi dădea patronul clienţilor. Aşteptau serbările, să-şi mai umple burta lipită de şira spinării. Singurul lucru care îi interesa era dacă se dau serbări şi câte zile vor ţine.

Da, era obositoare viaţa la Roma, şi simţi asta mai ales acum, când vâra paie în cuptor şi asculta ciondăneala bătrânilor privitoare la ţap. Dacă s-ar putea înălţa frumuseţile Romei, fără viciile ei!... Asta ar vrea el să încerce, dar pentru asta trebuia pace.

Ajunseră să vorbească şi despre ameninţarea Romei. Va fi război, nu va fi? Liniştea bătrânului era deplină: chiar de va fi, în fruntea dacilor e iscusitul Decebal, şi atâta timp cât el ţine sus sabia, romanul nu va călca la

Sarmi. Încrederea lui în Decebal era neţărmurită, şi fiecare şi-ar fi dat bucuros sufletul în mâinile lui Zamolxis, dacă regele i-ar fi cerut-o. Ar fi strâns un pumn de ţărână în mână şi ar fi murit zâmbind.

Încercă să le clatine această încredere, mai mult ca să audă răspunsul lor:

– Împărăţia Romei e fără de sfârşit, Dudas. Ţine de la soare-răsare până la soare-apune.

– Aşa e, Dates, dar cu cât e mai mare, cu atât mai greu va trece strâmtoarea de la Tapae. Oricâţi or fi, tot în şir îngust vor înainta. Iar dacă vin pe malul Marisului, pe la Germisara, trebuie să treacă pe-aici, unde valea se îngustează ca şi la Tapae. Pe oriunde vor încerca, munţii şi pădurea ne apără, iar noi am strâns multă răşină, pe care o ţinem gata.

Toţi credeau în Decebal, şi în munţi, şi în păduri, şi în pământul Daciei, şi în săbiile lor încovoiate la capăt, pe care le numeau *sica*.

În timpul mesei şi-au amintit întâmplări de când era el mic şi venea cu Ziper pe-aici. Nici n-au simţit când s-a furişat soarele dincolo de coama pădurii. Dates plecă apoi spre cetate, să nu-l prindă întunericul pe drum.

Poteca şerpuia pe valea dintre munţi, pe unde curgea Gradis-ul. La primul turn de pază se salută cu oşteanul de veghe. Turnul era ridicat pe patru stâlpi de brad, înalţi de şase-şapte paşi. De pe platforma lor se înălţa turnul propriu-zis, din lemn, cu acoperişul din şindrilă. Împrejur avea o balustradă pe care te puteai plimba şi privi în toate părţile. Ajunse şi la Sargedava. Jos, în vale, era valul de pământ, peste care treceai pe o punte solidă, din lemn. Dincolo de valul de pământ începeau să se înşire casele, pe mai multe terase, de jur împrejurul cetăţii, ca nişte cercuri. Zări, foarte aproape de zidul cetăţii, dar înăuntru, turnul în care locuia Curta. După acela în care locuiau părinţii lui, era cel mai arătos, deoarece tatăl Curtei era nobil de seamă.

Când ajunse sus, la cel de al doilea val de pământ, văzu ceva mai în vale, în afara cetăţii, bastionul de apărare, ridicat din piatră cioplită, iar partea de sus din cărămidă arsă.

Zidul cetăţii era în apropierea celui de al doilea val de pământ, la vreo douăzeci de paşi, fiind întărit, la intrare, cu două turnuri de apărare. Dacă ar fi luat-o în stânga, ar fi ajuns la Curta, dacă pornea spre dreapta, ajungea acasă. Turnul locuinţei lor era cel mai impunător, fiind singurul care avea două caturi, la primul locuiau părinţii lui, iar la cel de al doilea oamenii de muncă. Sclavii îşi aveau camerele în partea de jos, unde erau şi uneltele, şi vasele cu provizii.

La primul cat ieşea în afara zidului un pridvor, unde obişnuia mama lui să stea şi să privească până departe valea Sargeţiei.

Ultimul val de pământ era mai întărit decât cel de jos. Pe coama lui fuseseră înfipţi, din loc în loc, stâlpi groşi de lemn, iar între ei împletite nuiele îmbulgărite cu pământ. În spatele acestei palisade se ascundeau luptătorii, pe o platformă nu prea lată.

În cetate nu mai întâlni decât străjile. Se înnoptase şi locuitorii erau pe la casele lor, în jurul opaiţelor. Se culcau devreme, pentru că a doua zi treaba începea în zori. Nici nu aveau prea multe să-şi spună, înainte de a se lungi în paturile înşirate de-a lungul pereţilor. Se jucau un timp cu copiii, vreunul povestea cine ştie ce amintire, din cine ştie ce luptă, apoi căscau de-şi rupeau fălcile şi-şi trânteau capetele pe perne. Până a doua zi puteai asculta pe la ferestre sforăitul gros al bărbaţilor.

Scara din exterior a locuinţei era de piatră, aşa că reuşi să urce tiptil, fără să fie auzit. Celui care păzea intrarea îi făcu semn să tacă din gură. Mama tocmai se pregătea de culcare, când se pomeni cu el în casă. Tatăl făcea nişte socoteli, grupând beţişoare vopsite în culori diferite. Când a ridicat privirea şi a văzut cine a intrat, faţa i s-a deschis într-un zâmbet pe care Dates nu-l ştia. Păstrase amintirea unui om aspru, căruia nu era bine să-i ieşi din cuvânt. În aceşti ani însă dorul îi rosese din asprime, pentru că nu mai avea alt copil. Cât fusese Dates mic, se purtase cu el fără nici o îngăduinţă, gata să-l pedepsească pentru cea mai mică greşeală. De aceea băiatul se bucurase când Decebal îl luase pe lângă el.

Dates simţea că bătrânului îi sărise în ochi faptul că nu avea barbă, dar, decât să-l certe din prima clipă, se prefăcu că n-a băgat de seamă. Îl îmbrăţişă, îl întrebă ce-a văzut şi ce-a învăţat la Roma, iar el le povesti în câteva cuvinte ceea ce ştia că voiau să afle. Ajunse şi la întâmplarea de la Piatra Roşie, şi le spuse că inginerul Sartus fugise împreună cu doi meşteri. Ştirea îl făcu pe Duras să sară în sus şi să strige:

– De mult îl bănuiesc eu! De mult! I-am spus şi lui Decebal că de la urcarea lui Traian pe tronul împăraţilor, la Roma, nu te mai poţi înţelege cu oamenii veniţi de-acolo. Sunt sigur că le-a trimis vorbă să nu mai asculte, sau să facă rău, dacă pot. Mocnesc şi abia aşteaptă să plece, deşi primesc aur pentru treaba lor. Numai pofta de aur îi ţine. De ce n-ai pus să le ia urma? I-aş fi lăsat fără capete, să afle toţi că nu e de joacă. Au venit aici să facă treabă.

– Au văzut că zidurile sunt îndreptate spre Roma.

– Pentru că de acolo o să vină duşmanul.

– Nu ne-ar mai privi ca pe duşmani, dacă ne-ar simţi cu adevărat prieteni.

– Vrei să ne plecăm capetele?

– Să fim prieteni adevăraţi.

– Prieteni? Prieteni pe holdele noastre, şi pe minele noastre de aur?

Asta e prietenia pe care o vrea Roma. Dacă aici n-ar fi câmpii mănoase şi aur, nu i-ar mai păsa de prietenia noastră!

Dates văzu că tatăl lui se înfuria din ce în ce mai tare şi nu-i mai întoarse vorba. Întrebă de oamenii din casă, de prieteni şi de cunoştinţe. Bătrânului i se păru că pricepe unde vrea să ajungă şi i-o luă înainte, greşind bineînţeles:

– Despre Curta nu întrebi nimic? Chiar nu vrei să ştii ce face? întrebă el mustăcind.

Dates tăcu şi tatăl îşi închipui că l-a prins cu mâţa-n sac.

La chemarea lui Duras, o sclavă apăru şi aprinse toate lumânările. Tânărul se trezi faţă în faţă cu lucrurile obişnuite lui, pe care le ştia dintotdeauna în acelaşi loc. Prin ele îşi retrăia copilăria.

Duras, om aspru şi la prima vedere lipsit de gingăşie, era un mare iubitor de obiecte de artă. Avea un negustor grec care, de câte ori trecea prin Dacia, trăgea mai întâi la el şi-şi desfăşura marfa. Pânzeturi fine, în culorile vii ale Orientului, arme cu mânerele sculptate, vase de aur şi argint îmbogăţeau încăperile locuinţei sale. Dar mai ales, statuetele şi vasele mari de ceramică grecească îi plăceau bătrânului. Colţurile camerei erau înviorate de piedestale împodobite cu statui ale zeilor în care Duras de fapt nu credea, dar pe care le privea cu plăcere, pentru perfecţiunea cu care erau lucrate. Îşi plimba palma aspră pe marmura lucioasă, şlefuită cu migală. În vasele mari, smălţuite în roşu şi galben, îi plăcea să vadă ciulini, spre nemulţumirea mamei care strângea în vase gingaşe flori cu miros dulce. Lui Duras îi plăcea floarea de ciulin, bărbătească şi viguroasă, chiar dacă nu avea miros. Trimitea un sclav anume la şes, să-i culeagă ciulini. Dates, cât fusese mic, crezuse şi el, ca şi mama lui, că această preferinţă e cu totul ciudată, dar acum, când dădu cu ochii de vasul cu ciulini, îl înţelese. Într-adevăr erau viguroşi.

Acum pricepea şi alte ciudăţenii de-ale lui. Toţi tarabostesii se întreceau – mai ales de când Roma trimitea meşteri în Dacia – să plătească zugravi şi constructori care să le înalţe case noi, sau să le mărească pe cele vechi. Meşterii veniseră de la Roma cu o nouă modă, iar nobilii plăteau aur mult pentru o tencuială frumoasă a pereţilor, pe care erau apoi zugrăvite scene din viaţa de fiecare zi, sau privelişti încântătoare. Duras se împotrivise să primească în casă un astfel de meşter. El a chemat lemnari şi le-a desenat ceea ce a vrut să-i lucreze.

A adus din pădure trunchiuri groase de brad, pe care le-a pus piloni, dar cu partea mai groasă în sus, stâlpul căpătând astfel o eleganţă neaşteptată. A prins de tavan traverse arse la foc, iar pe jos, ca să ţină cald, a lipit una de alta cărămizi bine arse. Iarna se făcea focul într-o vatră aşezată în colţul camerelor, care se prelungea cu un coş până pe acoperiş. Era o bucurie

să stai seara, lungit pe o blană de urs, şi să priveşti la lumina jucăuşă a focului care croia umbre pe pereţi. Şi lui Duras îi plăcea să le privească, iar băiatul gândea atunci că e singurul punct comun pe care îl avea cu tatăl său. Abia acum înţelegea că încruntatul Duras avea o fire de artist. Mânuise toată viaţa lui armele, dar băiatul era încredinţat că, dacă i-ar fi trecut prin cap să prindă o pensulă între degete, ar fi fost un bun pictor. Îşi amintea şi acum cât de bine desenase stâlpii, şi camera, şi vatra focului, când le arătase meşterilor cum să lucreze. Dates se gândea că şi el, dacă nu s-ar fi dus la Roma, poate că nu şi-ar fi descoperit niciodată iscusinţa de a înşira versurile unei ode, nici nu şi-ar fi dat seama că poate să ia chipul şi felul de a se mişca al altui om, cum făcuse pe scenă, în tovărăşia Arriei.

Până când plecase la Roma, un sentiment de teamă îl ţinuse departe de tatăl său. Bătrânul se purtase prea sever cu el şi de aceea băiatul nu simţise niciodată nevoia de a-l vedea, dimpotrivă, ar fi stat tot timpul la Sarmizegetusa, lângă Decebal. Dar iată că înţelegea acum altfel lucrurile, descoperise că în adâncul sufletului lor semănau mult unul cu celălalt. Foarte mult. Emoţia pe care o descoperise pe faţa lui, în clipa revederii, îi întărise acest simţământ de apropiere dintre ei.

Se aşezară amândoi la masă, cu câte o cană de vin în faţă şi vorbiră multe despre treburile cetăţii. Dates mu ştia de zidul aflat în spatele ultimului val de pământ care apăra construcţiile din vârful dealului. Pantele erau atât de abrupte încât nimeni nu s-ar fi putut apropia decât dintr-o direcţie. Toate cetăţile erau aşezate în astfel de locuri, bucurându-se de o bună apărare naturală. Cele mai multe fuseseră înălţate pe câte un pinten de munte, cu neputinţă de urcat decât prin mari sforţări. Duras îi explică nevoia zidului în această parte, pe o lungime de aproape două sute cincizeci de paşi, întărit cu trei turnuri de apărare, două mai mari şi unul mai mic. Acesta fusese sfatul inginerului roman şi el îl găsise întemeiat. Dacă duşmanul reuşea să treacă de valul de pământ întărit cu palisadă, se trezea în faţa zidului, într-o strâmtoare de numai opt paşi unde nu avea loc să se desfăşoare şi putea fi împroşcat de pe zid.

Tatăl îi desenă zidul şi valul de pământ, şi locul unde vor fi aşezate aruncătoarele de pietre, şi oalele cu răşină încinsă, cu care s-ar face „baie“ duşmanilor.

– Am aflat că Ziper a mai adus doi meşteri la Sarmi.

– Au venit odată cu mine. Ştiu să pregătească un fier tare şi să-l lucreze în fel şi chip.

– Să facă îndeosebi coase şi securi.

– De ce?

– La câmp e mare nevoie de coase. Grâul, dacă nu e cosit la timp,

se scutură şi se pierd boabe multe. Nu toţi comaţii au unelte, trebuie să şi le împrumute unul altuia. Sunt scumpe, când le cumpără de la negustorii veniţi de dincolo de Donaris. Iar la o adică sunt arme mai de speriat decât sabia. Ca să mânui sabia trebuie să fi făcut instrucţie, pe când cu secera toţi ştiu să taie.

Duras era mândru de băiat şi greu îşi stăpânea dorinţa de a-i mângâia părul, ca în copilărie. I-ar fi fost ruşine acum de acest gest „femeiesc“. O bună parte din asprimea lui îşi avea izvorul în credinţa că numai femeile au voie să mângâie şi să se înduioşeze. Bărbatul, dacă îşi simte ochii înduioşaţi, să întoarcă spatele şi să plece. De aceea nici cel mai mic gest nu-i arăta băiatului bucuria fără seamăn a părintelui care a descoperit deodată că are un fiu cu care se poate mândri. Vorbea cu el ca niciodată înainte, ca de la bărbat la bărbat, despre treburile grave ale cetăţii şi primise răspunsuri cu miez, care dovedeau o judecată matură. Ajunseră să vorbească despre recoltă.

– Am avut un an bun, spuse Duras. Ar fi nevoie să mai săpăm câteva gropi pentru păstratul bucatelor. În orice clipă să avem în cetate hrană pentru mai mult timp. La asediu să ai apă şi mâncare.

– Apă aveţi?

Tatăl îi desenă conductele care străbăteau cetatea, apoi locul unde se mai săpase un bazin pentru strâns apa de ploaie. Dates desenă şi el partea unde socotea că ar fi bine să fie săpate gropile, şi cum să fie făcute.

Nici n-au ştiut când s-a scurs timpul. Mama dormea de mult. Duras îşi întoarse privirea spre ceasul cu nisip din colţul camerei şi băgă de seamă că trecuse noaptea jumătate. Simţi deodată oboseala zilei şi îl îndemnă pe Dates să se culce. A doua zi, dimineaţa, hotărâseră să meargă la zid.

În camera lui, băiatul găsi trofeele de care era atât de mândru bătrânul Duras, pentru că el le capturase: un *vexillium* şi trei *signe* romane. Erau prinse de peretele de deasupra patului. La nimic nu ţinea mai mult Duras ca la aceste dovezi că odată legiunile romane se plecaseră în faţa avântului luptătorilor daci.

Când au ajuns la zid, treaba era în toi. Şi aici, ca în atâtea alte părţi în Dacia, găsiră oamenii sub conducerea unui roman. Un bărbat spătos, cu figură de gladiator încercat, deoarece obrazul îi era crestat în trei locuri, iar braţul stâng, aproape de umăr, avea lipsă carnea cât să bagi pumnul. Se lăuda, cui îl întreba, că rănile le căpătase la Tapae, pe timpul când îl slujea pe Fuscus. Povestea cum zburase cu o singură lovitură de gladie (sabie dreaptă), scăfârlia celui care îl rănise, un dac cu barba roşcată. Nu se supăra nimeni pe el, pentru că nu se simţea nici un pic de pornire sau ură în vorbele lui. „Ce-a fost, s-a dus“, încheia, golind cana cu vin, pentru că inginerul era cam petrecăreţ. Avea un glas frumos şi după ce lua puţin rachiu nu-l mai putea opri nimeni să nu „urle“. Dacii făceau mare haz ascultându-l cum se „vaită“.

Când a aflat că Dates s-a înapoiat de curând de la Roma, mai mai să-l ia în braţe de bucurie.

– Ah, Roma! Mi-e dor de ea! strigă el, clătinându-şi capul cu ochii închişi pe jumătate.

– Poate vrei să pleci s-o vezi? interveni repede Duras, crezând că e gata să facă ceea ce făcuse inginerul de la Piatra Roşie.

– Aş pleca şi mâine, dar aurul vostru nu mă lasă, Duras. Plătiţi atât de bine! Şi vinul vostru e un adevărat falern, îţi jur. Şi femeile...

Pocni din limbă încântat, şi cei doi ajutori ai lui, doi tineri, hohotiră deodată, ştiind ei de ce. Tirenus ofta cât putea după o dacă iute pe la care trecea câte puţin; intra seara şi ieşea dimineaţa.

În ziua asta romanul era de-a dreptul fericit şi încă nimeni nu ştia adevărata pricină. Îl credeau guraliv ca de obicei, fără să deosebească o altă bucurie anume, mai adâncă. Tirenus era un bărbat care apropia patruzeci de ani şi încă nu reuşise să-şi întemeieze o familie. După ce învăţase cum se înalţă un zid, fusese luat pe lângă legiunile care veşnic erau pornite într-o altă parte a lumii. Îl tot trimiteau când într-un castru, când în altul, să cerceteze, să întărească zidurile vechi sau să ridice altele noi, aşa că umblase tot imperiul, fără să se lipească undeva. Cel mai mult rămăsese aici, în Dacia. Trăise trei toamne şi trei primăveri, tremurase trei ierni şi picotise în casă trei toamne ploioase. Se cam învăţase să rămână locului undeva, şi pesemne că vârsta era şi ea de vină. I se lipise apoi sufletul de Sarda, femeie frumoasă şi vrednică, de lângă care nu-i venea să mai plece. În sfârşit, aflase de la ea că vor avea un copil. Acesta era motivul undei de fericire din privirea romanului.

După cum îi era firea, nu putu să-şi ţină taina faţă de Dates şi de Duras:

– Mă bucur, Duras, că ai venit chiar azi să vezi cum merge treaba.

– De ce spui *chiar azi*?

Duras îl tot privea bănuitor, aşteptându-se să-l audă că vrea să plece.

– Pentru că aveam nevoie de sprijinul tău. Eşti mai marele cetăţii şi poţi să-mi dai un pic de pământ, dar aici, în cetate. Mă priveşti mirat, dar ascultă ce-ţi spun, vreau să-mi ridic o casă. Dar o casă frumoasă, ca la Roma.

– Mă bucur, Tirenus, că vrei să-ţi înalţi aici o casă. Să cred că vrei să rămâi la noi?

– Ai ghicit ce voiam să-ţi spun. Am să mă însor cu Sarda şi am să rămân aici, la Sargedava, să-mi cresc băiatul. În primăvară voi fi tată.

Duras şi Dates îi urară să aibă, într-adevăr, un băiat, apoi bătrânul spuse, râzând:

– A trebuit să vii de la Roma, ca să se nască un dac la Sargedava.

– Se va naşte un roman! sări Tirenus mândru.

– Tu ai să spui că s-a născut un roman, Sarda că s-a născut un dac. Om vedea noi ce-o să fie după ce o mânca pâinea dacilor...

Pentru că Tirenus nu era omul care să ia lucrurile în rău, începu şi el să mustăcească un zâmbet, întrebându-se în sinea lui: „Oare ce va fi? Nu, trebuie să fie roman, după mine. Dac în nici un caz!“

Dates recunoscu că Tirenus gândise bine sistemul de apărare. Atacatorul care ar fi reuşit să treacă de valul de pământ s-ar fi trezit, după câţiva paşi, în faţa unui zid şi mai greu de cucerit şi lângă care nu puteai aduce nici turnurile de asediu, nici alte maşini. Lui Dates îi veni o idee care complica şi mai mult situaţia duşmanului. Ce-ar fi fost ca aceste două ziduri paralele, valul de pământ şi zidul de piatră, să fie unite la unul dintre capete, printr-un alt zid? Duşmanul, trecut de valul de pământ, s-ar fi răspândit într-o parte şi alta, să ocolească zidul de piatră. Cei care ar fi apucat spre dreapta s-ar fi trezit deodată într-o fundătură, fără ieşire, şi s-ar fi înapoiat, să intre pe la celălalt capăt. Era uşor de închipuit ce îmbulzeală grozavă va produce această întoarcere, în ce panică vor intra soldaţii încercuiţi de zid.

Tirenus recunoscu foloasele mari ale acestei fundături şi făgădui să înceapă ridicarea noului zid chiar de a doua zi.

Până la vremea prânzului, Dates şi Duras rămaseră lângă constructori, apoi se îndreptară spre casă, rupţi de foame.

După-amiază nu avu încotro şi, la dorinţa mamei, se duseră la Curta. Nu avea nici un motiv să amâne această întâlnire, iar mamei i-ar fi părut foarte rău să nu se poată mândri cu el.

Sosirea fu sărbătorită din plin. Dates îşi dădu seama că mama lui vestise gazdele cu mult înainte, pentru că găsiră pregătiri deosebite.

Se trezise în faţă cu o nouă Curta: mai crescută, mai împlinită, mai frumoasă. De emoţie i se înroşise parcă şi marama subţire de borangic, prinsă în creştetul capului, făcută dintr-o ţesătură subţire ca pânza de păianjen, care îi cădea pe umeri. Mama spunea că era ţesută chiar de mâna ei.

Curta îşi simţea ochii arzând ca atunci când era bolnavă. Asta făcea să lucească şi mai viu albastrul lor.

Pe Dates îl plictisi curând vorbăria zgomotoasă a gazdelor care se minunau privindu-l. Îl sâcâia faptul că nu găseau şi altceva de vorbit. Mai ales tatăl ei îl tot bătea bărbăteşte pe umăr şi-i repeta:

– Straşnic bărbat te-ai făcut!

Ca să scape mai repede de aceşti oameni binevoitori, pe care-i simţea sinceri, îi spuse Curtei că ar vrea să vadă locurile pe unde copilărise şi o îndemnă să-l însoţească într-o plimbare pe drumul spre Germisara sau Sarmizegetusa.

– Să nu vă prindă întunericul pe drum, îi povăţui mama.

– Doar n-o să ajungă la Germisara, interveni tatăl.

Sargedava era cam la aceeaşi depărtare de Sarmizegetusa şi Germisara: aproape două sute de stadii o despărţeau de fiecare.

Mergeau de o bună bucată de vreme unul lângă altul şi încă nu rostiseră un singur cuvânt măcar. Pe Dates îl copleşise amintirea Arriei, iar Curta socotea că nu este ea cea care ar fi trebuit să vorbească. Credea că el are s-o întrebe dacă l-a aşteptat, aşa cum i-a promis în clipa plecării. El însă păşea încruntat. Poate că era, ca şi ea, stăpânit de emoţie!

Ca să nu mai meargă prin praf, trecură pe poteca din marginea drumului.

O ajută să sară un pârâiaş şi abia acum li se întâlniră privirile. Curta se făcuse frumoasă. Poate că era chiar mai frumoasă decât Arria. Chipul ei strălucea de sănătate, în timp ce al Arriei era dres cu multe pomezi şi desenat la sprâncene. Dates simţi în nări parfumul oriental pe care îl respirase în jurul Arriei. Fata din faţa lui era frumoasă, dar simplă. Nu ştia nici să citească. Sau poate că o învăţase vreun magister roman? Merita s-o întrebe.

Rămase dezamăgit. Tatăl ei socotea că o fată nu trebuia să piardă timpul cu învăţatul scrisului, care nu era necesar nici bărbaţilor. Ce putea să-i spună? Că împreună cu Arria făcuse nopţi albe citind şi comentând „De rerum natura“, a filozofului Lucretius? Că şi el ştia acum pe dinafară sute de versuri, învăţate în acele nopţi de neuitat? Cum ar putea petrece o noapte în tovărăşia Curtei? Era sigur că ea nu-şi pusese niciodată întrebarea cum este alcătuită lumea, şi nici despre atomi nu auzise. Îşi amintea o după amiază când împreună cu Arria şi alţi doi prieteni vorbiseră îndelung despre structura atomilor. Arria cunoştea părerea lui Heraclit, a lui Democrit, a lui Epicur, a lui Lucretius. Încercaseră să-şi imagineze cum cad atomii în vid, cum se abat din drumul lor, cum se nasc vârtejurile. În mintea Curtei probabil că totul era sigur şi simplu: toate cele câte ne înconjoară sunt făcute de Zamolxis. Oare ce ar spune ea, dacă i-ar mărturisi că el nu crede în Zamolxis? El nu credea că lumea a fost făcută de zei. Atomii sunt veşnici, ei au fost dintotdeauna, nu sunt opera vreunui zeu. Curta l-ar numi nebun, dacă i-ar spune toate astea. Oare ce ar zice Vezina, dacă ar afla că el nu crede că sufletul i se va urca în împărăţia lui Zamolxis, după ce trupul îi va fi ars? Îşi aminti versurile lui Lucretius:

„Aceia de-şi închipuie că zeii
Făcură lumea asta pentru oameni,
Din calea judecăţii celei drepte
S-au abătut cu totul, cum se vede.“

Mergeau alături, dar fiecare se gândea la cu totul altceva.

Fata aştepta ca el să-i vorbească. Dates ştia că ar fi trebuit să-i spună că o iubeşte ca şi mai înainte, dar nu mai putea rosti vorbele de-atunci. Oare n-ar fi fost mai cinstit să-i mărturisească deschis că nu s-a mai gândit la ea? Dar nu putea. Fata aştepta altceva şi, oricum, durerea ei l-ar fi mâhnit. Cel mai bine ar fi fost ca ea să-şi dea seama că nu mai sunt potriviţi unul pentru celălalt. Să-i arate că între ei este acum o mare deosebire. Poate că nici nu i-ar plăcea să-l audă „aiurind“. Da, va crede că aiurează. Nu-i va spune că nu mai crede în Zamolxis, dar îi va vorbi despre lume altfel decât ştie ea.

– Curta, tu te-ai gândit vreodată cum e alcătuită lumea? Ştii ce e sufletul nostru? Cum se face că ochii noştri văd culoarea stejarului şi a florii de mac?

Fata îl privi cu neîncredere. Oare de ce îi punea astfel de întrebări? Ca să-i arate că e proastă? Sau ca să-i dovedească deşteptăciunea lui? Altceva nu mai găsea s-o întrebe?

Inima îi spunea că el urmăreşte ceva. Pentru că altfel de ce ar fi întrebat-o, când ştia bine că ea nu are habar de felul cum este alcătuită lumea? Nu se gândise niciodată la întrebarea asta. Poate Vezina i-ar fi răspuns, dacă l-ar fi întrebat. Poate că i-ar fi spus cum a făcut Zamolxis lumea şi de ce vedem macul roşu şi frunza verde.

– Nu ştii?

– Nu, şopti Curta ruşinată, păşind cu capul în jos.

– Lumea e făcută din atomi, Curta. Ai auzit vreodată ceva despre atomi?

Fata îşi clătină capul. Se gândea că, a doua zi chiar, se va duce la Vezina, pentru că tatăl ei cu siguranţă că nu ştia nimic din toate astea.

– Oricât de multe lucruri vezi tu în jurul tău şi oricât de diferite ar părea unele de altele, toate sunt făcute din aceiaşi atomi, sau „primordii“, cum le spune Lucretius. Când auzi prima dată ceea ce-ţi spun, te miri şi nu-ţi vine să crezi. Cum se poate ca pomul, şi piatra, şi pământul, şi apa, să fie făcute din aceiaşi atomi? Dacă tai un lucru, şi iar îl tai, şi iar îl tai, ajungi odată să nu mai poţi împărţi ultima parte în două. Atunci ai un atom. Înţelegi, Curta?

– Da.

– După cum e lucrul pe care ai început să-l împărţi, capeţi un atom de o formă sau alta, pentru că singura lor deosebire este forma. Iar dacă i-ai putea cântări, ai vedea că unul e mai greu decât altul. Cu ochiul n-ai cum să-l deosebeşti, că n-are culoare, cum n-are vântul pe care doar îl simţim în faţă. Nici să-l prindem în palmă şi să-l privim nu putem, pentru că atomii tot cad în vidul dintre ei. Şi căzând, se ciocnesc şi se învârtesc, şi tot într-un alt fel se adună la loc. Când se strâng din nou într-un anume fel, se naşte din ei un lucru

cunoscut de noi. O piatră, să zicem. Numai ordinea şi forma atomilor fac lucrurile atât de felurite. Dar cum se poate ca din atomi fără culoare să apară lucrul colorat?

Dates uitase motivul pentru care începuse să vorbească, îi plăcea să-şi amintească toate astea, atât de obişnuite la Roma. Aici nu avea cu cine să schimbe astfel de idei, şi se asculta cu plăcere. Ar fi dorit chiar ca fata să-l înţeleagă. Foarte mult s-ar fi bucurat ca ea să priceapă ce-i spunea.

– Ce faci, Curta, plângi?

Abia, acum îşi dădu seama cât de rău fusese cu ea. Cu atât mai rău cu cât o făcuse cu voie.

– Curta, nu fi supărată. Dacă nu pricepi ce-ţi spun, am să te învăţ... O să găsim un sclav care ştie să scrie şi să citească limba romanilor.

– Vreau să mergem acasă!

– Eşti supărată pe mine?

– Nu.

– Hai să ne mai plimbăm.

– Vreau să mergem acasă!

Îndărătnicia cu care cerea acest lucru îl supără şi nu mai stărui. Tocmai pentru că îşi dădea seama că greşise, se înfurie şi mai rău, dar pe fată. I se părea că s-a supărat pentru că ea se încăpăţânase să-i ceară să meargă acasă.

Se înapoiară tăcuţi. Nepăsarea îl ţinea departe de durerea fetei. Se încăpăţâna să meargă alături de ea tăcut şi îmbufnat.

SĂ MORI CA UN VITEAZ!

A doua zi, un călăreţ îl vesti pe Dates că Decebal vrea să-i vorbească. Nici că se putea o veste mai bună. Îi convenea să plece departe de Curta, pe care altfel ar fi întâlnit-o aproape în fiecare zi, deşi era sigur că fata urma să-l ocolească. Părinţii i-ar fi pus însă mereu faţă în faţă. Încălecă bucuros şi porni spre Sarmi.

Decebal se afla în sala mare a palatului, împreună cu şefii triburilor, chemaţi într-un mare sfat de către rege. Din Appulum, de dincolo de Maris, venise Sialtes, căpetenia apulilor, din Buridava, cetatea de pe Alutus, venise Tutas, căpetenia burilor, din Sucidava, de pe malul lui Donaris, venise Remes, căpetenia sucilor, din Malva, venise Vever, căpetenia malvenşilor, din Alboca venise Almos, căpetenia albilor, din Potula venise Limonis, căpetenia potulasensilor. Aceştia erau şefii celor mai mari triburi care stăteau la locuri de cinste, mai aproape de Decebal. Trimişii triburilor mai mici se înşirau de-a lungul mesei, până în celălalt capăt.

Când sosi Dates, sfatul era în toi, dar el intră, deoarece regele lăsase vorbă să nu aştepte afară. Decebal tocmai le vorbea, arătându-le motivul pentru care îi chemase la acest sfat grabnic.

– Iscoadele mi-au adus vestea că Traian întăreşte mereu castrele şi cetăţile de pe malul lui Donaris. Legiunile I Italica şi IX Claudia au fost şi ele aduse în coasta noastră. Nu erau de ajuns cele de la Lederata, de la Ratiaria, de la Oescus. O altă iscoadă, venită de la Troesmis, mi-a adus ştirea că la Carsium, aproape de locul unde Naparis îşi varsă apele în Donaris, tocmai a sosit un escadron de cavalerie, cu caii obosiţi de drum. De ce are nevoie Traian de cavalerie, dacă nu vrea să izbească repede şi pe neaşteptate?

– Şi la Oescus romanii pregătesc războiul! îl întrerupse Remes, căpetenia sucilor, a cărui cetate era faţă-n faţă cu castrul roman. Veteranii din trupele auxiliare înalţă turnuri de asediu. Toată ziua se aud ciocanele izbind.

– La Dierna au şi înălţat trei turnuri! E timpul să ne pregătim mai temeinic. Să strângem bucatele în hambare şi în chiupuri noi, bine arse, că

cine ştie când vom mai avea răgaz să îngropăm altele. Să ne îngrijim de apă, să avem pline vasele cu răşină, să pregătim bolovani grei... Cât putem, să lăsăm alte treburi, care sunt destule, şi să croim scuturi şi săbii. Am trimis în toate cetăţile veterani romani să-i înveţe pe daci mânuirea maşinilor de război. Să nu le daţi o clipă de răgaz.

– În privinţa asta nici o grijă, întări Tutas, burul, bărbat aprig, pe care toţi îl respectau pentru destoinicia cu care conducea cetatea.

– E vremea să ne vestim prietenii să fie şi ei gata la semnul nostru. Dacă nu vor veni alături de noi, romanul ne va înghiţi pe rând. Roxolanii aşteaptă un sol, ca să pornească pe caii lor iuţi. Bastarnii îşi ascut săbiile lungi. Ne-au cerut arme şi trebuie să le dăm. În atelierele din Potaissa, şi Appulum, şi în cele de aici nu se mai stinge focul. Fierarii bat săbii şi vârfuri de săgeată. Am hotărât să trimitem o solie până la îndepărtaţii marcomani şi cvazi. Şi ei ne-au cerut arme cu care să înfrunte romanul. Chiar mâine le voi trimite. Am hotărât ca nepotul meu, Dates, să ducă armele pregătite.

Decebal se întoarse spre tânărul care îşi plecă fruntea în semn de supunere. Vestea neaşteptată îi nedumeri pe şefii triburilor, dar numai Vezina, viceregele, care stătea chiar în dreapta lui Decebal, îndrăzni să vorbească:

– Decebal, ai gândit bine când ai hotărât ca nepotul tău să plece?

– Da, Vezina, am gândit bine!

Răspunsul fu atât de aspru, că cei de faţă rămaseră şi mai uimiţi. Regele vorbise cu glasul ştiut din lupte, când dădea porunci.

– Viaţa lui va atârna de un fir de păr, Decebal, îndrăzni Vezina să-i amintească primejdiile prin care avea să treacă tânărul, străbătând locurile iazigilor.

– Nu cumva, văzându-i înfăţişarea, crezi că la Roma şi-a pierdut şi curajul?

– De vitejia lui nu mă-ndoiesc, Decebal. Pe noi nimic nu ne sperie mai puţin decât moartea, care ne duce alături de Zamolxis. Eu mă gândesc la daci. Cine va ridica spada, când braţul tău n-are s-o mai poată face?

Din nou se făcu linişte în sala mare. Avea dreptate Vezina, la marcomani putea fi trimis oricare alt tânăr.

Decebal rămase în picioare, ca o stană, privind spre soarele desenat pe peretele din faţa lui, apoi rosti răspicat:

– El trebuie să plece! Altfel cum să se înveţe cu greul? Tu spui, Vezina, că drumul e plin de primejdii. Cine vrei să le înfrunte, dacă nu un tânăr destoinic? Iar dacă Zamolxis îl va chema la el, vom plânge nenorocirea dacilor de a nu-l mai avea în frunte.

Cei de faţă ştiau că nimic nu l-ar mai fi clintit pe rege din hotărârea lui.

– Du-te, Dates, şi pregăteşte-te de drum! îl îndemnă Decebal, întorcându-se spre nepot.

Toţi crezură că regele vrea, într-adevăr, să-şi înveţe nepotul cu greul, în afară de Vezina, care bănuia ce s-a petrecut. De aceea şi încercase să-l facă să-şi schimbe hotărârea, de faţă fiind şi ceilalţi. Acum ştia că dacă n-a izbutit aici, în sfat, nu mai era nici o nădejde. Vezina simţea că regele, de când se înapoiase Dates, era tulburat. Urmase apoi moartea sclavului Micheas şi regele devenise furios.

Marele Preot începuse să bănuiască cele petrecute. Nu cumva Micheas îi mărturisise ceva grav regelui? Dacă era aşa, însemna că cel care-i făcuse de petrecanie sclavului fusese chiar Dates.

A încercat de câteva ori să aducă vorba despre Roma şi despre nepotul lui, dar regele a ocolit răspunsul. Tocmai această muţenie îi întărea cugetul că s-a petrecut ceva.

Îndată după sfatul căpeteniilor de trib, Vezina îl chemă pe Dates la el. Tânărul intră în sanctuar, copleşit de aduceri aminte. Retrăi emoţiile copilăriei, când păşea pe lespezile de piatră cu sufletul tremurând de spaimă. Emoţia de acum era pricinuită de sentimentele de atunci, nu de credinţă şi frică.

Privea coloanele cu ochi de constructor şi nu era mulţumit. Le-ar fi dorit de marmură albă şi roşie. Erau şi prea aproape una de cealaltă, nepunându-se în valoare. Când va construi el un sanctuar le va îndepărta mult, ca să „aerisească“ spaţiul.

Se rezemă de o coloană din apropierea altarului de sacrificii în spatele căreia câteva trepte duceau spre sanctuarul mic, în care nu avea voie să intre decât Vezina sau ceilalţi preoţi, când coborau din muntele Cogaion.

Nu l-a simţit pe Marele Preot când a ajuns lângă el.

– Priveşti coloanele, Dates?

– Da, părinte Vezina.

– Şi nu-ţi prea plac. Ai văzut altele mai frumoase la Roma. Templele lui Zeus sau ale Venerei sunt mai impunătoare.

– Este adevărat, dar nici lângă ele nu m-am simţit prea bine. Te strivesc prin mărime, te înfricoşează, nu mai eşti nimic. Sanctuarul nostru e prea mic.

– Într-o clipă de răgaz, vom înălţa altul.

– Trebuie, părinte Vezina.

Dates se grăbise să-i dea dreptate, pentru că acesta era visul lui, să facă un sanctuar cum nu mai era altul în Dacia. Şi-l închipuia până în amănunt cum o să fie. Voia să facă din el o operă de artă care să rămână cât o fi neamul dacilor. O operă de artă despre care să vorbească negustorii care veneau de la

Roma...

Nimeni nu avea să ghicească adevărul: că l-a înălţat pentru Arria! În naivitatea lui de tânăr abia sărit de douăzeci de primăveri, visa că odată şi odată Arria o să vină la Sarmizegetusa. Măcar în treacăt. Nu putea să-i arate ziduri de cetate, n-ar fi înţeles mare lucru, dar un sanctuar era altceva. Aici putea să dea măsura talentului său.

– O să înălţăm, părinte Vezina, cel mai minunat sanctuar pe care l-au avut vreodată dacii, cu coloanele din marmură sculptată în frunze de acant. Numărul lor va aminti zilele anului şi ale pătratelor de lună. Vreau ca sanctuarul ăsta să fie mândria noastră.

– Îmi place avântul tău, Dates. Credinţa te îndeamnă să-l ridici? Sau trufia?

– Roma o să ne copleşească întotdeauna prin templele ei. Oricât de departe ar fi, romanul se simte cetăţeanul Romei pline de statui, şi temple, şi terme, şi circuri minunate. Frumuseţea Romei îi dă mândria de care are nevoie ca să înfrunte lumea. Când îi este greu, se gândeşte că apără basilica Aemilia, şi Colosseum-ul şi Arcus Hadriani, şi templele lui Aesculap, sau Neptun, sau Vespasian. Chiar dacă numai o singură dată le-a văzut, sau doar a auzit cum sunt, tot pentru ele ridică sabia şi priveşte de sus neamurile care nu au asemenea frumuseţi. Ei nu-i respectă decât pe greci, pentru ca au statuile Acropolei, şi pentru că din rândurile lor s-a ridicat Phideas, şi Praxiteles, şi Homer, şi Sofocle, şi Aristofan şi Menandru. Dacă grecii nu s-ar fi mândrit cu Pericle şi cu Socrate, şi cu Aristotel, romanii i-ar fi numit şi pe ei „barbari“, ca şi pe noi... Ca să ne ridicăm în ochii lor trebuie să înălţăm şi noi sanctuarele noastre, să cioplim statuile noastre, să învăţăm a scrie şi a citi. De la Roma putem învăţa.

Vezina îl asculta în mare linişte. Îi plăceau gândurile tânărului. Se dovedea ambiţios şi plin de dragoste pentru dacii lui. Numai că tinereţea nu ştia încă atâtea şi atâtea! Mai ales nu ştia că toate câte le spusese el nu se făceau cu gânduri bune, ci cu fapte mari. Iar pentru fapte trebuia linişte. O linişte pe care poporul dac n-a avut-o niciodată.

– Frumos ai vorbit, Dates. La un singur lucru nu te-ai gândit tu, băiatule. Că Roma nu-şi trimite încoace filozofii şi poeţii, ci legiunile. Înţeleg ce se petrece în sufletul tău. Ai suflet de artist, Dates. Dai uşor spada pe pana de scris, laşi zidul cetăţii pentru a înălţa un sanctuar. Aşa e?

– Da, părinte Vezina.

– Bine ar fi ca filozofii să stea în fruntea popoarelor. Ei ar lăsa spada şi ar ridica temple minunate. Dar până şi înţelepţii, când ajung pe scaunul domniei, uită de înţelepciune. Roma a avut în fruntea ei pe Caesar. Puţine scrieri am citit mai pline de miez decât ale lui. I le cunoşti?

– Pe toate.

– Numai un înţelept putea aşterne acele rânduri. Cu toate astea, se aşeza mereu în fruntea legiunilor şi prăda, iar dacă viaţa nu i-ar fi fost retezată, poate că l-ar fi văzut şi munţii noştri. Pentru el a înălţat ziduri străbunul Burebista, care era gata-gata să se-nfrunte cu romanul.

– Mereu am înălţat ziduri, şi iar ziduri. Când o să avem răgaz şi pentru altele?

– Când vor sta vânturile, Dates. Până atunci, ne vom ascuţi într-una spadele. Asta e soarta noastră, să stăm la răscrucea lor şi să le ţinem piept.

– N-am să apuc niciodată să-nalţ sanctuarul!

– Ba da. Tu sau cei care vor veni după tine. Desenează-l mai întâi. Locul este pregătit, n-aşteptăm decât clipa de răgaz... Spune-mi, Dates, ai vorbit despre toate astea şi cu Decebal?

– Încă din prima zi, când i-am povestit ce am făcut şi ce am văzut la Roma.

Vezina începu să se plimbe prin sanctuar, ţinându-şi mâinile la spate, în timp ce Dates se întreba de ce i-o fi pus astfel de întrebare.

– Bine, băiatule! îi spuse el, după o lungă tăcere, oprindu-se. Du-te şi îmbrăţişează-l pe rege înainte de a porni la drum.

– Nu mi-a spus să trec pe la el.

– Te trimit eu. Spune-i că porunca lui va fi îndeplinită. M-asculţi ce-ţi spun?

– Da, părinte Vezina.

– Mai stai puţin. Era să uit un lucru de seamă. Ştii ce s-a întâmplat cu Micheas?

– Sclavul meu?

– Da, cu el.

– Nu ştiu.

– Cineva i-a trimis o săgeată drept în gât.

Vezina îl scruta cu privirea lui ascuţită. Nu atât vestea, cât această privire îl făcu să-şi plece capul. Oare ce voia Marele Preot de la el? De ce îl scruta aşa?

– Cine l-a omorât, şi de ce? întrebă Dates cu glas şovăitor.

– Poate că a vorbit prea mult.

– Ce putea să ştie un sclav abia înapoiat la Sarmizegetusa?

– O fi vorbit prea multe din cele ce-a văzut pe la Roma.

Dates se sperie de felul cum îi vorbea Marele Preot. Fără să rostească cuvântul, îi spusese că-l bănuieşte vinovat. Oare asta o fi crezând şi Decebal?

– Părinte Vezina, nu ştiu nimic. Micheas era un bicisnic şiret, dar...

– Spui adevărul, băiatule?

– Adevărul, părinte Vezina.

– Eu cred în cuvântul tău. Du-te şi îmbrăţişează-l pe Decebal.

Dates plecă tulburat. Acum era sigur că Marele Preot nu-l chemase la el fără nici un rost. Înţelegea şi purtarea regelui. Nu-l mai îmbrăţişase, ca altădată, iar ochii îi erau posomorâţi când îl privea. Dacă Vezina l-a trimis la el, ştia bine de ce. Marele Preot era un înţelept; nu făcea şi nu rostea nici o vorbă fără un scop anume. Oare acum, nu-i dăduse de înţeles să se ducă la Decebal şi să-i spună că nu el l-a omorât pe Micheas? Poate că sclavul îi mărturisise ceva regelui înainte să moară. Ceva care îl privea pe el. Poate că îi vorbise despre Arria şi cine ştie în ce fel... Nu cumva ponegrise sentimentele lui? O, dacă ar şti că aşa este, i-ar mărturisi lui Decebal că l-a omorât chiar el, cu mâna lui.

Se opri la jumătatea drumului. Nu, nu se va mai duce la rege. Îl va vedea a doua zi, cu puţin înaintea plecării, când va lua scrisoarea pentru Ruru, regele marcomanilor. Ca şi Decebal, şi marcomanul era clientul Romei, şi la fel de credincios ei...

Simţea nevoia să stea de vorbă cu Ziper. Trecuseră câteva zile de când sosiseră şi nu-l mai văzuse.

Întrebă unde poate să-l găsească şi află că... îşi face casă. Zâmbi. Ştia pentru cine o ridică.

L-a găsit supraveghind dulgherii care băteau şindrila acoperişului. Plautius şi Marcus trebăluiau pe lângă uşă, îi prindeau balamalele, iar Livia înteţea un foc, într-o mică groapă. Deasupra era o oală, în care fierbea ceva.

– Ţi-ai adus aminte de mine? îl întâmpină Ziper. Îmi pare bine că te mai văd. Pe unde ai umblat?

– La Piatra Roşie şi Sargedava. Mă pregătesc iar de drum.

– Încotro?

– La marcomani.

– Undeee?! se minună Ziper, nevenindu-i să creadă că a auzit bine. Le duci arme?

– O căruţă.

– Cine te întovărăşeşte?

– Numai doi oameni. Trebuie să ne furişăm. Ştii că iazigii ne-ar căsăpi pe toţi. Trecem noi.

– Cine te însoţeşte?

– M-am gândit la doi pe care i-am cunoscut când mă duceam spre Piatra Roşie. Unul Durdan, o namilă, şi prietenul lui, Seder. Mi-au rămas în minte ca doi oameni de ispravă. Am şi trimis să-i cheme.

– Pe Durdan îl ştiu. Pot să-ţi spun că ai ales bine. Celălalt...

– Unul mic, prieten cu el.

– A, mi se pare că-l ştiu şi pe el. Păi amândoi sunt ca şoarecele cu pisica. Altfel, de ispravă bărbaţi. Şi cum treceţi?

– Ca negustori de stofe. Ne însoţeşte un fugar roman, Silvanus.

– Să fii cu ochii-n patru. Mergeţi pe râul Maris, până la Pathissus21. Chiar în locul unde se-ntâlnesc, e un pod, dacă o mai fi. Pe celălalt mal trece un drum bun care te duce până la Annamatia, pe malul lui Donaris. Cel mai bine e să mergeţi din cetate în cetate şi mai mult ziua. Eu am fost o dată până la Carnuntum. Am trecut prin Inercisa, Vetus Salina, Aquincum22, Brigetio şi Gerulata ca să ajung la Carnuntum. De acolo mai e puţin până la Vindobona. Acolo treci iar Donaris-ul şi dai de locurile cvazilor şi marcomanilor. O să se întunece de douăzeci de ori până când o să-ţi apară moţaţii în faţă.

– De ce le spui aşa?

– Pentru că poartă părul lung şi strâns la tâmpla dreaptă. Când pornesc la luptă îl strâng în mijlocul capului, ca să pară şi mai fioroşi. Ai să întâlneşti multă armată romană, în fiecare aşezare, pentru că tot drumul îl străbaţi pe hotarul imperiului.

– Le vorbesc bine limba.

– Când ai să ajungi la Annamatia, să nu-ţi mai fie frică. De iazigi să te fereşti. Dincolo de Pathissus se întind pământurile triburilor lor. Nimic nu e mai pe placul unui iazig decât să reteze un cap de dac. Mai ales de când Decebal i-a alungat de pe pământul nostru, unde se cuibăriseră, la adăpostul legiunilor romane. De la Annamatia în sus, drumurile sunt bătătorite de negustori care urcă spre marcomani. Tare te-aş mai fi însoţit şi eu...

– Dacă Decebal ar fi vrut, mi-ar fi spus. Şi eu m-aş fi bucurat să fim împreună. Dar nici prea rău nu cred să-ţi pară, spuse Dates mustăcind şi arătând spre Livia.

– Ei, aş fi plecat cu tine... Mai ales că aş fi vrut să stăm de vorbă.

– Despre ce, Ziper?

Prietenul se asigură că nimeni nu-i aude, apoi îşi mărturisi gândurile:

– Am încredere în prietenia noastră, Dates. Nu ştiu dacă e rău sau bine ceea ce am să-ţi spun. E vorba de Livia. N-am întâlnit niciodată o fată pentru care sufletul meu să se aprindă atât de tare ca pentru ea. Mă ştii cum eram. Aşa am rămas până când am văzut-o pe ea. Acum... Tot îmi caut de lucru în preajma ei, tot întorc capul s-o zăresc, tot n-aş mai pleca. Privirea ei parcă mă mângâie...

– O, prietene, dacă ai şti cât mă bucură vorbele tale. Nimeni pe lumea asta nu te-ar înţelege mai bine decât mine, pentru că şi eu, Ziper, nu

trăiesc decât cu visul că odată şi-odată mă va dezmierda privirea unei femei. E atât de frumos să iubeşti şi să şopteşti versuri de dragoste. În mintea ta răsar mereu ode pe care simţi nevoie să le încredinţezi papirusului.

Ziper nu înţelegea cuvintele prietenului, pentru că nu citise niciodată o poezie. El voia s-o vadă pe Livia, să-i vorbească, să o dezmierde. Se plimbaseră amândoi prin pădure şi simţise deodată că i se umple sufletul de atâta bucurie, încât îi venise să smulgă un arbore din rădăcină şi să-l facă vreascuri de foc.

– Dar, prietene, pari îngrijorat, de ce?

– Sunt, Dates, pentru că nu ştiu ce să cred. Romanii se închină lui Zeus, după cum ştii şi tu. Lui îi aduc jertfe şi îi ascultă poruncile trimise prin gura preoţilor. Livia spune că nu trebuie să ne închinăm lui Zeus, dar nici lui Zamolxis. Ea crede că în cer există un zeu, căruia îi spune Dumnezeu, şi care şi-a trimis fiul pe pământ. Zice că în Iudeea s-ar fi născut şi tot acolo ar fi fost omorât. Auzi tu, Dates, ea jură că după ce a fost îngropat, ar fi înviat şi l-ar fi văzut paznicii zburând spre cer. Tu ce crezi despre toate astea?

– La Roma am auzit adesea vorbindu-se despre aceşti creştini. Aşa îşi spun ei. Sunt mai mulţi în partea de răsărit a imperiului. În Latium s-au creştinat sclavii şi liberţii. Se închină cu toţii lui Christos, crezând că după moarte cei săraci vor fi mai aproape de Dumnezeu, marele zeu. Învăţătura lor am auzit că spune: „Fericiţi cei săraci, că a lor va fi împărăţia cerului“. De aceea, mai mult sclavii şi săracii se închină lui. Nero i-a pedepsit şi i-a pus să se lupte în circuri, dar nu se luptau. Se lăsau omorâţi, decât să ridice spada asupra altui sclav.

– Nu se luptau?

– Credinţa lor îi învaţă că oamenii şi vietăţile toate sunt ale lui Dumnezeu, şi nu trebuie să le omori. De aceea fug din armată, nu pun mâna pe arme...

– Da, da... Ştii că ai dreptate, Dates. Livia nu striveşte o musculiţă. Spune că e păcat să-i iei viaţa.

– La Roma sunt socotiţi foarte periculoşi. Îţi închipui ce s-ar întâmpla dacă toţi romanii ar crede în acest nou zeu? Cine s-ar mai înrola în legiuni, cine ar mai păzi imperiul? Aleg mai degrabă moartea, decât să poarte sabia şi arcul.

– Ce ciudată credinţă, Dates! În loc să mori râzând şi să te duci în împărăţia lui Zamolxis, ca un erou! Să nu spui nimănui, Dates, ce am vorbit noi.

– Fii sigur, Ziper, dar vezi, încearcă să-i scoţi din minte toate astea.

Ziper tăcu. Nu i se părea prea uşor.

– Ştii ceva, Dates! Mi se pare că şi credinţa asta a lor i-a făcut să

vină la noi. Zice că la Roma sunt pedepsiţi, pe când aici... aici nu-i ştie nimeni.

– Nici n-o să afle, Ziper. Acum trebuie să plec, prietene.

– Du-te, Dates, şi fii cu ochii în patru! Îţi mai spun o dată. Fereşte-te mai ales de romanul acela. Eu tare nu am încredere în el.

– E de mult la noi. Cunoaşte bine drumurile, pentru că a stat un timp la Vindobona.

A doua zi Decebal i-a dat scrisoarea către Ruru, apoi l-a îmbrăţişat lung, ca niciodată. Dates a simţit atâta căldură în îmbrăţişarea regelui, încât i-am spulberat toate temerile.

– Du-te, Dates! l-a îndemnat, întorcând capul, să nu-l privească. Spune-i din partea mea lui Ruru că Roma va porni război în primăvară. Să-mi răspundă ce vor face călăreţii lui când legiunile se vor urni spre Sarmizegetusa. Mai spune-i, Dates, că singură unirea ne poate scăpa de robia Romei. Să nu se culce nimeni pe-o ureche, că numai dacii vor fi călcaţi de legiunile lui Traian. Dacă ne va părăsi, vor fi şi ei în mare primejdie. Îşi vor păstra mai sigur libertatea venind alături de noi în luptă. Să nu ne lase în nenorocire, că ei înşişi vor ajunge robi, când nu vor mai avea aliaţi...

– Am să-i spun, unchiule.

– Orice-ar fi, Dates, să te porţi ca un adevărat dac. Iar dacă o fi ca numai numele tău să se întoarcă, în mare cinste o să fie slăvit.

– Mă voi purta ca un dac, unchiule!

– Ai stat la Roma, în plin desfrâu... Prea tânăr te-am trimis acolo, să le înveţi obiceiurile! Dar poate că braţul tău nu s-a moleşit de tot.

Dates ştia unde bate unchiul şi ce credea despre el. Avea să-i dea răspuns în ultima clipă a plecării. Sau poate că nici atunci, ci la întoarcere, când regele va afla cum s-a purtat în ţara iazigilor.

– Du-te, Dates!

Regele îl privea cu ochi înspăimântători, aspri şi îndureraţi totodată, iar pleoapele i se băteau repede.

– Du-te! îl îndemnă iar, de parcă nu s-ar mai fi simţit în stare să stea faţă în faţă cu el.

Căruţa cu arme, acoperită cu coviltir, trăsese aproape de ei. Dates îşi vârî sulul de papirus sub cămaşă, apoi îi spuse regelui:

– Să ştii, unchiule... că eu... mă voi întoarce cu veşti bune de la marcomani.

Voise să-i spună că el n-ar fi trimis niciodată o săgeată pe la spate, în gâtul unui sclav, dar nu putu să se dezvinovăţească.

Uriaşul Durdan stătea sub coviltirul căruţei şi ţinea hăţurile. Seder se învârtea pe lângă cai, potrivindu-le căpestrele. Silvanus se urcase în căruţă

şi-i făcea loc lui Dates să se aşeze alături. Lăsă ca faptele să vorbească în locul lui.

Durdan îndemnă caii şi plecară urmăriţi de privirea cruntă, tristă şi deznădăjduită a regelui.

În seara din ajunul plecării lui Dates, în cetate se petrecu un fapt de care nimeni nu află, dar care era de mare însemnătate. După ce Decebal dictase scribului papirusul pentru regele marcomanilor, cel care îl scrisese migălos, desenând literă după literă, se grăbi să ajungă la uşa unei case de dincolo de poarta cetăţii. Iudenus putea intra şi ieşi oricând din cetate, fiind cunoscut până şi de copiii care se zbenguiau în praful uliţelor. Toţi îi dădeau ziua bună cu respectul pe care îl merita îndeletnicirea lui. Despre el se ştia că se poate înţelege cu toate seminţiile pământului. Vorbea limba germanilor, a îndepărtaţilor gali, trăise un timp şi prin Aegiptus, descurcându-se şi în graiul faraonilor. Era de la sine înţeles că ştia să scrie şi să citească limba Romei şi a grecilor din cetăţile de la Pontus Euxinus. De aceea, ori de câte ori sosea un sol al marcomanilor, al romanilor, sau din oricare altă parte, el era de faţă, între Decebal şi trimişi, ajutându-i să se înţeleagă. Ştia întotdeauna ce face sau ce are de gând să facă regele, ce solii trimitea şi ce veşti duceau în papirusurile ascunse cu grijă.

Mai întâi fusese în slujba lui Domitianus. Când Fuscus a pornit războiul împotriva dacilor, l-a luat cu el, ca să se poată înţelege cu cei pe care credea că-i va învinge, deoarece Iudenus, care locuise în Tomis, rupea binişor şi limba barbarilor de dincolo de Danuvius. Învăţase limba geţilor, aceeaşi cu a dacilor de dincolo de crestele munţilor. În timpul luptei, Iudenus se trezise în rândurile dacilor, prizonier, şi puţin a lipsit să nu-i cadă capul de pe umeri. Poate că numai curiozitatea i-a făcut pe cei care au pus mâna pe el să nu-l căsăpească. Spre deosebire de ceilalţi romani, acesta nu avea deloc înfăţişarea unui soldat. Purta un fel de anteriu lung până la călcâie, de culoare neagră, legat la brâu cu un şnur roşu. Când îi dădură poalele anteriului într-o parte, să vadă ce arme îi umflă îmbrăcămintea, descoperiră că nu avea nici sabie, nici pumnal, ci doar câteva sticluţe mici prinse de o curea de piele. Ce o mai fi şi asta!? Prea multe nu pricepură dacii, deşi prizonierului îi mergea gura ca o meliţă, lămurind că el ştie să scrie, şi să citească, şi să se înţeleagă în toate graiurile pământului. Şi pentru că tot cerea să fie dus în faţa lui Decebal, i-au făcut hatârul şi l-au înfăţişat regelui. De atunci a rămas pe lângă locuinţa-palat.

Acum îşi lipăia sandalele spre Arinius, prietenul lui cel mai bun, cu care adesea era văzut golind câte o cană mare de vin, stând la o masă în faţa casei acestuia.

Iudenus ciocăni grăbit în uşa de lemn şi trecu destul timp până când i se răspunse. Arinius abia se culcase şi se trezise supărat:

– Cine bate acolo? întrebă el cu glas aspru şi mahmur.

– Arinius, eu sunt, Iudenus.

– Pe Jupiter, ce cauţi la timpul ăsta pe drum? Mă faci să cred că s-a întâmplat ceva grav, dacă n-ai avut răbdare până mâine-dimineaţă.

În timp ce bombănea toate astea, trăgea de zăvoarele uşii, trei la număr, ca să-şi poată primi prietenul.

Arinius stătea zăvorât din pricina bogăţiilor pe care le avea la el. Fusese adus la Sarmizegetusa pentru priceperea lui în a prelucra aurul şi argintul. Decebal trebuia să-i plătească pe romanii veniţi să construiască cetăţi şi nu avea atâţia denari câţi îi trebuiau. Mai avea nevoie de bani şi pentru tot felul de materiale pe care le cumpăra din imperiu. Deoarece îi mai lipseau bani, regele s-a gândit la o treabă foarte îndrăzneaţă, cu care a ieşit din încurcătură. L-a chemat la el pe Arinius să-i facă forme pentru bătut bani romani, şi nu numai de-ai lor. Erau un fel de bani falşi, dar la fel de valoroşi, dacă te luai după cantitatea şi calitatea aurului din ei. Singura deosebire era aceea că nu îi reuşeau la fel de bine ca cei adevăraţi. Deosebirile erau într-atât de mici, încât nu se băga de seamă, iar Decebal îşi făcea treburile cu ei. Arinius modelase forme pentru bătut monede thasieine, pentru lysimachi vechi, macedoneni, pentru kosoni sau pentru stateri de argint, cu chipul lui Filip al II-lea. Bătuseră dacii chiar şi tetradrahme cu Alexandru cel Mare pe ele. Făceau monede vechi, pentru că adesea erau mai căutate în negoţ.

Dar Arinius nu se îndeletnicea aici numai cu baterea banilor. Ajunsese repede cunoscut ca cel mai priceput meşter în arta de a lucra cercei şi brăţări frumoase, aşa că femeile nobililor au dat buzna la el. Îi aduceau aur mult – din care aveau destul – şi plecau acasă cu o brăţară care nu cântărea nici un sfert din cât aduseseră. Brăţările erau însă minunate: şerpi încolăciţi, mici pătrate legate între ele printr-un lănţişor fin, plăci mai mari pe care erau gravate animalele pădurii, mai ales căprioare. Cerceii reprezentau, de cele mai multe ori, soarele – modelul cel mai căutat de tinerele dace.

În scurt timp faima lui Arinius ajunsese atât de mare, încât veneau pileaţii tocmai din Cumidava sau Potaissa să-şi lucreze podoabe la el. Mai făcea Arinius piepteni de aur sau de bronz, mânere frumos cizelate pentru oglinzi, terminate cu cap de berbec sau de lup. I se cereau chiutori pentru ie, pe care ştie să le facă mici şi uşoare, ca să nu atârne greu pe pânza subţire. Arinius pătrundea în casele celor mai de seamă tarabostes, fiind primit în cinste. Cei mai sobri bărbaţi erau şi ei simţitori la frumuseţile care ieşeau din mâinile meşterului. Toţi doreau să aibă pe hamurile cailor sau pe scut frumoase *aplice* de aur. Adesea mantia de vreme rea, care cădea pe spate, era

prinsă la gât cu o fibulă de aur, lucrată cât mai meşteşugit.

Iată de ce Arinius se îngrijea să nu uite uşa casei deschisă. Avea la el aur mult şi pietre scumpe, pentru care era pismuit. Nu atât de dacii de rând, cât de pleava venită din imperiu ca să se căpătuiască pe aici. Pe lângă meşterii şi instructorii militari, de dincolo de Donaris, fugiseră în Dacia tot felul de certaţi cu legea, atraşi, de faima bogăţiilor de aici. Unii lucrau la construcţii, alţii încercau să încropească un negoţ oarecare, fie cât de mic. Erau şi dintre aceia care se însuraseră şi îşi ridicaseră ziduri de casă. Nu mai era ceva rar să auzi vorbindu-se limba Romei într-o cetate dacă. Nevestele învăţau de la bărbaţi limba aleasă a romanilor. În ultimul timp devenise o modă să ştii să înşiri măcar câteva vorbe străine. Bineînţeles că mai ales în cetăţile mari erau aciuaţi aceşti romani. La ţară sau în cetăţile mai mici şi mai îndepărtate nu se prea auzea de aşa ceva.

Arinius închise uşa în urma prietenului şi îl întrebă curios:

– Ce s-a întâmplat, Iudenus? Vorbeşte odată!

– Mi se pare că am ajuns să aflăm ceea ce de mult ne cere marele Traian, spuse scribul şoptit, privind spre fereastră, de parcă tot s-ar fi temut să nu fie dincolo de ea o ureche vrăjmaşă. Împăratul ne-a cerut să-i dăm dovada că Decebal unelteşte împotriva Romei.

– Întotdeauna am spus trimişilor lui Traian că aici zace necredinţa. Decebal s-a declarat clientul Romei, dar unelteşte împotriva ei.

– Traian vrea o dovadă a necredinţei lui, pe care s-o arate Senatului. Ştii că Senatul se opune începerii războiului cu dacii, dar ar încuviinţa de îndată pornirea legiunilor spre Danuvius, dacă Traian ar dovedi că Decebal unelteşte împotriva Romei. Ei bine, Arinius, există această dovadă, de care are atâta nevoie împăratul. Am scris-o chiar eu, cu mâna mea.

– Ce spui?

– Mâine-dimineaţă, în zori, Dates porneşte spre marcomani, ducând scrisoarea şi un car cu arme. În scrisoare, Decebal îi cere lui Ruru să-şi pregătească armele, pentru a lovi împreună cu dacii legiunile romane. Dar ce dovadă mai bună vrei, decât armele din carul lui Dates? Împăratul n-are decât să le înfăţişeze în Senat, şi dovada vinovăţiei lui Decebal va fi făcută.

– Veste mare, Iudenus! Veste mare! Ce trebuie să fac, ca să punem mâna pe aceste arme?

– Chiar în noaptea asta să porneşti spre Lederata. Vesteşte că a pornit solia dacilor. Se prefac a fi negustori de stofe. Până când ajung ei la vărsarea lui Maris în Pathissus, soldaţii din Lederata pot să le iasă înainte. Dacă nu, să pună mâna pe ei când trec prin ţinuturile iazige.

– Iudenus, dacă ne cad în mână, Traian ne umple de aur! Parcă te văd în preajma lui, tălmăcindu-i limba barbarilor. Scăpăm amândoi din

această margine de lume, ne găsim iar un culcuş bun lângă zidurile Colosseum-ului!

– Scăpăm de iarna dacică, Arinius. Am văzut lumina zilei în călduroasa Misia, din Asia Minor, care nu cunoaşte albul zăpezii. Nu mai vreau să port cinci rânduri de cămăşi, să-mi tot înfăşor picioarele în blană de iepure, şi tot să-mi îngheţe degetele. Nu pot să umblu ca barbarii ăştia cu pieptul gol când crivăţul bate de-ţi taie răsuflarea. Hai, prietene, să lăsăm vorbele. Acum să grăiască faptele. Îmi pare rău de Dates că va pieri. Dacă ar fi urcat în scaunul regelui, Roma ar fi avut în el un client credincios. Asta ar trebui să-i spunem lui Traian. Împăratul să caute să-l înlăture pe Decebal şi să-l păstreze pe nepot.

– N-am încredere în nici unul.

– Dates a trăit la Roma. Am auzit cu urechile mele când îl sfătuia pe Decebal să fie credincios lui Traian.

– Atunci ar trebui mai bine să-l prindem viu, decât să-i luăm capul de pe umeri. Am să-i spun comandantului din Lederata cine este şi de ce ar fi mai bine să ajungă nevătămat la Roma. Mâine, poimâine, poate că ne întoarcem cu el aici, ca să-l punem rege. Iată că sunt gata de drum.

Între timp Arinius se îmbrăcase şi acum luase din cui şaua, s-o arunce pe spatele calului. Grajdul îl avea chiar sub locuinţă. În afară de cal, Arinius nu mai ţinea nici un alt animal pe lângă casă. Singur calul îi era de folos, pentru că se putea duce uşor, când avea nevoie, dintr-un loc în altul.

Ca să nu atragă nimănui luarea-aminte, Iudenus se înapoie cât mai curând în cetate, în timp ce Arinius dădea pinteni calului şi se îndepărta pe drumul către Aizis şi Lederata.

Din turnul locuinţei sale, Vezina îl văzuse pe Dates ieşind de la rege. Tânărul urma să plece departe, să înfrunte mari primejdii, el care avea să fie urmaşul lui Decebal. Şi dacă el nu va mai fi, cine să-i ia locul acestui uriaş, trimis de Zamolxis dacilor? Greu s-ar fi găsit un altul cu înţelepciunea şi hotărârea lui, care să stea în fruntea acestui neam ameninţat cu pieirea!

Marele Preot era şi vicerege, lui i s-ar fi cuvenit să-l urmeze pe Decebal, dar nu se simţea în stare. Înaintase în vârstă, iar Dacia avea nevoie de braţ tânăr şi înţelept. Dates i se părea cel mai potrivit. Văzuse multe, ştia multe, va fi un rege luminat. Avea în el şi dorinţa de a-i scoate pe daci din întunericul neştiinţei. Visa să înalţe şcoli, să facă din fiecare dac un ştiutor de carte. Iubea filozofia şi poezia, dar mânuia curajos şi sabia. Ce putea dori mai mult pentru Dacia? Fusese liniştit în privinţa urmaşului, dar dintr-o dată totul se tulburase, iar Decebal devenise de neînţeles. Oare ce se întâmplase? Regele ocolea să vorbească despre nepot. Deşi Vezina a încercat de mai multe ori să

aducă vorba, Decebal s-a închis într-o muţenie care i-a dat de gândit. Faţa i se întuneca, privirea i se ascuţea şi nimeni n-ar mai fi îndrăznit să-i vorbească despre Dates. Cu ce îl supărase? Se convinsese că nepotul nu se ştia vinovat faţă de rege. Atunci? Se gândea mereu la sclavul Micheas. Să-l fi supărat chiar atât de mult pe rege moartea lui? Dacă da, Vezina nu reuşea totuşi să înţeleagă de ce.

Se hotărâse să mai încerce încă o dată să stea de vorbă cu Decebal. Poate că-l va convinge să-l trimită pe Ziper după Dates. Amândoi s-ar fi descurcat mai uşor. Vezina avea deplină încredere în Ziper, pe care-l socotea un tânăr de ispravă.

Ascuns în camera lui, regele se perpelea ca pe jar. Şi nu putea spune nimănui ce avea pe suflet. Numai el trebuia să ştie ce pusese la cale. Se ascunsese, ca să nu scape o vorbă pe care n-ar fi vrut în ruptul capului s-o rostească: „Opriţi-l!“ Se urcase în foişorul locuinţei-palat şi privise de sus, până când căruţa se pierduse în depărtare. Abia atunci cerbicia lui se frânsese, gheaţa din suflet i se topise, şi ar fi vrut să strige primei străji: „Opriţi-l!“ Dar, ca să n-o facă, şi-a plimbat privirile roată peste munţii şi câmpiile din zare, peste casele risipite pe coaste şi-n poiene, peste stâncile pe care le ştia în luminişurile de pădure. Peste toate a trecut ochiul lui îndurerat şi pieptul i s-a umflat într-un oftat greu, şi limba n-a mai rostit acel cuvânt, care l-ar fi salvat pe nepot.

„Măscărici! Un măscărici!“ Cuvântul ăsta i se înfipsese prea adânc în suflet. Auzea Roma râzând în hohote şi pe Traian strigând: „Mă voi lupta cu un măscărici! Iată cine se ridică împotriva Romei!“ Cum putuse să-şi piardă până într-atâta capul acest băiat? Numai femeia aceea a fost de vină! Numai ea! Şi dovada cea mai bună că sufletul lui este acum stricat, o avusese în clipa când aflase că Micheas zace mort. Îl omorâse ca un mârşav, din umbră, aruncând săgeata. Omorâse un sclav ca să nu-l dea de gol, în loc să vină în faţa lui şi să-i taie capul ca unui mincinos. Dacă i-ar fi retezat capul, în timp ce stătea de vorbă cu el, încă l-ar fi înţeles.

– Ai sufletul greu, Decebal, auzi deodată în spate glasul lui Vezina. Ochii tăi sunt încă îndreptaţi pe urmele lui Dates. Ai gândit bine la ceea ce ai făcut?

– Vezina, cine crezi tu că trebuia să stea în fruntea dacilor? strigă regele de parcă acesta i-ar fi fost răspunsul la întrebarea pusă de Marele Preot.

– În nici un caz unul mai puţin înţelept decât Decebal. Timpurile se vestesc tulburi.

– Aşa e, ne aşteaptă timpuri grele. Şi n-am cui să las Dacia. Barba mi-e aproape albă şi gândul mi se îndreaptă tot mai des către cel care trebuie să-mi urmeze.

– De ce l-ai trimis aşa departe, Decebal?

– Ca să se înveţe cu greul.

– N-o să se mai întoarcă!

– Îl vom plânge cu toţii.

– Asta vrei, Decebal, să-l plângem? În sufletul tău crezi că n-ar merita să-ţi urmeze, dar te înşeli. Este un tânăr de ispravă. Trimite, Decebal, să-l cheme înapoi la Sarmizegetusa.

Regele prinse să se plimbe prin cameră, suflând ca un zimbru încolţit de vânători. Nu-i răspunse.

– Trimite-l pe Ziper să-l însoţească. Au copilărit împreună, sunt ca fraţii.

Pentru că n-a mai putut smulge un cuvânt de la el, Vezina se hotărî să-i vorbească în alt fel:

– Ai aflat, Decebal, cine l-a răpus pe Micheas?

– N-am avut ce afla.

– Nu înţeleg vorbele tale. Ştiai?

– Cu puţin înainte de a muri, Micheas a fost aici. L-am întrebat ce a fost la Roma...

– Şi ce ţi-a răspuns, Decebal? El ţi-a cătrănit aşa sufletul? Ce ţi-a spus?

– Tot ce ştiam şi eu. Apollodorus era mulţumit de Dates. Se zice că romanul e un mare constructor.

– Este, Decebal. Traian îl ia după el oriunde se duce şi-i ascultă sfaturile.

– Îmi pare cu atât mai bine că Dates nu ne-a făcut de râs. Sunt mândru de el.

– Cu atât îmi pare mai rău că Micheas nu mai poate vorbi. Multe lucruri am fi aflat de la el, pe care Dates n-o să ni le spună. Ştiu că nu-i place să se laude.

– Şi mie-mi pare rău!

– Ai pus să-l caute pe vinovat?

Decebal tăcu. Nu ceruse nimănui să-i aducă vinovatul, temându-se de cele ce ar fi putut afla.

– O să-l dăm în vileag, şi nu-i va fi uşor.

– Chiar eu voi încerca să-l aflu.

– Încearcă, spuse Decebal, fără nici o tragere de inimă. Încearcă, Vezina!

Viceregele se ţinu de cuvânt. Îl chemă la el pe Ziper. Tânărul se înfăţişă cu fruntea senină.

– Ziper, regele este îndurerat că Micheas a murit, dar făptaşul a

rămas necunoscut. Vrei să mă ajuţi să-l aflu?

– Am să încerc, părinte Vezina.

– Trebuie, Ziper, să-l găsim. Ascultă bine ce-ţi spun, este o taină mare. Regele l-a trimis pe Dates la marcomani ca să-l pedepsească pentru omorârea lui Micheas.

– Să-l pedepsească?

– Da, Ziper. Dintre cei trimişi la marcomani, puţini au reuşit să treacă prin ţinuturile iazigilor, şi nu duceau o căruţă plină cu arme. Decebal l-a trimis, dar nu-l mai aşteaptă...

Ultimele cuvinte fură ca o lovitură de măciucă pentru Ziper. Prietenul lui fusese deci trimis să moară! Trimis chiar de Decebal, care îl iubea ca pe ochii din cap.

– Părinte Vezina, vorbi el, cu glasul gâtuit de emoţie, Dates nu trebuie să moară! Decebal îl voia urmaş. De ce şi-a întors faţa de la el?

– Pentru că l-a răpus pe Micheas. Sclavul îi spusese ceva despre Dates, şi el i-a trimis săgeata în gât. Aşa, cel puţin, crede regele.

– Nu putea să facă Dates una ca asta! Altcineva l-a omorât pe Micheas...

– Cine, Ziper? Regele trebuie să-l ştie pe făptaş. Numai aşa salvăm viaţa lui Dates. Stai, unde te duci?

– La Decebal.

– De ce?

– Să-l rog să mă trimită după Dates.

– Decebal nu mai este în Sarmizegetusa. E puţin timp de când l-am văzut plecând spre Sargedava. S-a dus la Sinna, la mama lui Dates.

– Alerg după el!

– Aşteaptă-l aici. Nimic nu-i poţi spune în faţa mamei lui Dates. Lasă-l pe Decebal să-i vorbească ce-o crede el de cuviinţă.

– Dar când se înapoiază, părinte Vezina?

– Mâine-dimineaţă.

Decebal nu-şi mai putuse înăbuşi durerea şi pornise spre Sargedava, să-şi vadă sora. Voia chiar el să-i spună că l-a trimis pe Dates la marcomani. Poate că ea nu va simţi decât durerea despărţirii, dar tatăl lui va şti ce primejdii îl pasc pe băiat. Era hotărât ca lui Duras să-i mărturisească adevărul. Acest om aspru şi drept îi va înţelege şi durerea, şi fapta. Cu Sinna nu putea vorbi deschis, nu-i putea spune că fiul ei se ticăloşise la Roma. Ea va răbda mai uşor moartea lui ca erou, va fi mândră să-şi ştie fiul alături de Zamolxis, în rândul vitejilor. Dar n-ar putea trăi o clipă, dacă ar afla că şi-a făcut neamul de râs. Pentru ea, ca şi pentru ceilalţi, Dates trebuia să piară vitejeşte.

Aşa cum se aşteptase de altfel regele, când Duras află, rămase ca de piatră, cu ochii închişi. Obrajii i se învăpăiaseră, de parcă primise palme, şi regele ar fi putut jura că niciodată nu-i fusese atât de ruşine. Duras îşi amintea acum fiecare cuvânt schimbat cu fiul lui, în ziua sosirii la Sargedava.

Tatăl îşi înălţă greu fruntea, apoi se apropie de rege şi-l îmbrăţişă:

– Îţi mulţumesc, Decebal, că n-ai lăsat ruşinea să cadă asupra familiei mele!

Fură singurele lui vorbe.

A doua zi, Decebal se înapoie la Sarmizegetusa. În faţa locuinţei-palat îl găsi pe Ziper, aşteptându-l. El era acum singura lui bucurie şi-l prinse cu dragoste de umeri, privindu-l lung.

– Ce vrei, Ziper, de la mine? Mi se pare că mă aşteptai sau mă înşel?

– Te aşteptam, Decebal.

– Bine ai făcut, băiete. Pe nimeni n-aş fi vrut atât de mult să-l văd, ca pe tine. Spune-mi ce vrei.

– Îndrăznesc să-ţi cer ceva, Decebal.

– E singura dată când te aud că ai o dorinţă.

– Cu atât mai mult aş vrea să mi-o îndeplineşti.

– Hai, vorbeşte!

– Decebal, vreau să plec pe urmele lui Dates. Sunt prea mari primejdiile, ca să le înfrunte singur. Braţul meu îi va fi de ajutor.

Vorbele tânărului îl pătrunseră pe rege. Minunat om acest Ziper! Oare de ce nu avusese norocul să fie şi Dates la fel ca el? Câte porunci îi încredinţase, pe toate le dusese până la capăt. Iată că ştia să fie şi prieten de credinţă.

– Am fost ca fraţii, urmă Ziper. De ce să nu înfruntăm amândoi primejdia?

– Frumoase vorbe mi-ai spus, Ziper, fiule, dar ce rost are să pleci după el? Să vă pierd pe amândoi deodată? Ar fi prea mult pentru mine.

– Trebuie să-l urmez, Decebal.

– Trebuie?! tresări regele.

– Decebal... eu l-am omorât pe Micheas!

Regele păli. Mărturisirea lui Ziper îl sperie. Oare să fie adevărul? Tânărul îl privea drept în faţă, fără urmă de teamă, dar într-un fel care îl încredinţa că nu-l minte.

O furie oarbă întunecă mintea regelui. O furie care îi duse mâna pe mânerul cuţitului scurt pe care-l purta la brâu. Îl cuprinsese deznădejdea!

În clipa mărturisirii lui Ziper, simţise că a rămas fără aceşti copii, pe care îi iubea ca şi când ar fi fost ai lui. Tinereţea lui o vedea în tinereţile lor.

Cât timp fuseseră ai lui, aşa cum îi credea el, privise liniştit viitorul. Urmaşii se dovedeau demni de părinţii lor. Şi iată că băiatul acesta venea acum să-i sfâşie sufletul printr-o mărturisire neroadă.

Pumnul i se încorda pe mânerul cuţitului. Vinele groase se întinseră sub piele, gata să plesnească. Ziper simţi încordarea din pumnul regelui şi îşi înălţă capul, ca să-şi dezvelească grumazul. Ar fi primit bucuros moartea din mâna lui Decebal.

– Spune-mi că mă ierţi, Decebal, şopti el privindu-l fără să clipească. Nu pot să mă duc în împărăţia lui Zamolxis fără iertarea ta.

Vorbele lui îl copleşiră pe rege. Mânerul cuţitului îl simţi deodată rece în palma-i încleştată...

– Pleacă, fiule!... Du-te din faţa mea! Tinereţea... tinereţea asta fără minte! Numai la ea se gândeşte. Du-te din faţa mea!

Ziper nu se putea urni din loc. Abia acum îşi dădea seama că greşise mai mult decât crezuse el. Dacă greşise atât de greu, de ce-l ierta? De milă? El, Ziper, iertat de milă?

– Pedepseşte-mă, Decebal! Eu l-am omorât pe Micheas. Cere săgeata care l-a răpus şi pune-o lângă ale mele.

– De ce, Ziper?

– L-am auzit vorbindu-ţi. Îl trăda pe cel căruia trebuia să-i fie credincios. Nu din dragoste îţi spunea toate acelea, ci ca să-şi capete libertatea. Există vreo pedeapsă prea mare pentru linguşire? Şi pe deasupra minţea!

– Minţea?

Ziper simţi unda de speranţă din întrebarea regelui.

– Minţea, Decebal! De ce să priveşti cu ochi răi dragostea lui pentru femeia aceea. Şi eu iubesc o străină.

– Pe cine, Ziper?

– Pe Livia, fiica lui Plautius, meşterul pe care l-am adus să ne bată arme din fier tare. Lasă-mă, Decebal, să mă duc după Dates. Am fost ca fraţii.

– Îl mai poţi prinde?

– Am să încerc. Plec chiar în clipa asta.

– Du-te, Ziper. De acum s-au apropiat de locurile iazigilor duşmani.

Râul Maris îşi lăţise apele, de parcă se întinsese la soare. Murmura leneş, ca un om care merge fără grabă, îngânând un cântec. Drumul se desfăşura chiar pe malul lui, ţinându-i tovărăşie.

Dates stătea răsturnat pe baloturile de stofe, cu ochii aţintiţi la împletitura coviltirului de deasupra. Asculta pasul egal al cailor care mergeau

de parcă ar fi ştiut drumul de când lumea. Nimeni nu-i îndemnase de când plecaseră de-acasă. Pădurea se răriseşi Durdan spunea că nu e departe locul unde Maris-ul îşi varsă apele în Pathissus. Dincolo de Pathissus aveau să facă pe negustorii de pânzeturi. Romanul picotea lângă Dates, pentru că toată noaptea nu închisese ochii. Se culcaseră într-un luminiş, chiar pe malul apei, dar îşi pusese capul lângă un muşuroi de furnici, care-i făcuseră pielea tot o blândă. Mai ales pe chelie tăbărâseră. În loc să doarmă se scărpinase tot timpul şi omorâse furnici, chinuindu-se noaptea întreagă.

Dimineaţa se văicărise întruna, arătând blândele lui Durdan, care râdea de se prăpădea.

– Pe mine de ce nu m-au ciupit?

– Puteau să ciupească pielea ta de opinci? se răsti Silvanus, fără chef de glumă, mângâindu-şi pleşuvia. Şi-ar fi rupt dinţii bietele vietăţi.

– Ha, ha, ha! sări Durdan. Tu ai piele fină, de roman, unsă cu tot soiul de alifii. Ai văzut Seder, ce piele frumoasă are romanul? Cam tăbăcită de anii mulţi, da’... parcă-i fiartă în şofran. De ce taci, Seder, şi nu spui nimic?

– Şi pe mine m-au ciupit, răspunse morocănos micul Seder.

– Ţi-oi fi cumpărat şi tu pielea de la vreun roman venetic. Acum e la modă să cumperi de la *negotiatores*, rosti Durdan plin de ironie, cuvântul latin. În târgul cetăţii s-au înmulţit tarabele lor. Toţi se laudă că-i bine şi frumos la Roma, dar vin şi vând la Sarmizegetusa şi se tocmesc cu femeile noastre pentru fiecare sesterţ. Tu tot de bine ai venit, Silvanus? Am auzit că aveai un *domus* de toată frumuseţea, cu multe încăperi şi cu bazin pentru scăldat. E adevărat, Silvanus? Toţi *negotiatores* se laudă că au scăldătoare acasă şi strâmbă din nas la mirosul cojocului nostru de miel.

Dates se amuza auzindu-l pe Durdan. Nu alesese rău când îl luase la drum. De când plecase de-acasă, meliţa tot timpul din gură, şi întotdeauna cu haz. Erau de toată nostimada ciocnirile lui cu Seder, prietenul care abia îi ajungea la subsuoară.

– Chiar aşa, Silvanus, de ce ai fugit de la romani? Se băgă în vorbă şi Dates. Tu eşti chiar din Latium, după cum spui?

– Parcă tu nu ştii de ce suferă un biet militar? Ajungi deodată să nu mai poţi răbda. Nedreptatea te-mpinge la multe. După ce înduri corvezile serviciului militar treizeci, patruzeci de ani, nu scapi de ele nici după ce împlineşti termenul. Te ţin mai departe sub arme, nu-ţi schimbă decât numele. Te numesc *veteranus*, dar în lupte eşti trimis să mori ca tinerii, cu toate că tu ai pielea plină de urmele rănilor. Când ceri dreptul tău în pământ şi bani, trec ani şi ani până să-l primeşti. Iar când, în sfârşit, se îndură şi te lasă acasă, ce primeşti sub numele de ogor? Noroaie, sau smârcuri, sau coclauri de munte. Ce să vă mai spun, e grea viaţa de soldat. Şi pentru ce? Cât face sufletul şi

trupul unui soldat? Zece aşi pe zi, adică un denar mare şi lat! Din ei trebuie să-ţi cumperi îmbrăcăminte, arme, corturi şi să mai dai ceva şi centurionului, ca să nu te muştruluiască fără nici o milă şi să te mai scutească de corvezi. În schimb, pe Hercules, mereu bătăi şi răni, mereu vitregia iernii şi căldura istovitoare a verii... Vai de cei din legiuni! Numai pretorienii o duc bine. Ei primesc doi denari pe zi şi sunt trimişi la vatră după şaisprezece ani de serviciu. E drept asta? Se zice că s-au dat pământuri bune în Moesia Minor, pe lângă castrele care păzesc Istrul.

– Donaris, să-i spui, Silvanus, aşa cum îi zicem noi.

– Voi îi ziceţi Donaris, romanii îi spun Danuvius, iar acolo, în jos, pe la geţi, i se zice Istru.

– Acum să-i spui Donaris, ca noi, îi ceru din nou Durdan, autoritar. Dacă eşti la noi, să-i spui ca noi.

– Totuna mi-e. Doar rămân aici pentru totdeauna.

– Aşa de bine plătit n-ai fost tu niciodată. Şi, pe deasupra, tu eşti cel care comanzi.

– Aşa e, dar şi eu slujesc cu credinţă.

– Ia uitaţi-vă colo, nu cumva se zăreşte turnul de pază?

Durdan avea dreptate. Se zărea înaintea lor turnul întărit de la vărsarea râului Maris în Pathissus. Dincolo de el erau iazigii.

Îi întâmpină un oştean călare.

– Ce-i cu voi şi încotro mergeţi?

– Am o fată frumoasă dincolo, şi mă duc la ea.

– Tu eşti, Durdane? Ce vânt te aduce pe-aici?

– O să ştii îndată. Cheamă-l pe comandant să vină la noi. În faţa ta se află nepotul lui Decebal.

Oşteanul se grăbi să-l asculte. Nu era un turn prea întărit, folosea mai mult ca să se poată vedea până departe, dincolo de Pathissus. Partea de jos era ridicată din piatră, iar catul de sus din bârne de lemn. Cu toţii erau vreo zece oameni.

În cerdacul turnului apăru cel chemat.

Dates îi spuse despre ce este vorba şi se învoiră să treacă dincolo căruţa. Nu era o treabă uşoară, dar cei de la turn aveau două luntre mari, în care nădăjduiau s-o poată urca, luând-o pe sus şi punând-o cu două roţi într-o luntre şi cu două în cealaltă. Dincolo de mal, de-a lungul apei, se desfăşura un drum de căruţe, pe marginea unei păduri dese care începea chiar în apropiere.

Aşteptară întunericul, apoi traseră cele două luntre pe mal, una lângă alta. Ridicară căruţa şi o aşezară în ele: două roţi într-una, două în cealaltă, şi le împinseră încet în apă. Fu cât pe ce să se răstoarne, când una dintre luntre începu să plutească înaintea celeilalte şi toată greutatea apăsă în

ea. Într-o luntre stătea Durdan, în cealaltă Seder, aplecaţi în afară, lopătând cu grijă. Curentul îi prinse şi luntrele traseră una într-o parte, alta în cealaltă, ameninţând să se pună cruciş. Cu greu ajunseră pe celălalt mal, dar cu mult mai în josul apei. Dates, Silvanus şi un oştean trecură cu o altă luntre. Acum erau numai cinci şi le venea şi mai greu să scoată căruţa pe uscat. Traseră luntrele pe prundiş, apoi Durdan şi Silvanus se vârâră sub osie şi, proptindu-şi picioarele zdravăn în pământ, o ridicară puţin, câte puţin.

Porniră la pas, uşor, ca să nu fie auziţi. Erau în locurile iazigilor şi de acum viaţa lor atârna de priceperea cu care ştiau să pară negustori de stofe veniţi din Aquileia.

Merseră toată noaptea, ca să se depărteze cât mai mult de apa râului, spre Annamatia. Se culcară pe rând, mai mult moţăiră.

Dates era negustorul. Îmbrăcat într-o togă din stofă bună şi o pelerină prinsă într-o fibulă de aur în dreptul umărului, puteai să juri că e un tânăr negustor curajos care pornise cu marfă spre nord, să câştige mai bine. Ceilalţi trei erau sclavii lui.

Aveau în căruţă şi stofe alese, scumpe, şi mai proaste, pentru cumpărătorii nevoiaşi, dar erau hotărâţi să ceară preţuri mari, ca să nu vândă nimic. Rânduiră baloturile pe o bucată mare de pânză, care acoperea armele, bine ascunse în fân, ca să nu se lovească una de alta.

Prima spaimă o traseră în zori. Erau în vârful unui mic deal, când zăriră departe, în urmă, ridicându-se praful drumului. Seder sări din căruţă şi îşi lipi urechea de pământ.

– Călăreţi. Vin la aruncatelea!

– Să ne ascundem în pădure! porunci Dates.

Doar ce se pitiseră, că pe drum trecură, în galop, vreo zece soldaţi din legiuni, căutând cu privirile în toate părţile. N-aveau nici un motiv Dates şi ai lui, să creadă că pe ei vor să-i ajungă, şi, totuşi... Altfel ce să caute aici aceşti romani? Iazigii erau supuşi Romei şi trupele legiunilor treceau când voiau dintr-o parte în alta, dar ce căuta această mână de călăreţi aşa de grăbiţi? Dacă ar fi fost o cohortă, sau măcar o centurie, ar fi putut crede că fac un exerciţiu sau se duc dintr-un castru în altul. Oricare ar fi fost adevărul, ei tot trebuia să meargă mai departe.

După ce cobora dealul, drumul se pierdea iar în pădure, apoi ocolea un mic lac, strâns din apa ploilor şi intra într-o aşezare iazigă. Când romanii ajunseră în sat, cel care călărea în frunte sări din şa şi se grăbi spre căpetenia care venea în întâmpinarea lui.

– Vreau să ştiu dacă a trecut pe aici un negustor de pânzeturi într-o căruţă acoperită.

– De mult n-am mai văzut vreunul prin partea locului.

– Dacă trece pe aici, opriţi-l şi trimiteţi un călăreţ să ne dea de ştire. Mai e însoţit de doi sau trei sclavi.

– Nu şi-a plătit, cumva, datoriile, de alergi aşa după el, romanule?

Iazigul îl iscodea cu ochii lui negri şi depărtaţi de nas, ca la oamenii răi. Romanul i-ar fi spus despre ce este vorba, dar dacă iazigul ar fi aflat că în căruţă sunt daci, i-ar fi căsăpit într-o clipă, or el avea poruncă să-l prindă viu pe cel căutat.

– Ai bănuit chiar adevărul, iazigule. Pune mâna pe el şi trimite un călăreţ spre castru, să ne dea de ştire. Noi ne ducem mai departe, poate că au trecut fără să prindeţi de veste.

– Nu prea cred, dar, mai ştii? N-o fi vrut să vândă nimic în aşezarea noastră.

Când au ajuns în marginea aşezării iazige, Dates i-a cerut lui Durdan să oprească. Trebuia să cumpănească bine situaţia. Să treacă acum, pe lumină, sau să aştepte noaptea? Nu se putea să ocolească aşezarea. Nici un drum nu trecea prin pădure.

– Ce facem? întrebă Durdan.

– Parcă ar fi mai înţelept să aşteptăm întunericul.

– De acum o să întâlnim multe aşezări iazige. Dacă o să aşteptăm pentru fiecare noaptea, abia în primăvară o să ajungem la marcomani.

Avea dreptate şi Durdan.

– Să trecem! hotărî Dates. Dar să fim cu băgare de seamă. Seder, rămâi în urma noastră. După ce ajungem dincolo de aşezare, vii şi tu. Uite scrisoarea asta, ţine-o la tine. Dacă s-o întâmpla ceva, pleci pe jos, ocoleşti prin pădure şi te duci mai departe. Trebuie să ajungi la Ruru.

Seder vârî în sân sulul, apoi se ascunse în marginea pădurii. Ceilalţi porniră mai departe.

Aşezarea iazigă nu era prea mare, casele din lut, unele pe jumătate săpate în pământ şi acoperite cu paie, se înşirau la distanţă apropiată una de alta, într-o poiană întinsă. Un fir de apă se furişa chiar prin marginea caselor. Copiii erau la scaldă, pe malul apei şi, când văzură căruţa, se repeziră spre ea, strigând bucuroşi. Rar se întâmpla să treacă pe acolo câte un negustor.

Călătorii observară în mijlocul aşezării câţiva bărbaţi stând chiar în drum şi privind spre ei.

– Parcă ne aşteaptă, spuse Durdan.

– Să nu creadă că ne este frică! Ţineţi-vă armele la îndemână.

– Bine-ar fi să nu le ridicăm, fu de părere Silvanus. Ce putem face noi trei, în mijlocul lor? S-o ţinem una şi bună că suntem romani.

În dreptul celor care îi aşteptau, Durdan opri căruţa şi Silvanus începu să înşire ce aveau de vânzare, după obiceiul tuturor negustorilor care

colindau cu marfa din loc în loc.

– Pânză de cânepă, stofe de lână pentru vremea zăpezilor, mătăsuri fine, din Asia Minor, pentru femeile nobile. Stofe albastre, şi roşii, şi galbene...

În timp ce Silvanus trăncănea, Durdan desfăşurase două baloturi, pe care le arăta mai marelui dintre iazigi. Se părea că nu-l prea ispiteşte marfa. Îl văzură întorcându-se către un iazig şi spunându-i ceva. Acesta din urmă se dovedi a cunoaşte limba Romei.

– Nu aveţi voie să vindeţi nimic, până când nu se întorc romanii care vă caută, le spuse el.

– Pe noi? sări mirat şi supărat Dates. Ce poate să aibă cu un negustor cinstit ca mine?

– Rămâneţi aici până când se duce un călăreţ să-i vestească.

– Am să mă plâng împotriva voastră, se răsti Dates. Nici un negustor n-o să mai îndrăznească să treacă pe aici. N-am de gând să rămân nici o clipă, iar dacă nu vreţi să cumpăraţi, cu atât mai bine. Îndeamnă caii! îi spuse lui Durdan care îi şi lovi cu joarda.

La un semn abia schiţat al căpeteniei, doi iazigi săriră şi apucară căpestrele cailor. Atunci Durdan şfichiui spre ei biciul, făcându-i să-şi plece capetele. Caii, speriaţi, porniră la aruncatelea.

Totul se petrecu atât de repede, că iazigii nici nu se dezmeticiseră, când ei se şi îndepărtaseră ca la o aruncătură de piatră. Durdan şfichiuia caii fără încetare, înnebunindu-i. Aveau la căruţă doi cai murgi, lungi în picioare şi iuţi, care se aşternură cu burţile de pământ.

Iazigii se repeziră care-ncotro, după fugari. Unul dintre ei îşi încordă arcul şi ochi. Dates, care era în spate, îl văzu şi trase în grabă scutul. Nici nu-l ridicase bine, că săgeata se şi înfipse în el, zbârnâind.

– Grăbeşte, Durdane! îndemnă Dates. Să ajungem în pădure.

Cât erau la loc deschis, puteau primi o ploaie de săgeţi, şi se temeau mai ales pentru cai. Ei se fereau, oricum, cu scuturile.

Zgomotul roţilor şi al copitelor scoaseră afară pe iazigii care îşi aveau casele în apropierea drumului. Unul îndrăzni să sară înaintea lor, dar Durdan se repezi pe oişte, şi când iazigul întinse mâinile spre căpestre, îl lovi cu codiriştea, de-l auzi gemând de durere.

Se născu o mare hărmălaie în toată aşezarea. Iazigii ţipau, îndemnându-se să sară cât mai repede pe cai şi să le ia urma.

Curând, cinci călăreţi se adunară dintre case şi porniră după ei. Ieşiseră din aşezare şi intraseră în pădure. Călăreţii, înarmaţi cu săbii pe care le fluturau ameninţător, în timp ce înfigeau pintenii în burţile cailor, se apropiau cu repeziciune.

– Dacă n-ar mai veni şi alţii, mormăi Dates. Cu ăştia ne-am descurca noi! Silvanus, trage arcurile de sub pături!

Dates şi Silvanus aşteptară cu arcurile pregătite ca urmăritorii să ajungă la o distanţă potrivită.

– Treci în locul meu, Silvanus! spuse Durdan romanului. Mai bine mă descurc eu.

Făcură schimb de locuri. Uriaşul se uita la iazigi, de parcă ar fi fost gata să-i mănânce. Îşi muşca buza până la sânge, aşteptându-i cu arcul gata să sloboade săgeata. Ochiul lui măsură distanţa. Socoti că poate întinde coarda. Avea un arc pe măsura lui: nu oricine l-ar fi putut folosi. Dates auzi zumzetul corzii şi iazigul din frunte se plecă în faţă, încercând să-şi tragă din piept săgeata. Rămase aşa, aplecat, apoi începu să se lase încet într-o parte, până când alunecă în praful drumului. Calul celui din spate se sperie şi cambră scurt, sărind peste el.

– Bravo, Durdane! Ia-l şi pe celălalt în primire!

Din nou zbârnâi coarda arcului, dar căruţa tocmai atunci săltă într-o groapă şi săgeata trecu pe deasupra celor ce veneau călări.

Dates îşi încordă şi el arcul. În zdruncinătura căruţei nu era deloc sigur că săgeata va ajunge acolo unde o trimitea el. Era un bun arcaş, sau aşa ştia că fusese. Ochi fără grabă şi slobozi coarda. Urmări săgeata ducându-se drept spre iazig, dar şi acesta o văzuse. Se lungi, făcându-se una cu calul, şi scăpă teafăr.

În dreapta se desprindea o cărare şi cei din căruţă văzură cum călăreţii pornesc pe ea. Desigur, aveau să se trezească cu ei în faţă.

– Mai repede, Silvanus!

Biciuiau întruna caii numai spume. Căruţa nu era prea uşoară şi, oricât de buni ar fi fost caii, mult n-o mai puteau ţine într-o asemenea goană.

Priveau în toate părţile, să-i descopere pe urmăritori. Nu-i văzură decât atunci când o săgeată venită din pădure se înfipse în burta unui cal. Fură gata să se răstoarne, deoarece calul rămas în picioare, încălzit şi speriat, se smucea în ham. Iazigii apărură cu săbiile ridicate şi cei trei săriră din căruţă să primească lupta. Doi dintre iazigi se năpustiră asupra lui Durdan, pe care-l văzuseră mai mare. Cel care se aruncase asupra lui Dates urla ca ieşit din minţi, de câte ori lovea cu sabia. Luat pe neaşteptate, Dates abia avu vreme să sară într-o parte când auzi şuierându-i fierul pe la ureche. Lama sabiei îi prinse timarul mantiei şi i-l reteză de parcă n-ar fi întâlnit nimic în cale. Din avânt, iazigul trecu pe lângă Dates, fiind pentru o clipă cu spatele. Atunci zvâcni şi Dates sabia, dar fără să-l ajungă. Se trezi că cineva se lipeşte de el; îl recunoscu pe Silvanus, care se apropiase ca să nu poată fi atacat prin spate.

Durdan rămăsese singur în faţa celor doi şi, ca să-i lovească pe

rând, se dădea înapoi pas cu pas, sărea peste căruţă, ocolea calul, tot pândind un prilej bun ca să atace. Se trezi faţă-n faţă numai cu unul dintre ei. Îi despărţea calul. Al doilea încercă să-i cadă în spate. Durdan lovi crupa calului cu latul sabiei şi animalul zvâcni înainte, repezindu-se în iazigul care încerca să-l ocolească, doborându-l. Cel de dincolo de cal se pomeni cu sabia lui Durdan sub nas. Se feri şi lovi, dar sabia lui o întâlni pe a dacului, ţinută curmeziş deasupra capului. Izbise cu sete, ţinând arma cu amândouă mâinile. Durdan îşi ţinea sabia numai cu o mână. Cu cealaltă îşi trase cuţitul de la brâu şi-l înfipse jos, sub coaste. Auzi un icnet înăbuşit şi iazigul se prăvăli la picioarele lui. Sări spre cel care tocmai reuşise să scape din picioarele calului, dar care sângera la braţ şi faţă. Termină uşor şi cu el.

Dates şi Silvanus se luptau spate în spate, iazigii dându-le roată. Săbiile se încrucişau, se retrăgeau, apoi iar se izbeau în sunet de fier. Dates sângera la braţul stâng, dar şi iazigul din faţa lui avea o dungă roşie care îi împărţea obrazul în două, de la nas până la ureche. Când fu iar atacat, Dates se prefăcu a ridica arma deasupra capului, să pareze lovitura, dar n-o făcu. Sări un pas într-o parte, şi izbitura dată cu sete de către iazig se duse în gol. Duşmanul căzu aproape cu nasul în pământ, dezvelindu-şi ceafa. Dates lovi şi el. Iazigul nu se mai ridică de jos.

Cel cu care se lupta Silvanus, când se văzu singur, făcu un gest de ameninţare, dar în loc să lovească, întoarse spatele şi o luă la fugă, pierzându-se în pădure.

– După el! strigă Durdan.

Iazigul era iute de picior, cunoştea bine pădurea şi se strecura ca şarpele printre trunchiurile copacilor. Nu-l mai putură ajunge.

Găsiră în schimb caii. Îl înlocuiră pe cel mort şi porniră în mare grabă. Pierduseră însă mult timp şi pe urmele lor plecase un alt pâlc de duşmani. Curând, asupra lor se abătu o ploaie de săgeţi şi calul abia înlocuit căzu şi el. Se văzură înconjuraţi de mai bine de douăzeci de călăreţi, cu săbiile ridicate ameninţător, în frunte cu căpetenia întâlnită în sat. Nu se mai împotriviră. Îi legară fedeleş pe toţi trei şi îi urcară pe cai, înapoindu-se în aşezare.

Nu le era greu să ghicească ce voiau oamenii strânşi în juru-le. Îi priveau plini de ură, ameninţători. Cereau moartea lor. Căpetenia însă îi tot liniştea, arătând în direcţia în care dispăruse pâlcul de călăreţi romani. De data asta, romanii erau salvarea lor.

Un iazig încălecă şi plecă să-i cheme pe romani.

Fură legaţi de trei stâlpi înfipţi în mijlocul aşezării, într-un loc deschis, unde se strângeau de obicei localnicii la jocuri de trântă. Stătură în jurul lor până se înnoptă. Vorbeau tare şi râdeau, iar din când în când aruncau

câte un cotor de măr, sau câte un bulgăre de pământ, mai ales în Durdan. Fură goniţi de întuneric şi de primele picături de ploaie. Cerul se întunecase şi o ploaie repede şi rece se porni...

Rămaseră singuri în locul deschis, păziţi numai de un iazig care îşi pusese pe cap o glugă lungă şi se adăpostise sub un stejar bătrân.

Se lăsase un întuneric de nu-ţi vedeai vârful degetelor...

De cum rămăsese singur, Seder se căţărase ca o pisică în cel mai înalt stejar, ca să-i poată vedea până departe. Urmărise tot ce se întâmplase în sat, apoi căzuse pe gânduri, întrebându-se ce ar fi mai bine să facă. Să plece singur spre marcomani? Dacă totuşi ceilalţi au scăpat, acum erau departe, nu-i mai putea ajunge. Dacă nu, era mai bine să vadă ce se va întâmpla cu ei.

Se hotărî să aştepte. Chiar dacă va porni singur la drum, tot era mai bine să stea ascuns până când se vor mai linişti lucrurile.

Îi văzuse apoi pe cei trei aduşi legaţi şi inima i se strânsese de necaz. Pipăise papirusul păstrat sub cămaşă, jurându-şi să-l ducă el regelui marcoman.

Privise înciudat la iazigii care se strânseseră în jurul celor trei, la copiii mai mărişori care se duceau să-l tragă pe Durdan de barbă, spre hazul bătrânilor.

Luarea-aminte îi fusese atrasă deodată de tropotul unui cal care se apropia din partea de unde veniseră şi ei. Micul Seder se gândise că are norocul să facă rost de un cal, cu care să ajungă mai repede la marcomani. Sărise din copac şi se pitise în spatele unui trunchi mai gros decât el, pregătindu-şi arcul. Călăreţul avea să treacă pe la câţiva paşi, nu putea să-i scape, îşi încordase arcul şi... În loc să arunce săgeata, strigase:

– Ziper! Ziper!

Călăreţul trăsese de zăbale şi calul se învârtise în loc de durere.

– Ce-i cu tine aici?

Seder îi făcuse semn să se ascundă, ca şi el, apoi îi povesti totul.

Acum stăteau amândoi în marginea pădurii şi încercau să desluşească ceva în întuneric. Ploaia se înteţise şi le şiroia pe obraji şi în barbă. Picături mari loveau frunzele aspre într-un răpăit fără sfârşit; parcă sfârâia o oală cu untură pe foc. Un fulger sfâşie cerul în două şi, la lumina lui, îi văzură pe cei trei stând zgribuliţi, cu capetele plecate.

Fulgerele îi ajutau să vadă ce face iazigul de sub stejar, dar totodată erau şi o primejdie: la lumina lor puteau fi zăriţi. Paznicul, aciuit sub copac, se gândea că n-are nici un rost să rabde ploaia stând lângă prizonieri. Cum să fugă? Picotea cu ochii închişi, încălzit sub glugă.

Ziper îşi trase cuţitul de la brâu şi, lăsându-se în genunchi, se

apropie de iazig, venind din spate. Câteva tufe de soc îl ascundeau de privirile celor din aşezare. Seder rămăsese la marginea pădurii, cu arcul pregătit, gata să-i sară în ajutor. Răpăitul ploii era atât de tare, încât iazigul nu-l putea auzi apropiindu-se. Un fulger scăpără şi Ziper văzu că era la numai câţiva paşi în spatele lui. Fixă bine locul, ca să se arunce drept spre el. Cumpăni o clipă cu mânerul cuţitului strâns în palmă, apoi se avântă. Din două-trei salturi fu lângă paznic şi repezi lama armei în glugă. Un horcăit scurt îi dovedi că nu dăduse greş. Nici nu se mai plecă să vadă dacă iazigul e mort, şi se grăbi spre cei trei.

– Dates! şopti Ziper, cuprins de o bucurie fără margini.

– Ziper, prietene!

Într-o clipă legăturile fură tăiate şi cei doi prieteni se îmbrăţişară.

– În pădure! îi îndemnă Ziper, arătându-le încotro s-o apuce.

– Unde e Seder? vru să afle Durdan, îngrijorat de soarta prietenului.

– Acolo! Te-aşteaptă!

Se regăsiră toţi cinci în marginea pădurii. Ce era mai bine să facă?

– Unde este căruţa? întrebă Ziper.

– Au târât-o până în faţa casei de-acolo, în care locuieşte căpetenia iazigă. Cred că au luat tot dinăuntru.

– Poate că-i este frică de roman şi nu v-a jefuit. Sunt doar supuşi Romei.

– Să ne încredinţăm că este aşa.

– Şi după aceea? întrebă Seder.

– Facem rost de doi cai. Noaptea e mare acum, până în zori suntem departe.

– O să ne întâlnim cu romanii chemaţi de iazigi.

– Le venim noi de hac!

Furişându-se cu mare grijă, ajunseră lângă căruţă. Coviltirul era atât de bun încât nici o picătură de apă nu pătrunsese înăuntru. Era un adăpost de care aveau nevoie, acum când erau cu toţii ciuciulete.

– S-o împingem! şoptii Dates.

Fiecare la câte o roată şi o urniră din loc. Nu era uşor, pământul se înmuiase şi se scufundau până la glezne în noroi. Şi poate că nici n-ar fi reuşit fără Durdan şi Ziper care în cele din urmă prinseră oiştea şi traseră ca doi cai.

Răpăitul nesfârşit al ploii îi ocrotea. Ajunseră cu căruţa aproape de marginea aşezării, apoi Ziper şi Durdan se înapoiară să facă rost de cai. Lângă casa căpeteniei era un grajd. Abia acum primejdia era cu adevărat mare. Un nechezat de cal ar fi fost de ajuns ca să-i dea de gol. Pasul calului se auzea şi el, chiar pe un timp ca ăsta.

În uşa grajdului, Ziper îl prinse pe Durdan de mână, oprindu-l şi

făcându-i semn să asculte. Dinăuntru se auzea sforăind grăjdarul. O fi numai unul? Un fulger îi ajută să vadă mai bine: da, era unul singur. Durdan luă cuţitul lui Ziper şi se furişă spre iesle. Sforăiturile îi arătau unde să se îndrepte. Ca să fie sigur că nu greşeşte, îl pipăi în grabă, oprindu-şi palma pe faţa grăjdarului, care sări din somn, sufocat. Două lovituri de cuţit îl domoliră pentru totdeauna.

Pe pipăite găsiră şi hamurile.

Până ieşiră din aşezare, merseră la pas, apoi îndemnară caii vârtos. Durdan ţinea hăţurile, iar ceilalţi se dezbrăcară la piele, să-şi stoarcă îmbrăcămintea. Ploaia parcă se înteţise şi mai tare acum. Era frig şi s-ar fi înfăşurat în stofele pe care le aveau de vânzare, dacă ar mai fi găsit vreuna. Pe toate le cărase însă iazigul în casă. Lăcomia lui nu se oprise decât când dăduse de paie; armele erau încă acolo. Îmbrăcară cămăşile ude şi îşi dădură pumni în spate, unul altuia, să se mai încălzească.

– Mari negustori, zise Ziper, fără nici o palmă de stofă. Ce mai vindem acum?

– Să ne facem negustori de arme! fu de părere Durdan, şi izbucniră cu toţii în râs.

– Trebuia să intrăm la iazig şi să-i luăm înapoi pânzeturile furate.

– De asta ne mai ardea? Ziper a rămas şi fără calul cu care a venit.

– Îl găsesc eu în pădure, la întoarcere.

Încet, încet îşi regăsiră voia bună, până când Durdan oftă lovindu-şi pântecele.

– Of, că tare aş mai rupe dintr-o pulpă de miel învârtită pe deasupra jarului.

Ca la un semnal, tuturor le fu foame. A fost de ajuns ca Durdan să le amintească de aceasta şi burţile începură să le chiorăie. Cel mai rău de foame se dovedi micul Seder.

– Ce vă tot miraţi? întrebă Durdan. Se vede că nu-l cunoaşteţi. Ăsta înghite şi un viţel mai mare decât el, că te şi miri unde-l bagă.

– Mâine, în zori, vânăm noi ceva, îi linişti Dates. De acum mergem noaptea şi stăm pitiţi ziua. Noaptea e mai lungă decât ziua, avem timp mult de mers.

– Noaptea cealaltă ajungem la Donaris.

– La Danuvius, Durdane. Nu vrei să te obişnuieşti de loc, se răsti la el Silvanus.

– Donaris, romanule! Ţi-am mai spus o dată...

După miezul nopţii ploaia conteni şi, parcă traşi de o mână, norii descoperiră cerul bătut în cuie de argint strălucitor. Aşa i se părea lui Ziper. Cămăşile de pe ei începuseră să se usuce, nu mai simţeau atât de tare răcoarea.

Se lungiră pe paie, picotind. Şi pentru că aşa îi este dat omului, ca în clipele cele mai grele să-şi amintească ce a fost mai frumos în viaţa lui, în mintea lui Dates apăru Arria. Nu ea, locuinţa ei. În timp ce căruţa îl sălta prin hârtoapele drumului, îşi aminti de serile şi nopţile petrecute în camera ei de dormit, când se răsfăţa în patul din lemn de paltin. Toată mobila era din paltin gălbui, odihnitor pentru ochi. Măsuţa din mijlocul camerei o vedea şi acum, în toate amănuntele: suprafaţa încrustată cu solzi de fildeş cu migală aşezaţi, ca să dea impresia unei mări învolburate, pe care pluteau trireme. Când se răsturna cu faţa în sus, privea tavanul albastru, pictat în stele de aur care prindeau cea mai mică rază de lumină strălucind ca cele de pe cer. În colţul din dreapta, jos, lângă coloana care susţinea arcul ce se deschidea dintr-o parte în alta a *cubiculum*23-ului, era statuia unui amor cu tolba plină de săgeţi, ce privea spre pat. Între aceste două coloane se întindea o draperie grea, din stofă de Persia. Atunci, când deschidea ochii, ştia că începe o *lepida dies* – zi fericită. Sclava intra în vârful picioarelor şi-l înştiinţa că în *balneum* apa a fost pregătită. Îi plăcea să prelungească *tepidarium*-ul – baia caldă – cu miros de trandafiri. În apa călduţă sclavele aruncau frunze tocate de trandafiri să parfumeze apa.

Roata căruţei izbi o piatră şi Dates se trezi din visare.

Durdan strânse hăţurile şi caii răriră pasul.

– Ne oprim puţin, să se odihnească şi caii ăştia. Le e greu prin noroi.

Sări jos şi se duse de-i frecă pe spate cu un şomoiog de paie, să-i şteargă de apă.

Abia acum îşi dădeau seama de liniştea din jur. Nici o vietate nu se simţea în pădure. Îi înconjura o tăcere fără cusur, pe care n-o speriară cu nici o vorbă. Nici nu aveau ce să-şi spună de altfel. Silvanus se gândea că în curând vor trece prin Annamatia, pe care n-o mai văzuse de câţiva ani. Cunoscuse acolo o femeie la care ar fi putut trage pentru o zi, ca să cumpere câteva baloturi de pânză, să pară negustori. Dar putea să ştie dacă Aelia mai este singură? Era o femeie cu destui nuri ca să-i dea târcoale bărbaţii. Lucra la un măcelar, prepara cârnaţi şi caltaboşi, pe care îi atârna deasupra uşii, să-i vadă cumpărătorii. Numai că, tocând carnea şi slănina şi tot gustând să vadă dacă are mirodenii destule, ajunsese pântecoasă ca o amforă.

Luarea-aminte le fu atrasă de un zgomot îndepărtat, care aci se auzea, aci se pierdea. Ciuliră urechile. Erau călăreţi ce goneau de mama focului.

– Romanii! şopti Ziper. Se-ntorc.

– În pădure! porunci Dates. Traseră căruţa din drum şi aşteptară.

– Nu trebuie să-i lăsam să treacă, spuse Ziper.

– De ce?

– Ne văd şi se iau după noi.

– Ce vrei să facem? întrebă Dates.

– Să ne măsurăm puterile cu ei. Suntem cinci oameni zdraveni, înarmaţi până în dinţi.

– Ei erau zece.

– Cu toate astea, trebuie să le venim de hac! Durdane, vino cu mine!

Se repeziră la căruţă şi scoaseră funia de cânepă cu care era legat coviltirul. La un capăt îl tăiară, ca s-o tragă mai repede.

Nu mai era atât de întuneric, puteai zări la câţiva paşi în jur. Căutară doi copaci aşezaţi faţă în faţă.

– Leagă de-acolo, Durdane!

Durdan înnodă un capăt al frânghiei de trunchiul unui copac, Ziper de celălalt, ceva mai sus de înălţimea unui om.

Între timp tropăitul călăreţilor se apropiase atât de mult, încât îl simţeau. Tremura pământul, atât veneau de tare.

Se aşezară doi într-o parte a drumului, trei în cealaltă, toţi cu armele gata de atac. Zăriră petele negre ale călăreţilor apărând de după un cot al drumului. Ziper bănuia ce se va petrece.

Într-adevăr, nici unul nu scăpă. Călăreau în grup strâns, şi funia aşezată de-a curmezişul drumului îi lovi în dreptul pieptului, răsturnându-i pe toţi. Caii mai alergară o bucată de drum, apoi simţindu-se singuri, se opriră. Iazigul care îi chemase fu gata-gata să scape, dar degeaba a tras de frâu, că tot l-a lovit funia.

– Acum, fraţilor! strigă Ziper.

Nu le-a fost prea greu să termine cu ei, pentru că cei mai mulţi încă zăceau la pământ, ameţiţi, neştiind ce să creadă. Pe unul funia îl atinsese chiar la gât, retezându-i aproape beregata. Celorlalţi le făcură de petrecanie săbiile dacilor. Cuţitul lui Durdan se furişa printre zale înfigându-se adânc. Doi săriră, totuşi, în picioare, încercând să le ţină piept, dar unul şchiopăta de un picior şi abia se putea mişca, iar altuia, braţul stâng, rupt, îi bălăbănea într-o parte şi în alta. Silvanus şi Seder avură grijă de el.

În timpul cel mai scurt se treziră că au cai, arme şi îmbrăcăminte de soldaţi din legiuni, cu care se puteau strecura mai uşor prin locurile iazigilor. Dates fu cel care hotărî drumul mai departe.

– Romanii vor căuta trei negustori într-o căruţă cu coviltir, trasă de doi cai murgi. Să caute mult şi bine. Avem doi cai bălani?

– Sunt şi trei, răspunse Seder, care strânsese într-un singur loc caii romanilor.

– Înhămaţi doi cai bălani. Seder, mergi numai tu cu căruţa. Mai

avem puţin până la Annamatia. Dacă te întreabă cineva, spui că te duci la sora ta din Intercisa, iar când ajungi la Intercisa, spui că te duci la Brigetio. Şi tot aşa, până la Vindobona. Nu mai eşti negustor, că nu mai ai ce vinde.

– Şi noi? întrebă Durdan.

– Noi vom fi soldaţi din Legiunea a V-a Macedonica şi venim din Lederata. Avem o misiune către comandantul din Carnuntum.

– Eu v-aş spune ceva, zise Silvanus.

– Vorbeşte, Silvanus.

– Să plec eu cu căruţa. Seder nu cunoaşte nici limba, nici locurile. Eu am mai fost pe-acolo, şi dacă vor, le şi spun că mă duc s-o văd pe mâncăcioasa Aelia, care lucrează la cel mai cunoscut cârnăţar din Annamatia.

– Ai gândit bine, Silvanus. După ce trecem apa, te urci tu în căruţă.

– Bine, bine, mormăi Durdan, dar să văd dacă mă încape îmbrăcămintea vreunuia dintre ăştia, arătă el spre romani.

Făcură haz de necazul lui Durdan şi se puseră pe treabă, îi traseră pe romani în pădure, le luară îmbrăcămintea şi zalele, apoi încălecară. Caii care le prisosiră îi mai duseră o bucată de drum, apoi le traseră câte o palmă pe crupă şi îi alungară în pădure.

Treceau acum printr-o câmpie ca-n palmă, de pe care se strânseseră bucatele. Pădurea se sfârşise şi începuse câmpia mănoasă, cu pământ gras, negru ca tăciunele.

Nu slăbeau deloc caii. Voiau ca până în ceasul al treilea, cel mai târziu, să ajungă la Annamatia, mai înainte ca iazigii să-i poată prinde din urmă. Până la ziuă mai erau câteva ceasuri bune, dar iazigii au cai iuţi.

Nu ştiau că romanii pe care îi căsăpiseră ajunseseră până la Danuvius şi lăsaseră trei soldaţi să păzească podul de vase care lega Annamatia de malul iazigilor. Seder, care călărea înaintea lor cu trei-patru stadii, trecu podul fără să-l descoasă cineva cu vreo vorbă. Pe ceilalţi, soldaţii îi întâmpinară.

– Hei, n-aţi văzut un pâlc de călăreţi însoţiţi de un iazig?

– N-am întâlnit pe nimeni.

– Dar o căruţă cu coviltir, a unui negustor de pânzeturi?

– Negustor? N-am întâlnit nici o căruţă.

Cei trei stăteau pe o bârnă, chiar la capătul podului. Când dacii trecură pe sub nasul lor, unul dintre ei sări ca ars.

– Ăsta-i calul lui Sertorius! Hei, ia stai, de unde ai calul ăsta?

Recunoscuse calul pe care era Silvanus.

– Ce tot trăncăneşti? strigă Silvanus, îmbrâncindu-l.

– E calul lui Sertorius! îl cunosc bine! Ţintele astea de la şa le are de la mine. Sări, Lentulus, pune mâna pe el!

Silvanus dădu pinteni, dar se împiedică de calul lui Durdan. Podul era îngust şi nu puteau trece doi deodată.

– Mână, Durdane! strigă Silvanus.

Romanii traseră săbiile şi alergară după ei. Ultimul rămăsese Dates, care nu reuşise să-şi scoată arma. Calul lui, speriat de îmbulzeală, zmucise în frâu înainte să pornească în galop după ceilalţi. Dates îşi simţi pulpa piciorului străpunsă de sabie. Calul galopă, ferindu-l de a doua lovitură, care doar îi zgârie coapsa. Ţinându-se cu mâna de şold, îi ajunse pe cei dinainte. Romanii făcură mare gălăgie în urma lor, dar la celălalt capăt nu mai avea cine să-i întâmpine.

– În stânga, fraţilor! strigă Ziper la Durdan, din frunte.

Annamatia era în dreapta, dar în stânga se întindea o pădurice de sălcii, în care se puteau pierde.

Seder văzuse, de departe, tot ce se petrecuse. Îi auzise pe romani strigând. Prima lui grijă fusese să dea bice cailor şi să se îndepărteze.

Când ajunseră într-un loc ferit din mijlocul pădurii, Dates abia se mai ţinea pe cal. Tăietura era adâncă până la os, sângele îi şiroia de-a lungul piciorului. Ziper îl luă în cârcă şi-l coborî, lungindu-l pe câteva crengi înfrunzite rupte în pripă de Durdan şi Silvanus. Locul era smârcos şi trecuseră prin apă până la genunchii cailor, ca să ajungă aici. Le convenea pentru că era greu să le dea de urmă. În partea asta de pădure îşi revărsa Donaris apele în fiecare toamnă şi primăvară.

Silvanus găsi într-un buzunar al îmbrăcăminţii sale romane o batistă, cu care mai ales nobilii se ştergeau de transpiraţie. Făcură din ea un pansament, apoi Durdan îşi rupse din cămaşă o fâşie cu care îi legară piciorul, să oprească scurgerea sângelui.

– Ce facem, Ziper? întrebă Silvanus, gândindu-se la drumul pe care îl mai aveau de străbătut.

– Mă duc singur după Seder. O să ne fie mai uşor să ajungem la marcomani. Ce a fost greu a trecut.

– Şi cu el?

– Îl duceţi voi la Sarmi. Decebal îl aşteaptă.

– Nu se poate urca pe cal.

– Găsim noi o luntre. Îl culcaţi pe o cergă de crengi şi ieşiţi la mijlocul curentului, să vă ducă apa mai repede.

Dates deschise ochii împăienjeniţi şi ceru apă. Îşi simţea urechile pocnind, şi totul se învârtea în jurul lui. Trupul parcă-i luase foc şi o mare sete îi uscase gâtul. Ziper îi privi obrazul scurs de viaţă şi se înfioră.

– Apă... Ziper!

– Să se întunece, Dates. Peste puţin îţi putem aduce.

– Mă strecor eu până la Donaris, se oferi Durdan.

– În ce să aduci?

– De şeaua calului meu e atârnat un corn.

Aduse, într-adevăr, apă. După ce bău, Dates îşi mai veni în fire. Ochii i se limpeziră şi putu şopti:

– Ziper, lăsaţi-mă aici. Duceţi-vă la marcomani. Eu... mă duc la Zamolxis...

Vorbele îi pieriră pe buze, şi capul îi căzu într-o parte, fără nici o putere. Ziper îl îndemnă pe Durdan:

– Caută o luntre. Trebuie să fie vreun pescar pe-aproape. Uite aici denarii ăştia.

Îi întinse o pungă în care sunau atâţia denari, încât ar fi putut cumpăra zece luntre.

Durdan luă punga şi-i făcu semn lui Silvanus să-l urmeze.

Donaris era aici larg şi curgea leneş; apa îi era tulburată de ploaia din noaptea trecută. Zăriră două luntre trase pe mal şi legate de ţăruşi înfipţi în pământ, iar lângă ele doi pescari, aţâţau focul sub un vas cu smoală. Pescarii nu primiră să-şi dea luntrile, aşa că Durdan şi Silvanus fură nevoiţi să golească mulţi denari din pungă, pentru a-i convinge.

Se întunecase bine când Durdan şi Silvanus ajunseră cu barca la edec, până în dreptul locului unde era Dates. Tăiară apoi două crengi groase, ca pe mână, puseră altele de-a curmezişul şi făcură un pat pe care îl urcară pe Dates.

Durdan şi Silvanus se aşezară fiecare la câte un capăt al luntrei şi Ziper se opinti de-i dădu la apă. Peste puţin erau în mijlocul curentului şi lunecau repede la vale. Vâsleau şi ei din toate puterile. Ziper plecă spre marcomani.

Căruţa în care era întins Dates urca încet drumul şerpuit de la poalele Sarmizegetusei. Toţi cei care îşi aveau casele la drum ieşiră să-l vadă. Când ajunseră sus şi intrară pe poarta mare a cetăţii, deasupra căreia erau sculptaţi doi cerbi faţă în faţă, despărţiţi de un snop de grâu, căruţa abia îşi mai croia loc prin mulţime. Toţi voiau să-l vadă pe nepotul lui Decebal. Când ajungea în dreptul lor, murmurau: „Zamolxis, primeşte-l lângă tine.“ Unii credeau că tânărul Dates e mort, după cum arăta. Obrajii i se scofâlciseră de suferinţă, ochii i se duseseră în fundul orbitelor, piciorul îi era umflat, negru şi abia îl ţinea rezemat pe o grămadă de boarfe.

Durdan şi Silvanus se chinuiseră cu el până aici, îngrijindu-l cum se pricepuseră, dar nimic nu-i alinase durerea, iar rana arătase din zi în zi mai rău. De două zile Dates nu mai scosese o vorbă, zăcea cu ochii înroşiţi de

fierbinţeală şi aiura, strigând un nume pe care ei nu-l ştiau: „Arria“. Când vedeau că fierbinţeala îi ia minţile, udau o bucată de pânză şi i-o puneau pe frunte şi pe piept. Rănii nu ştiau ce să-i facă. Piciorul se umflase cât două şi, ici, colo se învineţise. Singura lor nădejde era Vezina, Marele Preot. Numai el ştia să tămăduiască bolile.

Decebal, auzind cum i se înapoiază nepotul, rămase o clipă locului, cu buzele deodată arse, apoi şopti, ca toţi ceilalţi: „Zamolxis, primeşte-l lângă tine“. S-a repezit pe scări să întâmpine căruţa. Cei adunaţi se fereau din calea lui, făcându-i loc să treacă.

– E mort? întrebă, când dădu cu ochii de el.

– Trăieşte, Decebal, dar nu ştie de el.

Regele întinse mâna, prinse braţul fierbinte al nepotului şi şopti, destul de tare ca să fie auzit de cei din jur:

– Se va duce alături de Zamolxis, ca toţi vitejii pieriţi în luptă.

Izbucniră strigăte care salutau plecarea lui Dates în împărăţia vitejilor. Se întâmplase ceea ce dorise regele, nepotul lui era salutat ca un viteaz, şi aşa avea să rămână în amintirea poporului dac. Îşi trase mâna de pe braţul tânărului şi le spuse celor din jur:

– Dacă Zamolxis îl va chema la el, vom sărbători aşa cum se cuvine fericirea de a-l fi găsit pe Dates vrednic să-i stea în dreapta.

Izbucniră iar strigăte. Poporul dac se bucura că încă un fiu de-al lui pleca de pe pământ ca un viteaz. Ce îşi putea dori mai mult un bărbat?

– Duceţi-l în sanctuar! porunci regele.

Căruţa se urni încet.

Din cetate, un drum de lespezi ducea până la sanctuarele din afara zidurilor. Dates fu luat pe sus de câţiva bărbaţi şi aşezat pe masa din faţa sanctuarului mare, rotund. Aici veni Vezina să-l vadă.

Marele Preot îl privi lung şi porunci:

– Duceţi-l în sanctuar!

Porni el mai înainte, trecând printre coloanele de bazalt, cu o palmă mai înalte decât capul său. Se opri în faţa unei lespezi mari, arătând că acolo trebuia aşezat tânărul, apoi coborî grăbit câteva trepte şi dispăru în incinta sacră, de sub pământ. Treptele pe care se cobora erau din marmură albă, iar jos, pardoseala, din lespezi de granit, ca şi stâlpii sanctuarului.

Aici, în sanctuarul mare, rotund, unde era şi incinta sacră, se făceau sacrificii numai la anumite sărbători. Alături de el, la numai câţiva paşi, era sanctuarul lung, format din patru rânduri de coloane, în care Vezina oficia mai ales slujbele de înmormântare. În faţa lui se înălţau rugurile pe care erau arşi nobilii cei mai de seamă, a căror cenuşă, adunată într-o urnă, era păstrată într-o criptă de la capătul sanctuarului.

Vezina se înapoie cu o amforă al cărei gât se prelungea mult şi se subţia cât grosimea degetului mic, cu un vas de aramă în care ardea o flacără mică, şi cu un cuţit cu lama scurtă şi subţire. Puse toate astea alături de Dates, pe lespedea mare cât un pat, apoi coborî iar şi aduse un săculeţ plin cu ceva. Făcu semn unui tânăr să se apropie şi, după ce trecu lama cuţitului de câteva ori prin flăcări, i-l dădu să-l ţină. Suflă apoi în flacără. În vasul de aramă rămase numai jarul roşu, dogoritor. Luă un pumn de sămânţă de cânepă şi mac din săculeţ şi îl risipi peste jar. Un fum înecăcios se ridică, în timp ce boabele pocneau, arzând. Marele Preot împinse în aşa fel vasul, ca fumul să se ridice spre faţa lui Dates.

Vezina coborî iar în incinta sacră şi se înapoie cu o oală de lut smălţuită, în care era miere de toate florile. Între timp fumul îl ameţise pe rănit şi căzuse într-un somn adânc. Vezina arătă celorlalţi bărbaţi că e timpul să-l prindă bine de mâini şi de picioare. El turnă din amfora cu gât lung apă binefăcătoare peste piciorul umflat. Era apă fiartă, în care pusese tot felul de buruiene, printre care muşeţel, coada şoricelului şi sunătoare. I se turnă şi-şi spălă mâinile cu aceeaşi apă binefăcătoare. În sfârşit, întinse pe întreaga rană un strat de miere.

Cei care îl ajutau, ştiau că acum sosise clipa cea grea şi strânseră tare. Vezina luă cuţitul şi, cu o mişcare repede, spintecă piciorul de sus în jos, până la os. Bolnavul avu o mică tresărire. Din rană ţâşni răul greu mirositor. Marele Preot stoarse bine rana, apoi turnă din belşug apă binefăcătoare, până când rămase carnea curată. Când socoti că totul e bine, scurse în rană miere şi deasupra ceară caldă, apoi legă piciorul.

Îl duseră într-una din odăile locuinţei-palat şi îl lungiră în pat. Când Vezina ieşi de la el, se întâlni cu regele.

– Cum e, Vezina? întrebă el, trădându-şi simţămintele.

– Are să scape, Decebal.

Vorbele lui Vezina luară o piatră de pe sufletul regelui.

21 Tisa
22 Lângă Budapesta de azi
23 Cameră de dormit

VULTURUL PLEACĂ DIN CUIB

Calul se poticnea, se împleticea, gata să se lungească pe pământ, dar călăreţul tot îi mai înfigea pintenii în burtă, zorindu-l. Sărea peste hârtoape, trecea prin bălţile ploii din ajun, împroşcând noroiul, şi alerga mai departe. Călăreţul ducea o veste de seamă, dacă nu se gândea că în orice clipă calul putea să crape sub el.

În sfârşit, trase frâul scurt şi căută cu privirea un loc ştiut, pe care parcă nu-l mai găsea. Dar nu se înşelase, foarte aproape de el se făcea în pădure un drum de picior, pe care apucă, dovedindu-se bun cunoscător al locurilor.

Primăvara se grăbise, adusă parcă mai devreme în anul acela de cântecul neîntrerupt al păsărelelor. Vântul scuturase uşor crengile, spărgând mugurii umflaţi, şi numai în două, trei zile pădurea neagră şi tristă prinsese culoarea verii.

Călăreţul alerga acum pe valea unui râu tulbure, care ameninţa să iasă din albie, şi chiar izbutise în multe locuri, silind calul să galopeze prin apa ce-i ajungea mai sus de genunchi. În depărtare îi apăru în faţă un turn de piatră care străjuia valea. Din vârful lui un oştean îl zări. Se grăbi să bată într-o bucată de fier atârnată de grindă, anume pentru a da alarma, şi pe dată din spatele zidului se iviră câţiva oşteni.

– Un călăreţ!

L-ar fi întâmpinat, dacă ar fi simţit la el dorinţa de a-i ocoli, dar calul înspumat începu să urce costişa, apropiindu-se.

– Cal de schimb! strigă călăreţul, când ajunse destul de aproape ca să fie auzit.

– Un cal! Un cal! se grăbiră şi ceilalţi să ceară, recunoscându-l.

– Veşti de seamă, Roder? întrebă comandantul postului de pază pe curier.

– O să aflaţi curând. Voi să fiţi aici cu ochii în patru.

Un alt cal, înşeuat, îi fu adus şi călăreţul se aruncă grăbit pe el, lovindu-l cu o curea scurtă. Mai schimbă doi cai până când ajunse să vadă din

vale coloanele sanctuarelor de la Sarmizegetusa.

În faţa locuinţei-palat sări din şa şi alergă pe treptele de piatră vânătă, de andezit, ce duceau în sala mare. Nu-l oprea nimeni, pentru că toţi cei care păzeau ştiau că este solia care aducea veşti de seamă.

Abia trăgându-şi sufletul, când ajunse în faţa regelui se plecă plin de respect şi spuse, în timp ce întindea un sul de papirus:

– Traian a pornit spre Donaris.

– Căutaţi-l pe Vezina! fură primele vorbe ale lui Decebal.

Regele era înconjurat de căpeteniile militare şi tocmai puneau la cale o nouă împărţire a forţelor în cetăţi. Vezina era în sanctuarul rotund, împreună cu alţi preoţi sosiţi din celelalte cetăţi.

Vezina veni în grabă şi Decebal îi întinse papirusul să-l citească. Marele Preot spuse:

– Preoţii Arvali s-au rugat lui Jupiter pentru izbânda romanului. Solii au pornit în toate părţile să vestească legiunilor războiul. Din Pannonia se vor îndrepta spre noi patru legiuni, din Moesia Inferior şi Moesia Superior alte cinci. Tocmai de la Rin s-au urnit câteva legiuni spre Viminacium. Cohorte pretoriene şi trupe auxiliare au fost împinse încoace. De la marginile imperiului, Traian a chemat germani, sarmaţi, mauri, sirieni să se arunce asupra noastră. Asta scrie aici, Decebal. Să fie aprinse focurile şi să sune buciumele. În noaptea asta trimitem un sol lui Zamolxis.

Platoul pe care se ridicau zidurile Sarmizegetusei era mai scund decât vârfurile munţilor din jur. Înconjurat din trei părţi de pante abrupte, în cea de a patra latură se învecina cu o altă creastă, a cărei coastă urca din apropierea cetăţii.

Sus, pe această coastă, fusese înălţat un puternic turn de apărare, din vârful căruia vedeai până departe, la Sargedava, la Blidaru, peste vârfurile munţilor, până la Piatra Roşie. Toate cetăţile şi bastioanele din jur se vedeau de pe culmea de lângă Sarmizegetusa. Din acest turn se vesti prin foc primejdia, şi toate străjile din jur îl văzură şi dădură şi ele alarma, mai departe. Vestitorii săriseră pe cai şi porniseră să colinde aşezările mai îndepărtate, pierdute în cutele munţilor, unde nu ajungea lumina focului. La Sargedava ardea vâlvătaia şi chema poporul din câmpia netedă care se deschidea de acolo până departe, cât vedeai, cu ochii. Călăreţii se opreau în mijlocul aşezărilor, suflau cât puteau în cornurile pe care le purtau agăţate de gât, şi strigau:

– Toţi bărbaţii să-şi ia armele şi să se strângă în cete. Romanul vine să ne calce locurile. Cine are sica sau sabie să vină cu ele. Cine are coasă, sau furcă, sau par afumat, să vină cu ele. Porniţi fără zăbavă spre cetăţile de care ţineţi.

De jos, de pe coastele Sarmizegetusei, tot poporul dac, bărbaţi şi femei, bătrâni şi copilandri, urcaseră în faţa marelui sanctuar rotund. Coloanele aşezate în cerc aveau în capăt câte un vas de piatră în care ardea răşină frumos mirositoare. Pe drumul spre sanctuare încă mai urcau oameni, veniţi de prin împrejurimi, cu torţele aprinse. De departe privit, spectacolul era măreţ. Flăcările vaselor de pe coloane făceau să joace umbre pe feţele bărboase ale dacilor.

Sanctuarul mare avea în mijloc o incintă sacră, înconjurată de coloane subţiri şi albe. Din spatele lor apăreau Vezina şi alţi preoţi, Marele Preot ţinând în mână un vas de aramă prelungit cu un picior lung, în care ardea foc de răşină. La ivirea lui, poporul izbucnea în urale. În urmă păşea un tânăr frumos, cu ochii albaştri şi barba bălaie numai inele. El avea în mână un vas asemănător cu al Marelui Preot, dar mai mic, din care se înălţa un fum subţire de sămânţă de cânepă şi mac. Tânărul păşea de parcă plutea, şi pe faţa lui stăruia un zâmbet fericit. Uralele zgomotoase în care fuseseră primiţi nu-l mişcaseră. Se părea că nimic nu-i poate tulbura zâmbetul. Fumul din vas îi învăluia capul, iar flăcările îi luminau straniu, de jos în sus, chipul, lăsându-i pe obraz umbre care îi schimbau înfăţişarea.

În faţa mulţimii stătea Decebal, înconjurat de nobilii de seamă, iar în spatele lui cei doi tineri, Dates şi Ziper. Lângă altarul de sacrificiu, din apropierea sanctuarului, erau înfipte până la jumătate trei suliţi, cu vârfurile în sus. Marele Preot şi tânărul care îl urma se suiră pe cercul mare de piatră al altarului de sacrificiu.

– Zamolxis, îl trimitem la tine pe cel mai curat, dintre daci! Primeşte solia noastră, Zamolxis!... El îţi cere să ne ajuţi în lupta care se apropie, şi să primeşti la tine sufletele vitejiilor. El îţi cere ca triburile dace să rămână credincioase Sarmizagetusei. El îţi cere să trimiţi ploaie şi fulger când în luptă vom avea nevoie de ploaie şi fulger, şi să faci să strălucească chipul tău, când vom simţi nevoia căldurii lui. Primeşte, Zamolxis, pe trimisul nostru!

Vezina se plecă smerit, apoi luă vasul de aramă din mâna tânărului. Din rândul celor care stăteau în spatele lui Decebal se desprinse un bărbat şi o femeie, părinţii tânărului sol. Mândru de alegerea pe care o făcuse Marele Preot, tatăl îşi îmbrăţişă băiatul şi îi spuse:

– Venas, fiule, te voi urma curând. Eşti singurul meu copil şi vom sta împreună în dreapta lui Zamolxis.

Îl îmbrăţişă şi se înapoie, lăsând-o pe mamă să se apropie. Ochii ei jucau în lacrimi. Nu o mai liniştea decât zâmbetul lui fericit.

– Venas, ne vom întâlni toţi trei. Şi femeile pot pieri vitejeşte.

Mera, mama tânărului, era o femeie încă frumoasă, înaltă, trupeşă,

părea mândră, deşi sufletul îi era speriat de ceea ce avea să urmeze. Durerea ei de mamă i-o molcomise gândul că în curând se vor revedea; era hotărâtă să piară luptând în războiul care începea.

Când şi ea se îndepărtă de lângă altar, din miile de piepturi izbucniră strigăte care se pierdură departe printre văile munţilor.

Fiecare dintre cei care erau de faţă îi strigau lui Venas ce să-i spună lui Zamolxis din partea lui. Se ivea rar prilejul să fie trimis cineva la Zamolxis, numai în cazuri grele, ca acela de acum, şi fiecare voia ca tânărul să-i spună zeului şi dorinţele sale.

Patru tineri îl prinseră pe Venas de mâini şi de picioare, îl vânturară de câteva ori într-o parte şi în alta, îl aruncară în suliţele înfipte în pământ. Toate trei îl străpunseră, una trecându-i chiar prin piept. Pe chipul lui stăruia acelaşi zâmbet fericit de mai înainte.

– Zamolxis l-a primit pe trimisul nostru! vesti Vezina, după ce se încredinţă că sufletul tânărului s-a înălţat la cer.

Urale şi mai zgomotoase izbucniră, fără de sfârşit. Zamolxis le făgăduise ajutor în lupta cu romanul. Zamolxis le făgăduise să-i primească la el pe viteji!...

Pe altarul de sacrificiu fură apoi aduse sarcini de nuiele uscate, dinainte pregătite. Trupul tânărului Venas fu aşezat pe ele, şi Vezina turnă răşină pe vreascuri. În strigătele mulţimii, apropie făclia de rug şi focul crescu repede, răspândind în noapte ploaie de scântei. Din piepturile tuturor celor de faţă izbucni un cântec de luptă, în care era vorba despre hotărârea lor de a-şi apăra locurile străbunilor, despre bucuria cu care îşi vor da viaţa în înfruntarea cu duşmanul. Corul acoperea toată valea, dând măreţie spectacolului. Cântau din tot sufletul bătrâni cu bărbile albe ca lâna, cu glasurile tremurătoare, bărbaţi în floarea vârstei, cu glasurile îngroşate de emoţie, copii cu voci subţiri ca firul de tort şi cu ochii sclipind în lumina flăcărilor jucăuşe. Cântau bunicile cu nepoţi în braţe, mamele privindu-şi bărbaţii şi copiii, fetele căutând ochii flăcăilor. Cântecul era un jurământ – că niciodată duşmanul nu va călca pământul strămoşesc, un jurământ prin care îşi dăruiau viaţa.

Numai când flăcările se molcomiră şi când doar cenuşa mai rămăsese pe piatra rotundă a altarului, plecară spre casele lor, la lumina torţelor aprinse din vâlvătaia rugului.

A doua zi, în zori, trebuia să se prezinte fiecare bărbat la ceata şi la pâlcul lui. Instrucţia făcută se dovedea bună acum, pentru că totul se petrecea cu rânduială. Oastea poporului înarmat urma să fie condusă în luptă de militari de profesie, cei cu gradele mai mari făcând parte din rândul nobilimii. Armata, instruită de militari romani, împrumutase chiar numirile din legiuni. Cetele întocmite din câte zece oşteni erau încredinţate unor comaţi destoinici,

militari încercaţi. Cinci cete făceau un pâlc care avea în frunte tot un comat, iar două pâlcuri alcătuiau o centurie, condusă de un tarabostes. Cei mai mulţi erau pedestraşi, numai o mică parte, cei din garda regelui, aveau cai. Din gardă făceau parte mai ales tinerii nobili. În fruntea fiecărui pâlc mergea un purtător de *draco*, steagul dacilor, care băga spaima în duşmani. El înfăţişa un cap de lup cu gura deschisă, şi cu trup de şarpe de grosimea unei mâneci, dar mai lung, făcut din piele. Când purtătorul de draco alerga, aerul trecea prin gura lupului şi umfla corpul prelung, scoţând un sunet asemănător cu urletul lupului flămând. Fiecare pâlc cuprindea arcaşi, prăştiaşi, suliţaşi, luptători cu secera de război, cu pari afumaţi, cu sabie dreaptă sau cu sica, sabie încovoiată la capăt. În cetăţi fiecare ştia rostul lui. Unii pregăteau pietrele pentru maşinile de aruncat, alţii le adunau grămadă pe coamele zidului, ei fiind cei care aveau să le arunce în capul duşmanilor; un număr mai mic se pregăteau să întreţină focul vaselor cu răşină. Cei care fuseseră anume instruiţi cunoşteau maşinile de război romane, ştiind şi cum să lupte împotriva lor: cum se îndepărtează o scară de la zid, cum se aprinde un turn, cum se răstoarnă un *musculus*, când să tai funia de la cârligul cu trei colţi pe care îl arunca de jos duşmanul, îl prindea de palisadă şi se căţăra spre culme. Trebuia să aştepţi pitit până când se agăţau doi, trei, apoi, cu o singură lovitură de spadă, să tai funia şi să-i vezi rostogolindu-se în şanţul din jurul zidului, rămânând la pământ cu picioarele rupte.

Acum, în ceasul acesta, fiecare ştia ce rost va avea în viitoarea încăierare.

Decebal opri în sala mare a locuinţei-palat toate căpeteniile militare. La lumina torţelor înfipte în suporturi de fier, prinse de pereţi, puseră la cale amănuntele războiului. Hotărî atunci care dintre ei aveau să rămână în cetăţile de apărare, care vor merge în fruntea oştilor să întâmpine duşmanul.

Tot în noaptea aceea fură hotărâţi cei care a doua zi aveau să plece la costoboci, la bastarni, la roxolani, pentru a-i chema, în ajutor. Trebuiau vestiţi mai ales geţii, să vină pe caii lor iuţi şi să se ia la harţă cu cavaleria maurului Lucius Qietus, despre care Decebal auzise că dă târcoale pe malul lui Donaris. Marcomanii şi cvazii, şi osii, şi burii, şi boiii germani, toţi aveau să fie vestiţi că Traian şi-a urnit legiunile. Toate aceste seminţii germane din ramura suebilor: marcomanii, osii şi cvazii erau aliaţii dacilor, pentru că toţi se temeau de legiunile oprite de Danuvius, dar care ameninţau în orice clipă să treacă dincolo apa, cum încercase, în urmă cu doisprezece ani, Domitianus, dar care plecase cu coada între picioare şi cu rândurile rărite.

În sfârşit Decebal hotărî care dintre tarabostes avea să se îngrijească mai departe de lucrările câmpului. Era primăvară şi muncile abia începeau. Cine să are, cine să semene, dacă bărbaţii erau cu armele în mâini?

Bătrânii să-şi dezmorţească oasele, femeile să apese cu o mână pe cornul plugului, iar cu cealaltă să îndemne boii... Copiii să umble desculţi pe brazda proaspătă şi să arunce sămânţa... Dar pentru ca toate astea să se facă, trebuia ca cineva să se îngrijească de ele. Decebal nu putea uita nimic, pentru că el învăţase pe propria lui piele că războiul se câştigă numai atunci când ai îngropat în pământ grâu bun şi destul, cu care să saturi oştenii de veghe la creneluri. În spatele armatei trebuie să stăruie ordinea.

Zorile dădură contur lucrurilor şi flăcările faclelor începură să sfârâie, gata să se stingă, dar regele tot mai era la sfat cu căpeteniile.

– Vardar, se adresă el celui care îşi trimisese fiul la Zamolxis, ia o ceată, două dintre tinerii cei mai destoinici şi vezi ce gânduri are împăratul. Eşti oştean încercat, ai mai dat piept cu legiunile Romei. Gândesc că Traian va apuca tot pe drumul lui Iulianus de acum douăsprezece primăveri, şi atunci ne vom măsura puterile tot în locul pe care ei îl numesc Tapae.

– Să-i întâmpinăm, Decebal, spuse un bărbat între două vârste, care nu era altul decât comandantul cetăţii de la Piatra Roşie, ridicându-se şi proptindu-se în mânerul sabiei. Să nu-i lăsăm să vină atât de aproape de Sarmi.

– Nicăieri, Armer, nu-i putem prinde bine, ca-ntr-un cleşte, cum putem acolo, dar nici nu-nseamnă că n-o să-i izbim de câte ori vom avea prilejul. Munţii şi pădurile sunt ale noastre, ne ascund de ochii duşmanului. La fiecare trecătoare vom prăvăli bolovani şi le vom trimite săgeţi. Dar să fim cu băgare de seamă şi să nu uităm că avem de luptat cu puterea Romei şi cu înţelepciunea lui Traian. Va fi greu să-l momim acolo unde o să ne convină nouă, ca pe uşuraticul Fuscus. Ne vom repezi în înaintaşii lor şi-i vom secera, vom turna cucută în ape, vom arde grâul... Să nu rămână urmă de mâncare pentru legiunile lui.

Un sclav intră în sală şi stinse făcliile, care mai mult fumegau. Afară se albise de ziuă. Căpeteniile se ridicară, sfatul luase sfârşit.

În sala mare a locuinţei-palat rămase numai regele. Stătea cu coatele pe masă şi cu obrajii sprijiniţi în podul palmelor. Nu mai era chiar tânăr regele, trecuse de patruzeci de primăveri, şi o noapte albă lăsa urme. Era obişnuit să se culce devreme, şi să-l trezească mugetele vitelor pornite spre păşune.

Aşa îl găsi Vezina, care se plimbase pe afară câteva clipe, să-şi limpezească mintea în aerul tare de dimineaţă. Se înapoiase fiind sigur că regele nu se culcase încă.

– Ce gânduri te frământă, Decebal?

– Pomii au dat în floare, Vezina... În câmpie abia a cântat cucul. Mai e până când vom vedea cocorii plecând.

– O vară şi-o toamnă, Decebal.

– Trebuie să-i ţinem în loc, Vezina... Să le lovim înaintaşii, să le astupăm drumurile, să facem totul pentru a câştiga timp. Ploile toamnei, noroaiele, frigul sunt duşmanii romanului... Să câştigăm timp, Vezina... şi aliaţi. Aş vrea ca Traian să afle că toate popoarele barbare îl vor încolţi. Atunci o să fie mai prevăzător, şi timpul va zbura...

– Ce te gândeşti să faci?

– Am să-i trimit pe Dates şi pe Ziper la romani, să afle ce au de gând.

– Decebal, de ce îţi trimiţi nepotul acolo unde este mai mare primejdia?

– Ca să-l cunoască romanii, Vezina... Să-l cunoască şi să înveţe să-l preţuiască. Să nu-l creadă un... un măscărici, ci un bărbat de ispravă. Am să-l trimit unde va fi mai greu, ca romanii să afle cu cine au avut de-a face. Numai aşa vor învăţa să-l respecte.

Trimise un sclav să-i cheme la el, şi tinerii veniră atât de repede, ca şi când ar fi aşteptat îmbrăcaţi. Decebal le puse palmele pe umeri, sprijinindu-se parcă pe ei. Amândoi erau frumoşi şi drepţi ca bradul. Dates purta acum o barbă scurtă, rotunjită cu grijă şi subţiată în dreptul obrajilor. A lui Ziper ţâşnea în toate părţile şi greu puteai să crezi că înfipsese măcar o dată pieptenul în ea. Peste cămaşa albă, nepotul regelui purta acum, dimineaţa, când era mai răcoare, un fel de pieptar făcut din piele subţire de viţel abia născut, fără mâneci. Ziper avea peste cămaşa albă, de tort, un cojocel pe care îl purta descheiat.

Când le vorbi, Decebal prinse să se plimbe în jurul mesei lungi. Tinerii îl urmau. Dates şchiopăta puţin de piciorul stâng.

– Feciorii mei, vă încredinţez o taină mare... În nimeni n-am atâta încredere ca în voi. Încălecaţi degrabă şi mergeţi mai întâi la Buridava şi înştiinţaţi-l pe Tutas că romanul şi-a urnit legiunile. Apoi daţi o fugă până la Donaris şi pândiţi ce se mai petrece pe celălalt mal. Într-un suflet să veniţi să-mi spuneţi ce-aţi văzut. Vreau să ştiu dacă la Dierna şi Drobeta e mişcare ca şi la Lederata.

De două zile, tinerii îşi îndemnau caii la galop. Nu le ţinea tovărăşie decât apa repede a râului Alutus. De la Sarmizegetusa schimbaseră caii din cetate în cetate, iar acum se apropiau de Buridava, aşezată pe un pinten de deal care se ridica în apropierea râului. Fură opriţi de străji.

– Vrem să ne înfăţişăm lui Tutas, spuse Dates căpitanului care îi întâmpină la chemarea străjii. Suntem trimişii marelui Decebal.

Cei doi tineri n-au rămas la Buridava decât atâta cât a fost

trebuinţă.

Galopară apoi pe drumul cunoscut care ducea drept de la Buridava spre Drobeta, pe malul Donaris-ului. Dincoace de coamele munţilor, spre câmpie, primăvara sosise mai din timp. Pădurea avea frunza mare, iar pomii se rupeau de floare, înmirezmând aerul. Opreau la malul vreunei ape, sub coroana unui alun şi ascultau cântecul cucului şi ciocănitul ciocănitoarei. Stăteau cu faţa în sus, pe câte o piatră caldă, şi ascultau cum rupeau caii iarba tânără.

Când ajunseră la apa Rhabonului, abia-l trecură de repede ce venea. Era umflat şi îşi udară amândoi opincile şi nădragii, aşa că lăsară caii să pască şi ei îşi întinseră obielele la soare. Se înviorară spălându-şi faţa şi gâtul de praf.

Se simţeau amândoi fericiţi împreună şi-i mulţumeau în gând lui Decebal că îi trimisese pe amândoi la buri. Toată iarna Ziper venise la căpătâiul lui Dates, bolnav, şi prietenia lor îşi înnodase iar firul. Piciorul se vindecase greu şi abia acum putea spune că e pe deplin însănătoşit, cu toate că mai şchiopăta.

Cum stăteau ei aşa lungiţi, cu cămăşile scoase şi în picioarele goale, prăjindu-se la soare, Ziper îi spuse fără nici o legătură cu ceea ce vorbiseră mai înainte:

– Dates, tu ştii că eu l-am omorât pe Micheas?

Niciodată până în clipa asta nu mai vorbiseră despre întâmplarea aceea, iar Dates o uitase de mult. Nu înţelesese niciodată ce însemnătate avusese pentru el moartea sclavului. În faţa mărturisirii neaşteptate, nu ştia ce să creadă. De ce Ziper îi făcuse această mărturisire atât de târziu?

– Nu mă întrebi de ce-ţi spun?

– De ce?

– Pentru că era un ticălos şi un linguşitor. I-a spus lui Decebal că ai fost măscărici la Roma.

Dacă l-ar fi atins cu un fier înroşit în foc, tot n-ar fi fost atât de tulburat Dates. Într-o clipă înţelese purtarea regelui faţă de el, schimbarea lui, dragostea pe care şi-o înăbuşea şi pe care nu mai voia să i-o arate.

Nepotul îl cunoştea bine pe rege, bănuia ce trebuie să fi însemnat pentru el mărturisirea lui Micheas. Orice ar fi înţeles unchiul, numai că s-a urcat pe scenă, nu. Pentru el fusese un măscărici şi se făcuse de râs la Roma!

Era cu atât mai trist, cu cât nu-l putea lămuri. Să-i spună că şi el, Dates, înainte de a pleca la Roma, ar fi râs în hohote, dacă ar fi auzit că un dac a făcut o asemenea faptă? Cum să-l facă să înţeleagă ce artă minunată este mimul? Decebal era militar şi pentru el poezia nu avea nici un rost. Îi plăceau numai cântecele vechi, ciobăneşti cântate cu glasul, cu fluierul, cu cornul, cu

frunza aşezată între buze, sau cu solzul de peşte pus pe limbă... Cuvintele cântecelor despre faptele marelui Burebista, sau despre luptele strămoşilor ca Alexandru cel Mare... Îi plăcea să asculte poveştile rămase din bătrâni, despre luptele din trecut, ale căror fapte trecuseră de la tată la fiu şi pe care mai ales ciobanii le ştiau şi le spuneau la sâmbra oilor, sărbătoarea întoarcerii turmelor, cea mai frumoasă dintre sărbători. Era ultima sărbătoare dinaintea iernii. Ciobanii coborau din coclauri, puşi pe chiot şi petrecere. Veneau cu brânza aşezată în putini pline ochi, sau frământată şi îndesată în coajă de copac, sau în burduf, şi afumată la lemn de brad, ca să capete un miros şi un gust anume. Atunci chiar regele dădea semnalul de petrecere, jucând primul cu cea mai frumoasă fată de nobil, care rămânea sărbătorită în iarna aceea. În toamna care trecuse, cu toate necazurile, regele tot dăduse semnal de petrecere şi o prinsese de mijloc pe Curta, dansând-o. O învârtise ca un tânăr, şi fata nu se dăduse bătută. Dates privise petrecerea din pat, încă nu putea mergea, şi Curta i se păruse frumoasă. Avea pe ea numai ia ţesută din fir subţire de borangic, iar pe cap o coroniţă de aur bătută în pietre scumpe, la care îşi atârnase în spate o eşarfă lungă ce-i trecea de mijloc. Piciorul îi era strâns într-o opincuţă din piele de viţel abia născut, moale şi frumoasă la culoare.

Numai acum, după ce aflase de la Ziper ce se întâmplase, înţelegea de ce regele venise după serbare la el şi-i spusese:

– Ce spui de Curta, Dates? Aşa o nevastă ar trebui să-ţi găseşti.

După un timp sosise şi Duras.

– La primăvară te însori cu Curta, hotărâse el. E cea mai frumoasă fată din Sargedava, şi nici la Sarmi nu cred să-i stea multe în faţă.

Acum ştia că regele aflase de Arria şi de dragostea lui de la Roma. Pentru Decebal, Arria era de vină că se făcuse de „râs“ acolo. Nu putea pricepe regele că el, tânărul, era recunoscător acelei femei, tocmai pentru că prin ea cunoscuse ce era mai de preţ în viaţa lui: poezia, sculptura, frumosul. Prin ea îşi descoperise sufletul de poet şi dorinţa de a-şi aşterne pe papirus, în imagini cât mai frumoase, sentimentele. Nimeni nu va şti niciodată câte versuri încredinţase papirusului în iarna care trecuse. Aşa îşi mai potolise dorul de-a o vedea pe Arria. Nimeni n-avea să ştie vreodată că-i trimisese la Roma o scrisoare de zece suluri, în versuri, printr-un negustor de miere, şi că primise răspuns că încă mai stăruie în amintirea ei. Cea mai râvnită femeie din Roma îl iubea şi îl chema la ea!

După această scrisoare, în el crescuse nădejdea nebunească de-a o aduce pe Arria la Sarmi. Începuse să creadă că o va hotărî să rămână aici. Nopţi în şir gândise la ridicarea unui edificiu cu care să se mândrească. Îl convinsese iar pe Vezina că Sarmizegetusa trebuie să aibă un nou sanctuar, dar nu după modelul celorlalte, rotund, ci ca un templu roman, dreptunghiular.

Frumuseţea lui avea să stea în frumuseţea coloanelor şi a lespezilor. În stânga sanctuarelor se afla un loc destul de întins, pe care s-ar fi putut înălţa noul templu. Acest platou era mai ridicat cu un stat de om decât vechile sanctuare, dar destul pentru a face ca noul lăcaş să le domine pe toate. Locul era liber, numai într-o parte erau săpate câteva gropi în care se păstra grâul în vase de lut. Ele puteau fi mutate de acolo.

Din ziua când Vezina îi făgăduise că o să înalţe un nou sanctuar, Dates şi vedea în locul acela un adevărat Acropole al Daciei. Nu se gândea să înalţe un templu roman. Nu. Pe daci i-ar fi strivit înălţimea prea mare a coloanei. Le-ar fi lungit numai puţin, dar le-ar fi subţiat, le-ar fi făcut mai zvelte, deşi le-ar fi aşezat pe o bază trainică. Desenase mai multe feluri de coloane şi se oprise asupra unei forme asemănătoare stâlpilor ciopliţi de bătrânul Dudas, pentru casa nepoatei Finia. Din orice parte îi priveai porneau nişte romburi retezate, puse cap la cap, iar când te uitai de jos, ţi se păreau zvelţi şi ochiul parcă fugea în sus, pe buclele stâlpului. În capătul de sus, în loc de capitel, chibzuise să aşeze un vas de aceeaşi formă în care să ardă focul. Era convins că focul, prin jocul lui, va închipui şi mai bine imaginea nemărginitului.

Pentru lespezile care urmau să paveze sanctuarul, imaginase jocul de piatră albă şi granit care să ducă spre altarul din capătul opus intrării.

Într-o zi, Curta a venit să vadă ce mai face, dar a ţinut să-i spună din prag: „M-a trimis regele“.

Nu putuse să treacă peste cuvântul lui. Lui Dates îi plăcuse atitudinea ei mândră şi îl bucurase prezenţa ei. O fată are mlădieri care lipsesc unui bărbat. Se înflăcărase vorbindu-i despre viitorul sanctuar şi fata îi ascultase cu atâta luare-aminte, încât Dates fu uimit de uşurinţa cu care îl înţelegea.

Trecuse ceva timp de când n-o mai văzuse, şi fata se schimbase mult. Nu mai era nici măcar aceea care jucase cu regele la sărbătoarea întoarcerii ciobanilor. Din fiecare mişcare, din ceea ce spunea, se desprindea o gravitate pe care n-ar fi putut-o bănui la ea. Aceasta îl făcuse să-i pară şi mai rău de purtarea lui din ziua reîntâlnirii. De nenumărate ori se dojenise în gând.

După ce îi arătase planurile sanctuarului, Dates o îmbiase să-l asculte citindu-i versuri. De data asta cu dorinţa curată de a trezi în ea gustul poeziei. Nu-şi dădea seama că se purta cu ea, aşa cum Arria se purtase cu el la Roma. Dar avea să trăiască o mare uimire. Îi căzuse în mână papirusul în care îşi transcrisese versuri de-ale lui Ovidius:

„Ne-nduplecat am cerut unei tinere să mă-ndrăgească.

Ea mă alungă, dar eu voi îndrăgi-o mereu.

Totuşi, e-atât de puţin să trăieşti cu nădejdea şi dorul

Venus asculte-aşadar plânsu-mi prelung şi amar.“

– Nu-mi place! îl întrerupse Curta.

Mai întâi n-o înţelesese. Crezuse că n-a priceput versurile. Dar ea a urmat:

– Parcă nu sunt scrise de un bărbat. De ce se jeluieşte ca o femeie? „Venus asculte-aşadar plânsu-mi prelung şi amar.“ Un bărbat care plânge şi se vaită! Şi când e vorba de moartea cuiva tot aşa se vaită, ca cel mai netrebnic dintre oameni, încheiase ea nemulţumită.

Cuvintele ei îl tulburaseră cu atât mai mult, cu cât găsea că au un miez de adevăr. De atunci, lucru foarte ciudat, nu-l mai citea pe Ovidius cu aceeaşi plăcere. Într-adevăr, unele versuri păreau adesea scrise de o femeie. Curta nu ştiuse să spună întocmai ceea ce simţise, dar el îşi lămurise pentru sine: Ovidius nu avea demnitate... Iar Curtei îi plăceau bărbaţii care priveau moartea în faţă...

– Nu-mi spui nimic? îl întrebă Ziper, trezindu-l din gânduri.

Îi mărturisise ceva şi prietenul tăcea ca o piatră, nu-l dojenea, nu-l ierta. Greşise oare că-l omorâse pe Micheas?

Dates ridică spre el privirea încărcată de gânduri şi amintiri. N-avea nici un rost să-i mai vorbească despre toate astea. Bine că ştia ce s-a întâmplat. Decebal îl crezuse un măscărici. Poate că-i fusese ruşine pentru el. Regele îl dorea viteaz, nu putea să stimeze decât un astfel de bărbat, ca şi Curta.

– Ziper, mergem la romani! hotărî.

Prietenul fu cu atât mai mirat, cu cât nu se aşteptase ta acest răspuns.

– Ce să facem la ei?

– Decebal vrea să ştie ce au de gând, pe unde ne vor ataca şi câţi sunt. Mergem să aflăm dacă vor trece Donaris-ul şi pe la Dierna, ca să ştim unde să-i aşteptăm.

– Mergem! se alătură bucuros Ziper, bănuind viitoare fapte cu care să se mândrească mai târziu.

– Pe cai, Ziper!

Pe seară zăriră Drobeta, întinsă pe costişa care cobora liniştit spre apă. Erau pe culmea unui deal din apropiere, peste care trecea calea romană. Se vedea valul de pământ care încercuia aşezarea şi palisada de trunchiuri din coama lui. În spatele valului erau casele oamenilor, iar în mijloc un fort de piatră. Mai departe, afară din Drobeta, vedeau bine un alt turn de apărare, din piatră masivă. Din vârful lui se putea privi, de-a lungul apei, până departe, într-o parte şi în alta, pentru că se înălţa pe o ridicătură de pământ, nu prea departe de castrul roman. Tinerii cercetară îndelung şi castrul roman, lung de

cel puţin şaptezeci şi cinci de paşi şi lat de douăzeci, cu zidurile crenelate, unde străjuiau ziua şi noaptea santinelele. Calea romană trecea prin Drobeta, pe lângă turnul de piatră, şi prin castru, pierzându-se spre soare apune, până la Dierna. Tot pe malul apei ajungea apoi la Lederata. Pe malul celălalt, dinspre tribali, era o altă cale, şi mai bună, care şerpuia de-a lungul lui Donaris, tocmai din Moesia Inferior, de la Durostorum, şi mai departe, de la Troesmis şi Noviodumum. Pe această cale, pe care de ani de zile o tot repara Traian, se ajungea până în inima Romei. Ea îi adusese pe împărat până aici, la malul Donaris-ului. Peste apa fluviului se zăreau alte două castre, ceva mai mici, dar destul de puternice. Apăreau ca nişte dreptunghiuri de piatră crenelată, cu un turn înalt în mijloc. Ziper le cunoştea bine, pentru că şi iarna trecută le dăduse târcoale, când năvălise dincolo de Donaris cu apele îngheţate şi băgase spaima în romani. Decebal spunea că e bine ca romanii să ştie de frica dacilor.

Coborâră în Drobeta şi lăsară caii la un prieten de-al lui Ziper, iar ei se duseră să pândească pe malul apei. Chiar pe malul celălalt, era locul întărit pe care romanii îl numeau Pontes. Cum să ajungă acolo? Asta era întrebarea care îi frământa pe cei doi tineri. Bănuiau că tabăra principală o aveau romanii în cetăţuia Zanes, mai în sus pe firul apei, dar era bine să afle şi ce armată era aici. Şi, mai ales, de aici puteau ajunge mai uşor la Zanes. În dreptul cetăţuii, la mijlocul Donaris-ului, erau trei insuliţe, două mai mici şi una mai lungă, ca o limbă de pământ pe care să poţi poposi, trecând dintr-o parte în alta. Ca să ajungă la Zanes, pornind de la Pontes, trebuia să treacă prin trei castre întărite, şi n-ar fi fost deloc uşor.

Îi făcu să-şi ciulească urechile plescăitul apei lovită de vâsle puternice. O triremă, cu puntea înţesată de soldaţi din legiuni, urca în susul apei. Vâslele lungi – vreo douăzeci în şir – se afundau toate odată în apă. După cum vâsleau, cei din ea păreau foarte grăbiţi şi, într-adevăr, trirema înainta destul de repede. În urma ei apăru o alta.

– Vin de la Drobeta.

– Urcă spre Zanes, spune Ziper.

– Din toate părţile strâng armată, oftă Dates, privind după triremă. Cred că sunt geniştii care vor lega malurile prin pod de bărci. Acolo, la Zanes, e prielnic locul pentru întins un pod.

După cele două trireme văzură urcând pe firul apei bărci la care vâsleau doi, trei soldaţi. Mai întâi trecură două, apoi vreo cinci, una după alta.

– Au nevoie de bărci pentru pod, gândi Ziper cu glas tare.

Erau bărci lungi, grele, cu capetele mult prelungite în sus. La unul dintre ele aveau o banchetă înaltă, ca un scaun, pe care stătea cel care ţinea cârma cu o vâslă.

Trecu un alt şir de bărci, fiecare cu câte trei butoaie de-a

curmezişul, urmat de alte două în care erau câte patru butoaie mari.

– Cred că sunt cu carne sărată, spuse Ziper, arătând spre bărcile încărcate.

– Ziper!

– Ce ţi-a trecut prin cap?

– Ştiu cum o să ajungem în Zanes, dacă tu îmi spui cum punem mâna pe o barcă.

Ziper fluieră admirativ. Era o idee minunată şi poate că nu tocmai greu de împlinit.

– Să aşteptăm un răzleţ.

La lumina lunii, bărcile urcau una după alta spre Dierna. Între timp Ziper şi Dates prinseseră un buştean, cu care să-şi dea drumul la vale, până la întâlnirea cu barca pe care urma să pună mâna. Deşi noapte, luna plină îi ajuta să vadă până departe pe luciul apei. Se apropiau trei bărci, dar ultima se rupsese de primele două şi rămăsese în urmă, la vreo sută de paşi. Băteau uşor apa cu picioarele şi împingeau cu mâinile, ţinând mereu buşteanul între ei şi bărci. Grija lor cea mare era să ajungă între primele două din faţă şi cea de a treia. Urcau pe lângă mal, ca să nu fie ţinute în loc de curentul iute din mijloc. Lăsară să treacă primele două bărci, apoi loviră puternic apa şi traseră buşteanul în faţa celei de a treia. În ea se aflau doi romani din legiuni. Fiind cu spatele spre direcţia de înaintare, nu observară la timp primejdia. Cei doi ţinură trunchiul de-a curmezişul bărcii, încât era cu neputinţă să n-o lovească în plin, chiar dacă vreunul dintre vâslaşi l-ar fi văzut în ultima clipă. Stăteau pitiţi în spatele buşteanului, dar gata să se repeadă. Distanţa dintre ei şi barcă se micşora văzând cu ochii... nu-i mai despărţeau nici douăzeci de paşi... nici zece... nici trei. Izbitura fu puternică şi cei din barcă îşi pierdură echilibrul. Nu înţeleseră imediat ce s-a întâmplat, unul dintre ei fiind gata să blesteme buşteanul. Ziper şi Dates se aruncară în acelaşi timp asupra lor şi romanii se simţiră prinşi de mâini vânjoase şi traşi din barcă. Unul căzu într-o parte, altul în cealaltă. Se zbăteau degeaba, pentru că mâinile puternice care îi smulseseră din barcă îi ţineau bine apăsaţi la fundul apei. Când simţiră că sunt pe ducă, îi traseră deasupra. Unul dintre ei îşi reveni, celălalt pornise pe drumul care ducea spre apa Stixului.

– Din ce legiune eşti? întrebă Dates.

– A... patra Scytica...

– Veniţi din Ratiaria?

– Da... ducem bărcile pentru pod.

Romanul respira horcăit, abia mai trăgea aer în pieptul plin cu apă. Lui Ziper îi era teamă să nu moară şi el, mai înainte de a afla tot ce-l interesa.

– Din ce manipul faci parte?

– Al treilea... Centuria a cincea...

– Spune-mi numele centurionului tău.

– Pa... tro... bas... Sin... Sin...

Izbucni într-a tuse zgomotoasă, horcăi zbătându-se disperat şi încremeni cu mâinile încleştate de marginea bărcii.

– Primeşte-l, Zeus, la tine, că a murit ca un viteaz! râse Ziper!

Le luă îmbrăcămintea, apoi le dădu drumul în apă. Rămăseseră mult în urma celorlalţi, aşa că în timp ce Ziper se îmbrăca, Dates trăgea vârtos la vâsle. Făcură mare haz de felul cum arăta Ziper în pantaloni scurţi. Nu mai purtase niciodată în viaţa lui, şi i se părea că e în pielea goală. Îşi tot privea picioarele păroase şi râdea din toată inima.

– Iarna ar fi buni nădragii ăştia!

– Romanii le spun *bracae*, îl lămuri Dates. Să ştii că numai soldaţii din corpul auxiliar poartă astfel de pantaloni, fără şuviţe de piele peste ei. Auxiliarii şi centurionii. De acum te numeşti *bracatus miles.*

Pantalonii erau croiţi să stea strânşi pe picior, dar pe pulpele lui Ziper crăpau, ameninţând în orice clipă să se descoasă.

Romanii aveau la ei întregul echipament de război; l-au găsit strâns la capetele bărcii, aşa că Ziper încercă tunica lungă cu platoşă, pentru el cam scurtă, eşarfa pe care trebuia s-o rotească în jurul gâtului şi pelerina care îi atârna de umeri.

– Nu ştiu de ce mai au nevoie de cârpa asta, arătă el spre eşarfa de la gât.

Ziper se descurca, dacă stătea de vorbă cu un roman, dar nu ştia prea multe cuvinte. Înţelegea ce i se spunea, putea să răspundă ce mai face şi unde se duce, adică atâta cât furase în lungile lui drumuri, de ici, colo.

Pe măsură ce se apropiau de Zanes, forfota pe calea romană creştea, deşi trecuse de miezul nopţii. La lumina lunii, căruţe încărcate cu saci, cu butoaie, cu baloturi se scurgeau spre cetăţuie. Baliste şi catapulte, trase de cai puternici, turnuri de asediu, chiar, un enorm *musculus* se vedea trecând, scârţâindu-şi roţile pline, fără spiţe. Călăreţii cu porunci galopau în sus şi în jos, iar pe apă bărcile erau din ce în ce mai multe, o parte dintre ele încărcate de credeai că, la cea mai mică mişcare, apa va năvăli în ele. Treceau şi care cu fân pentru caii vreunei cohorte de cavalerie.

De departe, Zanes apărea luminat de parcă ar fi luat foc. Şiruri lungi de torţe, arătând drumul sutelor de auxiliari care cărau din cetăţuie drugi de lemn şi scânduri la malul apei. Se auzeau de departe maiurile izbind butucii pe care geniştii îi înfigeau în mâlul moale, prinzând prin lanteţi scurţi barcă de barcă. După ce lipeau cinci, şase una de alta, deasupra lor aşezau primele traverse lungi cât trei staturi de om. Pe celălalt mal se făcea aceeaşi treabă.

Una dintre cele mai grele lucrări fusese aceea de a întinde o funie groasă dintr-un mal în altul. După ce fusese bine întinsă, fiecare barcă era prinsă de ea, ca să nu fie dusă la vale de apă şi să se alinieze cu celelalte. Din trei în trei bărci una era ancorată cu un pietroi greu, legat cu o funie.

Podul se lucra din două părţi, fiecare urmând să ajungă până la insula mare, din mijlocul apei.

Zidurile cetăţuii meritau să fie admirate, şi cei doi tineri se gândiră cât de greu ar fi să intri în ea, fără vrerea celor care o apărau. Era cel mai puternic castru pe care îl văzuse Ziper pe malul Donaris-ului, de la Ratiaria încoace, şi poate chiar de la Oescus. Părea un dreptunghi de piatră lung de vreo sută de paşi și lat de cel puţin şaizeci. Numărară şapte turnuri de apărare, unele rotunde, altele pătrate, care sprijineau zidul împrejmuitor.

– Ar fi bine să putem intra în castru, şopti Ziper. Cine ştie când mai ajungem pe-aici, şi nu strică să cunoaştem locurile.

– Mă gândesc că vom fi siliţi să intrăm.

Parcă vrând să-i dea dreptate, de pe mal cineva strigă la ei:

– Hei, voi de-acolo, aţi adormit? Ce mai aşteptaţi? Aici, aici! le arăta el spre capătul podului care înainta o dată cu fiecare nouă barcă sosită.

Cel care îi strigase era un pisălog de centurion, căruia nu-i mai tăcea gura. Tot timpul, cât au lucrat geniştii să le prindă barca de celelalte, a meliţat într-una.

– Mari netoţi mi-a fost dat să văd în noaptea asta! Vin ei în barcă până aici şi apoi stau ca proştii. Nu v-a spus nimeni de ce veniţi aici? Hei, tu, de ce nu răspunzi?

Îi întrebase pe Ziper, dar răspunse Dates, primul prefăcându-se că tocmai strânge un nod la sfoara ce lega barca de funia trasă de-a curmezişul apei.

– Ba ne-a spus, dar nu ştiam dacă trebuie să tragem aici sau pe celălalt mal.

– Halal proşti! sări centurionul, şi mai furios. Cine e centurionul vostru?

– Patrobas.

– Patrobas, de la al cincilea?! Lasă că îi spun eu să vă muştruluiască. Şi ce tot moşmondiţi acolo? Legaţi odată şi plecaţi după scânduri! Nu înţelegi, mă, mutule, să termini nodul? strigă la Ziper. Plecaţi după scânduri.

Lăsară totul baltă şi se încolonară în rândul acelor care cărau din cetăţuie scânduri şi trunchiuri pentru pod. Totul fusese pregătit dinainte, trunchiurile erau tăiate şi aşezate stivă, scândurile la fel. De mult ştiau cei din cetăţuie că aici va fi făcut podul!

Trecură peste o punte întinsă deasupra unui şanţ, de aproape zece paşi şi cam tot atât de adâncă, ce înconjura zidurile. Bănuiau că şanţul se întindea de jur-împrejurul cetăţuii, lipsind numai spre apă. Zidurile nu erau mai înalte de două staturi de om, dar când intrară, îşi dădură seama că sunt foarte solide: aveau o grosime de cel puţin un pas. Drumul până la cetăţuie urca panta unui deal nu prea înalt.

Li se păru bine făcută intrarea. La jumătatea laturii dinspre soare răsare, zidul se ascuţea ca o pâlnie. În cetate se intra printre două ziduri paralele, fiind uşor de apărat.

La al doilea transport se fofilară şi rămaseră în cetăţuie, amestecându-se printre cei care se îndeletniceau cu tot felul de alte treburi. În turnul din apropierea porţii apărură trei *corniciens* care vestiră, prin sunet de trompetă, încetarea lucrului. Sosise timpul când soldaţii puteau să se lungească pe câte un mănunchi de paie, ca să-şi odihnească oasele după o zi de trudă. Venise atât de multă armată, încât nu puteau dormi cu toţii în dormitoarele cetăţuii, dar nici corturi nu întinseseră, din prea mare grabă.

Dates şi Ziper se culcară între doi auxiliari care oftau tot timpul, văitându-se de şale.

– Când să mai dormim? bombăni unul dintre ei. Ziua a crescut, acum se luminează.

– Mâine vine Traian să vadă podul. Până spre prânz îl terminăm.

Vestea că a doua zi avea să-l vadă pe Traian, făcu să-i sară inima lui Ziper. Va fi aproape de omul pe care îl ura din tot sufletul; poate că îl va auzi şi vorbind.

– De ce crezi că alerga Balbus de colo-colo?

– Dar l-a şi făcut! spuse, plin de admiraţie, al doilea auxiliar. Mare inginer Balbus.

– Altfel nu-l purta după el împăratul.

– Am auzit că podul de lângă Viminacium îl întinde Celsus. Sentrece care să-l facă mai repede şi mai bine. După graba cu care am venit, se vede că împăratul n-are de gând să piardă timpul.

– O să fie greu, Remmias. Eu am fost pe-aici cu Domitianus. Împăratul se grăbeşte ca să nu ne-apuce toamna. Tu ce zici, terminăm până-n toamnă? Se zice că împăratul aşa a făgăduit Senatului.

Răspunsul fu un oftat. Nu prea credea auxiliarul că o să meargă atât de uşor.

– Aşa zice şi nepotul meu, dar poţi să ştii ce-o să mai fie? L-ai văzut de dimineaţă?

– Centurionul era nepotul tău?

– Te cred. El a adus vestea că mâine soseşte împăratul. N-ai văzut

ce bine l-a primit *praefectus castrorum?*

– Când văd un pretorian...

Întotdeauna cei din legiuni invidiau pe pretorienii din garda împăratului. Pretorienii se socoteau armata de elită şi îi priveau de sus pe ceilalţi. Toţi erau înalţi ca brazii şi vânjoşi; numai tineri unul şi unul erau aleşi ca să facă parte din gardă. Visul oricărui tânăr era acela de a ajunge pretorian, să nu mai fie mutat de colo colo, pe la marginile imperiului, ci să stea în cazarma din apropierea porţii Nomentana. Numai când împăratul pleca undeva, se urneau şi ei. De aceea era atât de mândru auxiliarul de nepotul lui, fiul fratelui mai mare.

După un timp în care nu se auzi decât sforăitul celor tolăniţi prin apropiere, schimbul de cuvinte dintre cei doi continuă, mai în şoaptă:

– Ascultă, Remmius, altceva nu ţi-a mai spus nepotul?

– Mâine îşi ţine împăratul alocuţia, după care pornim. Ai văzut că Surgius, nepotu-meu, era însoţit de încă trei soldaţi din legiuni şi un vexilar?

– De aceea ţi-am spus că pare să aibă o misiune de seamă.

– Chiar are. Mâine, după alocuţia lui Traian, porneşte tocmai la Novae, cu poruncă pentru comandantul Legiunii I-a Italica şi la Durostorum, unde staţionează legiunile a XI-a Claudia şi a XIV-a Geminae Martia Victrix. Nici mie n-a vrut să-mi spună despre ce este vorba, dar s-a lăudat arătându-mi învelit bine un sul de papirus, pe care îl poartă într-o apărătoare de piele atârnată de umăr.

Dates îşi simţi braţul strâns cu putere, şi înţelese gestul prietenului. Ce putea fi mai de seamă pentru ei decât un astfel de papirus? În dimineaţa următoare n-aveau decât să intre în vorbă cu auxiliarul, pentru a ajunge să-l cunoască pe nepotul lui.

A doua zi s-au împrietenit cu Remmius, au lucrat împreună la *tribunal*-ul pe care urma să se suie împăratul, pentru a ţine alocuţia către trupe. Ziper s-a trezit lăudat pentru destoinicia cu care bătea cu maiul parii în pământ.

Către ceasul al treilea, nepotul a venit să-şi vadă unchiul. Era un roman falnic, echipat ca de luptă, pentru că se ducea să-l întâmpine pe Traian. Pieptul îi era acoperit cu zale de fier în formă de solzi de peşte, care îl deosebeau de ceilalţi pretorieni fără grad. Zalele se prelungeau pe şold şi nu mai avea de la mijloc în jos cunoscutele şuviţe de piele, care atârnau până la genunchi la soldaţii din legiuni. Călca mândru de statura lui, pe care o sublinia şi coiful rond, puţin prelungit pe ceafă. Mijlocul îi era strâns cu un *balteues* lat de-o palmă, de care atârna o sabie dreaptă, cu lama scurtă. Trăgea după el calul, care avea agăţat ia oblânc scutul oval, cu *umbo*-ul, din mijloc pătrat. Pe el puteai vedea un vultur cu aripile deschise. Ochii celor doi daci rămaseră

aţintiţi pe sulul de piele, prins cu o cureluşă pe după gât, care îi atârna în spate. În el avea papirusul cu porunci pentru legiunile din Moesia Minor.

Au ciulit urechile şi au aflat că încă în noaptea aceea nepotul va porni spre Oescus, însoţit de alţi trei pretorieni. Către ceasul al şaselea urma să plece să-l întâmpine pe Traian, împreună cu *praefectus castrorum* şi Balbus, inginerul, care trebuia să raporteze că podul a fost terminat.

La ceasul al şaselea soarele bătea chiar în creştet, şi era o zi din cale-afară de călduroasă. Cu toate astea, treaba nu a încetat o clipă. Pe la ceasul al zecelea izbucni deodată forfota şi cei doi tineri auziră din castru strigăte puternice:

– Ave Caesar! Ave Caesar!

Îl salutau pe Traian.

Se grăbiră cu toţii să iasă din cetăţuie şi să-l întâmpine. Printre ei se aflau şi cei doi daci. Ziper, care nu ajunsese niciodată până la Roma, era curios să vadă cum este primit împăratul. Trebui să-l prindă Dates de braţ, ca să nu se înfigă în primul rând, acolo unde stăteau cei din garda pretoriană şi în nici un caz un auxiliar oarecare.

Împăratul lăsă o impresie deosebită. Călărea un cal alb ca laptele, care juca în frâu, nărăvaş. Zalele îi acopereau numai pieptul şi spatele, lăsându-i braţele libere, chiar de la umăr. Peste ele avea prinsă o pelerină albastră, care se lăsa bogată pe crupa calului. De la brâu în jos îi atârnau fâşii de piele, late de două degete, pe fiecare fiind prinse ţinte de aur. Pe măsură ce se apropia de cetăţuie, era primit de urale şi mai puternice, care se auzeau până dincolo de apa Donaris-ului. De pe celălalt mal izbucniră de asemenea uralele: „Ave Caesar!“...

În, dreapta împăratului călărea Lucinius Sura, iar în stânga lui Claudius Livianus, amândoi militari încercaţi, deşi nu prea în vârstă. Sura era mai tânăr decât împăratul. Oacheş, cu părul numai inele căzut pe frunte, prietenul cel mai apropiat al lui Traian avea o înfăţişare deschisă, încât privindu-l nu l-ai fi bănuit a fi un militar atât de sever cum era. Claudius Livianus era de statură potrivită, sobru şi la înfăţişare şi la port. Puteai să juri pe numele lui Zeus că nu zâmbise niciodată în viaţa lui. Chiar în spatele lor îi urmau, călări, zece *praefectus cohortis* şi *praefectus alae* dintre cei preţuiţi de împărat pentru destoinicia lor. Cortegiul era încheiat de un centurion pretorian alcătuit din bărbaţi tot unul şi unul.

În faţa podului se opriră. Balbus înaintă doi paşi, să-i întâmpine, apoi dădu raportul, arătându-i podul, drept ca o linie, de la un mal la celălalt. Traian îl privi cu ochii unui cunoscător, apoi, spuse câteva vorbe de laudă la adresa genistului, după care păşi pe pod. Trecu pe celălalt mal unde fu primit cu vii urale.

Lui Ziper îi scăpărau ochii uitându-se după împărat, şi Dates îl auzi şoptind:

– Dacă aş fi avut un arc la mine!

Un ghiont în coaste îl făcu să tacă. Ura lui Ziper izvora acum şi din gelozie: nu se putuse stăpâni să nu-l admire pe Traian şi-i era necaz. Îl izbise mai ales înfăţişarea-i mândră şi dârză. Şi-l amintise pe Decebal, atât de apropiat, şi atât de simplu, care pleca singur, călare, la stânele de pe coasta muntelui din faţa Sarmizegetusei, rămânând adesea câte două-trei zile printre oieri. Acest împărat mândru venea tocmai de la celălalt capăt al lumii să-i supună ţara, ca s-o prade şi să-i stoarcă vlaga.

Traian se întoarse şi intră în cetăţuie, unde totul era pregătit pentru sacrificiu.

În apropierea *tribunalului* se ridica altarul de piatră albă pe care avea să se aducă jertfe lui Marte, zeul războiului, şi Minervei, care să-l sfătuiască pe zeu în lupte, să fie de partea romanilor, precum şi Bellonei, sora lui, care-i încuraja pe războinici.

Lângă altar, un taur, o oaie şi un purcel, animalele cele mai plăcute lui Marte şi întotdeauna jertfite lui.

Suovetaurilia, sacrificiul de izbăvire, începu prin înjunghierea oii, apoi a porcului şi a taurului ale cărui coarne fuseseră gătite cu cordeluţe colorate. Totul se petrecu în prezenţa împăratului, care, la urmă, simbolic, lovi şi el animalele cu sabia, închinându-le zeilor. În acelaşi timp rosti următoarele vorbe:

– Primeşte, Mars, zeu al vitejilor, libaţia noastră, şi condu în luptă pe urmaşii fiilor tăi Romulus şi Remus. Tu, *Mars ultor* – răzbunător – ajută-ne să plecăm trufia barbarului şi să răsplătim fărădelegile lui. Ţie îţi trimitem acest taur, *Mars Onirius* – protectorul Romei.

Primeşte-ne ofranda şi tu, Bellona, sora lui, şi insuflă romanilor curaj şi dragoste de patrie, fă-i să dispreţuiască moartea în vârtejul luptei. Tu, *Bellona pulvinensis* înapoi împunge fără milă cu lancea ta pe soldatul fricos şi trimite-l în luptă. Loveşte-l cu biciul tău muiat în sânge pe cel care şovăie.

Primeşte-ne libaţia şi tu, Minerva, cea dintâi în luptă, călăuză înţeleaptă, făuritoare a planurilor noastre.

În timp ce Traian rostea aceste vorbe către zei, lângă altar se încinsese focul rugului. În jur se răspândi miros de carne arsă, semn că ofranda se înălţa la cer.

Suovetaurilia se termină printr-o invocare în cor a lui Marte şi a zeiţelor Minerva şi Bellona.

Ziper, care privea totul fără credinţă, numai cu multă curiozitate, rămase cu o impresie foarte ciudată. Râdea în sinea lui de un zeu pe care îl

îmbunau trimiţându-i o oaie! Ce putea să spună oaia zeului? Un bărbat e într-adevăr un trimis adevărat, dar ce sol putea fi taurul? Imaginaţia lui merse până acolo încât îl văzu pe Mars, cel invocat, înconjurat de tot felul de animale, soli ai romanilor. Ha, ha, ha! Putea să nu te mire credinţa asta ciudată?

Nu mai asistase niciodată la o *lustratia exercitus* – sacrificiu militar – şi tot ceea ce văzuse i se păruse fără noimă şi îi dăduse o încredere nouă ca în lupta care începea, dacii vor ieşi învingători. Alături de ei va fi Zamolxis, care îl primise binevoitor pe tânărul Venas.

Împăratul urcă apoi cele şapte, opt trepte ale tribunalului şi se adresă armatei, care se înţesase în castru. Când îşi ridică mâna dreaptă, într-un gest de luare-aminte, se făcu o linişte desăvârşită. În jurul împăratului erau aşezaţi pretorienii, înalţi şi spătoşi, cu scuturile pe braţ şi feţele grave.

În *alocuţia* sa Traian vorbi mai întâi despre faima armatelor imperiului, despre vitejia lor, şi-i îndemnă să fie şi de data aceasta la înălţime. Împăratul aminti apoi pacea nefericită încheiată de Domitianus şi sumele de bani pe care Decebal le primea fiind client al Romei.

– Aurul şi inginerii Romei îi înalţă cetăţi îndreptate împotriva imperiului. Puterea şi îngâmfarea lor au sporit necontenit, ameninţând hotarele noastre. De cum îngheaţă apele Danuvius-ului, năvălesc şi pradă castrele noastre. *Roma este ameninţată! Senatul l-a declarat pe Decebal duşman al Romei!*

Izbucniră din nou uralele „Ave Caesar “, „Ave Caesar!“. Soldaţii erau entuziasmaţi de cuvintele împăratului.

În Ziper clocotea o mânie fără margini. El socotea că împăratul îşi *minţea* armata. Cum putea să spună că dacii ameninţau Roma? Nici nu-i interesau unde este. Ei treceau Donaris-ul şi se duceau la tribalii şi la scordiscii care gemeau sub călcâiul Romei şi care ar fi pus în orice clipă mâna pe arme ca să-şi dobândească libertatea. Să-i asculte împăratul pe tribali, şi după aceea să vorbească despre obrăznicia dacilor.

Traian ieşi din castru şi privi, călare, la trecerea primelor trupe peste podul de vase. Războiul începuse! Legiunile călcau pe pământul dac.

Dates şi Ziper nu se mai duseră să vadă trecerea trupelor. Profitară de învălmăşeala iscată şi de faptul că soldaţii curioşi se îngrămădeau la capătul podului, şi făcură rost de doi cai. Nu era prea greu să găseşti un cal sau doi, pentru că erau destui legaţi de copaci, cu tot echipamentul pe ei. Aşteptând să vină rândul manipulului lor la trecere, cavalerişţii fie că se înghesuiseră la capătul podului, fie că se strânseseră în grupuri şi vorbeau despre alocuţia împăratului.

Dezlegară aşadar doi cai şi, după ce-i purtară o bucată de drum de

căpăstru, îi încălecară şi-şi văzură de drum.

Întunericul îi prinse dincolo de Drobeta. Lăsară caii la pas, ca să poată auzi dacă se apropie cineva. Îl aşteptau pe nepotul lui Remmius.

– Să ne oprim, Ziper.

Descălecară şi se aşezară pe marginea drumului, lăsând caii să răscolească în voie frunzişul uscat din marginea pădurii. Ziper avea o mutră posomorâtă, încă nu uitase cuvintele împăratului, iar Dates, care ştia ce se petrece în capul lui, îl lăsă în pace, să-şi macine singur supărarea. El era obişnuit cu acest fel al romanilor de a privi lucrurile; îl auzise exprimat de multe ori la Roma, adesea intenţionat în apropierea lui. Roma se temea de ameninţarea dacilor! Cine putea crede? Roma avea nevoie de grâul şi aurul Daciei, pentru că fluiera vântul în vistieria lăsată goală de nesăbuitul Domitianus. Cine risipea aurul public dând *naumachii* extraordinare'? Când se dusese el la Roma, încă se mai vorbea de o bătălie navală, la care luaseră parte mii de luptători şi zeci de corăbii anume construite pentru bazinul *naumachiei,* ca să se poată desfăşura sub ochii plebei din Roma o luptă adevărată. Se îngrozise când vizitase pentru prima dată Naumachia şi calculase în gând aurul care se dusese în vânt ca să se sape şi să se zidească acel bazin lung de trei sute şi ceva de picioare şi lat de aproape două sute. Cine risipise aurul în zecile de zile de sărbătoare şi în organizarea luptelor de gladiatori? Traian spusese acum soldaţilor că pornise războiul, ca să nu mai fie nevoită Roma să-şi golească vistieria, dând bani dacilor. Traian nu spunea adevărul.

Dates fusese şi el tulburat de cuvintele împăratului, pe care însă nu le găsise adevărate din alte puncte de vedere decât Ziper.

Cei patru pretorieni se iviră tocmai târziu, noaptea, şi tinerii daci se grăbiră să încalece. Porniră la pas, ca să fie ajunşi. Nepotul lui Remmius îl recunoscu pe spătosul Ziper, deşi îl revedea la lumina lunii.

– Încotro, auxiliarule? întrebă el, lăsând puţin calul la pas, să se mai odihnească.

– Spre garnizoană.

– V-a prins noaptea pe drum.

– Mâine în zori trebuie să fim la Ratiaria.

– Tocmai am făcut un popas, ca să răsufle puţin caii, intră şi Dates în vorbă. Dacă n-o să vă grăbiţi prea tare, vă întovărăşim.

– Haideţi! îi îndemnă centurionul, lovind cu o cureluşă spinarea calului.

Între Drobeta şi Ratiaria, şi chiar mai departe, nu erau fixate locuri de popas unde să poţi schimba caii, şi de aceea, după vreun ceas, centurionul ridică braţul, dând semnalul de oprire. Caii erau o apă.

– Hei, voi nu vă opriţi? strigă el celor doi auxiliari, care treceau pe lângă el.

– Ne-am făcut popasul, îi răspunse Dates. Suntem aşteptaţi la manipul cu veşti.

– Bine, v-ajungem din urmă.

De cum se pierdură în întuneric, Dates şi Ziper opriră caii şi descălecară. Sosise timpul când trebuiau să atace. Chibzuiră cum ar fi fost mai bine să acţioneze, deoarece într-o luptă deschisă cu cei patru pretorieni nu aveau prea multe şanse. Toţi erau nişte zdragoni vânjoşi, înzăuaţi şi cu scuturile la oblânc.

– Leagă bine caii! îşi îndemnă Dates prietenul, dându-i şi frâul calului său.

Se înapoiară tiptil la locul unde îi lăsaseră pe romani. Se strecurară pas cu pas, având grijă să nu fâşâie frunzele uscate pe care călcau.

Stăteau toţi patru pe un trunchi de copac răsturnat şi mâncau. Centurionul le spunea ceva şi pretorienii izbucneau în râs înfundat din pricina gurilor pline. Caii erau legaţi la câţiva paşi de ei...

– Uite! şopti Ziper, arătând spre caii care erau oarecum feriţi de pretorieni.

Se lungiră şi, târându-se pe coate, ajunseră lângă cai, fără să se fi auzit nici cel mai mic zgomot. La orice s-ar fi aşteptat romanii, numai la o păţanie ca asta, nu. Râdeau mai departe şi înfulecau de zor.

Ziper se ridică încet şi dezlegă un cal, iar Dates un altul. Totul era să se îndepărteze puţin, fără să fie auziţi. Îi îndemnară uşor, trăgând de căpestre, şi caii îi urmară ascultători. O creangă uscată se rupse şi ei rămaseră pe loc, împietriţi. Se liniştiră ascultând glasul centurionului care tot sporovăia. Nu auziseră nimic.

La vreo sută de paşi cei doi tineri încălecată şi, tot la pas, se pierdură în pădure...

Luară şi caii lor, apoi goniră cât putură, ca să pună o distanţă cât mai mare între ei şi romani. Un drum de căruţă se făcea spre dreapta şi ei apucară pe el, dar nu înaintară mai mult decât era necesar ca să ascundă caii furaţi. Îi legară de un copac, şi se înapoiară, continuându-şi drumul spre Ratiaria. Mergeau la pas, ca să fie ajunşi din urmă.

– Voi sunteţi, auxiliarilor? strigă centurionul, pe când se afla încă departe.

– Noi. Ne-aţi ajuns, centurionule.

– V-aţi întâlnit cu cineva în drum, după ce v-aţi despărţit de noi?

– Cu nimeni. La ceasul ăsta pe cine să-ntâlneşti? Dar unde sunt ceilalţi pretorieni? întrebă Dates, când fură lângă ei.

– Şi-au pierdut caii în pădure. Aşa le trebuie, dacă nu-s în stare să-i lege ca lumea.

– Şi acum ce fac?

– Au rămas să şi-i caute. Eu nu puteam să mai întârzii. Până la Ratiaria mergem împreună.

– Acolo vrem şi noi să ajungem.

Pretorienii călăreau în faţă, Dates şi Ziper în urma lor. Se priveau încordaţi, aşteptând fiecare ca celălalt să hotărască clipa de atac. Centurionul era la vreo zece paşi înaintea pretorianului, iar imediat în spatele acestuia călăreau cei doi. Ziper fu cel care se hotărî deodată şi se repezi la pretorian. Îşi trăsese sabia din teacă şi pândise. Îl lovi peste faţă, apoi îl apucă de umăr şi-l smulse de pe cal, trântindu-l la pământ. Dates izbi năprasnic calul, ca să nu se oprească, simţindu-se deodată fără stăpân.

Lovitura de sabie îl orbise pe pretorian, iar surpriza fusese atât de mare, încât nu apucase să ţipe. Doar gemuse scurt şi îşi dusese mâinile la faţă. În căderea de pe cal, se rostogolise de câteva ori, dar nu se lovise prea rău. Înţelegând primejdia în care se afla centurionul cu papirusul agăţat de gât, prima lui grijă fu să strige la el. Urlă atât de tare, încât centurionul, cu tot zgomotul copitelor, îl auzi. Văzu calul fără călăreţ alergând în urma lui, şi pe cei doi cu săbiile trase din teacă. Se făcu lumină în mintea lui! Ştia acum cine le furaseră cei doi cai, ca să aibă de-a face cu mai puţini luptători. Rămăsese singur în faţa duşmanului, pentru că nu se mai putea întoarce la cel căzut de pe cal, să lupte împreună. Singura lui scăpare era fuga. Îşi înfipse pintenii în burta calului şi începu să-l lovească fără milă. Acelaşi lucru făcură şi urmăritorii.

Se porni o goană nebună. Calul centurionului era de prima mână şi distanţa dintre ei se mări. Tinerii îşi înfipseră şi mai vârtos pintenii în burţile cailor, speriaţi de gândul că nu-l vor ajunge. Ziper se lungi pe coama calului şi-l muşcă de gât. Urlă apoi atât de tare la urechea bietului animal, încât alergă ca urmărit de erinii dezlănţuite.

În orice clipă se puteau întâlni cu un centurion sau chiar cu un manipul care să se întoarcă din misiune şi atunci totul ar fi luat o întorsătură nefericită. De aceea ţipa atât de năprasnic Ziper la urechea calului, trăgându-l de coamă. Ca să uşureze sarcina animalului, aruncă scutul de la oblânc, apoi o traistă de merinde. Rezultatul fu că distanţa dintre el şi centurion începu să scadă. Dates rămăsese douăzeci de paşi în urma lor. Îl văzu pe Ziper ridicându-se în scările şeii şi ţinând ceva deasupra capului. Nu putea desluşi ce anume.

Ziper, simţind că nu-l poate ajunge pe roman, şi cuprins de o furie oarbă, îşi trăsese de la şold sabia scurtă şi, ţinând-o de lamă, o aruncă spre

centurion. Palma îi rămase însângerată, dar sabia se înfipse în crupa calului, care şchiopătă, deodată, împleticindu-se, apoi zvârli cu picioarele dinapoi, încât pretorianul abia se mai putu ţine în şa. Într-o clipă Ziper fu lângă el, dar nu mai avea armă cu care să-l atace. Înainte ca romanul să apuce să-şi tragă sabia, el se repezi şi-l luă în braţe, rostogolindu-se cu el la pământ. Caii fugiră îngroziţi unul de nechezatul celuilalt.

Începu o luptă pe viată şi pe moarte, fiecare căutând gâtul celuilalt. Se descleştară o clipă şi romanul fu gata să-şi tragă sabia din teacă, dar Ziper se aruncă iar şi-l prinse de braţ. Romanul îi propti genunchiul în burtă, încercând să-l îndepărteze, dar dacul parcă se lipise de el. Atunci pretorianul îi lovi cu marginea coifului în obraz, rupându-i carnea.

Dates ajunse şi el la locul luptei şi-i puse centurionului ascuţişul săbiei în faţă. Nu voia să-l omoare. Romanul se feri scurt şi îl îmbrânci pe Ziper spre el, găsind astfel răgazul de a-şi trage sabia. Ziper îl prinse iar în braţe şi, deşi avea arma în mână, fiind lipiţi unul de altul, romanul nu-l putea străpunge. Dates îşi înfipse vârful săbiei în braţul pretorianului care îşi scăpă arma. Ziper se grăbi să-i smulgă cilindrul de piele de la gât.

– Sunteţi daci! şopti centurionul, plin de ură, scrâşnind din dinţi. Te cunosc după cum te baţi.

– Asta înseamnă că ai mai păţit-o şi altădată, romanule. Nu cumva erai şi tu printre soldaţii lui Fuscus care şi-au pierdut sângele pe la noi?

Romanul îl scuipă, tremurând de ciudă şi neputinţă: dacul avea dreptate, luptase în legiunile lui Fuscus.

L-au legat de primul copac din marginea drumului.

– Omoară-mă! se rugă centurionul.

– Nu te omor, romanule. Dacă te-aş omorî, nu ţi-ai mai aduce aminte de mine.

– Omorâţi-mă! se tângui el din nou.

– Să te vadă mâine pretorienii tăi şi să ia aminte că cine calcă pământul Daciei va fi pedepsit aşa cum merită.

Dates încalecă şi se duse să-i aducă lui Ziper calul. Tot timpul centurionul se ruga de Ziper să-l omoare.

– Cred că ţi-e ruşine, centurionule, dar eşti rănit şi asta-i o dovadă că nu ţi-ai dat uşor pielea.

Dates sosi cu al doilea cal şi-şi văzură de drum, mergând tot spre Ratiaria, dar numai până îi pierdu din ochi centurionul. Apoi părăsiră drumul şi se cufundară în apa Donaris-ului. Dates se ţinea cu o mână de şaua calului, iar cu cealaltă ţinea papirusul deasupra capului. Când se văzură pe celălalt mal, izbucniră în râs şi se îmbrăţişară. Cunoşteau un drum de căruţă către Pelendava, pe malul Rhabon-ului, iar de acolo aveau să dea pinteni în susul

apei până la Baniţa şi mai departe la Piatra Roşie, apoi acasă, la Sarmi.

Râsul lui Decebal răsună până afară, în piaţa cetăţii. Regele râdea cu ochii în lacrimi, sprijinindu-se cu braţele de umerii celor doi tineri.

– Aşa a fost, Dates, sau glumeşte Ziper? Aţi intrat voi în castru şi l-aţi văzut pe Traian?

– Am intrat, unchiule, şi l-am ascultat vorbind. De la el am aflat că legiunile Romei se vor scurge pe două drumuri spre noi. Unele trec Donaris-ul pe la Dierna şi urcă pe valea Cernesiei şi a Tibiscus-ului, ca să ajungă la Tibiscum, altele vor trece podul de la Virninacium la Lederata şi vor urca prin Arcidava şi Berzobis, ca să se întâlnească cu toţii la Tibiscum.

– Am bănuit eu că vor apuca pe drumul lui Iulianus. Băieţii mei, ce veşti de seamă mi-aţi adus! Şi papirusul ăsta către cine spuneaţi că a fost scris?

– Către legiunile din Durostorum.

– Să-i rupem peceţile şi să-l citească Vezina. Trimiseseră după el şi Marele Preot sosi în grabă, bucuros de vestea că cei doi tineri s-au înapoiat.

Scoaseră papirusul din învelitoarea de piele, îl dezveliră din pânza sigilată şi... când îl priviră; constatară uimiţi că nu era scris nimic pe el.

– Aţi căzut în cursă, băieţii mei, spuse Decebal, dezamăgit. Altul trebuie să fi fost curierul lui Traian. Centurionul a fost o momeală!

Bucuria pieri de pe feţele tinerilor, obrajii rumenindu-li-se de ruşine. Ce crezuseră ei şi ce...

– Nu se poate, unchiule, ăsta a fost curierul! rosti Dates. Altceva trebuie să fie. Trimite după Iudenus.

Chemară scribul.

– Iudenus, descifrează scrisoarea asta! îi ceru Dates, întinzându-i papirusul, fără să-i mai spună şi altceva.

Scribul suci papirusul când pe o parte, când pe alta, apoi se adresă tânărului:

– Îţi râzi de mine, tinere tarabostes.

– Nu râd, Iudenus, îţi spun să citeşti această scrisoare!

– Dar nu văd nimic scris.

– Este, şi tu nu vrei să descoperi ce! Te prefaci că nu înţelegi.

Ochii pleoştiţi ai scribului se plimbară de la unul la celălalt. Decebal nu înţelegea vorbele nepotului.

– Dacă nu descifrezi, vei pieri! rosti răspicat Dates, uimindu-l şi mai mult pe rege.

– Am... am să încerc... deşi nu cred că este ceea ce spui tu... şi nici nu ştiu cu ce a fost scris.

– Caută să afli, dacă ţi-e scumpă viaţa. Ştiu că celor ca tine le este scumpă. Du-te şi adu-ţi tot ce ştii că trebuie şi citeşte-l.

Iudenus plecă târându-şi picioarele, îmbătrânit deodată şi tremurând de frică. Ştia că nu trebuie să pună la îndoială cuvintele tânărului. Şi, dacă, totuşi, nu va reuşi să citească scrierea? Îşi pierdea capul tocmai când se aştepta mai puţin. Cât umblase în viaţa lui, învăţase multe, ştia să descifreze şi astfel de papirusuri.

Se înapoie cu mai multe vase mici de sticlă, în fiecare având câte ceva. Luă papirusul şi, sub privirile curioase ale celor patru bărbaţi, îl trecu mai întâi pe deasupra unei flăcări, încălzindu-l. Privea mereu, dar nu apărea nici un scris. Trecu la a doua încercare, muind într-unul dintre vase un mic tampon de mătase, apoi şterse cu el papirusul într-un colţ, unde bănuia că trebuie să fie ceva scris. Rămase şi de astă dată dezamăgit. Se uită îngrijorat spre cei care aşteptau, dar feţele lor erau de piatră. Luă dintr-un borcan un praf negru, care nu era altceva decât praf de cărbune, şi-l presără pe papirus, apoi îl plimbă de colo colo... Spre uimirea regelui, de sub praful de cărbune apărură cuvinte scrise îngrijit de un caligraf de meserie.

– Meriţi cuvinte de laudă, Iudenus! îl felicită Dates. Întinde pe toată foaia. Cu ce a fost scris?

– Cu lapte, tinere tarabostes... Scrisul cu lapte se citeşte numai când torni peste el praf de cărbune...

– Citeşte!

– *„Traian Imperator... Către Manius Laberius Maximus, guvernator în Moesia Inferior“*, descifră scrisul şi tăcu speriat, pentru că nu se aşteptase să aibă în mână un papirus atât de însemnat.

– Citeşte! îl îndemnă Decebal.

– *„Alege din rândurile Legiunii a XIV-a Geminae Martia Victrix şi a Legiunii a XI-a Claudia pe cei mai destoinici soldaţi şi, în fruntea a 16 cohorte, vino în mare grabă la Dierna. În castrele din Moesia Inferior să rămână 4 cohorte, câte 2 în fiecare legiune, precum şi cohortele auxiliare. Fiecare cohortă pe care o aduci să aibă câte 4 catapulte şi 30 de prăştiaşi.“*

Scribul termină de citit. Regele îl ascultase cu mare luare-aminte şi rămăsese pe gânduri. Papirusul îi aducea veşti de o mare însemnătate.

– Du-te, Iudenus! îi spuse scribului. Ai să fii răsplătit aşa cum se cuvine.

Vezina ştia ce gândeşte regele, şi-i spuse, vorbind rar şi apăsând pe fiecare cuvânt:

– Moesia Inferior rămâne fără apărare...

– Numai auxiliarii apără cetatea Durostorum. Asta zic şi eu veste, feciorii mei! Când Traian va fi aici, noi o să izbim în Moesia Inferior.

ÎNCLEŞTAREA

Vara năvălise deodată, parcă vrând să încălzească inimile oamenilor, care în anul acela nu se mai bucurau de frumuseţile din jurul lor. Florile îşi deschideau petalele şi le închideau fără să le bage nimeni în seamă, păsărelele ciripeau fără să fie auzite, parfumul salcâmului şi al teiului înmiresma degeaba văzduhul. Oamenii trăiau încordat, aşteptând de la o zi la alta să se abată o nenorocire asupra capetelor lor. Dinspre Donaris înainta duşmanul, pas cu pas, fără grabă, dar şi fără a poposi în vreun loc decât atâta timp cât îi trebuia ca să taie pădurea şi să înalţe în locul ei un val de pământ sau ziduri groase de castru...

Înainta pas cu pas, lăsând în urma lui întărituri care îi trădau gândul de a nu mai pleca de pe-acolo, de a cuceri şi de a rămâne stăpân...

Înainta pas cu pas, ca o omidă care distruge totul în cale: pădurile, aşezările, micile cetăţi...

Înainta pas cu pas, hărţuit doar de apariţia fulgerătoare a cetelor de daci, care-l săgetau din ascunzişuri, rostogoleau pietre pe povârnişuri, mistuindu-se apoi în adâncurile codrilor...

Înainta pas cu pas, urmărit de ochi plini de ură şi pândit de braţele înarmate şi hotărâte ale celor care nu mai ascultau glasul păsărelelor şi nu mai respirau parfumul florilor...

Nici o luptă hotărâtoare nu-i încleştase încă, dar amândouă taberele ştiau că se apropie clipa.

Traian ajunsese la Tibiscum, lăsând în urma lui numai castre întărite care să-i asigure spatele. Legiunile de la Dierna, în frunte cu Claudius Livianus, Longinus şi Hadrian, poposiseră şi ele pe locul întins de la Tibiscum. Întâlnirea lor avu loc pe vremea când dau merele-n pârg.

De la Aizis la Tibiscum, după cum arăta *Tabela Peutingeriană*, erau 13 000 de paşi, şi împăratul îi făcuse într-o singură zi. Trupele trimise să cucerească aşezarea o găsiră goală şi fumegândă. Dacii se retrăseseră până la unul, să nu cadă în mâinile trupelor venite unele dinspre Aizis, altele pe valea Tibiscus-ului. Turnurile-locuinţă cu două coturi şi cerdac nu erau apărate de

nici un oştean, pentru că Tibiscum nu era o aşezare militară, ci una civilă, în care erau mai mult negustori. Cetăţuia era urcată pe o coamă de deal, având o formă triunghiulară, ca şi locul pe care fusese construită.

De la Aizis la Tibiscum drumul de piatră trecea pe culmea dealului Cozlarus, apoi se continua pe platou, până spre apus, în Valea Boului.

Venind vestea că Tibiscum e pustiu, împăratul încălecase şi în câteva ceasuri ajunsese în aşezarea dacă. Vrând să-şi facă un punct de sprijin, poruncise să fie înălţat în apropiere un castru, la câteva sute de paşi de aşezarea băştinaşilor, dar în vale, la şes, ca să poată fi terminat mai repede. Tot pe acest drum, de la Aizis la Tibiscum, trecuseră printr-un vechi castru roman, Caput Bubali, construit de Domitianus, dar părăsit în retragere. Şi la el lucrau de zor trupele auxiliare, reconstruindu-l. Caput Bubali era la vreo 3 000 de paşi de Aizis şi distanţa putea fi parcursă repede, pentru că drumul se desfăşura pe loc drept. După Caput Bubali începea urcuşul pe culmea Coslarus.

Locul pentru castrul de la Tibiscum fusese bine ales de Traian, chiar acolo unde se întâlneau drumurile venind din răsărit cu cele dinspre miază-zi şi apus.

Deşi grăbit, împăratul nu socotea că e timp pierdut cel petrecut cu înălţarea castrului. Cohortele făceau exerciţii militare, închipuiau viitoare lupte, pentru că Traian nu se îndoia că tot la Tapae va avea loc încleştarea cea mare. Se sfătuia mereu cu Laberius Maximus şi Longinus, comandantul legiunii a V-a Macedonica, pe care îl preţuia mult şi care cunoştea bine locurile.

Până acum, deşi el încercase de câteva ori să-i prindă pe daci într-o luptă mai mare, nu reuşise. După ce atacau cu arcaşii şi prăştiaşii, se ascundeau în pădurea deasă astfel că greu te mai puteai strecura după ei. De câteva ori le luase urma, dar pierderile pe care le avusese îi dăduseră de gândit. Cum să prinzi un duşman care stă ascuns după fiecare tufă de ferigă, după fiecare trunchi de copac şi adesea chiar sus, printre crengi, şi te săgetează? Mulţi soldaţi din legiuni căzuseră în şanţuri astupate cu frunze şi fuseseră măcelăriţi, după ce li se aruncaseră pietroaie în cap.

În acelaşi timp, împăratul nu se îndoia că dacii se pregătesc, totuşi, de luptă. Se apropiase prea mult de Sarmizegetusa, ca să-l mai lase să înainteze fără să i se împotrivească. Mai ales că, de acum încolo, natura şi toate acele puncte întărite, pe care le ştia, pentru că multe fuseseră ridicate de inginerii romani, îi ajutau. Iscoadele îi însemnaseră pe *Tabela Peutingeriană* toate cetăţile şi turnurile de apărare dace.

Domitianus înălţase în locul numit Tapae un castru bun, care şi el rămăsese în părăsire, după retragere, dar pe care avea de gând să-l

reclădească. Ştia că e chiar pe malul râuleţului Bistras, care îşi vărsa apa în Tibiscus. Aici, în jurul acestui castru, se dăduse marea bătălie, în urmă cu douăsprezece veri. Şi acum, împăratul era sigur că tot aici se va înfrunta cu dacii.

După terminarea castrului de la Tibiscum, pornise spre Tapae şi, deşi grosul armatei se urnea greu, ajunseră în aceeaşi zi. Nu erau mai mult de 13 mile.

Se părea că trec prin locuri pustii, nici urmă de dac nu văzu în tot drumul. Era o zi frumoasă de toamnă timpurie, cu un soare blând care parcă te dezmierda.

Castrul de la Tapae era aproape un pătrat cu latura de o sută şi ceva de paşi. Locul era închis de un val de pământ înalt de trei paşi, fiind înconjurat şi de un şanţ destul de lat şi atât de adânc cât ieşise prin scoaterea pământului pentru înălţarea valului. Castrul îi aştepta părăsit. În faţa lui, spre sud, se întindea o câmpie dreaptă ca-n palmă, care se îngusta din ce în ce, până o închideau cele două şiruri de dealuri din dreapta şi din stânga castrului. Din calea principală care se desfăşura de-a lungul râului Bistras, se desprindea un drum bine întreţinut care tăia câmpul în două şi se ducea chiar spre dealurile din faţă unde împăratul îi bănuia ascunşi pe daci. Ca să fie sigur, trimise iscoade. Locul era atât de propice dacilor, încât nu-şi închipuia că iscusitul Decebal l-ar fi pierdut fără luptă.

Triunghiul câmpiei se termina în două masivuri înalte şi împădurite, între ele fiind o vale foarte strâmtă prin care se furişa un mic râuşor ce-şi vărsa apele în Bistras, foarte aproape de castru. Dacă porneai spre sud, trebuia, să treci prin acea vale îngustă dintre dealuri. Dacă porneai spre răsărit, de asemenea dealurile se apropiau până la malul râului Bistras. Da, aici trebuie să fie Decebal!

Şi nu se înşela. Regele îi urmărise fiecare mişcare, pas cu pas. Toate dealurile care înconjurau câmpia mişunau de oaste dacă. La trecători erau aşezate aruncătorile de pietre, iar la poale luptătorii cu sica. În primele rânduri era oastea organizată, cu scuturi şi săbii, apoi prăştiaşii şi arcaşii, iar în spatele lor gloata înarmată cu unelte de câmp: coase, furci, securi cu mânerul lung, o armă de temut. Erau unii şi cu pari groşi ca pe mână, care nu voiau să renunţe la această armă pentru nici o alta. Mai toţi erau bărbaţi solizi, care învârteau părul pe deasupra capului şi nimic nu le stătea în cale.

Din gură în gură se dusese vestea ca nimeni să nu mişte precum copacul lângă care pândea. Duşmanul trebuia să se creadă de capul lui.

Decebal era pe culmea dealului din faţa castrului; între el şi romani se desfăşura câmpia netedă. Crengile fuseseră retezate şi regele privea drept la duşman. În stânga lui erau cei doi tineri, iar în dreapta căpeteniile armatei.

Tatăl lui Dates, asprul Duras, se afla în fruntea oastei de pe dealurile din soare răsare, iar pe dealurile dinspre soare apune era oastea comandată de Vezina. Decebal îşi aminti că, în lupta trecută, oastea de pe dealurile dinspre soare răsare fusese sub comanda lui Diegis, fratele său, care se urcase la Zamolxis cu patru primăveri în urmă. În spatele lui Decebal mai era acum şi Sialtes, venit cu oastea tribului Apulitor, bine înarmaţi cu scuturi şi săbii.

Ochii regelui scânteiau privind spre castru. Numai cu puţin înainte de sosirea romanilor, pe drumul dinspre Tibiscus trecuse şir nesfârşit de căruţe încărcate cu copii şi femei fugiţi din faţa primejdiei. Bătrânii şi copiii în căruţe, bărbaţii şi femeile pe jos, îndemnând caii sau boii să meargă mai repede. Stăruia încă în mintea regelui jalea din ochii lor, iar acum îi ştia aproape, pe văi, adăpostiţi în bordeie, aşteptând ca duşmanul să fie alungat şi să se înapoieze acasă. Se aciuaseră pe malul pârâiaşului, într-un loc unde să-şi poată fierbe ciorba sau laptele. Două zile se scurseseră de când dacii îşi mânaseră vitele din spate, să le ferească de foamea duşmanului.

Din castru se iviră cinci călăreţi şi apucară pe drumul care ducea chiar spre locul unde era Decebal. Se apropiau la pas, cu caii bine ţinuţi în pinteni şi cu frâiele întinse. Cinci călăreţi cu scuturile ovale în afară, ca o jumătate de scoarţă de copac, retezate drept în partea de sus şi de jos.

Era spre prânz şi totul părea copleşit de căldură. În vale nu sufla o vietate, nu se mişca o frunză. Nu se auzea decât pasul cailor pe drumul de piatră.

Trop, trop – trop, trop – trop, trop!

Mii de ochi îi urmăreau în această linişte desăvârşită. Pumnii se strânseseră pe mânerele săbiilor, pe cozile furcilor, pe parii afumaţi.

Trop, trop – trop, trop – trop, trop!

Oare nu era nimeni? Traian privea din vârful valului de pământ. Decebal de pe coasta dealului din faţă. În încordarea aceea oricare oştean ar fi fost gata să scoată un urlet şi să sară la vale, dar porunca era dată: să stea fiecare la locul lui, nemişcat.

Trop, trop – trop, trop – trop, trop!

Călăreţii ajunseseră aproape de poalele dealului. Ţineau scuturile unul lângă altul, formând un adevărat zid. Coifurile erau îndesate pe frunte, zalele porneau de la gât până aproape de genunchi.

Decebal îi făcu un semn lui Ziper, şi tânărul îl înţelese. Îşi trase arcul de la piept şi, pe o cărare bine bătătorită, coborî. Se opri în dreptul unui stejar bătrân şi îşi puse săgeata în coardă. Romanii erau la vreo cincizeci de paşi şi veneau şi mai încet; caii parcă băteau pasul pe loc.

Trop, trop – trop, trop – trop, trop!

Tânărul întinse arcul şi inima i se opri. Nu avea voie să dea greş,

pentru că nu întâmplător îl trimisese pe el Decebal să facă ceea ce avea de făcut. Mâna îi tremură uşor, ochiul i se îngustă, apoi coarda zbârnâi scurt. Săgeata plecă cu atâta putere, încât nici el n-o mai putu urmări. O văzu înfiptă în gâtul romanului care se agăţase cu amândouă mâinile de ea, scăpând scutul. Se zbătu o dată, ca un pui, apoi se prăvăli la pământ, lăsând calul speriat. Ceilalţi patru se strânseră unul în altul, oprindu-se. Caii, presimţind primejdia, sau simţind încordarea mâinilor care strângeau frâiele, începură să joace în loc. Romanii ţineau scuturile în dreptul piepturilor şi numai ochii li se vedeau din spatele lor. Li se poruncise să treacă prin strâmtoare, dar îşi dădeau seama că asta ar fi însemnat moartea lor. Traian voia să ştie câtă oaste au dacii aici, şi ar fi aflat numai dacă ei ar mai fi înaintat. O săgeată putea fi trimisă de un soldat rătăcit. Ei voiau să ştie dacă acolo era o armată. Îi înspăimântase precizia cu care fusese trimisă săgeata, de la o depărtare atât de mare.

După câteva clipe de ezitare, caii porniră mai departe. Cu toată primejdia, romanii nu voiau să trăiască ruşinea de a li se spune că au tremurat de frică. Traian îi trimisese în această misiune, socotindu-i dintre cei mai viteji.

Trop... trop... trop... trop!

Ziper privi spre Decebal şi primi încuviinţarea de a slobozi o nouă săgeată. Între cască şi scut nu erau mai mult de două degete, şi acolo trebuia să nimerească. Romanii ajunseseră acum la patruzeci de paşi. Ca să fie mai sigur, se lăsă în genunchi, îşi rezemă cotul stâng de scoarţa copacului şi întinse coarda. Dintre frunzele ferigilor ţâşni a doua săgeată şi cei care priveau văzură un alt roman sărind de pe cal. Primul murise fără să scoată cel mai mic sunet, al doilea scăpă un ţipăt de durere înainte de a se prăbuşi. Săgeata îi străpunsese ochiul şi venise cu atâta putere încât îi ieşise prin cealaltă parte.

Mândria romanilor era însă prea mare, aşa că nu se opriră. Ştiau că merg la moarte sigură, dar trebuia să-i înspăimânte pe daci prin nepăsarea lor. Şi romanii ştiau, ca şi dacii, să nu se teamă de moarte.

Odată frica înfrântă, dădură toţi trei pinteni cailor şi porniră în galop spre trecătoare. Ziper nu mai avu vreme să-şi pună o nouă săgeată în arc. Romanii trecură prin apropierea lui, pierzându-se pe drumul care şerpuia chiar pe la poalele dealurilor.

– Să nu se-ntoarcă nici unul! porunci Decebal. Traian vrea să ştie câţi suntem, dar n-o să aibă cine să-i mai spună!

Decebal îi vorbise lui Dates, iar tânărul făcu la rândul lui semn altor trei oşteni, plecând de lângă rege. N-au putut să-i ia prizonieri, pentru că ultimul roman, când s-a văzut încolţit, şi-a tăiat singur gâtul.

Traian hotărî atacul. Din înălţimea castrului domina toata valea. Era sigur că nu va mai câştiga o palmă de pământ fără luptă. Dacii trebuiau

impresionaţi prin ordine, atacul avea să înceapă după regulile cunoscute.

Cornicines şi *tubicines* sunară din goarne şi din trâmbiţe! Vestea atacului ajunse astfel până în tabăra dacilor, care ridicară deasupra capetelor temutul *draco,* drapelul lor. În sunetele de luptă din spatele valului de pământ, apărură doi vexilari, arătând numărul legiunilor care îşi trimiseseră cohortele la atac. Ei ţineau deasupra capetelor *vexilium*-urile, steagurile legiunilor – fiecare făcut dintr-o bucată de pânză pătrată, una albastră, cealaltă galbenă, având ciucuri pe marginile laterale. Pe pânză erau cusute fâşii de altă culoare care arătau numărul legiunii. Pe speteaza de sus, de care era prinsă pânza, stăteau câte o acvilă: una cu aripile întinse şi cu fulgere în ghiare, alta cu aripile lipite în sus şi cu o coroană în jurul lor.

În spatele vexilarilor apărură câteva şiruri de *antesignani,* cu căştile prelungite mult pe ceafă şi cu zalele până aproape de genunchi. Ei aveau scuturile ovale şi din mijlocul mai bombat, numit umbo, porneau spre margini fulgere ca nişte săgeţi frânte de trei ori. Veneau cu săbiile în mâini, gata de luptă.

Între ei şi *signiferi,* soldaţii care purtau *signele* cohortelor, nu erau mai mult de cinci paşi. Fiecare signifer avea o altfel de signă, indicând numărul cohortei din legiunea respectivă. Signa era drapelul cohortei şi nimic mai rău nu li se putea întâmpla celor care luptau sub semnul ei, decât s-o piardă în mâinile duşmanului. Pe un piedestal de lemn, lung de două picioare, erau înşirate de sus în jos: o cunună de lauri, o lună în pătrar, ca un corn, apoi două, trei, patru sau mai multe talere, care arătau numărul cohortei. În sfârşit urma o mică stinghie pusă de-a curmezişul, în capetele căreia fluturau eşarfe albastre sau galbene. În vârf, toate piedestalele aveau câte un vultur cu aripile desfăcute sau strânse într-o coroană.

Din cealaltă parte a castrului apărură comandanţii legiunilor, călări pe cai murgi. Ei se aşezară în fruntea *antesignanilor.*

Cavaleria, cu tropotul de copite, acoperi sunetele trâmbiţelor. Ea se desfăşură în linie, atât cât îi permitea locul îngust. Fiecare cavalerist avea în mână o suliţă lungă, iar la şold sabia cu lamă dreaptă. Cunoscând semnalul trâmbiţelor, caii jucau nervos, gata, gata să se avânte.

În spatele cavaleriei se înşirară cohortele de pedestraşi, stând unul lângă altul şi făcând din scuturi un zid fără întrerupere. Zalele lor aveau mânecile scurte, ca să se poată folosi nestingheriţi de braţe, numai la mâna dreaptă, mai jos de cot, purtau câte o brăţară de zale, lată de două palme, care îi apăra de tăişul săbiei duşmanului. În mâini ţineau câte un *pilum,* suliţă grea şi scurtă, pe care n-o puteau arunca decât de la cel mult zece, cincisprezece paşi, apoi trăgeau de la şold săbiile cu lama dreaptă. De la mijloc până la genunchi aveau fâşii de piele pe care erau bătute plăci de metal.

Rândurile fură încheiate de arcaşi şi prăştiaşi, care atacau de la o distanţă mare. Prăştiaşii aruncau piatra de la două sute de paşi, iar arcaşii săgeţile de la mai bine de şaptezeci de paşi.

Traian hotărâse ca trupele auxiliare să iasă din castru şi să se înşire spre dealurile dinspre răsăritul câmpiei. Spre dealurile dinspre apusul câmpiei fu rânduită cavaleria şi celelalte trupe. Mergând pe sub coastele dealurilor, ele aveau să se întâlnească acolo unde triunghiul se îngusta, fiind închis de dealurile din faţă. Acolo bănuia împăratul că trebuie să fie grosul armatei dace. Pe drumul din mijlocul câmpiei triunghiulare, se înşirară trupele de soldaţi din legiuni, care aveau să atace mai la urmă. După ce cavaleria şi auxiliarii vor produce învălmăşeală în rândul duşmanilor, atacau temuţii pedestraşi. În ei îşi punea Traian toată nădejdea, deoarece locul îngust nu dădea voie cavaleriei să se desfăşoare.

Deodată trâmbiţele tăcură şi totul rămase într-o nemişcare de tablou. Nemişcaţi stătură caii cavaleriştilor, când nu mai auziră trompetele, nemişcaţi soldaţii lipiţi cot lângă cot, nemişcaţi auxiliarii, cu mâinile pe mânerele săbiilor. Din această nemişcare avea să se işte în clipa următoare cea mai cumplită învălmăşeală, pentru că la un semn al împăratului goarnele şi trâmbiţele începură să se audă iar, dar într-un ritm viu şi în sunete ascuţite. Orice soldat cunoştea acest semnal: Atacul!

Primele rânduri ale cavaleriei se avântară într-un galop mărunt care cutremură pământul.

Auxiliarii se puseră şi ei în mişcare, strigând din toată inima îndemnuri de atac. Tropotul cailor şi strigătele lor umplură câmpia de un haos care furnică pielea pedestraşilor din mijloc, insuflându-le dorinţa de a porni şi ei la luptă. Comandanţii aşteptau ordinul împăratului.

Când cavaleria fu destul de aproape de dealul din faţă, de undeva, din mijlocul pădurii, veni un urlet care nu părea să iasă din gâtlejul unui om, un urlet care umplu câmpia, şi pădurile, şi văzduhul tot, acoperind tropotul cailor, şi îndemnurile auxiliarilor, şi pierzându-se prin văi până la capătul pământului:

– Pă eeeiii!

Ochii regelui erau roşii, vinele gâtului i se umflaseră sub pielea boţită de vârstă şi arsă de soare, nările lui mari, bărbăteşti, fremătau, iar pumnii se încleştaseră atât de tare pe mânerul şi teaca săbiei pe care o ţinea deasupra capului, încât se părea, că o va frânge-n două.

– Pă eeei! Pă eeei! se auziră deodată mii de glasuri, înmănunchindu-se într-un vaiet de furtună.

Din spatele fiecărui stejar, fiecărui fag, fiecărui frasin, fiecărui corn, fiecărui alun, din spatele fiecărui tufiş, fiecărei ferigi, fiecărui soc apăru

câte un dac cu cămaşa desfăcută la gât şi legată la brâu cu o curea sau cu o sfoară, care se repezi la vale ţipând din tot sufletul: Pă eeei!

Primii apărură purtătorii de *draco,* drapelul pe care toţi îl urmau fără frică de moarte, pentru că toţi credeau că nici o fericire nu putea fi mai mare pentru un bărbat, decât să piară vitejeşte. Cei care alergau cu *draco,* îl învârteau pe deasupra capului, pentru ca aerul să pătrundă prin gura lupului şi să scoată sunetul cunoscut ce îndemna la luptă.

Cavaleria fu atacată din coastă de către oastea care cobora de pe culmile lungi care începeau aproape de apa lui Bistras şi se întindeau ca un zid până în dreptul dealului lui Decebal. Chiar pe la poalele lor curgea râuleţul care se vărsa în Bistras. Din cauza lui cavaleria nu putea ataca spre dreapta, ci numai în faţă.

Vezina îşi pornise oastea repezindu-se chiar el în luptă, deşi la vârsta lui ar fi putut rămâne pe culme.

Cavaleria îşi aruncă suliţele grele. Venind din goana calului, străpunseră multe scuturi de lemn şi de piele, şi chiar pe cele de metal. Fu însă surprinsă de oştenii care treceau acum apa râuleţului şi se repezeau cu coasele şi săbiile la picioarele cailor. De pe deal porniră roi săgeţile arcaşilor, care tot în cai se opriră. Un cal care cădea împiedica alţi doi care se rostogoleau odată cu călăreţii. Dacii se piteau sub scuturi, ca să se ferească de sabia cavaleristului, şi când calul trecea prin dreptul lui, cu o lovitură scurtă de secure îi despica burta, sau îi tăiau chişiţele, făcându-l să se împleticească şi să cadă.

Prima şarjă trecu, veni a doua, apoi a treia, pentru că trei rânduri de călăreţi aşteptau gata de atac. De pe malurile din faţă coborî oastea cea mai bine echipată cu scuturi şi săbii sica. În locul îngust se născu o învălmăşeală în care nu se putea şti cine este mai tare. Cavalerişţii, de la înălţimea cailor, tăiau în stânga şi-n dreapta, înroşind cămăşile albe de cânepă. Strigătele răniţilor începură să se audă din toate părţile. Caii sfârtecaţi scoteau cumplite gemete de durere şi spaimă.

În toată această învălmăşeală, se auzea strigătul de încurajare al celor care veneau la luptă: „Pă eeei!“

Cei mai de temut erau luptătorii cu furca. Ei propteau coarnele furcii în burta călăreţului şi, gemând scurt, îl smulgeau din şa, ridicându-l deasupra capului, ca să-l trântească apoi la pământ. Rar scăpa câte unul nestrăpuns. Loveau năprasnic şi cei cu parii lungi, mai lungi decât sabia, pe care îi învârteau pe deasupra capetelor, lăsând gol în juru-le.

Romanii cărora le cădeau caii luptau ca adevăraţi pedestraşi; ştiau lovi, ştiau să se apere. Capetele cădeau dintr-o singură lovitură. Braţele care ridicau parul erau tăiate şi mâna cădea odată cu arma, rămânând în sus numai

ciotul din care ţâşnea sânge cald. Arcaşii nu mai aruncau săgeţi, pentru că prea greu era să loveşti numai în duşman în acest clocot fără de sfârşit.

Auxiliarii primiră şi ei lupta din faţă şi din coastă, şi nu era deloc lesne să treci de aceşti încercaţi luptători, care mai toţi ridicaseră săbiile şi-n alte războaie. Ei înaintau pas cu pas, scut lângă scut, umăr lângă umăr, încât primul roi de săgeţi se lovi de acest zid de fier, rar întâmplându-se să rămână un rănit în loc, şi atunci altul apărea şi-şi punea scutul lângă celelalte. Înaintarea lor măsurată înspăimântă mai mult decât galopul cavaleriei. Se părea că nimic nu va putea opri acest zid viu, de fier. Pietrele prăştiaşilor loveau ca o grindină în el şi cădeau la picioarele încercaţilor luptători.

Atunci Dudas îşi aminti că romanii îi învăţaseră pe daci să folosească aruncătoarele de pietre. Numai cu ele puteau sparge zidul prin care să se strecoare apoi luptătorii cu sica. Pietroaie cât capul unui om porniră din baliste şi izbiră scuturile. Mâinile care le ţineau se rupseră de puterea izbiturii, iar auxiliarii rămaseră în loc gemând. Ploaie de bolovani se abătu asupra zidului, sfărâmându-l în cele din urmă, apoi izbucni din nou îndemnul la luptă şi duşmanii se treziră faţă în faţă.

De pe deal, Decebal arunca priviri fioroase în toate părţile. Lângă el, cei doi tineri, pe care abia îi mai ţinea.

– Lasă-ne, Decebal! se tânguia Ziper.

– Lasă-ne, unchiule! cerea şi Dates.

– Lupta abia a început, feciorii mei. Mai e timp pentru vitejie! Vedeţi cum îşi ţine Traian pedestraşii? În mijlocul câmpului! Cu ei o să vă măsuraţi voi.

Traian, văzând că lupta se dă în acelaşi loc, că auxiliarii nu pot înainta spre culmile din faţă, primind atacul din coastă, dădu porunca să fie cucerite mai întâi coastele dinspre răsărit, pentru a captura balistele. Numărul mare de aruncătoare de pietre fusese o surpriză pentru el. Se întoarse spre Maximus Loberius, spunându-i:

– Balistele cu care ne împroaşcă sunt făcute de inginerii noştri, Loberius. Acum trebuie să le luăm prin sabie.

Porni o altă cohortă de auxiliari, care se repezi în pas alergător pe coastele dealurilor dinspre răsărit. Se grupară şi făcură zid de scuturi, să-i ferească de săgeţi. Înaintau plecaţi de mijloc, furişându-se pe după fiecare cută de pământ, pe după trunchiuri de copac, pe după tufe de soc. Urcau în grupuri de câte doi, trei, unul în spatele altuia, ca să se înfigă în rândurile dacilor, să ajungă pe culme, şi de acolo să le cadă în spate.

Încercatul Dudas pricepu ce voiau şi trimise două pâlcuri să-i oprească. Dacii se căţărară în stejari bătrâni şi rămaseră nemişcaţi, aşteptându-i. Cei care îi înfruntau pe romani începură să se retragă, până îi aduseră sub

copacii plini de luptători. Atunci izbucni iar îndemnul la luptă şi toţi îşi dădură drumul în spatele lor, zăpăcindu-i într-atâta încât nu mai ştiau în ce parte să lupte. Dacii îşi dădeau drumul în capul romanilor şi, după ce-i lungeau la pământ, le înfigeau în gât, sau în burtă, locurile fără zale, cuţitele scoase de la cingătoare. Alţii, în cădere, îşi scăpau armele şi se îmbrăţişau cu duşmanul, muşcându-l de beregată, dacă nu putea să-şi înfigă mâna. Se repeziră iar în atac şi cei din faţă, care până atunci se retrăseseră, şi o grindină de pietre căzu în capul romanilor. Puţini dintre ei fură cei care, văzând că nu mai e nici o altă scăpare, decât fuga, îşi dădură drumul la vale, părăsind lupta. Un strigăt de bucurie izbucni din piepturile dacilor şi se avântară pe urmele lor, înfigându-le în spate săbiile.

În tot acest timp, trâmbiţele şi goarnele sunau încurajator, insuflând noi forţe auxiliarilor şi cavaleriştilor.

Bătălia ţinea de mai bine de două ceasuri, când Traian porunci intrarea în luptă a pedestraşilor din mijlocul câmpiei. Strigătele lor de luptă se adăugară celor de mai înainte. Primul rând alergă spre locul bătăliei, în timp ce prăştiaşii trimiseră pietrele pe deasupra capetelor lor. Loveau în plin, pentru că dacii nu aveau coifuri şi nici zale. Numai şefii pâlcurilor purtau vestă de piele, dar şi ea uşor de străpuns cu sabia. Luptau cu capetele descoperite, doar nobilii purtau o căciuliţă nu prea mare, de lână albă, ca semn al rangului lor. Ca să nu-i mai încurce nădragii largi, mulţi dintre ei aveau legate, sub genunchi, câte o cureluşă. De cea din dreapta era prinsă o teacă de cuţit cu lama scurtă. Mulţi dintre ei luau duşmanul în braţe şi îl împungeau cu cuţitul în spate.

Decebal văzu pedestraşii urnindu-se şi se întoarse spre Dates:

– A sosit şi rândul vostru!

Amândoi tinerii aveau în urma lor câte şase pâlcuri de oşteni, tot unul şi unul, înarmaţi cu scuturi şi săbii. Chiar în spatele lui Dates era pâlcul lui Durdan uriaşul, care tot timpul luptei mestecase o crenguţă amăruie de stejar.

Pâlcurile lui Ziper erau în dreapta lui Decebal, ale lui Dates în stânga, şi porniră pe două căi, ca să-i prindă la mijloc pe pedestraşi. Romanii auziră şi ei noile strigăte, care veneau dinspre pădure, şi avură o clipă de ezitare când îi văzură apărând. Ziper şi Dates erau în frunte. Scuturile se izbiră şi săbiile fluturară pe deasupra capetelor. Vânjoşii daci împinseră înapoi primul rând de romani, pas cu pas, opintindu-se în opinci. Dates se trezi faţă în faţă cu un centurion şi se năpusti spre el. Primi lovitura romanului în scut, apoi se răsuci şi împunse drept în faţă. Dar centurionul era iute şi sări în lături. Ajunseră scut în scut, obraz lângă obraz. Dates rămase o clipă cu privirea pe faţa înnegrită, tăiată sub ochi, a romanului. Nu-l putea împinge, şi atunci făcu

o nouă mişcare: sări în lături lăsându-l să treacă pe lângă el, gata gata să cadă în nas. Atunci îl lovi şi-l doborî. Privea încă la el, când fu smuls din gânduri de un urlet fără asemănare. Durdan răcnea învârtind deasupra capului un par pe măsura lui. Un roman încercă să-i pună scutul în faţă, dar îi zbură cu braţ cu tot. Un altul, care tocmai voia să se retragă, fu lovit în coif şi dărâmat drept în cap, de parcă cineva l-ar fi ridicat cu picioarele în sus. Văzând prăpădul pe care îl face uriaşul, romanii se strânseră în jurul lui, să-i vină de hac. Un soldat se trânti la pământ şi, cu scutul târâş, se furişă de-a buşilea, să ajungă la el.

– Durdane! strigă Dates, văzându-l pe roman şi nemaiavând timp să-i sară în ajutor.

Uriaşul îl căuta din ochi, crezându-l în primejdie, dar Dates îi arătă jos. Se dumeri despre ce este vorba şi se aruncă cu toată puterea pe spatele romanului simţindu-i coastele plesnind sub talpa opincii.

Văzându-l încolţit, Dates strigă celorlalţi:

– La Durdan, băieţi!

Îl despresurară cu greu, pentru că uriaşul, în loc să se ferească şi să încerce să scape din mijlocul lor, mai rău se arunca spre ei, învârtind parul.

Sabia lui Ziper era roşie până la mâner. O înfipsese cu atâta sete încât străbătuse zalele unui pedestraş, ieşindu-i prin spate. A trebuit să-i proptească zdravăn piciorul în piept şi să-l împingă, ca să şi-o poată scoate. Mânerul se udase şi el de sânge şi îl şterse cu poala cămăşii. Urla, şi izbea, şi împungea, şi para o lovitură, învârtindu-se în jurul lui, să nu fie atacat prin spate. Se izbi scut în scut cu un roman vânjos. Era prima data când Ziper simţea că nu poate arunca pe spate un adversar. S-au privit crunt, de la numai un lat de palmă. Îşi simţeau răsuflarea iute, gâfâită. Ţineau armele deasupra capului şi împingeau. Romanul rânji rău şi îşi lăsă deodată fruntea, lovindu-l cu vârful coifului în faţă. Ziper simţi sângele cald alunecându-i pe obraz, dar nu-l durea lovitura. Romanul încercă să-l izbească iar; dacul îşi trase însă capul într-o parte şi coiful îi trecu pe la ureche. Se trezi cu gâtul romanului în apropierea gurii şi îşi înfipse dinţii în el cu atâta sete, încât simţi cum se rupe carnea. Romanul zvâcni înapoi şi-şi lăsă capul în partea cu durere, dezvelindu-şi fără voie cealaltă parte. Dintr-o singură lovitură Ziper îi reteză capul.

Prin apa râuleţului care curgea de-a lungul câmpiei începură să se strecoare, într-o parte şi în alta, răniţii. Apa era o potecă mai liniştită prin care-şi puteau târî picioarele rupte în căderea calului, sau braţele tăiate de sabie. Dar şi aici, în albia râului, când se întâlneau faţă în faţă cei care se retrăgeau spre castru, cu cei care se furişau spre pădure, se pornea o ultimă luptă, disperată, până când unul dintre ei era vârât cu capul în apă. Chiar cu o singură mână, sau târându-şi un picior, se băteau până în ultima clipă.

Către ceasul al doisprezecelea din zi, când soarele mai era ridicat numai cu două suliţi deasupra dealurilor, lupta se dădea în acelaşi loc. Nici unii, nici ceilalţi nu reuşiseră să dobândească o victorie.

Traian trecea prin castru, printre sutele de răniţi care veniseră sau fuseseră aduşi de cei care aveau această datorie, căutând un centurion pe care îl preţuia foarte mult, dar care nu se mai înapoiase din luptă. Îl trimisese împreună cu câţiva pedestraşi încercaţi să prindă un dac sau doi, pe care să-i facă să vorbească. Niciodată nu mai văzuse atâţia răniţi într-o singură luptă. Se hotărî să arunce şi ultima rezervă, o cohortă de cavalerie ce aştepta în spatele valului de pământ, ca să nu fie văzută de daci. Îi ceru lui Laberius Maximus, care îl urma ca o umbră, să poruncească retragerea primei serii de cavalerie şi aruncarea în luptă a cohortei odihnite.

Trâmbiţele şi goarnele tăcură o clipă, apoi sunară într-un anume fel, vestind porunca împăratului. Cavaleria care luptase până atunci se retrase. Dar fiecare călăreţ încercă să reteze un cap de dac, înainte de a părăsi lupta.

Cohorta care abia acum intra în vârtej avea porunca să se înfigă în rândurile dacilor, să-şi facă loc pe malul râuleţului şi să scape în spatele dealului pe care era Decebal, pentru a ataca apoi din spate. De aceea nu se angajară în bătălia propriu-zisă ci, în frunte cu *praefectus cohortis*, galopară drept spre îngusta trecătoare. Dacii erau cu toţii prinşi în luptă, nu mai puteau opune rezistenţă acestei armate odihnite care venea într-o goană nebună.

Decebal pricepu intenţia lor, dar nu avu pe cine să trimită în întâmpinare. Chemă în grabă câteva pâlcuri care luptau pe aripa auxiliarilor, dar nu ajunseră la timp. Caii cavaleriei striveau sub copite totul, şi nimic nu i-ar mai fi putut opri. Când ajunseră în strâmtoare, o parte dintre ei urcară coastele şi începură lupta cu cei care o păzeau, iar alta se strecură înainte, galopând. Scăpaseră în spatele dealurilor fiind acum o mare ameninţare pentru Decebal. Regele se putea trezi înconjurat de romani.

Abia când văzu că i-a reuşit acest atac, Traian fu sigur că sorţii izbânzii înclină de partea lui. Bucuria şi-o manifestă prin felul cum îi primi pe cavalerişti întorşi din luptă. Ei trecură prin faţa împăratului, aproape toţi având în mână câte un cap de dac, pe care îl arătau ţinându-l de chică. Traian îi salută ridicând mâna dreaptă spre ei, şi toţi strigară: „Ave Caesar!“

Simţind primejdia mare în care se afla, Decebal chema din luptă pâlcurile lui Dates şi le trimise în spate.

– Romanii nu trebuie să urce dealul! îi spuse nepotului, privindu-l cu dragostea de altă dată, pentru că-l vedea cu umărul sângerând şi vesta de piele sfârtecată în câteva locuri, dovadă a vitejiei.

– Nu vor urca, unchiule!

Coborâră în cealaltă parte a dealului, furişându-se printr-o pădure

deasă şi sălbatică prin care nu mai trecuse niciodată picior de om. Dintr-un luminiş văzură cavaleria romană dezlănţuită spre căruţele celor care fugiseră din Tibiscum, pline de femei şi bătrâni. Romanii îi ajungeau din urmă şi cu o lovitură de sabie le retezau capetele. Nu erau cruţate nici femeile, nici copiii, peste care treceau cu caii în goană. Toată valea era un urlet de jale ce-ţi ridica părul în cap.

Decebal venise chiar el să vadă ce se petrece acolo, fiind urmat de garda personală – cinci pâlcuri de luptători unul şi unul. Aici era primejdia cea mare.

Ajunse lângă nepot şi privi şi el măcelul din vale. O femeie fugea spre ei, iar un roman înfigea pintenii în burta calului, s-o ajungă. În cele din urmă, o prinse de păr şi-i reteză capul.

– Să-i încolţim, copii! strigă regele. În spatele căruţelor!

Alergară cu scuturile în faţă, ca să-şi facă loc prin tufişurile dese şi prin lăstăriş, iar când ieşiră la lumină, arcaşii zvârliră primele săgeţi, îngenunchind caii din faţă. Văzându-se atacaţi, romanii lăsară căruţele în pace şi se îndreptară spre deal, izbind pieptiş. Mulţi cai fură săgetaţi şi călăreţii, aruncându-se de pe ei, primiră lupta de jos. Decebal îşi croi drumul cu sabia spre căruţe şi se feri, cu un pâlc de oşteni, în spatele lor. Nici că se putea o poziţie mai bună. Cavaleriştii nu izbuteau să treacă de căruţele lipite una de alta. Aruncau cel mult suliţele, dar nu puteau tăia cu sabia. În schimb arcaşii le împuţinaseră bine caii, aşa că lupta se porni de la pedestraş la pedestraş.

Fiind şi regele în mijlocul lor, oştenii se aruncau cu şi mai mare curaj asupra duşmanului. Decebal însuşi, cu scutul lui greu, era un exemplu, arătându-le cum trebuie să se apere şi să atace. Simţind că el e căpetenia, romanii se repeziră să-i vină de hac. Un călăreţ îşi făcu vânt şi sări peste oiştea căruţei, intrând în ţarc. Când trecu pe lângă Decebal, să-l taie, regele se lăsă în genunchi şi scutul îi veni deasupra capului, primind lovitura. Sabia lui reteză picioarele dinapoi ale calului şi romanul sări jos. Se năpusti iar, dar Decebal îşi ridicase sabia deasupra capului, aşteptându-l. Armele se izbiră scoţând scântei. Romanul se aşteptase la o încleştare piept la piept, dar bătrânul luptător avea loviturile lui. Îi izbi sabia de jos în sus, şi romanul se trezi fără armă în mână. Vru să-l ia în braţe, dar se izbi de scut. Cu o întoarcere scurtă, de luptător tânăr, Decebal îi reteză capul.

Dates urmărise lupta cu sufletul la gură. Când văzu romanul la pământ răsuflă uşurat.

Dându-şi seama că dacii sunt bine aşezaţi în spatele căruţelor, cavaleriştii se îndepărtară, regrupându-se la vreo sută de paşi de locul încăierării. Pe deal nu mai puteau porni, întunericul începuse să se lase. De departe, se auzeau trompetele sunând încetarea luptei. Hotărâră să rămână

acolo până a doua zi.

Noaptea liniştеşte câmpul de luptă. Întunericul este des ca o pânză neagră şi nu ştii în cine loveşti.

În câmpia dintre dealuri romanii se retraseră spre castru, iar dacii urcară spre taberele lor. Mergeau unul lângă altul, flămânzi, însetaţi şi însângeraţi. Din când în când, auzeai:

– Tu eşti, Tiras?

– Eu

– Ai scăpat!

– Am scăpat.

– Tu eşti Brithus?

– Eu.

– Leagă-mi mâna asta.

Se auzea cum sfâşie poala cămăşii.

De pe crestele dealurilor chemară dulce tulnicele, ogoind sufletele cu unduirile lor blânde. Venea din toate părţile, din întuneric, acoperind valea, şi dealurile, şi mângâind rănile oamenilor, şi ale animalelor care încă se mai zbăteau, şi ale naturii trezite din nemişcare.

În vale se văitau răniţii, rămaşi pe locul luptei. Se târau cu ultimele puteri spre ai lor. Printre ei călcau cei trimişi să-i strângă şi să-i aducă în tabără. Se întâlneau dacii cu romanii, dar se făceau că nu se văd. Nu erau luptători, căutau răniţi.

Apoi veniră cei care târau morţii într-un loc anume. O regulă a luptei era să-ţi strângi morţii, să nu se răspândească molima. Unii îi târau de picioare spre rugurile înălţate în pripă, alţii îi aruncau sus, pe vreascuri.

În tabăra romană, Traian porunci şi el să se înalţe un altar şi să se jertfească un taur. Rugurile se aprinseră şi într-o parte şi în alta şi vâlvătăile lor se vedeau în cealaltă tabără. Fumul lor se ridica molcom şi se împreuna undeva deasupra capetelor celor care priveau cu ură dintr-o parte în alta.

Decebal porunci retragerea de pe dealurile din jurul văii. Poziţia lui slăbise. A doua zi cavaleria din spate avea să-i pricinuiască mari pierderi. Socoti mai înţelept să-şi întărească taberele pe alte dealuri dinainte pregătite. De acum încolo nu mai lăsa duşmanului nici o palmă de pământ fără lupta.

Retragerea se făcu în mare linişte, încât romanii nici nu prinseră de veste. Ca umbrele se strecurau pe potecile bine ştiute, trăgând după ei aruncătoarele de pietre.

La lumina vie a rugului, Traian porunci să i se înfăţişeze cei doi daci prinşi de centurionul trimis anume ca să aducă prizonieri. Unul era mai zdravăn, celălalt abia se ţinea pe picioare.

– Unde i-ai prins, Certius?

– Pe dealul dinspre soare răsare, împărate. Luptau cu auxiliarii.

Traian îi privi lung, gândindu-se că sunt atât de prăpădiţi, încât pot pieri în orice clipă.

– Puteai să-i prinzi altfel, Curtius. Ce să fac cu umbrele astea?

– Cinci pedestraşi am pierdut, Traiane, până am pus mâna pe ei. Se luptau ca doi disperaţi, că nu ne puteam apropia, în jurul lor toţi morţii noştri aveau gurile pline de pământ.

Ca un militar încercat, Traian aprecie cele spuse de centurion şi îi privi cu admiraţie.

– De ce aţi umplut gura morţilor noştri cu pământ, dacilor? întrebă împăratul.

– Au vrut pământul Daciei, Traiane, şi le-am dat pământ, răspunse cel mai tânăr şi mai în putere.

– Eşti curajos, dacule, dar am să-ţi înfrâng obrăznicia, se repezi Curtius spre el, ameninţând. Dacă ţi-e dragă lumina zilei, spune dacă Decebal este aici.

– Decebal e peste tot, romanule, acolo unde este un dac. În toţi munţii, şi în toate văile, şi în toate cetăţile noastre.

– Să-mi spui dacă este aici şi câţi soldaţi are în garda lui. Tânărul privi sfidător, cu ochii lui albaştri, şi nu-i dădu nici un răspuns. Romanul nu suportă privirea batjocoritoare şi se apropie hotărât să-i vină de hac.

– Răspunde-mi, dacule! ceru ameninţând cu vârful săbiei spre pieptul lui.

Când fu la un pas înaintea lui, dacul se aruncă pe neaşteptate înainte, străpungându-şi pieptul. Speriat, romanul îşi trase arma, dar era prea târziu... Dacul murea, zâmbindu-i batjocoritor.

– Eşti un prost, romanule... dacă tu crezi că poţi sperria un dac cu moartea...

– Luaţi-l de-aici! porunci împăratul. Şi pe ăsta!

Ştia că nu va afla nimic.

Cerul se hotărî să şteargă urmele luptei şi spre ziuă se porni o ploaie măruntă şi rece de toamnă. Romanii întinseră corturile şi ziua a doua trecu fără nici o întâmplare. Cinci zile plouă şi Traian devenea tot mai nerăbdător. Iarna bătea la uşă şi războiul abia începuse.

La acelaşi lucru se gândea şi Decebal. Pentru el ploaia era trimisă de Zamolxis. Privind ploaia răpăind pe frunze, îi spuse lui Vezina:

– A mai trecut o zi şi o să mai treacă una. Zamolxis îi ţine în loc. Ştii ce m-am gândit, Vezina?

– Bănuiesc, Decebal, dar spune-mi şi tu.

– Războiul nu se câştigă numai cu sabia. Trebuie să fii şiret, să-l momeşti pe duşman în locurile care îţi convin, să faci în aşa fel încât să piardă timp. Iarna e aproape, şi tare greu îi va fi romanului pe meleagurile noastre. Vor îngheţa în bordeie ascultând cum suflă Crivăţul. Văile vor fi troienite, drumurile ascunse... Iarna este duşmanul lui Traian.

– E toamnă, Decebal. Mâine poate ieşi iar soarele.

– Când va răsări... voi trimite soli de pace la Traian.

Vezina zâmbi subţire, în colţul gurii. Îi cunoştea şireteniile.

– Nu te-ai gândit rău, Decebal, dar să ştii că Traian nu este Domitianus.

Vezina ştia de câte ori îl oprise din atac pe Domitianus trimiţându-i soli de pace, sau chemând la el soli, cu care ocolea apoi să stea de vorbă, până când îşi strângea iar forţele acolo unde le voia el. Tot printr-o şiretenie înfrânsese oştile fostului împărat, înfuriindu-l şi făcându-l să pornească orbeşte la luptă. Traian e cumpătat la faptă şi ager la minte, greu poţi să-l prinzi în cursă. Dovada cea mai bună fusese că degeaba îi îmboldise Decebal pe buri şi pe cvazi şi pe celelalte triburi aliate să-i trimită soli, cerându-i să nu poarte război cu dacii, că împăratul pornise mai departe, aruncând cât colo ciuperca pe care erau scrise ameninţările lor.

În prima zi de timp senin, Decebal îl chemă la el pe Duras, şi pe Bicilis, şi pe Ziper, şi alţi trei nobili, toţi cu capetele acoperite cu căciuliță albă de lână. Regele era neliniştit şi bănuiau că i-a chemat la sfat de seamă, dar vorbele fură cu totul neaşteptate pentru cei mai mulţi.

– Tarabostes – le spuse el – voi sunteţi cei care veţi merge la Traian să vă supuneţi şi să cereţi pace...

Vorbele îi fură întrerupte de un „nu“ înăbuşit, scăpat printre dinţi de Ziper. Regele îl privi mustrător, iar tânărul se lăsă în genunchi şi se rugă:

– Nu, Decebal... nu mă trimite pe mine într-o solie ca asta. Trimite-mă la moarte şi plec bucuros. Iartă-mă, Decebal, că îndrăznesc să-ţi spun aceste vorbe!

– La vârsta ta, le-aş fi rostit şi eu, Ziper. Înţelepciunea vine mai târziu... Du-te, fiule, acolo unde îţi poruncesc. Înfăţişaţi-vă lui Traian şi cereţi-i pace şi priviţi în jurul vostru câte aruncătoare de pietre are şi câţi pedestraşi. Şi mai ales vedeţi dacă sunt semne că vrea să pornească repede spre noi. Întrebaţi-i în ce împrejurări ar primi pacea. Duceţi-vă smeriţi, încât să creadă că suntem gata să ne-nchinăm.

Solia porni a doua zi, când soarele abia se ivise deasupra pădurii. Erau şase nobili, fără scuturi, pentru ca gândurile lor paşnice să nu fie puse la îndoială.

Fură înfăţişaţi lui Traian şi cinci dintre ei îşi aruncară armele la

picioarele împăratului, în semn de supunere. Numai al şaselea rămăsese mai în urmă şi stătea cu capul plecat, sabia la şold şi ochii în lacrimi de ruşine.

– Decebal îţi cere pace, rosti unul dintre tarabostes, ridicându-se, şi ţi se supune, Traian! El este clientul supus al Romei şi nu înţelege de ce ţi-ai urnit legiunile spre Sarmizegetusa, că nu a călcat nici una din înţelegerile făcute cu Domitianus. Decebal e gata să încheie pace cu tine, numai să-ţi cunoască gândurile!

– Decebal nu e clientul Romei, ci duşmanul ei, răspunse Traian, făcând un pas spre cei cu capetele plecate. De ani de zile nu face altceva decât săbii ca să mă înfrunte.

– Niciodată n-ar fi pornit spre Roma. Iazigii ne ameninţă mereu hotarele, săbiile sunt pentru ei.

– Şi turnurile de apărare?

– Şi ele.

– Atunci de ce-mi momeşte inginerii şi centurionii chemându-i şi plătindu-i cu aur mult?

– Nu sunt mulţi cei care au venit la noi. Câţiva care şi-au luat neveste dintre femeile noastre. Şi îi vom trimite înapoi, dincolo de Donaris, dacă asta va fi voia ta. Spune ce răspuns să-i ducem lui Decebal?

– Pacea se va încheia numai atunci când veţi înapoia toate armele, toate maşinile de război şi pe toţi constructorii care le-au făurit. Să fie predaţi toţi dezertorii pe care i-aţi aciuat pe lângă voi şi pe care-i folosiţi acum ca luptători în cetele voastre. Să dărâmaţi toate întăriturile, pentru că toate sunt îndreptate spre Roma. Să vă retrageţi din locurile cucerite de romani, şi să nu atacaţi castrele şi întăriturile noastre. Să nu mai primiţi la voi fugari din imperiu şi nici să nu mai luaţi în slujbă soldaţi de-ai legiunilor. Să socotiţi duşmani pe duşmanii Romei şi prieteni pe prietenii ei. Astea sunt condiţiile păcii, dacilor!

Auzindu-le, Ziper simţea că se înăbuşe de furie. Traian cerea Daciei să nu mai existe. Să aibă prieteni, prietenii Romei. Dar prietenii Romei erau duşmanii dacilor!

Privi pe sub sprâncene în lagăr. Auxiliarii săpau gropi de bordeie, pe coasta dealului din spatele castrului, tăiau copaci şi ciopleau lănteţi de grindă. Se bucură: romanii se pregăteau de iernat. Se temeau să se avânte în inima Daciei acum în toamnă. Îşi pregăteau culcuşurile. Iată vestea cea mai bună pe care i-o va duce lui Decebal.

Şi, într-adevăr, după ce Decebal ascultă încruntat ceea ce îi cerea împăratul, îşi descreţi fruntea auzind că în castru se fac pregătiri pentru iernat.

Cinci zile aşteptă Traian răspunsul, şi când veni, nu era cel aşteptat. Află că Decebal şi-a strâns căpeteniile de vază, ca să se înţeleagă cu

ele, dar încă nu au ajuns să se înţeleagă. Îl ruga pe împărat să trimită o solie care să vorbească în adunarea căpeteniilor dace.

Traian crezu că între tarabostesi s-a ivit discordia şi se bucură. Oare nu tocmai discordia ar fi fost cel mai bun aliat al său? Sperând că unii şefi de triburi vor să încheie pace, iar alţii nu, socoti că prezenţa soliei romane în rândul dacilor ar putea fi hotărâtoare. Alese comandanţii în care avea cea mai deplină încredere şi îi trimise în tabăra dacă. Nu lipseau Lucinins Sura şi Claudius Livianus, urmaţi de zece pretorieni, tot unul şi unul, ca să facă o impresie deosebită regelui dac.

Fură întâmpinaţi de Vezina, care le spuse că regele nu li se înfăţişează, dar că prin el vor afla hotărârea sfatului nobililor, care între timp s-au înţeles. Decebal ar fi gata să socotească duşman al lui pe duşmanul Romei şi prieten pe prietenul ei, ar înapoia şi prizonierii pe care i-a luat cu doisprezece ani în urmă de la Fuscus, şi steagurile legiunii, care acum împodobesc pereţii palatului, ar promite să nu mai primească la el pe fugarii din imperiu şi pe dezertori, dar cum să dărâme zidurile cetăţilor, pe care cu atâta trudă le-a ridicat? Duşmanii Romei se vor izbi de ele, când vor fi puse în slujba imperiului. Dimpotrivă, Traian ar trebui să le întărească şi mai mult, pentru că şi mai de folos vor fi împotriva duşmanului comun. În privinţa maşinilor de război, Sura şi Claudius auziră acelaşi răspuns:

– Oare împăratul nu ştie, vorbi mai departe Vezina, cu glasul său domol, că o ţară fără ziduri de apărare şi fără maşini de război este a oricui vrea s-o calce? Mai este acel popor stăpân pe locurile lui, dacă nu are o sabie s-o ridice în calea vrăjmaşului? Cum să apere dacii limita de nord a imperiului, dacă nu vor avea cu ce? Cum să fie client credincios Decebal, dacă nu va avea cu ce să-şi apere credinţa? Nevoia îl va face să se plece în faţa oricărui năvălitor, ne-având cu ce să-i stea în cale.

Sura şi Livianus simţeau şiretenia cuvintelor, dar cum să le întoarcă? Tot ceea ce spunea Vezina era firesc, numai că nu era adevărat. Cine nu ştia că lui Decebal nu-i trebuiau armele ca să se apere de duşmanii Romei, ci de prietenii ei?

Solii lui Traian se înapoiară în castru pe o vreme ticăloasă, rece şi umedă, care îţi tăia orice avânt. Ploaia când începea, când se oprea, iar norii coborâseră până deasupra capetelor, colindând printre crestele dealurilor şi ale munţilor. Deşi purtau pelerine groase, romanii ajunseră zgribuliţi în tabără.

– Nu vi s-a arătat? întrebă mirat Traian.

– Cred că îi este frică să vină în faţa noastră, spuse Livianus.

– Frică, Livianus? Unde ai văzut tu frică în tot ce a făcut până acum?

Împăratul înţelese mai bine jocul lui Decebal, dar nu mai avea ce

face. Pierduse aproape două săptămâni tocmindu-se cu el. Nu mai putea să înainteze în toamna asta. Locul de aici era propice pentru iernat.

– Decebal aşteaptă răspunsul tău, spuse Sura. Trebuie să-l hotărăşti.

– L-am şi hotărât, Sura... Îl trimit la primăvară cu arcurile şi cu praştiile. Până atunci să ridicăm în grabă tabăra pentru iernat.

A SOSIT TIMPUL RĂSPUNSULUI

Streşinile începuseră să plângă, o iarnă cruntă trecuse ca niciodată de greu. O primăvară şi mai cruntă se apropia pentru poporul dacilor. Nu se bucuraseră de nici una dintre sărbătorile iernii, când adunaţi pe la case, după strânsul grâului şi meiului, poporul se deda jocurilor şi petrecerilor. Iarna era întotdeauna anotimpul odihnei. Oierii erau iar printre ei, plini de poveşti şi întâmplări cu lupi, şi cu urşi, şi cu zimbri, cu fluierele în sân, din care cântau dulce sau săltăreţ. Tinerele fete se prindeau în dans. Nu se mai bucuraseră nici de marea sărbătoare a mieilor, când petreceau la o vâlvătaie de foc ce se vedea de la capătul lumii, iar pe marginea lui se perpeleau în frigare hălci de carne mustoasă.

Iarna care trecuse n-adusese bucurii. Poveştile nu mai vorbeau despre lupi şi urşi, ci despre întâmplări din lupte. Oierii şi muncitorii câmpului se încolonaseră în spatele lui Decebal şi trecuseră munţii prin viforniţă, ajungând tocmai în Moesia Inferior, unde tăiaseră şi prădaseră pe roman. Nu uitase regele scrisoarea lui Traian către Laberius Maximus din care aflase că romanul a rămas slăbit în partea aceea, şi acolo a atacat. Erau poveşti înfiorătoare, pe care femeile le ascultau cu mâna la gură, înspăimântate. Unii povesteau cum se rupsese gheaţa lui Donaris sub copite şi cum apa rece înghiţise cai şi călăreţi, cum cei care scăpaseră din bulboană îngheţaseră sub ochii lor, rămânând ca pietrele, în picioare, cu cojoacele scoarţă. Povesteau cum împresuraseră castrele şi strânseseră în căruţe provizii şi arme, şi cum veniseră în pripă legiunile lui Traian, încingând o luptă pe viaţă şi pe moarte. Povesteau despre vitejia lui Coter, şi a lui Didor, şi a lui Andre, şi a multora care acum stăteau liniştiţi la masa lui Zamolxis, ca orice dac care a avut norocul să piară în luptă cu duşmanul.

Cumplită iarnă trecuse!

Cumplită primăvară începea!

Dates şi Ziper nu se odihniseră o clipă. Fuseseră în toate luptele, văzuseră cu ochii lor toate „poveştile“. Acum stăteau amândoi în casa Liviei şi priveau plânsul streşinilor. Ştiau ce înseamnă topirea zăpezii. Luptele din

iarnă nu fuseseră prea fericite, deşi îi băgaseră în sperieţi pe romani. Traian, ştiindu-şi slăbite locurile din Moesia Inferior, când auzise că Decebal a izbit tocmai acolo, se grăbise să plece în ajutor, urmat de trupele pretoriene. Nu se puteau şterge din mintea nimănui luptele de la Axiopolis! Ştiindu-l pe Traian în Moesia, Decebal alergase iar în apus şi luase prizonieri, şi multe arme, dar nu reuşise să-i împingă dincolo de Tapae.

Iată, sosise primăvara şi Traian avea să încalece iar spre Sarmizegetusa!

Iscoadele îi aduseseră vestea că Maximus Laberius se pregătea să urce spre Maris, ca să coboare apoi pe apa Gradis-ului, spre Sargedava.

De afară se auzeau ritmic ciocanele fierăriilor, nu prea departe de locul pe care îşi clădise Plautius casa. Pe coasta dinspre soare răsare, pe un platou anume săpat, se rânduiau atelierele pe vetrele cărora nu se mai stinseseră focurile de când începuse războiul. Plautius era acum şef peste toate, trecea de la unul la altul, dădea sfaturi, mai ales când ajungeau în ultima fază a lucrului, la coacere, cum spunea el. Paloşul odată făcut şi ascuţit pe piatră, era înroşit din nou şi vârât repede într-un vas cu apă, ca să se întărească. Plautius ştia când trebuie scos din foc, după o anumită culoare roşie pe care o avea fierul. Dacă îl scoteai mai devreme sau mai târziu, nu se întărea la fel. Tot el se ducea şi la topitoriile care erau aşezate mai jos, pe panta dealului. Acolo Plautius era ascultat ca nimeni altul, pentru că numai el ştia cât cărbune sfărâmat să arunce în fierul clocotind şi cât să-l mai lase după aceea, până când să fie vărsat în formele de pământ. Pregătit de el, fierul se îndoia ca o frişcă de alun şi lua forma de la început când nu-l mai apăsai. Din el se băteau lamele săbiilor, iar cine avea o astfel de armă în mână, se putea bizui pe ea.

Livia fusese fericită toată iarna. Nu mai era sclavă, ca la Aquileia, tatăl ei era bine plătit şi ea se putea duce în piaţa cetăţii să-şi cumpere tot ce voia. Războiul îl simţise doar prin lipsa lui Ziper; dar el îi trimitea câte o veste de câte ori putea, şi asta o liniştea. Abia acum începuse să fie neliniştită. Veneau romanii! Ea va ajunge iar sclavă. Gândul ăsta o înspăimânta atât de tare, încât era hotărâtă să-şi pună capăt zilelor, deşi ar fi păcătuit faţă de Christos, zeul ei, care îi învăţa pe oameni să nu-şi curme viaţa dată omului ca să-şi ispăşească până la capăt păcatul primilor oameni. Oare ce va mai avea de ispăşit şi ea?

Se încuia în camera din fundul casei, îngenunchea, îşi făcea semnul crucii şi se ruga pentru toţi cei dragi, dar mai ales pentru Ziper, pe care îl ştia în primejdie, promiţându-i lui Dumnezeu că îl va aduce şi pe el la credinţa adevărată.

Livia crezuse că e singura creştină în Sarmizegetusa, dar mai erau

doi la fierărie, foşti sclavi fugiţi de la stăpâni şi refugiaţi aici. Se întâlnea cu ei seara şi se închinau, rugându-se să nu ajungă niciodată romanii în cetatea dacilor.

Tinerii se împrieteniseră cu mai mulţi romani fugiţi din imperiu. Cel mai cunoscut şi cel mai temut era Lotrinius, hoţ de codru prins, care îşi omorâse supraveghetorul lovindu-l în cap cu lanţul ce-i lega mâinile. Aşa înlănţuit se furişase prin păduri şi coclauri, mâncând poame verzi şi ciuperci, şi ajunsese la Donaris, pe care-l trecuse agăţat de-un buştean. Nu scăpase de lanţuri decât la Sarmizegetusa, unde i se scosese cătuşele şi i se dăduse de lucru la fierărie. Lui Lotrinius însă nu-i plăcea munca şi până acum ceruse de mai multe ori să fie înrolat în armată, să lupte. Cu o zi în urmă venise bucuros la Plautius să-i spună că pleacă la Sargedava, oştean. Printre cei care apărau cetăţile erau mulţi dezertori de prin legiunile romane, ca Silvanus, sau dintre aceia care, dovediţi de ură, ridicaseră cuţitul sau sapa şi-şi loviseră stăpânul. Erau luptători buni, disperaţi, care mai bine-şi dădeau viaţa decât să ajungă să-i vadă un roman semnul de sclav de pe spate, pentru că mulţi erau însemnaţi.

Dates privea pe fereastră în timp ce Ziper stătea lângă Livia. Fata picta un vas de flori. Cumpăra vasele de la un vecin, meşter olar, care i le modela aşa cum îi cerea. Le picta în maro, în galben roşcat, în roşu şi în verde, şi le ducea iar olarului, să le ardă. El nu avea răbdare şi nici nu ştia să deseneze atât de frumos ca ea; turna smalţul în oală, o rotea până se întindea pe toată suprafaţa, apoi o punea la foc. Până nu de mult nici nu le smălţuia, dar furase meşteşugul de la un roman pripăşit pe la Sarmi, care lucrase într-un atelier mare, la Roma. Făcea *dolii* mari, pântecoase, pentru îngropat în pământ şi păstrat meiul în ele, de te minunai cum de poate să le modeleze. Cineva îi învârtea roata şi el aproape că se vâra cu totul în vas, ca să-i netezească pereţii.

Livia desena atât de frumos căprioare, şi cerbi, şi urşi, şi lupi, şi veveriţe, încât Ziper ar fi fost în stare s-o privească la nesfârşit lucrând. Vasele ei nici nu sufereau comparaţie cu acelea ale olarului, care le orna doar ciupindu-le buza cu vârful degetelor, sau lipind pe ele fâşii de pământ pe care le apăsa din loc în loc.

Cei doi îndrăgostiţi îşi vorbeau în şoaptă, ca să nu-l tulbure pe Dates, plecat departe cu gândurile. Ziper bănuia încotro. Tocmai el care vorbise atâta despre Roma şi despre frumuseţile ei, despre luxul şi viaţa romanilor, de câte ori avea ocazia, îi spunea lui Ziper: „Nu romanii ăştia au sculptat statuile Romei! Nu ei au ridicat palatele cele mândre şi nu ei au ţesut covoarele ca de vis şi nu au întins mozaicuri neînchipuit de frumoase!“ Rostise vorbele astea într-o zi, când era şi Vezina de faţă, şi Marele Preot adăugase: „Ei au adus aurul cu care au fost plătite, Dates. Fără sabia lor.

Roma nu ar avea strălucirea pe care ai văzut-o. Acum au venit după aurul Daciei, ca să aibă cu ce da serbări care să uimească lumea!“

Pe Ziper nu-l interesau astfel de vorbe. El îi ura pe romani pentru că aşa se pomenise, urându-i. Îi ura pentru că voiau să cotropească Dacia. Îi ura pentru că alergau călare şi tăiau capete, sau legau şiruri de oameni şi-i trimiteau sclavi la Roma.

Ca să-şi facă de lucru, Ziper ieşi în cerdacul casei şi începu să macine făină pentru pâine. Întinse o pânză albă şi puse deasupra ei râşniţa de măcinat grâu: o piatră rotundă, ascuţită în partea de deasupra, peste care se punea o altă piatră, ca un cilindru gol pe dinăuntru, în care intra capul ascuţit al primei. Boabele se turnau în piatra cilindru, pe care apoi o învârtea cu ajutorul unui lemn prins într-o scobitură. Făina curgea pe pânza de jos.

Măcinatul era o ocupaţie femeiască, dar lui Ziper îi plăcea s-o scutească pe Livia de muncile mai grele şi în acelaşi timp se distra.

Învârtind râşniţa, Ziper îşi privea prietenul şi-l compara în gând cu cel care se înapoiase de la Roma. Trecuse de atunci o primăvară şi, iată, începea a doua, iar vremea care se scursese schimbase mult înfăţişarea lui Dates. Venise un tinerel şi acum era un adevărat bărbat. Pielea feţei i se înnegrise de vânt şi soare, fruntea îi era tăiată de-a lungul de cute adânci. Mâinile i se bătătoriseră pe mânerul săbiei, căpătând o asprime bărbătească, iar sub cămaşă se rotunjeau muşchi puternici. Ziper se avântase de multe ori în luptă lângă el, ştia cât era de primejdios să-i stai în cale. Acum, privindu-l lung, descoperi deodată ceva cu totul nou, că Dates semăna cu Decebal. Căpătase ceva din neamul lor, care îi lipsise până atunci. Da, da, ce bine semănau în îndărătnicie, în căutătura ochilor, şi în felul cum îşi încruntau sprâncenele, când nu le convenea ceva.

În Dates se petrecuse o schimbare hotărâtoare: nu mai era mândru de dragostea Arriei. Acest sentiment i se părea vinovat acum. Când se înapoiase de la Roma îşi mărturisise uşor dragostea, dar acum n-ar mai fi făcut-o. Ceva aruncase o umbră peste sentimentele lui şi îl făcea să le simtă ca pe o durere, nu ca pe o bucurie. Peste chipul Arriei şi al rafinaţilor care o înconjurau se suprapunea imaginea cavaleriştilor care vânau femeile refugiate din Tibiscum. Ziper nu fusese la fel de tulburat de ceea ce văzuse. El se gândea numai la răzbunare şi atâta. Pentru Dates însă, aceasta era o dezamăgire, după ce ani de zile îşi hrănise sufletul cu idei filozofice înalte. Ceea ce se petrecuse sub ochii lui nu era o pedeapsă aplicată unui sclav, nu era nici o luptă deschisă, ci un măcel pe care nu-l înţelegea.

Privea picăturile de apă care se scurgeau din streaşină şi se gândea că la Roma e cald, pomii sunt înverziţi şi Arria îşi îndeamnă seară de seară lecticarii s-o plimbe pe *Via Sacra.* Şi lui îi plăcuse să privească lumea pestriţă

care se vântura de colo-colo, fără altă preocupare decât de a fi văzută şi admirată. Îi plăcuse să vadă tineri oprindu-se şi plecându-se elegant la trecerea Arriei, precum şi femei invidiind-o pentru renumele şi frumuseţea ei.

Se scutură de toate gândurile ca de un coşmar şi se aşeză lângă Ziper.

– Eşti cea mai neîndemânatică femeie pe care am văzut-o vreodată măcinând, îi spuse prietenului.

– Ia priveşte ce făină bună, arătă Ziper către grămada albă de lângă piatră. Livia ne-a promis *patina* caldă.

Livia venise cu noutăţi în privinţa gătitului şi râdea de câte ori Ziper mânca plin de neîncredere din bucatele pregătite de ea. Recunoştea însă că erau bune şi, în afară de obiceiul ei de a fierbe mai întâi carnea şi apoi s-o pună la fript, obicei cu care nu se împăca în nici un fel, în rest îi plăceau mâncărurile romane deşi multe, fiind gătite cu miere, căpătau un gust dulceag, care mai mult te leşina decât te sătura. Ziper era învăţat cu carnea friptă şi bine sărată, după care să tragă două căni cu apă şi să-şi simtă burta plină. *Patina* îi plăcea şi Ziper se amuza rostind acest cuvânt nou, care însemna o plăcintă cu brânză coaptă în tigaie.

– Şi după *patina?* întrebă Dates, hotărât să mănânce împreună cu ei.

– Peşte fiert, pe care mi l-a adus chiar astăzi de la Maris şi pe care Livia l-a pregătit tot ca la Aquileia.

De sus, din turnul mare al cetăţii, se auzi sunând cornul. La chemarea lui, toţi locuitorii alergau în piaţa mare să asculte veştile. De data asta, în sunetul cornului dăinuia o nelinişte care se furişă şi în sufletele lor.

Un călăreţ cu calul spume trecuse spre locuinţa-palat şi, la puţin timp după aceea, se auzise chemarea cornului. Vestea se răspândi ca fulgerul printre oameni: cavaleria romană apăruse pe neaşteptate în câmpia Sargedavei şi se apropia de cetate în mare grabă.

Prima vorbă pe care a rostit-o Dates, când a auzit vestea, a fost: „Mama“. Era singură. Tatăl lui nu era acasă, inspecta oştile din cetăţile şi turnurile de apărare dinspre soare apune, care stăteau faţă-n faţă cu legiunile lui Traian.

Împăratul gândise bine când hotărâse să înceapă ofensiva de primăvară cu atacul Sargedavei, cea mai mare aşezare după Sarmizegetusa şi important centru administrativ. De prefectul Sargedavei ţineau toate ţinuturile şesului dinspre Maris, iar cucerirea ei ar fi însemnat înfometarea dacilor. Câmpiile începeau de la ea şi treceau dincolo de Maris.

La apariţia romanilor, toţi cei care erau pe câmp, cu cornul plugului în mână, fugiseră spre cetate, dar mai toţi fuseseră ajunşi din urmă şi

căsăpiţi pe brazda abia întoarsă.

Venind dinspre Maris, câmpia se îngusta, străjuită într-o parte şi în alta de dealuri care, pe măsură ce se apropiau de Sargedava, deveneau munţi împăduriţi cu stejari, frasini şi brazi, spre vârfuri. Munţii se apropiau dintr-o parte şi din alta, până când se împreunau pe malul Sargeţiei, lăsând între ei îngustă trecere spre Sarmizegetusa. De aici, din locul întâlnirii lor, şi până la *Sarmi* – cum spuneau dacii în vorbirea zilnică Sarmizegetusei – erau vreo douăzeci de mile romane. Şi chiar în locul împreunării munţilor, pe o coamă aşezată între cele două şiruri, de pe care se veghea trecătoarea, era cetatea Sargedavei. În faţa ei se înălţa o altă coamă, şi ea întărită, dincolo de care începea un masiv lung de multe mile, coama luncanilor, străjuit de cetatea militară Blidaru.

Traian trimisese iscoade în timpul iernii şi ştia cât de bine este apărată trecerea spre Sarmizegetusa prin această parte, şi de aceea hotărâse acest atac neaşteptat. Surpriza putea să încline de partea lui sorţii luptei şi să salveze multe vieţi de romani.

Planul era vast, nu se reducea numai la acest atac. În acelaşi timp se urniseră şi legiunile rămase la Tapae, încolţind Sarmizegetusa dinspre soare-apune. Şi poate cel mai neaşteptat atac pentru daci era acela al cavaleriei maure, în frunte cu Lucius Quietus, care urcase pe apa Rhabon-ului. Maurul se căţăra pe coastele cele mai abrupte, se strecura prin văi înguste, făcea prăpăd în calea lui.

Toate aceste veşti sosiră odată la Sarmizegetusa şi Decebal împărţi în pripă sarcini noi nobililor şi căpeteniilor militare.

Nepotul veni într-un suflet la rege.

– Decebal, vreau să alerg până la Sargedava. Mama este singură.

– Ia-l şi pe Ziper cu tine!

Sinna era sora la care Decebal ţinea cel mai mult, pentru că era o femeie liniştită şi duioasă, care nu putea să nu-i placă lui, năvalnicul. Prezenţa ei era liniştitoare pentru rege, aşa fusese întotdeauna, încă din copilărie. Apoi o iubise şi mai mult, de când îl adusese pe lume pe Dates.

Drumul spre Sargedava se strecura printre munţi, ţinând tovărăşie Sargeţiei umflată şi repede acum, după topirea zăpezilor. Aproape de Valea Rea, cum îi spunea locului unde se întâlnea cu un alt râuşor de munte, rupsese podul şi tinerii îi înfruntară furia trecând prin apa rece ca gheaţa. Urmărind şerpuirile văii, drumul sărea când într-o parte, când în alta a apei. Aici, la Valea Rea, se aflau pe coastele abrupte turnuri de pază întărite, printre care greu s-ar fi strecurat un duşman. Între Sargedava şi Sarmizegetusa, pe toată valea, erau presărate puncte întărite, înconjurate de aşezări de oieri care îşi păşteau turmele pe platourile din vârful munţilor.

Privind pantele abrupte şi valea îngustă numai cât să arunci cu o piatră dintr-o parte în alta, în unele locuri nici atâta, Dates se gândea că nu le va fi uşor romanilor să străbată acest drum. Ştia că bolovani grei sunt urcaţi în fiecare întăritură şi că oştenii nu aşteptau decât ivirea duşmanului ca să-i împingă la vale.

Când ajunseră aproape de Blidarii, se încrucişară cu un oştean care venea într-o goană, de credeai că o să crape calul sub el. Îi văzu şi strânse frâul.

– Dates, Sinna e în mâinile romanilor!

– Au cucerit cetatea?

– Nu. Când a auzit că romanii înconjoară Sargedava, s-a urcat în căruţă şi a plecat spre Sarmi. Nici n-a ieşit bine că romanii au şi înconjurat-o. S-a încins o luptă pe viaţă şi pe moarte, dar noi eram numai cinci, iar ei de multe ori mai mulţi. Mi-aş fi dat şi eu viaţa, dar m-am gândit că n-are cine să dea vestea la Sarmi.

– Sargedava e împresurată?

– Nu se mai poate intra. Au apărut pe neaşteptate. Când s-a sunat primejdia, mulţi ţărani de prin împrejurimi au pornit spre cetate, dar i-au ajuns romanii în afara zidurilor şi i-au căsăpit. Toate drumurile dimprejur sunt tot un chiot şi o jale. Norocul a fost că unii nu s-au mai dus la Sargedava şi au urcat la Blidaru, scăpând cu viaţă.

– Hai, Ziper!

Toţi trei se-ndreptară spre Sargedava.

Romanii pricepând că au prins o femeie din familia regelui, care ar fi putut împodobi carul împăratului la Roma, o luară prizonier. Credinţa că femeia nu este oricine le fusese întărită de disperarea cu care se aruncaseră dacii în luptă, ca s-o scape.

După ce împresuraseră garda care o însoţea, alţi oşteni îi întâmpinaseră cu săbiile ridicate, aşa că drumul la întoarcere se dovedise şi mai anevoios. Erau un grup de călăreţi care se avântaseră ca să cerceteze locurile şi întăriturile dacilor. Prada pe care o aduceau cu ei picase cu totul pe neaşteptate şi, desigur, aveau să capete o bună recompensă de la Laberius Maximus. Acesta era motivul pentru care luptau cu atâta îndârjire, fiind hotărâţi să nu scape o ocazie atât de bună de a se face cunoscuţi.

Oşteanul îi duse pe cei doi tineri pe o potecă ce scurta drumul, ca să cadă în faţa duşmanului. Când ieşiră din pădure, îi văzură apropiindu-se.

Dates şi Ziper erau pe coastă, feriţi de un colţ de piatră, şi romanii aveau să treacă pe lângă ei. Descălecară şi se pitiră. Sinna era păzită de zece romani înzăuaţi, cu care nu aveau nici o şansă de izbândă, dacă s-ar fi luat la harţă. În timp ce câţiva i-ar fi ţinut în loc, ceilalţi ar fi dat bice cailor.

– Trebuie s-o salvăm, Ziper! scrâşni Dates. N-o putem lăsa pe mama să-nfrunte ruşinea asta!

– Suntem puţini şi grosul cavaleriei e aproape. Convoiul ajunsese în dreptul lor şi ei priveau neputincioşi.

Atunci Dates se repezi, luă arcul oşteanului care îi însoţea şi îl încordă. Ţinti cu mână sigură şi săgeata porni zbârnâind. În clipa aceea un roman îl văzu şi întinse scutul în faţa mamei, la timp ca să oprească săgeata ce s-ar fi înfipt chiar în inima ei. Dates gemu neputincios.

– Pe ei, Ziper!

Săriră toţi trei pe cai. Romanii îi întâmpinară. Se prefăcură a primi lupta, apoi zmuciră caii într-o parte, trecând pe lângă duşmani şi coborând drept spre căruţă, cu săbiile ridicate, în clipa când Dates ajunse în apropierea căruţei, mama sări în picioare, strigând:

– Loveşte-mă, fiule!

Lovitura fu oprită şi de data asta de un scut roman, şi lupta se încinse între cavalerişti şi cei doi tineri. Romanul din căruţă biciui caii, în timp ce armele luptătorilor se încrucişau.

Mai ales după această intervenţie romanii înţeleseră că au o pradă pentru păstrarea căreia merita să facă orice. Şi mai ales că nu merita să moară tocmai acum, în ajunul acestei răsplate. De aceea, rând pe rând părăsiră lupta şi se luară după căruţă, rămânând numai trei să-i ţină în loc pe daci.

Dates se repezi în goana calului spre roman, cu sabia deasupra capului, şi ameninţă că loveşte, ca să-l facă să ridice scutul. Schimbă însă, fulgerător direcţia loviturii, şi îi străpunse pântecul. Ceilalţi romani, când se văzură rămaşi numai doi, încercară să scape cu fuga şi reuşiră. Tinerii îi fugăriră un timp, apoi opriră caii, dându-şi seama că totul e pierdut. Căruţa nici nu se mai vedea, iar mai departe se zăreau alţi cavalerişti, apropiindu-se.

Dates spumega de furie şi durere.

– Ce ruşine, Ziper, ce ruşine! şopti, doborât de necaz şi lovind cu pumnul în gâtul şeii.

– Să-i spunem regelui.

– Îl trimitem pe Torder la el, iar noi ne ducem în Sargedava.

– E înconjurată.

– Trebuie să salvam *vexilul* şi *signele* luate de la Fuscus. Romanii vor să-şi spele ruşinea înfrângerii de atunci. Vor înapoi signele, de aceea au atacat Sargedava.

– Cum intrăm, Dates?

– Ocolim prin spatele cetăţii şi ne strecurăm după ce se întunecă.

Oşteanul plecă spre Sarmizegetusa să ducă vestea răpirii Sinnei, iar cei doi tineri urcară spre Blidaru, de unde urmau să pornească, odată cu

lăsarea întunericului, spre Sargedava.

Între timp, pe coastele muntelui, măcelul era în toi. Ca şi la Sarmi, de sus, din vârful muntelui, de lângă zidurile cetăţii şi până jos, la poale, se înşirau casele dacilor care munceau câmpurile dinspre Maris. Pe coastele din faţa cetăţii erau alte aşezări, risipite ici şi colo, prin luminişuri de pădure, până sus, în vârful, muntelui. Mai toţi erau gospodari, aveau o mică turmă de oi, şi o vacă sau două care le asigura traiul. Toamna coborau şi schimbau brânza pe grâul şi meiul celor de la şes. Când sunase primejdia, unii se îmbulziseră pe drumurile care duceau la cetate, alţii se ascunseră mai în adâncul pădurii, în locuri neumblate, şi îşi săpau bordeie, acoperindu-le cu frunze, ca să nu fie descoperite.

În cetate era acum o mare îngrămădeală de oameni, fiecare având la el ceea ce i se păruse că merită să salveze. În lipsa lui Duras, cetatea era sub comanda lui Butes, tatăl Curtei.

Luptele se dădeau în jurul bastionului de apărare din afara zidurilor. Romanii urcau panta sub acoperiş de scuturi. Bastionul era o construcţie pătrată din piatră, înaltă de cinci staturi de om, care se continua cu un foişor din bârne de lemn, cu un mic platou deasupra, de pe care se putea ţine sub privire toată valea Sargeţiei. Unde se termina zidul de piatră, de jur împrejur, era un cerdac, din care oştenii aruncau pietre şi săgeţi. În zidul de piatră se deschideau din loc, în loc, mici ferestre prin care se trăgea cu arcul. Scara pe care se urca în vârful bastionului era în interior şi dădea roată zidurilor, până sus, la foişorul de lemn.

Apăraţi de scuturi, romanii ajunseră la poarta de jos a bastionului şi începură să o spargă cu toporiştile. Nu era deloc uşor să cioplească bârnele de stejar prinse în drugi de fier, mai ales că de sus cădeau în capul lor bolovani şi săgeţi. Totuşi rezistară, feriţi sub scuturi. Atunci cei din bastion aduseră pe cerdac un pietroi enorm. Îl rostogoleau cu greu, vârând sub el pari şi împingând. Bolovanul fu rostogolit şi romanii, deşi auziră strigătele celor rămaşi mai departe, nu mai avură timp să se îndepărteze. Se auzi o bufnitură surdă şi un zgomot de fier îndoit; mulţi dintre cei care izbeau cu toporiştile fură striviţi sub scuturi. Ceilalţi, speriaţi, fugiră şi primiră în spate săgeţile arcaşilor.

Era nevoie de maşini mari de asediu şi de aceea aşteptau un *musculus* greu, pe care şase cai abia îl urneau pe drumul când la deal, când la vale.

Dacii din cetate se înţelegeau prin semne de fum cu cei din Cetăţuia, întăritura din vârful de munte vecin cu Sargedava. Era un pinten de munte, ca o căciuliță de pielat, ţâşnită din pământ. Coastele foarte abrupte şi lipsite de drumuri făceau să se ajungă greu la întăritura din vârf, prin pădurea

deasă. De sus, se zărea Blidaru, iar de acolo zidurile de pe coama Juncanilor, şi aşa mai departe, din întăritură în întăritură, ajungeau la Sarmizegetusa. În valea dintre Sargedava şi Cetăţuia mişunau romanii.

Întunericul linişti câmpul de luptă. Departe, spre câmpie, se aprinseră focuri şi în jurul lor se strânseră cavaleriştii romani, să-şi povestească isprăvile.

Dates şi Ziper ieşiră din Blidaru şi porniră înspre soare apune. Ocolind, voiau să se apropie de Sargedava prin spate. Ziper cunoştea bine locurile şi, chiar dacă nu le-ar fi ştiut, tot s-ar fi descurcat uşor, pentru că în pădure întâlneau la tot pasul oameni fugiţi care se speriau auzind copitele cailor lor. Mai toţi aveau o bocceluţă, copiii şi vitele cu ei, unii câte o vacă sau o capră.

Copiii dormeau pe aşternuturile din boccea, după ce beau şi mâncau câte o bucată de turtă cu brânză. Rar întâlneai un bărbat tânăr, şi acela betegit de vreo boală sau altă meteahnă care îl împiedicase să ia sabia în mână. Era multă jale în pădurea plină de oameni culcuşiţi ca vai de ei, speriaţi, gata sa fugă la cel mai mic zgomot, dezarmaţi şi neputincioşi în faţa duşmanului crud. Toţi voiau să se furişeze cât mai repede, dar îi dăduseră de gol copiii, scâncind şi cerând sânul mamelor. S-ar fi dus şi mai departe, în inima pădurilor întinse, dar nu aveau apă, şi atunci se înşirau în preajma unui izvor.

Ajunseră pe coama de deal care se prelungea de la cetate. Într-o parte şi în alta, în vale, erau romanii. Oare nu se căţăraseră până aici, s-o înconjoare din toate părţile?

Lăsară caii legaţi şi merseră pe jos, călcând cu mare atenţie şi ascultând la fiecare câţiva paşi.

Deodată li se păru că în faţa lor licăreşte ceva. Era un foc, într-o groapă făcută în pripă, la care romanii frigeau hălci de carne dintr-o capră pe care o prinseseră în pădure. Făceau mare haz de ceva şi râdeau zgomotos. Pe marginea gropii mai erau alţi trei, sprijiniţi în săbii, care se tot boldeau într-o parte şi în alta, pândind.

Când hazul lor era mai mare, cei doi se strecurară pe lângă ei, ocolindu-i. Nu se aşteptau să mai întâlnească şi alţii, dar se izbiră, aproape piept în piept, cu un roman care venea legându-şi pantalonii.

– Voi sunteţi? întrebă el, convins că sunt dintre cei lăsaţi în jurul focului.

– Da, răspunse Dates.

Romanului i se păru că ceva nu este în regulă şi întrebă iar:

– Care eşti?

– Eu, nu mă mai cunoşti?

Apărură din umbra deasă şi, până când să se lămurească romanul cine e, se năpustiră asupra lui. Prin întuneric nu-l izbiră bine de prima dată, şi romanul avu timpul să strige către ceilalţi. Abia după aceea Ziper îi găsi gâtul cu jungherul. Dinspre groapă se auziră apropiindu-se în fugă cei care pândeau.

– Sus, Ziper! şopti Dates.

Se căţărară într-un fag rămuros şi rămaseră nemişcaţi, aşteptând să se liniştească cei care îi căutau. Era cu neputinţă să-i poată descoperi prin frunzişul des.

Romanii răscoliră în toate părţile, trecură pe sub cei doi tineri, dar nu dădură nici de romanul căsăpit.

– Silenus! Hei, Silenus! îl chemau ei nu prea tare, pentru că strigătul de ajutor nu venise de departe.

– L-or fi furat în cetate?

– Ce să-l fure? Doar ştii ce om e. Trebuie să fie pe aici cu un cuţit între coaste.

– Până mâine, pe lumină, nu dăm de el.

– Stinge focul şi aruncă pământ pe jar. Dacă află centurionul că am stat de friptură, e jale. Să minţim la fel. Eram de veghe şi Silenus s-a dus şi el, ca omul...! Să nu suflăm o vorbă despre capră.

– Dacă am fi avut şi o amforă cu vin... De mult nu mai mâncasem o friptură proaspătă. M-am săturat toată iarna de carne sărată.

Se îndepărtară. De unde se termina pădurea, şi până sub ziduri, era un loc gol, pe care nu-l puteai străbate uşor. Te vedeai din toate părţile, mai ales că luna apăruse rotundă, ca un denar de argint. Tinerii daci trebuiau să ajungă în partea umbrită a zidurilor, fără să fie văzuţi nici de cei din afară, nici de cei dinăuntru. Şi unii, şi ceilalţi ar fi tras în ei.

Începură să se furişeze pe coate, folosind orice ridicătură de pământ, cel mai mic tufiş. Din pădure, ochi vegheau ţintă spre ziduri, de pe crenelele cetăţii, ochi şi mai trezi scrutau spre pădure. Aveau scuturile în spate şi se târau ca şopârlele, fără nici un zgomot.

Înspre pădure, valul de pământ din jurul cetăţii continua în jos cu un şanţ adânc cât un stat de om şi de două ori mai lat. Când ajunseră aproape de buza şanţului, o săgeată venind din cetate sfârâi pe la urechea lui Dates şi se înfipse în pământ, chiar lângă picior.

– Ne-au văzut!

Se aşezară chircit şi ţinură scuturile în faţă. Două săgeţi se rupseră în scutul lui Dates, zbârnâind de puterea cu care veniseră. Se strivi una şi în scutul lui Ziper.

– Ţintesc bine oştenii noştri, şopti Ziper, gândindu-se că, dacă n-ar fi fost scutul, săgeata i-ar fi trecut prin piept.

Stăteau ghemuiţi şi auzeau săgeţile şuierându-le pe la urechi şi înfigându-se lângă ei, sau izbindu-se de scuturi şi căzându-le la picioare.

– Ăştia ne vin de hac! spuse Ziper cu necaz. Să strigăm.

– Dacă ne-ar auzi numai ei, am face-o! Când om fi chiar la buza şanţului, strigăm.

Mai aveau puţin, dar înaintau în salturi scurte, de-a buşilea, în timp ce săgeţile se înmulţeau.

La un semn al lui Dates, alergară câţiva paşi şi strigară:

– Nu trageţi, fraţilor! Nu mai trageţi!

Se trântiră pe burtă şi aşteptară un semn că fuseseră auziţi. Nici o săgeată nu mai veni.

– Aruncaţi o frânghie! strigă Ziper.

– Cine e acolo? întrebă cineva din spatele palisadei.

– Ziper şi Dates. Venim în cetate.

Se făcu linişte deplină, iar tinerii ştiură că s-au dus să întrebe pe comandant ce să facă. Între timp, izbiră pământul primele săgeţi ale romanilor. Trăgeau din două părţi, încât era cu neputinţă să se ferească numai cu scuturile. Se rostogoliră în şanţ, căzând de-a berbeleacul. Săgeţile treceau acum pe deasupra capetelor lor.

Cei din cetate se convinseră că cei doi erau de-ai lor şi le aruncară funii groase. Dates prinse primul o funie, apoi şi Ziper. Când să se ridice, cineva de sus le strigă:

– Rămâneţi acolo!

Un snop de săgeţi se înfipse în pământul moale de deasupra capetelor lor.

Bănuind că fugarii aduc cine ştie ce veşti celor din cetate, romanii făceau totul ca să le vină de hac. Atacară dinspre pădure, la adăpostul scuturilor. Cei de pe palisadă îi primiră cu săgeţi şi pietre.

– Veniţi în partea cealaltă! le strigă cineva.

Fugiră prin şanţ spre cealaltă latură a valului de pământ, unde era linişte. Le aruncară frânghiile şi, proptindu-se cu picioarele în zid, urcară. Abia acum se treziră şi romanii din această parte să trimită săgeţi, dar ele se înfipseră în trunchiurile palisadei.

Butes, tatăl Certei, fusese înştiinţat că cei doi tineri au adus veşti de la Sarmi şi îi întâmpină bucuros.

– Am venit să dăm ajutor cetăţii, spuse Dates. Aici sunt signele romane luate de la Fuscus. Le-ar plăcea să pună mâna pe ele.

– O să fiţi de mare folos cetăţii, copiii mei! Romanul ne-a înconjurat.

– N-ar putea pătrunde decât dinspre pădure, pe coama pe care am

venit şi noi. În partea aceea să ne întărim.

– Valul de pământ are în spatele lui zidul.

– Să astupăm poarta zidului! Romanul trecut de palisadă să se trezească între ea şi peretele de piatră.

Zidul şi palisadă erau faţă în faţă.

– Cu ce să închidem intrarea, Dates?

– Cu piatră!

– Nu avem în cetate. Ne-ar trebui pietroaie mari, pe care să nu le poată urni în grabă. De unde să le luăm?

Dates îşi aminti că în cetate era pe terminate sanctuarul cel mare. Coloanele lui masive, din bazalt, erau tocmai ceea ce le trebuia.

– Coloanele sanctuarului!

Bătrânul Butes se sperie! Cum putea măcar să se gândească la una ca asta? Zamolxis i-ar fi pedepsit pentru asemenea îndrăzneală.

– Dates! Zamolxis îţi aude vorbele îndrăzneţe!

Tânărul fu o clipă descumpănit, gândindu-se că teama s-ar putea să pună stăpânire pe sufletele dacilor, dacă vor şti că Zamolxis e supărat pe ei. Cu toate astea, numai coloanele masive, înalte de un stat de om şi groase de nu le puteai cuprinde cu braţele, erau singurele care ar fi putut astupa intrarea din zid.

– Te înşeli, Butes! spuse tânărul. Zamolxis nu se va mânia pe noi. El l-a primit pe Venas la masa lui, promiţându-ne ajutor. El mi-a trimis acest gând. Ne dă propriul său lăcaş ca să ne apărăm de duşman.

Chemară oştenii lângă sanctuar şi Dates le vorbi:

– Zamolxis cel drept ne ajută în lupta noastră! El ne dă sanctuarul, să ne apărăm cetatea cu piatra lui sfântă. Să luăm coloanele şi să astupăm intrarea zidului!

Bărbaţii şovăiră, femeile îşi ridicară privirile spre cer. Dates îşi luă răspunderea de a-i minţi:

– Am venit în toiul nopţii trimis de părintele Vezina. Prin el, Zamolxis ne-a îngăduit să-i folosim coloanele. Marele Preot ar fi venit chiar el să aducă vestea, dacă romanii n-ar fi înconjurat cetatea.

Numele lui Vezina era sfânt, cuvântul lui ascultat. Se apropiară de coloane.

– Cum să le ducem, Dates, până acolo?

– Le rostogolim pe funii groase. Aduceţi funii!

În apropierea porţii care trebuia astupată, înfipseră ţăruşi la un pas unui de celălalt şi legară de ei două funii trainice, pe care le întinseră pe pământ, până în faţa sanctuarului.

– Rostogoliţi coloana! porunci Dates.

O răsturnară la pământ şi o împinseră deasupra funiilor. Câţiva bărbaţi vânjoşi luară apoi capetele, le trecură pe deasupra coloanei şi porniră cu ele spre poartă. Cilindrul de piatră se rostogoli destul de uşor pe funiile întinse pe pământ. În timp ce unii împingeau a doua coloană, alţii o ridicau pe prima în picioare. Până a doua zi, două rânduri erau aşezate în dreptul intrării, iar deasupra lor un alt rând înălţa zidul de bazalt cât două staturi de om.

În zori romanii dădură atacul asupra bastionului. Un *musculus* înainta greoi pe panta muntelui. Semăna cu o enormă broască ţestoasă, cu partea de deasupra acoperită cu saci de nisip. Toată această carapace era aşezată pe patru roţi solide, pline, din lemn de stejar. Sub ea intraseră douăzeci de soldaţi auxiliari, şi împingeau din răsputeri s-o urce pe panta muntelui.

Asupra *musculus*-ului se abătu o ploaie de pietre, dar toate izbeau fără putere în sacii de nisip de deasupra, bufnind înfundat. Greoaia maşină de război, numită în glumă şoricel – *musculus* –, fu lipită de poarta masivă. Sub ea începu o muncă grea şi grăbită: auxiliarii ciopleau drugii de lemn cu toporiştile.

Când văzură că de sus nu mai puteau face nimic, dacii coborâră, înşirându-se pe scara lipită de zid, ţinând arcurile şi săbiile pregătite de luptă. Romanii ciopliră drugii balamalelor, apoi izbiră cu un berbec, dărâmând poarta. Năvăliră în interiorul bastionului. Îi primi o ploaie de săgeţi. Se auziră ţipetele celor care încercau să le scoată din ochi, din gât, din piept sau din picioare, pentru că în învălmăşeala intrării nu mai putură ţine sus scuturile. De afară împingeau să intre tot alţii şi alţii. Veneau cu scuturile în cap până la musculus, apoi treceau pe sub el şi se aruncau în luptă. Săbiile se încrucişau pe fiecare treaptă. Romanii, protejaţi de zale, înaintau pas cu pas, fiecare pas cucerindu-l prin luptă. De sus începură să cadă pietre, strivind umeri şi frângând spinări.

Văzând cât de dârză este rezistenţa dacilor, romanii chemară arcaşii, foarte de folos în această împrejurare, pentru că mulţi apărători nu aveau zale, piepturile lor fiind deschise săgeţilor. Arcaşii făcură mari goluri printre daci. Cel care primea săgeata în piept şi-şi simţea aproape sfârşitul, se arunca de sus în capul duşmanilor, urlând înfiorător. Urlau cei care piereau, urlau cei care se zvârleau în duşman, urlau cei care se încurajau. Şi la acest vacarm se adăugau izbiturile sabiei de sabie şi scutului de scut.

Când romanii fură aproape în vârful bastionului, la o poruncă anume, toţi dacii fugiră în sus, şi un pietroi rotund, greu şi mare cât lăţimea scării, fu rostogolit la vale. Tăvălugul trecu peste romani, făcând să trosnească scuturile, şi săbiile, şi oasele sub greutatea lui. Unii scăpară lipindu-se de perete, alţii sărind în gol, dar cei mai mulţi fură măturaţi şi striviţi de trepte.

– Înainte! urlă un centurion, când văzu pietroiul jos, şi alţii se

avântară pe scară, încinşi de cruzimea luptei.

Nu-i mai întâmpină nimeni şi romanii se văzură în cerdacul de lemn de deasupra. Dădură un chiot de bucurie şi se aruncară cu mai mult avânt asupra ultimilor daci, care rezistau fără nici o speranţă. Nu mai erau decât vreo zece şi toţi căzură cu sabia în mână. Din cerdac se auziră strigătele de bucurie ale romanilor care făceau semne bucuroase către cei din vale.

Cuceriseră bastionul, dar pieriseră de două ori mai mulţi decât apărătorii lui.

Laberius Maximus veni chiar el în bastion şi felicită trupele care îl cuceriseră. Rămase însă pe gânduri când află câţi luptători din legiuni şi auxiliari căzuseră în luptă. „Oare mai sunt multe astfel de bastioane în drumul spre Sarmizegetusa?“ se întrebă. Privi spre valul de pământ şi palisada cetăţii şi oftă gândindu-se la bătălia care se apropia.

Trebuia folosită din plin această victorie. Chemă la el un centurion:

– Vreau să-i speriem pe cei din cetate! Să ştie ce-i aşteaptă dacă nu se predau.

– E greu, Laberius, să-i sperii cu moartea pe cei care abia o aşteaptă! Cu nimic nu-i înfricoşezi mai puţin, decât cu moartea prin luptă. Dacă i-ai fi văzut cum se aruncau cu pieptul în sabie!

Cu toate astea, Laberius luă hotărârile pe care le crezu de cuviinţă.

Dacii din cetate văzură apropiindu-se de valul de pământ soldaţi din legiuni cu scuturile lipite unul de altul. Înaintau fără grabă, ca un cerc care se strânge încet, dar sigur. Fură lăsaţi să înainteze cât mai mult. Dates fusese cel care poruncise să nu se mai tragă oricând, pentru că săgeţile se împuţinaseră.

Cercul romanilor ajunse până aproape de şanţul din jurul cetăţii şi, la un semn de trompetă din turnul bastionului cucerit, rândul se strică din loc în loc, pentru ca din spatele lui să apară auxiliari, ţinând fiecare de chică un cap de dac, pe care îl învârtiră şi-l aruncară în cetate. Erau capetele tuturor celor care apăraseră bastionul.

Rezultatul acestui gest fu cu totul altul decât cel aşteptat de romani. Ura dacilor se înzeci şi fiecare jură în sufletul său să ţină şi el în mână un cap de roman.

– Ne-au aruncat capetele vitejilor care au murit apărând bastionul, vorbi Dates celor strânşi în jurul rugului. Romanii vor să ne sperie, nu ştiu că moartea e cea mai mare cinste a viteazului! Primeşte-i, Zamolxis, la tine! rosti el răspicat ultimele cuvinte şi făcliile fură apropiate de vreascuri.

Procesiunea fu întreruptă de cornul din turnul cel mare al zidului, care vestea atacul romanilor.

Fiecare se grăbi către locul ştiut dinainte. Romanii se apropiau sub scuturi, pregătiţi să se caţere pe valul de pământ.

Arcaşii făcuseră cerc la vreo sută de paşi de palisadă şi trăgeau în fiecare cap ce apărea deasupra trunchiurilor. Ocheau pe îndelete şi trimiteau săgeata numai când erau siguri că n-o aruncă în gol. În spatele lor, la vreo zece paşi, era un şir de prăştiaşi, care şi ei zvârleau fără grabă, mai mult ca să-i facă pe dacii din cetate să stea ascunşi, sau să nu tragă nestingheriţi.

În acest timp, cei de sub scuturi înaintau în grupuri de zece. Când ajunseră până sub palisadă, din spatele prăştiaşilor şi arcaşilor ţâşni grosul trupei, strigând din toate puterile. Apariţia soldaţilor strigând produse panică în cetate. Cei de sub scuturi aruncară spre palisadă cârlige legate cu funii groase, care se prinseră sau se înfipseră în trunchiuri. Tocmai atunci ajunseră sub ziduri şi cei din legiuni care se agăţară de funii, se căţărară spre culme. Fură primiţi cu roi de săgeţi, iar când apărea câte unul pe culme, trei, patru îl întâmpinau, venindu-i de hac. Cu o mână ţinându-se de funie, romanii încercau cu cealaltă să învârtă sabia, ameninţând.

– Tăiaţi funiile! Tăiaţi funiile! se auzi strigătul lui Dates.

Tânărul alerga dintr-un loc în altul, unde i se părea că e mai greu, dând sfaturi şi porunci.

Ziper tăia o funie dintr-o singură lovitură. El îl întâmpina pe roman şi, după ce reuşea să-l împingă în afară cu vârful săbiei, reteza dintr-odată funia, chiar de lângă cârlig. Alţi trei, patru romani, agăţaţi mai jos, se rostogoleau unul peste altul, cei mai mulţi rupându-şi picioarele şi mâinile sau înţepându-se în propriile lor arme. Numai câţiva dintre ei reuşiră să sară peste palisada de trunchiuri, dar fură căsăpiţi pe loc. În mai puţin de un ceas, romanii auziră trompetele din turnul bastionului chemându-i să se retragă. Deşi bine pus la cale, atacul fusese respins. De data aceasta dacii scoaseră strigătele de bucurie şi romanii scrâşniră din dinţi.

Furia lui Laberius Maximus ajunse la culme când din turn îi văzu pe daci aruncând dincolo de palisadă capetele celor puţini care pătrunseseră în cetate. În furia lui oarbă porunci un al doilea asalt, la numai trei ceasuri după primul, dar şi acesta avu aceeaşi soartă, cu atât mai mult cu cât dacii prinseseră curaj, văzându-se apăraţi în spatele întăriturilor.

Se înnoptase. Laberius spumega de furie. Pierduse mulţi oameni şi nu se putea lăuda cu nimic.

– Ardeţi tot ce este în jurul cetăţii! porunci el, simţind nevoia să se răcorească într-un fel.

De la valul de pământ al cetăţii şi până la primele case era un loc pe care nu creştea decât iarba grasă, apoi începea aşezarea comată a Sargedavei. Turnurile-locuinţă în care erau adăpostiţi cei cu diferite funcţii

administrative sau militare erau în cetate. Pe panta muntelui, dincolo de valul de pământ, erau casele comaţilor, oameni liberi, agricultori, păstori, meseriaşi, care acum îşi părăsiseră avutul fugind în cetate sau spre pădure, încercând să se piardă în desişul neumblat de picior de om.

Purtând făclii de răşină, soldaţii din trupele auxiliare trecură de la o casă la alta, dându-le foc. Mai toate erau din bârne de lemn, în mare parte acoperite cu şindrilă sau clop de paie. Vâlvătaia se încinse repede, trecu de la casă la grajd, de la grajd la şira de fân cocoţată pe patru pari.

Aprinseră şi casele de pe coasta vecină, ca să se vadă până departe nenorocirea. În scurt timp, cetatea era înconjurată de flăcări înalte, care dogoreau până la palisadă. Oriunde îţi îndreptai privirea nu vedeai decât flăcări şi fum negru. De sus începu să plouă cu funingine, şi totul în cetate se acoperi de un strat de negreală: zidurile, casele, feţele oamenilor. O noapte fără întuneric!

Cei fugiţi în păduri lăcrimau gândindu-se că lumina care joacă departe le înghiţea munca; la întoarcere trebuia să pună iar bârnă lângă bârnă, să calce iar pământul amestecat cu baligă, cu care să tencuiască pereţii pe dinăuntru, să cioplească iar uşi şi ferestre, grajduri şi cotineţe, să-şi ţeasă iar aşternuturi. Copiii mai mari se căţăraseră în vârfuri de copac să privească, şi în ochii lor speriaţi jucară luminile flăcărilor mistuitoare. În sufletele lor tinere jurară să-i urască până la moarte pe romani.

Dimineaţa, de sus, din cetate, nu se vedeau decât grămezile de cenuşă fumegândă. Până jos, în vale, pământul era negru, fără viaţă. Nu cruţaseră nici casele în care îşi întinseseră aşternuturile, să aibă adăpost. Porunca fusese cruntă: nici un par să nu mai rămână în picioare!

Într-o raită prin pădure, auxiliarii prinseră un bătrân care în tinereţe fusese pescar la Drobeta, şi le pricepea destul de bine limba. Îl aduseră în faţa cetăţii.

– Dacă nu se predau, toată cetatea va fi dată focului! Nici copiii, nici femeile nu vor scăpa de sabie! Strigă-le ce ţi-am spus! îl îndemnă centurionul.

Dacii văzuseră bătrânul împins de la spate de romani şi se strânseseră pe palisadă, neştiind ce vor cu el.

– Spune-le! îl îndemnă romanul, îmboldindu-l cu teaca sabiei.

Bătrânul îşi lăsase privirea în pământ, ruşinat. Ce or fi crezând veneticii ăştia despre el? Că e bătrân şi bicisnic, că nu mai poate ridica sabia şi că de aceea fugise în păduri. Dar de ce să-l creadă trădător? Numai pentru că s-a ascuns în pădure? Nu văd că e bătrân?

Şi deodată bătrânul îşi ridică privirea grea spre el, iar romanul citi atâta dispreţ în ochii lui, şi buzele îi erau atât de strânse, încât înţelese că nici

moartea nu i le-ar fi putut dezlipi.

– Strigă-le! urlă centurionul, lovindu-l cu latul sabiei. Strigă-le! Strigă-le! Strigă-le! Strigă-le! zbiera de câte ori îl izbea.

Bătrânul nu-şi dezlipi buzele. Centurionul veni în faţa lui, desfigurat de furie.

– Strigă-le!

– Am să... le strig... rosti el tărăgănat, privindu-l pieziş. Aşa am să le strig, spuse, şi îl scuipă în faţă.

Cu un singur gest, ceturionul îi reteză capul, apoi îl căsăpi împungându-i de nenumărate ori pieptul, răcnind:

– Barbarule!... Barbarule!... Barbarule!...

Laberius Maximus îşi dădea seama că de victoria în această luptă depindea mersul de mai târziu al războiului. Moralul trupelor sale depindea de repeziciunea cu care cucerea această cetate. Totul trebuia jucat pe o singură aruncătură de zar. Îi şi promisese lui Traian că o să coboare primul spre Sarmizegetusa.

Chemă căpeteniile într-un sfat ce ţinu până târziu, apoi luă hotărâri de seamă. Atacul trebuia dat noaptea. Feriţi de întuneric, vor găsi mai uşor un colţ prin care să se strecoare înăuntru.

Cu toată graba lui Laberius, trecură totuşi două nopţi în care nu se întâmplă nimic, iar cei din cetate crezură că s-au hotărât pentru un asediu îndelungat.

Primul lucru la care s-a gândit Dates a fost apa. Bazinele erau mici pentru numărul mare de oameni care dăduseră năvală în cetate şi începu să împartă apa, drămuind-o. Singura lor salvare ar fi fost o ploaie bună. De dimineaţă până seara oamenii stăteau la rând în faţa bazinului, pentru a primi o măsură de apă.

În a treia noapte romanii tulburară liniştea vremelnică. Pe cer apărură deodată primele săgeţi de foc, care se înfipseră în stâlpii palisadei şi în acoperişurile de şindrilă. Săgeţile aveau în vârf şomoioage de cârlţi îmbibate cu răşină.

În prima clipă cei din cetate săriră să ia apă să stingă focul, dar Dates îi opri.

– Ce vreţi să faceţi? Romanii asta vor, să ne terminăm bazinele cu apă. Lăsaţi casele să ardă. Putem sta şi fără ele. Scoateţi tot ce este de mâncare şi lăsaţi-le pradă focului.

– Ard palisadele! strigă cineva din mulţime.

– Pentru palisade cheltuiţi apă. Nu lăsaţi să se întindă focul. Smulgeţi săgeţile înainte ca lemnul să ia foc.

În scurt timp, cetatea era toată o vâlvătaie, iar oamenii fugeau

înnebuniţi de colo colo, unii să mai salveze câte ceva, alţii să se ferească de acoperişurile care ameninţau să se prăbuşească. Luă foc şi foişorul de lemn al locuinţei lui Dates. Primul gând fu să salveze signele romane. Trimise un oştean după ele.

Atâta foc şi atâta căldură înfricoşa. Copiii ţipau speriaţi, ascunzându-şi capetele la pieptul mamelor. Pe casele care încă nu luaseră foc se urcaseră bărbaţii şi pândeau săgeţile, să le tragă repede din lemn şi să le arunce.

Se întâmplară, acolo la palisade, lucruri îngrozitoare. Săgeţile erau smulse cu mâinile şi carnea sfârâia adesea, arsă de flăcări. Scrâşnind din dinţi, oştenii trăgeau de ele, neţinând seama că le luau foc mânecile. Alţii rupseseră poalele cămăşilor şi-şi înfăşuraseră cu ele palmele, ca să nu se ardă.

Grosul trupelor romane atacă apoi pe poarta dinspre pădure. În întuneric se auziră mai întâi strigătele lor, apoi apărură ca nişte umbre vii. Aruncară iar funii cu cârlige, dar ridicară şi scări pe valul de pământ. Când ajungeau pe creasta dealului, se lipeau de palisadă, celor din cetate fiindu-le greu să lovească drept în jos. Cei care reuşiră să se pitească sub palisadă începură să taie cu toporiştile. Unii ciopleau, în timp ce alţii ţineau scuturile deasupra, ca să primească în ele pietrele.

În cealaltă parte, în liniştea cea mai mare, se apropiau două centurii, anume pregătite pentru a trece de valul de pământ. Ascunşi de întuneric şi de hărmălaia luptei, ei ajunseră chiar sub palisadă şi ridicară scări. Atunci fură văzuţi şi izbucniră primele strigăte de spaimă.

Dacii nu se aşteptau la un atac din această parte, unde peretele muntelui se continua cu valul de pământ, urcând amândouă drept în sus. Romanii înfipseseră ţăruşi în pământ, proptiseră treptele scărilor în ei, ca să nu alunece, şi aşa, din scară în scară, ajunseseră sus.

Până când să vină luptătorii şi în partea asta, mai bine de treizeci de romani săriseră dincolo de palisadă şi, scut lângă scut, rezistară atacurilor, în timp ce alţii şi alţii urcau într-una.

Vestea că romanii sunt în cetate stârni o mare panică, mai ales în rândurile femeilor şi copiilor, care începură să ţipe, înfricoşându-se şi mai rău.

Când lui Laberius i se aduse ştirea că primii soldaţi din legiuni trecuseră palisadă, dădu un strigăt de bucurie şi porunci ca alte centurii să se avânte prin acel loc. Atacul la intrarea valului de pământ continua şi el.

Poarta intrării era făcută din trunchiuri groase ca mijlocul unui om, prinse în centuri late de fier. Ca să poată fi deschise, ele aveau în partea opusă balamalelor o roată cu spiţe solide, pe care alunecau. O bârnă aproape la fel de groasă era prinsă de-a curmezişul lor, sprijinită pe două urechi. După ce bătură cu berbecele în ele, romanii aduseră un vas cu răşină şi unseră trunchiurile,

apoi se retraseră şi aruncară săgeţi cu foc. Flăcările se întinseră repede şi nimic nu le-ar fi putut linişti. Poarta era un rug care peste puţin timp avea să se prăbuşească. De data asta cavaleria, care producea mare spaimă, stătea gata să se repeadă.

Poarta căzu împrăştiind milioane de scântei. Flăcările încă mai jucau pe trunchiuri când cavaleria se aruncă înainte. Dar călăreţii se treziră în culoarul îngust dintre valul de pământ şi peretele de zid, născându-se o mare învălmăşeală. De pe zid şi din cele trei turnuri de strajă începu a ploua cu bolovani asupra cailor şi călăreţilor care, noapte fiind, se îmbulziră unii peste alţii, călcându-se în picioare. Cei care o luară spre dreapta se treziră în faţa intrării astupate cu coloanele sanctuarului, iar alţii din spate îi împingeau înainte, strivindu-i în zid. Caii se împiedicau şi-şi aruncau stăpânii din şa, îi călcau cu copitele, strivindu-i. Se născu un vaier şi un ţipăt fără margini, în care răzbăteau strigătele deznădăjduite ale celor împinşi spre perete:

– Înapoi! Înapoi!

Unde înapoi? De ce înapoi, când încolo era intrarea? Înapoi, adică afară din cetate? Unii strigau înapoi, centurionii, dimpotrivă, cu săbiile sus, porunceau „înainte!“ Ei nu ştiau de zidul care se unea printr-un perete cu valul de pământ, închizând drumul. Mulţi pieriră striviţi de cai, sau loviţi de pietroaiele aruncate din turnul aşezat chiar în colţul zidului de piatră.

Cei care scăpară spre stânga şi reuşiră să se strecoare printre bolovani, se treziră în cetate şi porniră în galop să semene moartea, tăind în dreapta şi-n stânga pe oricine întâlneau în cale. La lumina flăcărilor care mistuiau casele, călăreţii fugăreau femeile şi bătrânii, şi până nu le aruncau capetele de pe umeri nu se lăsau. Oştenii încercau să-i întâmpine, retezând picioarele cailor, sau speriindu-i şi făcându-i să sară în foc cu stăpân cu tot. Împingeau cu furcile în crupe, dându-i spre flăcări.

Lotrinius, fugarul roman, era aprig şi necruţător. Găsise o furcă zdravănă pe care o proptea în gâtul călăreţilor, răsturnându-i, apoi le înfigea colţii în cap. Îmbrăcămintea lui îl ajuta; romanii nu se aşteptau să fie izbiţi de el, deoarece mai purta încă îmbrăcămintea de-acasă.

Dates poruncea oştenilor cum şi unde să lupte, dar acum nu-l mai asculta nimeni. Lupta se dădea peste tot unde se întâlneau un roman şi un dac: printre case, în case, pe scările locuinţelor-turnuri, pe palisade. Văzând că cetatea va cădea în mâna duşmanului, Dates chemă câţiva oşteni şi îi puse să dărâme o parte a palisadei, cât să se strecoare prin ea femeile şi copiii. Le-a dat drumul mai mult rostogolindu-se, dar pădurea era aproape şi altă scăpare pentru ei nu era. Romanii treceau prin sabie tot ce se ivea în cale. De aceea fu nevoie să organizeze o apărare în partea aceea, ca să le dea răgaz fugarilor să părăsească cetatea.

Ziper încrucişa sabia cu câte doi-trei duşmani deodată, învârtindu-se printre ei ca o zvârlugă. Scăpase doar şfichiuit de vârfurile săbiilor duşmane. Era zgâriat în cinci-şase locuri şi cămaşa i se înroşise la piept, dar nu se lăsa. Un centurion, văzându-l cum luptă şi plăcându-i înfăţişarea lui, porunci celor care îl atacau:

– Prindeţi-l viu! Viu îl vreau!

Se gândea că un dac aşa de falnic era darul cel mai potrivit pe care putea să-l ducă lui Laberius.

Auzind porunca, un soldat se trânti pe burtă şi se furişă prin spatele lui Ziper, prinzându-i picioarele în braţe şi răsucindu-i-le. Alţii doi săriră şi-i apucară braţele. Ziper urla şi se zbătea cu atâta furie, încât cei care îi ţineau braţele îl scăpară. Totuşi nu putu face nici un pas, pentru că romanul care îi prinsese picioarele parcă se lipise de el. Se repeziră patru la braţele lui şi furia îi deveni neputincioasă. Reuşiră să-i lege mâinile şi picioarele, târându-l spre palisadă, într-un loc mai ferit.

La Dates veni alergând un oştean:

– Ziper a căzut în mâna romanilor.

– Unde e?

– L-au legat şi l-au dus spre palisadă.

Dates nu mai ţinu seamă de nimic şi se avântă într-acolo, urmat de patru oşteni, care se nimeriseră lângă el. Izbeau în stânga şi-n dreapta cu o putere pe care numai furia şi deznădejdea o pot da. Dar era cu neputinţă să se apropie, pentru că de afară năvăleau alţii şi alţii, pe jos sau călări, strivindu-i sub greutatea numărului mare. Se treziră şi ei aproape înconjuraţi, şi n-ar fi scăpat, dacă n-ar fi fost în apropierea palisadei. Cercul se strângea în jur, forţându-i să se arunce în afară. Căzură pe peretele abrupt al valului de pământ şi se rostogoliră până jos, în vale, izbindu-se de bolovanii aruncaţi din cetate sau trecând prin cenuşa caselor ce arseseră cu două nopţi în urmă.

Dates rămase cu faţa în sus, cu braţele răstignite, ameţit şi atât de slăbit încât îi era cu neputinţă să-şi ridice măcar capul. Stătea cu ochii închişi, cu sufletul sfâşiat de necaz, sleit de ultima picătură de putere; şi toată această neputinţă fizică, şi durerea pierderii mamei, şi a prietenului, şi nenorocirea de a şti cetatea în mâinile duşmanului, şi amintirea femeilor căsăpite, toate se strânseră în pieptul lui într-un cocoloş fierbinte care i se ridică în gât, făcându-l să izbucnească într-un plâns de copil, disperat şi neputincios. Şoptea întruna, cu nemăsurată pornire:

– Îi urăsc! Îi urăsc!

Trebuia să se ducă să moară în lupta asta! Trebuia! Îşi poruncea să se ridice şi să pornească într-acolo, dar nu se putea unii din locul acela. Îi era cu neputinţă să-şi mişte braţele şi picioarele, pe care le simţea ca de plumb.

Ultima picătură de vlagă se scursese din ele.

– Dates! Dates! se auzi el chemat, îl găsiră şi-l ridicară în picioare.

– Înapoi, în luptă! porunci el.

– Trebuie să-i spunem lui Decebal! Vino!

Se luă după ei, împletecindu-se, fără putinţa de a se mai împotrivi.

În vale se lăsase liniştea. Romanii urcaseră toţi în cetate. Găsiră un cal rătăcit, ce-şi pierduse stăpânii, şi cei care-l ridicaseră pe Dates, îl aruncară în şa, şi loviră cu latul săbiilor crupa animalului. Calul porni în galop spre Sarmi.

Tânărul dac nu-şi dădea seama de unde-i vine sfârşeala pe care n-o putea învinge, deşi lupta cu ea din răsputeri. În focul bătăliei nici nu simţise sabia care i se înfipsese în spate, alunecând pe osul coastei. Cămaşa îi era roşie, şi pantalonul, şi şaua calului...

Simţind cum îl părăsesc puterile şi temându-se să nu cadă din şa, se agăţă cu amândouă mâinile de gâtul calului şi aşa ajunse la Sarmi. Opri chiar la uşa locuinţei-palat, dar când vru să descalece, se prăbuşi cu faţa în jos şi rămase nemişcat. Din toate părţile săriră ajutoare, iar strigătele de mirare şi spaimă ajunseră la urechile lui Decebal, care coborî în grabă.

– Dates, băiatul meu! şopti regele, văzându-l. Cămaşa avea piepţii arşi şi spatele roşu de sânge; faţa îi era înnegrită de funinginea ştearsă o dată cu năduşeala, chiar părul îi mirosea a pârlit.

– Unchiule... Sargedava... e în mâinile duşmanului...

Regele primi vestea ca pe o lovitură în piept. Îşi muşcă buzele şi întrebă:

– Şi... Ziper?

– L-au legat şi l-au luat cu ei.

– Cum de s-a lăsat prins? strigă regele. Trebuie să fi fost greu lovit, dacă n-a mai avut putere să-şi străpungă pieptul.

Dates se împletici, gata să cadă din nou, şi cei din jur îl prinseră la timp. Îl duseră pe braţe până sus.

– Chemaţi-l pe Vezina! porunci regele.

Marele Preot îi legă rănile, apoi se aşeză şi el pe un scaun, lângă pat. Decebal stătea cu coatele pe masă şi cu capul în palme, după vechiul lui obicei, când rămânea dus pe gânduri.

Rămaseră mult timp fără să schimbe o vorbă. Regele se gândea la Sargedava... la Sinna, acum prizonieră... la nenorocirile pe care ştia că le aduce cavaleria lui Quietus în munţi... la înaintarea lui Traian dinspre soare-apune... la nepotul lungit lângă el. Îşi ridică privirea grea de gânduri, şi aţintindu-l cu ochii săi roşii de supărare pe Vezina, îi spuse abia auzit:

– Vezina, trebuie să trimitem soli de pace!

Marele Preot îşi lăsă capul, în semn de aprobare.

De aproape zece zile ciocanele şi cazmalele nu conteneau în toate cetăţile dacilor. Zidurile trainice erau desfăcute piatră eu piatră, sub privirile grijului ale militarilor din legiuni sau din trupele auxiliare. Dacii lucrau în tăcere, înăbuşind în piept durerea înfrângerii. Prin toate locurile umblau învingătorii, căutând prizonieri – chiar şi pe aceia luaţi cu ani în urmă de la Fuscus şi care lucrau acum la minele din Apulum – sau sclavi fugiţi de la stăpâni, sau fugari care aveau să-şi ispăşească pedepsele.

Prima grijă a lui Dates, când se putu da jos din pat, fu să se ducă la Livia şi s-o pună la adăpost, împreună cu tatăl ei. Pe fată a dat-o în grija Curtei, după ce au îmbrăcat-o în straie de femeie dacă. Bătrânul Plautius tremura doar pentru ea; lui nu-i mai trebuiau de mult zile...

Pe Dates îl înduioşa resemnarea cu care suferea Livia. În clipa în care aflase nenorocirea, ridicase ochii la cer şi murmurase: „Aşa a vrut Domnul“.

Când au rămas numai ei doi, Dates i-a promis că va face orice pentru a-l găsi pe Ziper, dacă mai era în viaţă, că-l va răscumpăra cu tot aurul Daciei. Ochii fetei luciră pentru o clipă, apoi se plecară, iar buzele murmurară ceva de neînţeles pentru el. Rostea încet, dar din tot sufletul, o rugăciune, cerând lui Dumnezeu să îndeplinească voinţa lui Dates.

De data asta Curta nu se mai îndepărtase de patul în care zăcuse Dates. Din porunca lui Decebal, dar şi din dorinţa ei de a fi cât mai mult în preajma lui, ea îi îngriji rănile. Vorbiră puţin, ca doi oameni care de curând s-au cunoscut. Niciodată nu-şi amintiră ceea ce fusese în trecut, de parcă el n-ar fi strâns-o nicicând în braţe şi ea nu i-ar fi promis că-l aşteaptă. Singurul prilej de a schimba câteva vorbe erau Ziper şi Livia; făceau planuri cum să-şi scape prietenul din robie.

Acum războiul se terminase, Dates îşi îmbrăcase iar vesta de piele şi se tot gândea ce ar fi mai bine să facă pentru Ziper. Un oştean îl vesti că Decebal vrea să-i vorbească şi se grăbi să i se înfăţişeze. Regele nu era singur, ci împreună cu Vezina, Butes, Duras şi Bicilis, care acum era mai tot timpul în preajma lui Decebal. Dates bănui că era vorba despre un sfat de seamă, iar primele cuvinte rostite de rege îi arătară că nu se înşelase. Dar nu numai Dates bănuise că este vorba despre un sfat deosebit, ci şi Iudenus, al cărui rol era tocmai acela de a trage cu urechea şi de a afla ce anume se punea la cale. Mai ales acum, după încheierea păcii, primise prin Arinius poruncă, chiar de la Traian, să fie cu ochii în patru şi să afle dacă Decebal are de gând să încalce condiţiile pe care i le pusese. El şi Arinius erau oamenii de încredere ai împăratului la Sarmizegetusa, de la care primea veşti sigure şi la termene

stabilite printr-o iscoadă care venea aici ca negustor de vase de sticlă. Poate că celor de la Sarmi ar fi trebuit să li se pară ciudat că romanii, care căutau cu feştila orice venetic fugit din imperiu, de Arinius nu se legaseră niciodată, deşi toată lumea ştia că venise chiar din inima Latiumului. Dar cine să mai gândească la asemenea fapte în focul acelei nenorociri? În urechile dacilor nu răsunau, de dimineaţă până seara, decât bocănitul ciocanelor şi icniturile oamenilor care se opinteau să dărâme pietrele zidurilor. Loviturile ciocanelor erau ca o veşnică aducere aminte a celor întâmplate, mai ales că la tot pasul te întâlneai cu soldaţi din legiuni care se plimbau de colo-colo zăngănind sabia la şold.

Iudenus, devenit cel mai de seamă scrib, se bucura de mult respect şi se putea furişa oriunde, dar mai ales spre sala mare, în care se ţineau sfaturile, şi unde adesea era chemat să întocmească tot felul de scrisori. Camera scribilor era despărţită de sala mare printr-un coridor lat de numai o jumătate de pas. Când scribul ajunse să-şi lipească urechea de uşă îl auzi pe Decebal, care era chiar în apropiere, spunând celorlalţi:

– Traian trebuie să moară!

Iudenus se cutremură la auzul acestor vorbe şi mai ales a felului cum fuseseră rostite. Niciodată nu mai răspicase cineva vorbele cu atâta patimă.

– El e duşmanul nostru cel mai mare. Fără el, Roma nu şi-ar fi pornit legiunile încoace. El a jurat să supună Dacia. Nu vom fi liniştiţi, atâta timp cât Traian va fi în viaţă!

– Ce să facem, Decebal? îl întrebă Vezina. Crezi că e uşor să-l trimiţi pe Traian dincolo de apa Stixului?

– Tu ai să ne ajuţi, Vezina, cu băuturile tale. Numai tu ştii să fierbi buruieni şi să pregăteşti licori din care doar câteva picături scurtează viaţa.

– Da, pot să pregătesc o asemenea licoare.

– Să hotărâm cine să plece la Roma, s-o toarne în cupa de aur a împăratului. Poate un dezertor din legiuni, pe care să-l umplem de aur. Am auzit de unul, Lotrinus, condamnat să moară, care ar fi bun pentru această treabă, mai ales că e iubitor de aur, ca orice roman. Lotrinus i-ar putea veni de hac lui Traian. Să-i cumpărăm sufletul!

La aceste vorbe ale regelui, Dates făcu un pas în faţă şi spuse:

– Decebal, mare greşeală faci, când crezi că o faptă ca asta poate fi încredinţată unui suflet cumpărat. Sufletul cumpărat e laş, îl copleşeşte frica, cel care se lasă cumpărat iubeşte prea mult viaţa. Cum crezi că şi-ar da-o, când el abia aşteaptă răsplata?

– Adevărat vorbeşte! îl întrerupse Vezina.

– Plec eu la Roma, unchiule îi ceru Dates, cu o hotărâre care greu

putea fi clintită.

– O aştept pe Sinna din zi în zi. Romanii au promis să-i dea libertatea. Mai întâi de tine va întreba.

– Dacă îi spui că m-am dus s-o răzbun, ai să-i uşurezi aşteptarea. Şi apoi, ştii cât ţine la Ziper... Mă duc la Roma şi după el, unchiule!

– Ştiam că mai întâi la el te-ai gândit. Bine, Dates, du-te şi scapă-ţi prietenul... dacă-l mai găseşti cu zile. Oare o fi răbdat el lanţul robiei?

– Mă aşteaptă, unchiule!

– Du-te, Dates, dacă asta este credinţa ta.

După ce a ascultat totul, Iudenus s-a grăbit spre Arinius.

– Veste mare, Arinius! i-a strigat, de cum a dat cu ochii de el. O, Arinius, iată că a sosit şi ceasul nostru! Bucură-te, prietene! Nu ţi se întâmplă de două ori în viaţă să dea peste tine un noroc ca ăsta. Numai să ne dea zeii gândurile bune ca să scoatem cât mai bun câştig din vestea aflată. Chiar împăratul o să ne cheme la el şi o şi ne umple de aur din creştet până în tălpi. Acum chiar terminăm cu surghiunul de aici, plecăm din mijlocul barbarilor ăştia ce duhnesc a blană de miel de la zece paşi. Pe Aventin îmi voi ridica palatul, sau pe Via Sacra, să privesc seara plimbarea lecticilor.

Niciodată nu-l mai văzuse Arinius atât de tulburat pe tăcutul său prieten. Pentru un om de vârsta lui, trăncăneala de până acum era mai mult decât ciudată. Nu cumva, aflase cu adevărat o veste mare? Atunci de ce nu i-o spunea şi aiura tot felul de alte prostii, descoperindu-şi cele mai ascunse dorinţi? Iudenus nu-i mărturisise niciodată până acum visul lui de a se înapoia la Roma, când îşi va putea cumpăra un *domus.* Părea un bătrân resemnat cu viaţa lui de acum, fără visuri de trai nobil. Arinius nu bănuia că Iudenus mai visa să-şi cumpere sclave frumoase!

– Opreşte-te din trăncăneală şi spune-mi odată despre ce este vorba? Ne-am mai făcut odată planuri pe degeaba.

– Decebal vrea să-l omoare pe Traian! trânti el vestea, într-adevăr demnă de luat în seamă.

– Cum să-l omoare?

– Dates, nepotul lui, va pleca în cel mai scurt timp la Roma, ducând cu el o sticluţă din licorile lui Vezina. Numai două, trei picături din ea, dacă vor ajunge în cupa lui Traian, Roma va trebui să-şi găsească un alt împărat.

Vestea era mare, avea dreptate scribul, mai ales că era vorba chiar de viaţa împăratului.

– Şi cum crede el că se va apropia de Traian?

– N-am aflat încă, dar bănuiesc că se va duce cu o solie din partea lui Decebal.

– Dacă îi va trimite o scrisoare, primul care va afla vei fi tu.

– Doar mâna mea o va aşterne pe papirus.

Arinius rămase pe gânduri, apoi murmură cu o bucurie mocnită:

– Da, da, prietene, mi se pare că ai dreptate. Vestea asta o să ne ducă pe amândoi la Roma.

A doua zi, Vezina îl luă pe Dates în sanctuarul mare, unde îşi avea borcanele, amforele, şi vasele în care fierbea ierburile şi îi dădu un mic vas de argint, nu mai înalt de o jumătate de deget, şi nici mai lat, dar turtit. O mică amforă. Îndesă în faţa tânărului un mic dop de lemn, apoi prinse deasupra capacul de argint, care se prindea în două cheotori, făcute de un adevărat maistru giuvaergiu.

– Să te fereşti de licoarea dinăuntru, Dates, fiule. Nici pe mână să nu-ţi cadă. Iar când o fi s-o foloseşti, răstoarnă din ea câteva picături, că sunt de ajuns pentru ceea ce vrei tu. Ascunde-o în locul cel mai tainic.

În aceeaşi zi, Decebal îl duse în tezaur, o încăpere cu pereţii din marmură cumpărată de la greci, albă-vineţie, săpată chiar sub locuinţa-palat, şi în care se cobora pe o scară ştiută numai de puţini oameni. Scara începea chiar în camera regelui şi pe nicăieri nu se mai putea pătrunde în tezaur.

Dates nu intrase niciodată aici, şi se miră când văzu unde îl duce regele.

– Uite, Dates, aici este aurul râvnit de Roma. Tânărul rămase uluit în faţa minunăţiilor pe care le vedea.

Nu văzuse încă la Roma cupe atât de mari, din aur greu, bătute în perle, nicicând nu admirase vase atât de strălucitoare, nu bănuise niciodată că aici sunt atâţia bani, de toate felurile şi din toate părţile lumii: thasieni, macedoneni, pontici, celtici, romani, cnidieni, lysimachi, kosoni, şi denari, şi tetradrahme, şi stateri de argint, cea mai mare parte bătuţi în Dacia şi imitând destul de bine pe cei străini.

– De unde atâta bănet, unchiule?! se miră tânărul.

– Toate acestea sunt aici dinaintea noastră, Dates. Mulţi bani au fost bătuţi chiar de marele Burebista, de care vorbesc cântecele noastre. Alţii de Coryllus, sau de cel care mi-a încredinţat toate astea, unchiul meu, iscusitul Durbaneus. Asta este averea dacilor, cu care putem cumpăra multe de la Roma. Te-am trimis acolo, ca să ştii mai bine decât mine ce să faci cu acest tezaur, când îmi vei lua locul.

– Unchiule! şopti tânărul, înfiorat de gândul că într-o zi numai el va putea intra aici.

– Cu aurul ăsta, la Roma se cumpără şi suflete. Ia, Dates, du romanilor aur, şi adu-l înapoi pe Ziper! Roma vrea aur, du-i aur! Dacă ai să poţi, cumpără cu el şi pacea, avem nevoie de răgaz, până să ridicăm iar

zidurile pe care le prăvălim acum sub ochii romanilor. Drumul să-l faci în cea mai mare taină.

Au stat mult de vorbă, acolo, lângă tezaur, departe de orice ureche vrăjmaşă. Decebal şi-a ascultat nepotul, uimit şi încântat de ceea ce-i spunea. Multe din temerile care îi răscoliseră până de curând sufletul se spulberaseră. Avea un urmaş aşa cum îl dorise: luminat, viteaz şi plin de dragoste pentru pământul Daciei.

Iudenus a tot aşteptat ca regele să-i ceară să ticluiască scrisoarea pentru Traian, dar în zadar. Iar Arinius nu-l mai slăbea deloc cu întrebările: „Pleacă sau nu pleacă? Dates va fi iscoada? Pe ce drum o să apuce? Cine are să-l însoţească până la Roma?“

Scribul ridica din umeri şi căuta să-şi liniştească prietenul nerăbdător:

– Aşteaptă, Arinius. Un drum ca ăsta se pune greu la cale şi, mai ales, e învăluit în taină. De unde vrei să aflu toate astea?

– Trage şi tu cu urechea, întreabă pe departe, doar eşti acolo.

– Uşor de zis, greu de făcut! Dacă vrei să ştii, am tras de limbă chiar pe cei care îi vor pregăti bocceaua de drum, dar încă n-au primit poruncă s-o facă. Îmbrăcămintea cu care a venit de la Roma este încă în lada ei. Poţi să-mi spui cum va încerca să ajungă la Roma, dacă nu folosindu-se de ea?

– Ai şi tu dreptate, dar asigură-te că vei afla la timp când îşi va scoate toga din ladă.

– Stai liniştit în privinţa asta. Ai înştiinţat la Lederata?

– Şi la Lederata, şi la Dierna, şi la Drobeta e pândit de oameni anume puşi ca să-l prindă. Mare jale o să fie la Sarmi, când s-o afla.

– Decebal va fi în stare să dea tot tezaurul numai să-l capete înapoi. Să fii sigur de asta.

Arinius îşi frecă palmele mulţumit. Straşnică afacere se ivise şi trebuia să tragă cât mai multe foloase de pe urma ei.

După două zile de la acest schimb de vorbe, Arinius se trezi cu Iudenus în puterea nopţii.

– Ce s-a întâmplat, Iudenus?

– O, Arinius, cu ce am mâniat-o noi pe Fortuna, de nu ne-a aruncat din cornul ei decât speranţe deşarte!

– Vorbeşte odată, nu te mai tângui atâta!

– I-aş fi trimis libaţii din toate cele douăzeci şi şase de temple pe care le are la Roma! Arinius, Fortuna...

– N-ai de gând să-mi spui odată ce s-a întâmplat sau am să-ţi ascult tânguirile până în zori?

– Dates a plecat!

– Mă aşteptam la asta.

– Dar a plecat încă de acum trei zile. Credeam că e la Sargedava, sau în altă parte, pentru că toate togile sunt în ladă. Am cumpărat, cu bani grei omul care a pândit tot timpul...

– Cel puţin ai aflat încotro a apucat-o?

– Nimic nu mai ştiu peste ceea ce ţi-am spus. A plecat, a plecat şi noi n-am vestit la Lederata. Acum trebuie să fie departe, şi cum să-l mai găsim?

– Află cel puţin de cine este însoţit.

– Asta ştiu. De fugarul Silvanus. Trimite încă în noaptea asta veste la Lederata şi la Dierna, poate că, cine ştie, o mai fi poposit pe undeva.

– Alerg la centurionul care supraveghează cetatea. Iar tu, fă orice ca să afli ceva care ne-ar putea pune pe urmele lui.

– O, Fortuna, Fortuna! Degeaba e plin cornul tău cu toate bunătăţile lumii!...

TIMOCLES, NEGUSTORUL DE PAPIRUS

Pe cheiul portului din Tomis stăteau de vorbă doi bărbaţi, privind spre o corabie pe care o descărcau sclavi musculoşi, înşiraţi unul în spatele celuilalt. Corabia adusese vin de Chios şi Falern, foarte căutat aici, dar şi în alte cetăţi din Moesia Inferior. Unul dintre cei doi bărbaţi era un grec pântecos, care sufla ca un cal după ce şi-a terminat cursa într-o întrecere de circ, al doilea era tânăr şi elegant, dovedind prin fiecare gest, şi prin felul cum vorbea, originea lui nobilă. Grecul gras era un armator care aducea băutură aleasă şi vindea prin oamenii lui, tocmai la Axiopolis, Ulmetum, Carsum şi chiar la Troesmis, acolo unde erau castre romane şi vaduri bune pentru negustorul de vinuri. Pentru că, ştiut este, tot militarul, de la soldatul de legiune şi până la centurion, în timpul liber, mai ales în zilele de după soldă, goleşte cu plăcere o cană de vin bun.

Grecul tânăr şi elegant, deşi nobil de origine, se apucase de negustorie, deoarece tatăl lui – aşa îi mărturisise armatorului – vânduse cea mai mare parte din pământ şi o pierduse la jocurile de noroc. Nu-i părea deloc rău, pentru că negoţul îi mergea bine. Legase multe prietenii în Aegiptus şi Pergam şi ducea la Roma, şi în alte părţi ale lumii, papirus şi piei de miel tăbăcite, căutate şi ele pentru scris. Ajunsese până la Tomis, auzind că aici ar putea găsi piei de miel mai ieftine, pe care să le prelucreze apoi în atelierele pe care le avea la Roma, undeva la margine, spre *Porta Flaminia*, în apropierea *Tiberis*-ului, pentru că la tăbăcit ai mare nevoie de apă. Tânărul grec găsise ceva piei, era mulţumit de rezultatele călătoriei pe aceste meleaguri, necunoscute lui până acum, dar avusese un ghinion care îl făcuse să intre în legătură cu armatorul Polluces, acesta fiind numele grasului. Corabia care venea să încarce pieile se spărsese de stânci în apropiere de Bizantium şi nu-i sosi decât numele. Aşa se făcea că acum tocmea una dintre corăbiile lui Polluces, de care acesta s-ar fi despărţit. Nu era un vas prea mare, dar părea solid şi în stare să înfrunte o furtună, adică nu-ţi era teamă să-ţi încarci marfa pe ea.

Veniseră amândoi pe chei, pentru ca tânărul Timocles să se convingă încă o dată că armatorul nu-şi lăudase degeaba corabia pe care o avea de vânzare.

– Mâine e goală şi, dacă ne-nţelegem, îţi închiriez şi sclavii, să-ţi încarce pieile, se oferi grasul suflându-şi nasul cu toată puterea într-un sudariu pe măsura lui.

– Cred că e tocmai ce-mi trebuie, spuse Timocles, mângâindu-şi bărbiţa scurtă, neagră ca pana corbului, deşi avea ochii albaştri precum cerul.

Acest contrast îi dădea însă un farmec deosebit, pentru că atât barba, cât şi sprâncenele şi părul, la fel de negre, scoteau şi mai bine în evidenţă albastrul dulce al ochilor.

– Preţul este acela pe care ţi l-am spus, şi să ştii că nu e deloc mare. Eu am plătit-o de două ori pe-atâta, dar pentru că nu mai e nouă... Deşi vezi cât e de solidă.

Grecul tânăr zâmbi subţire şi făcu un gest care îl opri pe gras din vorbă. Ce rost mai aveau toate minciunile pe care le înşira, dacă se prinsese la învoială? Era sigur că nu dăduse pe ea nici jumătate din preţul pe care îl cerea, nu de două ori mai mult. Şi mai ales grasul uitase că tânărul fusese cel care îi oferise preţul. Poate că era atât de mare, încât Polluces se simţea obligat să-l justifice. Tânărul îi spusese pe şleau că avea nevoie, în timpul cel mai scurt, de o corabie, deoarece se stricau pieile cumpărate şi ar fi fost în pagubă şi mai mare.

– Atunci tocmeala e făcută!

– Nu mi-am dezminţit niciodată numele, şi n-am s-o fac nici de data asta, îl asigură tânărul. Timocles[24] mă cheamă, după cum ai auzit.

– Am auzit eu, dar ştii că până nu vezi aurul în pungă, tot nu eşti sigur.

– Diseară ai să-l primeşti. Porunceşte sclavilor să termine mai curând descărcatul şi spune celor de la vâsle că de astăzi eu sunt stăpânul lor.

Corabia avea un singur rând de vâsle, format din câte cincisprezece vâslaşi pe fiecare parte. Ca orice vas de transport, nu era prea lungă, dar pântecoasă. Sub acoperişul boltit de la pupa erau două mici încăperi, fiecare cu câte două paturi suprapuse, în care locuiau şeful echipajului şi, când era cazul, stăpânul. În mijloc era înfipt un catarg zdravăn de care atârna o pânză pătrată, folositoare când vântul bătea din spate. Timocles plăti corabia până la ultimul denar şi Polluces abia după aceea se arătă pornit pe stat la taclale, în faţa unei sticle de vin păstrat anume pentru sufletul său.

– Eşti un adevărat grec, îi spuse el tânărului, gândindu-se la afacerea bună încheiată. Simpatic şi de treabă. Ce păcat că ţi-ai uitat limba

trăind printre romani. E singurul lucru care nu-mi place la tine.

– Tatăl meu s-a mutat la Ostia când eu încă nu rostisem nici o vorbă. Pe mama am pierdut-o curând, şi cea de a doua era fiica unui negustor roman, care nu ştia o boabă greceşte.

– Va să zică eşti din Ostia? Frumos port! Am trecut de multe ori pe-acolo, şi dacă afacerile mă vor duce iar, am să te caut.

– E de ajuns să întrebi de Timocles, negustorul de papirus, că mă cunoaşte oricine. Dar uite că sclavul îmi aduce lucrurile. Stai aici, Callistos! strigă spre cel care mâna un cal înhămat la o căruţă nu prea mare.

Când a auzit numele sclavului, armatorul, puţin ameţit de tăria vinului şi bine dispus de afacerea încheiată, izbucni într-un râs zgomotos care-l făcu pe tânăr să-l privească de sus, plin de dispreţ.

– Callistos! Ha, ha, ha! Iată numele care se potrivea acestei mutre. Vino mai aproape „prea frumosule“, să te văd mai bine. Ha, ha, ha!!

– De ce râzi, stăpâne? i se adresă sclavul. Când m-am născut eram un copil ca toţi ceilalţi şi mamei i-am părut frumos ca un zeu. De unde să ştie că necazurile îmi vor pleşuvi creştetul şi-mi vor boţi faţa? Acum trebuie să-mi port numele, deşi numai frumos nu sunt.

– Nu fi supărat, Callistos! interveni tânărul Timocles. Urcă lucrurile pe corabie şi să ne vedem de drum.

– Unde zici că duci pieile?

– La Sais. Acolo încarc apoi mai multe suluri de *charta emporetica* cerută de mai mulţi negustori din Roma. Unul dintre ei este măcelar cunoscut care vinde numai nobililor, şi are nevoie de mult papirus. Am şi o comandă făcută de un librar de lângă templul lui Vertumnium, care vrea să copieze pe câteva sute de suluri epigramele lui Martialis. A câştigat bine vânzându-i epigramele şi acum, în semn de recunoştinţă, vrea să i le copieze pe *charta claudiana,* lată de 17 degete. Ce îşi mai poate dori un poet, decât să-şi citească opera pe un papirus atât de fin şi de elegant?

Polluces dădu din cap a îndoială, ca un om a cărui minte nu fusese niciodată preocupată de astfel de nimicuri. N-a vrut să-i mărturisească, dar el nici nu auzise până astăzi despre acest Martialis, al cărui nume tânărul îl rostea cu respect. Culmea era că nava acestui grec pântecos purta numele zeiţei poeziei, Caliope. Avea însă scuza că o cumpărase cu acest nume scris pe ea.

De la plecarea din Tomis trecuse aproape şaizeci de zile, până când *Caliope* a acostat la cheiul Ostiei. Erau la capătul unei lungi călătorii, după ce trecuseră prin peripeţii destule, pentru că nu era de loc uşor să porneşti de la Tomis şi să ajungi în îndepărtatul Aegiptus, să urci apa Nilului, până la Sais,

locul marilor meşteri în pregătirea papirusului de cea mai bună calitate, apoi să iei iar drumul mării şi să ajungi la Ostia. Făcuseră douăsprezece zile numai din Alexandria până la Brundisium, iar de acolo aproape încă pe atâta, ocolind pintenul Calabriei ca să se strecoare în sus.

Tânărul grec ţinuse să facă el acest drum până la Sais, deoarece voise să comande un anume papirus meşterilor de acolo. Din Sais, din Alexandria, din Taenea se aduceau la Roma sorturile cunoscute de papirus: *charta Augusta,* de 13 degete lăţime, cel mai bun pentru scris, având faţa netedă şi albă, *charta Liviana,* folosit mai mult pentru însemnări zilnice, şi socotit de calitatea a doua şi, mai ales, *charta Claudiana,* mai lat cu 4 degete decât primele, cel mai fin şi cel mai căutat, atât de nobilii care trimiteau scrisori de dragoste cât şi de poeţii care voiau să dea o ţinută cât mai aleasă operei lor. Pentru plebeii care aveau şi ei câteodată nevoie de papirus se aducea *charta plebeia,* gros şi plin de scame, în care pana se împiedica mereu. Negustorii cereau *charta emporetica,* bun numai pentru împachetat.

Orice cumpărător de papirus, ca să se convingă că primeşte ceea ce voia, cerea librarului să-i arate *protocolul* de pe sulul respectiv, o ştampilă pe care o puneau meşterii din Aegiptus ca să arate din ce sort este papirusul respectiv.

Acest *protocol* era motivul care îl făcuse pe tânărul negustor grec să facă drumul până în Sais, şi nu se dusese degeaba. Acosta acum la cheiul Ostiei având în corabie suluri dintr-un nou papirus, de care nimeni nu mai auzise până atunci. Plătise bani buni meşterilor din Sais, ca să scoată aceste câteva papirusuri de o calitate excepţională, făcut, de fapt, din două foi de *charta Augusta* lipite una de alta, încât se remediase principala lipsă a sortului cunoscut, nu se mai vedea de pe o faţă pe alta, şi având amândouă părţile netede şi bune de scris. Chiar albul papirusului parcă era mai viu. Pentru prima dată la Roma se putea citi pe un sul de papirus următorul protocol: *Charta Traiani.*

A doua zi după ce *Caliope* fusese legată de cheiul Ostiei, Timocles porunci sclavului său preferat să caute un *essedum* cu care să plece în grabă la Roma. Callistos nu trebui să umble prea mult, pentru că la prima *taberna* văzu moţăind un *essedarius* care golise cam multe ulcele cu vin, deşi era doar al patrulea ceas din zi.

– Hei, scoală, netrebnicule, nu mai bate cu nasul scândura mesei, că n-ai să câştigi nimic din treaba asta, îl zgâlţâi Callistos, ca să-l trezească.

Vizitiul ridică spre el nasul înroşit mai mult de vin decât de loviturile scândurii şi văzând că cel care l-a luat peste picior este un nefericit de sclav, începu să-l blesteme, ameninţându-l cu bătaia. Era el vizitiu, dar om liber.

– Te înfurii degeaba, netrebnicule! continuă sclavul, deloc speriat de vorbele beţivului. Stăpânul meu te-aşteaptă să-l duci cât mai repede la Roma. Hai, mişcă-te odată, puturosule, şi nu mai mormăi în barbă.

Nu avea el un *essedum* prea grozav, dar era solid şi bun la drum lung. Callistos cercetă cu ochi de cunoscător cele doua roţi ale vehiculului şi se convinse că nu era nici o primejdie sa rămână la jumătatea drumului. Calul nu era prea de soi.

– Decât să-ţi înroşeşti nasul cu sesterţii pe care-i câştigi, mai bine cumpărai puţin orz pentru mârţoaga asta, că e gata să-şi dea sufletul.

– O, pe nemuritorul Zeus, eu îţi crăp căpăţâna asta pleşuvă dacă mai scoţi o vorbă!

Deşi nu pierduse prea mult timp, l-au găsit pe Timocles supărat, când au ajuns la corabie. Callistos a cărat la *essedum* cele două lădiţe ale stăpânului. Când vizitiul se opinti să ridice a doua ladă, abia o urni de la pământ, fiindu-i cu neputinţă s-o aşeze la locul ei.

– Da’ ce are stăpânul tău în lădiţa asta? întrebă mirat, privind chiondorâş spre ea.

– Ce să fie, două pietre de râşniţă! După ce ai golit în capul ăla atâtea oale cu vin, mă mir că-l mai poţi ridica şi fără să ai ceva în mâini. Ia lasă-mă pe mine, să văd şi eu cât e de grea.

Se opinti zdravăn, dar nu arătă că abia o ridică.

– Ai văzut că s-a putut?

La Roma îi întâmpină hărmălaia obişnuită a oraşului, ameţitoare, dacă nu erai învăţat cu ea. Intrară în oraş pe Via Portuensis, care mergea de-a lungul Tibris-ului, dar pe celălalt mal de oraş, fiind mai puţin aglomerată.

Se înserase când ajunseră să treacă apa râului pe Pons Sublicius. Când trecură pe lângă templul Fortunei, aşezat chiar pe mal, se socotiră ajunşi în oraş.

Încă nu se întunecase de tot. Tânărul Timocles se părea că plecase de mult din Roma, pentru că ochii îi fugeau lacom de colo-colo, dornici să vadă, să-şi reamintească, să afle ce s-a schimbat prin locurile cunoscute. Stătea chiar lângă vizitiu şi-i poruncea pe unde să mâne.

Micul *essedum* se strecură prin aglomeraţia care nu contenea ziua şi noaptea în jurul lui Circus Maximus, trecu chiar de-a lungul zidurilor lui şi, apucând la stânga, ajunse la Arcus Neronis. Timocles aflase încă la Ostia că în apropierea lui era de închiriat un *domus* pe măsura rangului şi averii sale. Tânărul se bucurase, pentru că asta ar fi însemnat că locuieşte în apropierea *Palatinus*-ului, inima Romei.

Când ajunseră în faţa locuinţei, se întunecase bine şi Timocles trebui să lovească de câteva ori ciocanul de uşă, pentru a fi auzit de *ostiarius* –

portar.

Stăpâna era o femeie între două vârste, încă foarte frumoasă, cu o înfăţişare de o demnitate rar întâlnită. Îl întrebă mai mult din privire ce doreşte la o oră atât de nepotrivită şi Timocles îi vorbi, după ce se plecă mai întâi într-un salut plin de respect:

– Iertaţi-mi îndrăzneala de a fi cutezat să vin la un ceas atât de târziu, dar sosesc de departe şi nu puteam înnopta oriunde. Am sosit din Ostia, şi am ajuns în această casă trimis de pretorul Pandarus.

Înfăţişarea gazdei se schimbă dintr-odată la auzul numelui celui care îl îndrumase pe tânăr spre ea, cu atât mai mult cu cât începuse să bănuiască despre ce este vorba.

Îl pofti în *atrium* şi îl invită să se aşeze pe un foarte frumos scaun din lemn de trandafir, cu picioarele sculptate, care se afla în faţa unei măsuţe de marmură albă de Luna.

– Fii binevenit în casa mea! îi ură stăpâna binevoitoare. Prietenii lui Pandarus nu pot fi decât prietenii casei mele. Spune-mi şi motivul pentru care a binevoit să te îndrepte spre mine.

– Grija pe care mi-o poartă şi respectul pentru această casă, onorabilă matroană. Sunt negustor de papirus şi corabia mea a acostat de curând în Ostia, venind tocmai din îndepărtatul Aegiptus. Negoţul m-a purtat prin toată lumea, uitând aproape locurile, natale, pentru că tatăl meu trăieşte încă în Aulis, în îndepărtata Beoţie, altădată în mare înflorire. Acum e bătrân şi puterile i-au slăbit, aşa că am luat în grija mea negoţul cu care ne îndeletnicim din tată-n fiu. Ajuns la Roma, aş vrea să rămân un timp în oraşul lumii, şi Pandarus mi-a mărturisit că aţi vrea să vă odihniţi în *vila rustica* pentru un timp mai îndelungat, fiind dispusă să închiriaţi această frumoasă locuinţă unui om care s-ar îngriji s-o păstreze aşa cum o primeşte. Am auzit de nenorocirea care s-a abătut asupra voastră.

La ultimele cuvinte rostite de tânăr, femeia îşi îndreptă privirea spre o panoplie pe care era prins o *phalera,* colan de aur, şi un inel, tot de aur, distincţiile de cavaler ale fostului stăpân al casei. Panoul era învelit într-o pânză fină de culoare roşie şi aşezat chiar în locul unde cavalerul căzuse pe neaşteptate fără simţire.

– Nenorocirea de care aţi amintit m-a făcut să iau hotărârea de a mă retrage la ţară, pentru un an sau doi, timp în care locuinţa de aici aş putea s-o încredinţez cuiva. Iar dacă în acest timp voi trece din când în când prin Roma, aş dormi în *cubiculum*-ul de deasupra, fără să supăr pe cineva, explică ea, arătând o scară interioară care pornea din colţul atrium-ului şi urca spre catul de sus. Restul *domus*-ului l-aş închiria.

– Îmi place nespus de mult, mai ales că locul e retras şi nici unul

din zgomotele străzii nu ajung până aici. Aş putea să rămân chiar din această seară?

– Desigur, dar să vi se arate mai întâi locuinţa.

– Sunt atât de obosit, încât aş fi mulţumit să văd numai patul în care pot să mă culc.

Tânărul întrebă ce chirie va plăti şi stăpâna spuse cu nepăsare o sumă pe care când o auzi, Callistos fu gata să scape din mână lada cu îmbrăcăminte. Tocmai îl întovărăşea un sclav spre *cubiculum*-ul stăpânului său. Tânărul primi învoiala şi, după ce îi ură stăpânei noapte bună, se lăsă condus de sclavul care mergea înainte, ţinând în mână un sfeşnic în care ardeau trei luminări. În *cubiculum* era aprins un opaiţ de argint cu trei feştile, care dădeau o lumină destul de bună. Timocles constată că fusese comandat special, deoarece pereţii bazinului în care se punea untdelemnul erau împodobiţi cu figura unui bărbat cu colan de aur şi inel de cavaler în degetul mic al mâinii stângi, probabil stăpânul casei.

De mult nu se mai lungise într-un pat atât de moale, cu saltea umplută cu fulgi. Pe corabie dormise pe una plină cu iarbă de mare, tare şi îndesată. Îşi aminti însă că mai avea de făcut o treabă care nu putea fi amânată. Stăpâna casei îi spusese că poate folosi orice obiect, menţionând că în camera de dormit e un cufăr cam vechi, dar încă bun pentru a-şi pune în el obiectele de preţ şi apoi să-l încuie. Îl văzu în colţul opus patului, ferecat cu benzi de fier şi îl descuie. Într-adevăr, era un cufăr bun. Apoi deschise lădiţa grea, pe care n-o putuse ridica vizitiul beat, şi lumina opaiţului făcu să strălucească sutele, miile de bani de aur cu care era plină ochi. Goli lădiţa în cufăr şi numai după aceea suflă în opaiţ şi se culcă. Încă nu-şi potrivise bine capul pe pernă, că şi adormi.

A doua zi văzu cu adevărat locuinţa pe care o închiriase. Îl treziră păsărelele care ciripeau în faţa ferestrelor; soarele se strecura pe lângă obloane, pătând cu lumină mozaicul *cubiculum*-ului. Cum deschisese ochii, văzuse deasupra lui pe Amor cu tolba de săgeţi pe umăr, privind drept spre patul lui. În fiecare colţ al tavanului era câte unul, lucrat cu mare meşteşug. Pe peretele din faţa patului o văzu pictată pe Venus ieşind din baie, şi scena îi trezi deodată dorinţa de a intra şi el în *balneum*, să se bălăcească un ceas în apa caldă. Îşi chemă sclavul şi află că totul fusese pregătit pentru baie.

Era din ce în ce mai mulţumit de locuinţa închiriată. Din camera de dormit trecu în *atrium*, apoi în *tablinum*, în care erau două mese din lemn de paltin, având în jurul lor câte două scaune. Pe peretele opus intrării era un pat din lemnul cel mai fin, îngust, cu un capăt mai înălţat pe care să-ţi sprijini cotul, când stai lungit şi citeşti. Picioarele lui erau din bronz cizelat, iar lemnul îmbrăcat în fâşii de fildeş, de două nuanţe. Pe peretele din stânga intrării era

un *armariu* – dulap – plin cu suluri de papirus. Printr-un coridor ajungeai în *peristylium,* grădina împrejmuită din toate părţile cu portic sprijinit în coloane corintice. Chiar în faţă îţi apăreau statuile a trei zeiţe: Flora, cu cununa de flori pe cap, Ceres, cu snopul de grâu într-o mână şi secera în cealaltă şi Pomone, încărcată cu fructe de tot felul.

Bazinul din mijlocul *peristylium*-ului era îmbrăcat în mozaic albastru şi alb.

În dreapta era *balneum*-ul, care primea apa caldă sau rece din bucătărie, printr-o conductă de piatră scobită şi îmbrăcată în mozaic. Ca să nu mai fii deranjat de sclavii care aduceau vasele cu apă, turnau apa prin conductă.

Baia îl învioră cu adevărat şi se simţi plin de vigoare şi în stare să gândească la multele treburi pe care le avea. Primul drum pe care şi-l propuse fu la cunoscutul librar Tryphon, cu care avea de aranjat o afacere deosebit de importantă. Cartierul Argiletum era în apropierea Palatinus-ului şi destul de aproape de locuinţa lui Timocles, aşa că porni pe jos, urmat de Callistos care ducea în braţe câteva suluri de papirus.

Librarul încă nu sosise în ziua aceea şi fu invitat să-l aştepte puţin, deoarece stăpânul venea în jurul ceasului al cincilea din zi. Timocles privi spre clepsidra de apă din perete: arăta că trecuseră patru ceasuri şi jumătate din zi. Aşadar, mai avea de aşteptat încă un ceas bun până să vină Tryphon. Ca să-i treacă timpul, privi clepsidra de un tip perfecţionat, deosebit de interesantă, deoarece arăta şi ziua săptămânii. Cadranul era împărţit în 24 de diviziuni, numerotate prima jumătate de la I la XII – apoi iar se continua de la I la XII – pentru a arăta timpul după-amiezii.

Atelierul librarului avea nevoie de o astfel de clepsidră foarte bună, pe care puteai vedea şi subdiviziunile ceasului împărţit în 60 de *prime.* Scribii pe care îi avea angajaţi Tryphon veneau la lucru la ceasul al doilea din zi şi orice întârziere era notată de un şef care după aceea le dădea de lucru. Timocles trecu în spatele casei, unde ştia că se copiau lucrările. Într-un peristylium nu prea mare erau vreo douăzeci de mese, la care stăteau douăzeci de scribi, fiecare cu câte un mănunchi de *penna* în faţă, aşezate într-un vas. Când se tocea vârful celei cu care lucra, lua o alta ascuţită bine, cu care continua să scrie. Nu avea timp să taie un nou vârf penei tocite, pentru că cel care dicta trecea mai departe şi rămânea în urmă, ţinându-i şi pe ceilalţi în loc. Stăpânul fixase un anume număr de rânduri care trebuiau copiate pe zi.

Tânărul grec ascultă atent versurile, să le recunoască. Da, erau din Martialis, cunoscuta satiră *Un om lacom.*

„Calic e Santra şi e hămesit.

Un om mai lacom nici n-am pomenit.
Pândeşte zi şi noapte să-l inviţi,
Şi-aleargă la ospăţ cu paşi grăbiţi.
De patru ori, lihnit şi hrăpăreţ,
Îţi cere fudulii de porc mistreţ.
Muşchi de trei ori şi iepure, de două:
Spinarea-ntreagă, pulpele-amândouă.“

Cel care dicta rostea vorbele rar, fără nici o intonaţie, semnalând fiecare semn ce trebuia pus. În curând, douăzeci de noi suluri aveau să ia loc în rafturile librăriei, sporind faima poetului.

Sub porticul din dreapta erau alte patru mese, şi alţi patru scribi, care ascultau dictarea unui al cincilea. Timocles admiră mai întâi statuile aşezate pe acelaşi piedestal pe care se înălţau coloanele porticului: cele nouă muze. *Clio,* muza istoriei ţinând în mână trompeta cu care proclama marile victorii, *Euterpe,* muza dansului, cu cele două flaute şi fruntea încununată cu lauri, vesela *Thalia,* cu masca comediei, posomorâta *Melpomene,* ţinând în mână masca tragică a lui Hercules şi măciuca sa, *Tepsichore,* muza poeziei lirice, cântând dintr-o liră cu patru corzi, *Erato,* muza căsătoriei şi a dragostei liniştite, *Polymeia,* muza imnurilor şi a artei mimului, *Urania,* muza astronomiei, gânditoare, în mână cu un compas şi *Caliope,* cea care inspiră poeţilor marile epopei.

Timocles le privi ca după o lungă despărţire, pentru că, într-adevăr, de mult timp nu mai admirase o statuie bine cioplită. Ca să simtă luciul marmurei, mângâie faldurile togei lui *Melpomene,* în faţa căreia se oprise. Sufletul său avea în el o durere pe care numai ea ar fi putut s-o exprime.

Fu smuls din aceste gânduri de versurile pe care le transcriau cei patru scribi din portic:

„Medeea,
De vrei să ştii, sărmano, măsura urii tale
Aseamăn-o iubirii. Să-ndur nerăzbunată
Regeşti făclii de nuntă? Să irosesc eu ziua
Nespus de mult cerută, nespus de greu primită?
Atâta cât pământul stă cumpănă-n văzduhuri,
Şi cât rosti-va cerul ştiutul şir de zodii;
Nenumărat cât fi-va nisipul; după soare
Cât va să zboare ziua, ca, după stele, noaptea;
Cât va rămâne Ursa deasupra mării-n care
Curg fluvii – tot atâta văpaia răzbunării
Va creşte-n loc să scadă.“

La ultimele versuri Timocles tresări şi privi în jur, de parcă cineva i-ar fi putut citi gândul care repeta întruna: „...tot atâta văpaia războinării va creşte-n loc să scadă“, îşi duse mâna la piept şi simţi sub togă un mic vas de argint, pe care îl strânse în palmă, ca pe o speranţă.

Văzând că-l copleşesc gânduri de care trebuia încă să stea departe, şi simţăminte la care nu mai avea dreptul, se smulse din loc şi plecă din *peristylium.*

– S-a întâmplat ceva, stăpâne? îl întâmpină îngrijorat Callistos, văzându-i faţa răvăşită.

– Ce să se întâmple, mai mult decât faptul că m-am plictisit peste poate, aşteptând?

Chiar atunci apăru în uşă şi Tryphon, care abia cobora din lectica purtată de patru arapi cu pielea lucioasă de sudoare. Cunoscutul librar nu era o fericire pentru lecticari, deoarece cântărea cât doi bărbaţi zdraveni. În schimb, cu toată grăsimea lui, păşea zvelt şi purta toga cu o eleganţă cum rar întâlneai la un om de dimensiunile lui. Rafinamentul şi bunul-gust îţi atrăgeau imediat luarea-aminte, prin felul cum avea aranjate cutele togii, prin frumuseţea fibulei de pe umăr, în care era încrustată cea mai mare perlă pe care o văzuse Timocles, prin cizelarea fină a inelului – singurul – pe care-l purta în degetul mic al mâinii stângi, ca şi cei din ordinul cavalerilor. Când se apropie de el, tânărul simţi un uşor parfum de cuişoare, dovadă că punea în apa băii mirodenii orientale, foarte costisitoare.

Timocles îi spuse că ar vrea să i se copieze un text, şi îi arătă cele trei suluri de papirus pe care le ţinea Callistos în braţe. Cunoscător al sorturilor de papirus, Tryphon se arătă deodată interesat de calitatea celui pe care îl avea în mână.

– O! se minună el. O, ce minunăţie! Spune-mi ce calitate de papirus este ăsta şi de unde l-ai cumpărat?

– Sunt negustor de papirus şi ai în mână un papirus făcut anume pentru opera pe care vreau s-o copiez.

– Sunt cu atât mai curios să aflu care este poetul, sau istoricul prea fericit, care o să-şi vadă opera aşternută pe acest papirus?

– Îl vei afla în curând. Deocamdată mă bucur că ai timpul necesar copierii ei. În câteva zile vă aduc şi opera.

Tryphon nu se mai sătura, pipăind papirusul, netezindu-l cu palma, privindu-l în zare.

– Ce netezime!... Ce albeaţă!...

Ceru o *penna* şi scrise ceva, apoi privi pe cealaltă faţă, dar nu se vedea nimic. Aşternu şi pe această parte câteva rânduri şi papirusul nu absorbi cerneala.

– O calitate nemaiîntâlnită! Sunt gata să cumpăr oricâte suluri ai din acest papirus. Spune-mi numai de unde să-l iau.

– După ce voi avea scrisă opera de care am pomenit, taina mea nu va mai fi o taină pentru cel mai cunoscut librar din Roma.

Tryphon se plecă măgulit de apreciere şi bucuros de promisiune, făgăduind şi el că cei mai buni scribi ai librăriei lui îi vor copia opera. Nu-şi descususe clientul cu întrebări, dar era convins că cel care îi pusese sub ochi un astfel de papirus nu putea fi un oarecare. De altfel tânărul grec îi inspira cea mai mare stimă, părându-i un nobil cu gusturi alese. Era cu atât mai curios să ştie ce lucrare îi va aduce la copiat.

Când plecară de la Tryphon, abia îşi putură face loc prin mulţimea de gură cască, negustori cu băuturi răcoritoare, sclavi cu greutăţi în cârcă şi tot felul de alţi oameni ai străzii. Lângă Circus Maximus aproape că nu mai putură înainta: sate şi sute de plebei discutau pătimaş şansele carelor care urmau să alerge a doua zi. Senatul decretase treizeci de zile de *supplicationes* – rugăciuni publice în cinstea victoriei împotriva dacilor. Cât durase campania, zilele de circ se împuţinaseră şi plebeii tânjeau după distracţiile favorite: alergările de cai, luptele de gladiatori şi aşa-numitele *venationes*, spectacole cu animale care se luptau între ele, sau erau vânate de călăreţi înarmaţi. Aceste *supplicationes* făcură să izbucnească şi mai furios patima întrecerilor, atâta timp nesatisfacută. După rugăciunea de mulţumire adresată zeilor, care îi ajutase pe romani în război, începeau zilele de sărbătoare.

Pentru a doua zi îşi anunţaseră participarea cei mai cunoscuţi *auriga* – conducători de care ai celor patru *factii*. De-a lungul zidurilor lui Circus Maximus se făceau pariuri în care mulţi plebei îşi dădeau cei din urmă sesterţi, fără să se gândească dacă a doua zi vor mai avea sau nu ce să mănânce.

Acum se încheiau pariuri şi forfota din jurul circului era de neînchipuit. Fiecare striga cât îl ţinea gura, căutând un partener cu care să parieze. Alţii se întovărăşeau câte doi, trei şi pariau împreună, dar până se găseau, măreau şi ei hărmălaia cu strigătele lor. Şi, pentru că oriunde este înghesuială apar şi negustorii, printre cei adunaţi să-şi încerce norocul se strecurau vânzătorii de răcoritoare, plăcintarii, îmbiind cu plăcinta de năut, cârnăţarii care strigau şi ei că marfa e abia luată de pe foc. Cei care vindeau vin stăteau pe-aproape, ştiut fiind că după ce mănânci un cârnat usturoiat, goleşti şi o cană cu vin.

Plebeii cheltuiau, beau, mâncau şi pariau, pentru că toţi ştiau de acum că Traian va da un *congiarium* de 650 de denari pentru fiecare cap de familie, din prăzile dacice.

De mult nu se mai făcuse un dar atât de mare pentru câştigarea

bunăvoinţei plebei, dovadă că prăzile fuseseră peste aşteptări. Timocles se gândi că nicăieri în altă parte, nu puteai întâlni o amestecătură atât de mare de oameni ca aici, lângă zidurile circului. Prin faţa lui treceau căruţaşi care tot nu aveau ce face până se lăsa întunericul, brutari cu miros de aluat copt în *penula*, măcelari şi tot felul de negustori mărunţi din piaţă, acrobaţi, bucătari. Zări şi toga elegantă a unui nobil, pasionat şi el de curse. Pe urma lui se ţineau puzderie de clienţi, care n-aveau ce face, nu ştiau nici o meserie, nu aveau nici un mijloc de trai, îşi duceau zilele de azi pe mâine învârtindu-se în jurul patronului care le arunca în palmă câţiva sesterţi pe care îi pariau repede.

Timocles se opri pe panta care urca de la circ şi privi măreţul edificiu. A doua zi va avea ocazia să-l vadă aici pe împărat. Dacă aceste zile de *supplicationes* fuseseră votate de Senat în cinstea victoriei, era sigur că Traian va deschide întrecerile. Trebuia neapărat să vină şi el, să găsească un loc cât mai în apropierea împăratului.

Se îndreptă spre casă cu mers agale, gândindu-se că mulţi soldaţi romani îşi vărsaseră sângele pentru ca această pleavă de oameni să se bucure şi să tremure de emoţie în timp ce aleargă calul pe care au pariat. Mai trist i se părea că împăratul însuşi încălecase şi trăsese sabia ca să facă rost de pâine pentru toţi aceşti pierde-vară veniţi la Roma să huzurească şi să cerşească *panem et circenses.* Mai fusese la Roma, dar atunci privise cu alţi ochi, trecuse timpul peste vârsta lui tânără, şi mintea de acum înţelegea altfel totul...

Se răzgândi şi în loc să se ducă acasă, ocoli Palatinul şi se îndreptă spre Forum Romanum. Avea destul timp, aşa că se ducea să mai vadă o dată înghesuiala de construcţii din Forum şi să le privească pe acelea care îi plăcuseră mai mult. Poposi câtva timp lângă basilica Iulia, rămase mai mult în faţa templului lui Vespasian, apoi îşi îndreptă paşii spre Tiberis, ajungând în Forum Holitorium. Abia acum îşi mărturisi că, de fapt, voia să ajungă în faţa Teatrului lui Marcellus, aşezat aproape de malul apei, în faţa insulei pe care se înalţă Templul lui *Aesculap.* Făcu înconjurul semicercului de coloane suprapuse pe trei rânduri şi în urechi îi răsunară strigătele şi gălăgia unui spectacol. După Odeon, era construcţia care îi plăcea cel mai mult din Roma. Nici impunătorul Colosseum nu-l impresiona atât de mult. Voi să ştie dacă a doua zi era spectacol şi nu văzu nici un anunţ, dovadă sigură că nu era.

Porni mai departe. Ştia unde se duce. Foarte aproape de Teatrul lui Marcellus, după ce treci de templul lui Neptun, te trezeşti în faţa Teatrului lui Balbus. Abia acum îşi simţi inima zvâcnind cu adevărat, pentru că aici văzuse prima reprezentaţie de mimi. Teatrul lui Balbus era cel mai mic dintre cele trei teatre ale Romei, toate aşezate în aceeaşi parte a oraşului, înspre Câmpul lui Marte. Cel mai impunător fusese teatrul lui Pompei, până când Caesar, gelos pe rivalul său, a început construcţia Teatrului lui Marcellus, dar pe care n-a

apucat s-o vadă terminată. August a fost cel care i-a continuat opera, dându-i numele lui Marcellus, fiul sorei sale Octavia. Decoraţiunile, statuile din interior şi culorile marmurei cu care erau placaţi pereţii au făcut ca acest teatru să fie socotit cel mai frumos din Roma. Între aceste două mari teatre, tot în apropierea Tibris-ului, se înălţa Teatrul lui Balbus, mai mic, dar poate mai cu gust ornamentat decât celelalte. Fiind mai puţin încăpător, locurile rezervate nobililor şi cavalerilor ocupau o mare parte a teatrului, aşa că şi spectacolele de mimi de aici ţineau seama de gusturile acestui public. Ele erau de o altă calitate decât cele din Teatrul lui Marcellus sau al lui Pompei. În aceste mari teatre se jucau spectacole care de regulă aveau la bază peripeţiile prin care o femeie şi un amant duceau de nas un soţ prost, publicul izbucnind în hohote şi strigăte vesele de câte ori celor doi le izbutea un nou renghi jucat bărbatului. Lui Timocles nu-i plăceau astfel de spectacole. El venea dintr-o ţară cu moravuri sobre, în care oamenii aproape că-şi ascundeau sentimentele şi în care nimeni n-ar fi primit să vadă pe scenă cum este înşelat un bărbat şi cum amantul îi pune iubitei fusta în cap, în văzul miilor de spectatori. Ba îşi amintea că văzuse un mim în care cei doi mergeau şi mai departe cu mângâierile. Îi plăcuseră în schimb spectacolele de la Teatrul lui Balbus, unde se păstra buna cuviinţă şi unde subiectele aveau adesea aluzii străvezii tocmai la moravurile corupte ale unor nobili bine-cunoscuţi. Subiectele acestor mimi erau inspirate de cele mai multe ori din viaţa Romei şi mulţi îşi vedeau năravurile satirizate pe scenă. Cel mai renumit mim de la Teatrul lui Balbus era Arria, pe care nu exista nobil sau plebeu să n-o cunoască. Se auzea chiar că însuşi Traian o invita adesea la ospeţele lui, cerându-i să joace, împreună cu ceilalţi mimi ai trupei, diferite subiecte care avuseseră succes la public. Toată Roma ştia că împăratul are o deosebită slăbiciune pentru tânărul mim Pylades.

Timocles se convinse că nici la Teatrul lui Balbus nu era anunţat vreun spectacol. Serbările care începeau a doua zi atrăseseră întreg publicul spre Circus Maximus.

În faţa teatrului era aşezat un cadran solar. Arăta ceasul al optulea din zi. Acum căldura era cea mai iute, toţi cei care treceau pe lângă el îşi ştergeau faţa şiroind de transpiraţie. Oraşul părea pustiu, numai în jurul circului forfota nu înceta.

Cum trecu poarta locuinţei, Timocles simţi un alt aer. În *atrium* era răcoare şi o lumină mată care liniştea ochii înţepaţi de soarele strălucitor de afară. În *compluvium,* era apă puţină, dar îi făcu plăcere să se aşeze şi să-şi bălăcească palmele.

Stăpâna casei îl întâmpină, înştiinţându-l că în după-amiaza acelei zile pleacă la ţară, şi Timocles îi ură drum bun.

Simţi apoi, deodată, toată oboseala plimbării prin văpaia de afară şi nu voi altceva decât să se lungească în pat şi să închidă ochii pentru un ceas sau două. Callistos abia acum, când ajunseră acasă, îndrăzni să se plângă:

– Jur pe numele marelui Jupiter că nu mai aveam mult şi capul meu pleşuv se prăjea. Stăpâne, nu puteam măsura drumurile şi după ce Apollo îşi ducea caii la culcare? Începusem să aud copitele celor patru cai bătându-mi în tâmple şi...

– Era bine dacă te băteau, într-adevăr, Callistos, pentru că n-ai mai fi trăncănit fără rost. Du-te şi îmbucă ceva, că asta trebuie să fie pricina adevărată a supărării tale. Ea vine mai mult de la burtă decât de la capul încins.

– E adevărat, stăpâne, că te-ai fi putut îndura să-mi cumperi o plăcintă cu năut, dar m-am gândit că n-o faci ca să-mi poţi da mâine câţiva denari, să-mi încerc şi eu norocul la curse. Să ştii, stăpâne, că sunt un bun cunoscător al cailor şi dintr-o ochire pot să-ţi spun care va trece primul linia de sosire.

– Mare hahaleră eşti, Callistos! îl certă stăpânul, dar îi aruncă în palmă denarii ceruţi. Sunt sigur că mâine ai să ajungi cel mai bogat om din Roma.

– Cel puţin cinci curse o să ghicesc! promise Callistos, grăbindu-se spre *cella servorum* – camerele sclavilor – situate în rând cu bucătăria, în partea stângă a *peristylium*-ului. Hei, cine îmi dă şi mie să mănânc? strigă el. N-aţi auzit că stăpânul a poruncit să fiu servit cu cele mai bune bucate, după cum se cuvine unui adevărat nobil?

Sclavele din bucătărie pufniră în râs. Se şi obişnuiseră cu acest „frumos“ guraliv, lângă care nu te plictiseai.

– Ia nu mai face atâta gălăgie, mă, Momus, măscăriciul zeilor.

– Ce-ai spus? se burzului Callistos. Lasă că-ţi arăt eu ţie, furie dezlănţuită! Auzi, să-mi spui mie Momus! ameninţă şi zvârli după ea propria-i sanda, pe care tocmai o descălţase ca să-şi răcorească picioarele.

Pe Timocles îl făcu să zâmbească această aprigă dispută, uitând pentru o clipă gândurile grave de care nu putuse scăpa toată dimineaţa. Pentru că Timocles avea treburi mari şi primejdioase aici la Roma, şi trebuia să gândească de zece ori până când să facă un singur pas. În mintea lui avea un plan care i se părea bun şi pe care îl ticluise îndelung, dar iată că aici îi veniseră şi alte gânduri de care trebuia să ţină seama. Când plecase din Aegiptus, era sigur că o să-i dea lui Tryphon să copieze Eneida, dar iată că altceva îi trecuse prin minte, în ultima clipă, chiar când era la librar şi asculta dictarea scribului. O altă carte trebuia să-i ducă la copiat şi pentru asta...

Emoţia lui creştea pe măsură ce soarele lungea umbra cadranului.

Se urcase în pat cu gândul să doarmă, dar nu putu închide ochii, deşi dorea să se odihnească. Văzând că tot se zvârcoleşte degeaba, chemă o sclavă şi porunci o baie caldă. Era tot ce îi trebuia, şi când socoti că apa s-a înfierbântat îndeajuns, se duse în *balneum.* Stătu mult timp în apa care-l frigea aproape, şi se simţi din ce în ce mai bine. Ceru apoi apă rece, cât mai rece, şi când îşi puse toga pe el, parcă era altul.

În *cubiculum* se îndeletnici apoi cu o treabă neaşteptată pentru un bărbat ca el: îşi înnegri la rădăcină barba crescută, apoi făcu acelaşi lucru cu sprâncenele şi părul capului. N-ar fi crezut nimeni că un bărbat ca el are de-a face cu *pigmentarii* şi că frumoasa lui barbă neagră era cănită cu grijă. Numai după ce termină această treabă, îl strigă pe Callistos şi plecă de-acasă.

Se opriră în faţa unui *domus* care arăta de-afară atât de bine, încât sclavul fluieră plin de admiraţie.

În *vestibulum* îi întâmpină un bătrân *ostarius* care se miră că-i vede la o oră atât de devreme.

– Stăpâna încă nu primeşte pe nimeni, la timpul acesta, spuse el cu glasul dogit.

Timocles ştia că e nepotrivită vizita, dar tocmai de aceea venise, ca s-o ia înaintea altora şi s-o găsească singură pe stăpâna.

– Du-te şi spune-i că o caută un vechi prieten, care i-a adus din îndepărtatul Aegiptus cel mai bun papirus pe care s-a scris vreodată.

Bătrânul stătu în cumpănă, pentru că de multe ori veneau tineri care ţineau morţiş să vorbească stăpânei şi îndrugau verzi şi uscate, ca până la urmă să cadă la picioarele ei şi să-i spună că sunt nebuni de dragoste.

Timocles îi puse în palmă câţiva sesterţi şi bătrânul se îmbună, cu atât mai mult cu cât puţini erau cei care aveau grijă şi de el.

– Hai, grăbeşte-te! îl îndemnă Callistos, băgându-se unde nu-i fierbea oala, mai mult din gelozie că portarul primise un dar. Jur pe apa *Styx*-ului că un nătărău mai mare n-am văzut în viaţa mea. Stă cu sesterţii în palmă, şi nu aleargă să facă o treabă de nimica. Stăpânul meu e aşteptat...

– Încetează, Callistos! îl certă Timocles, cunoscându-şi sclavul şi ştiind că dacă s-a pornit, greu se opreşte. Ţine şi tu, să ai mâine la întrecerile de care.

Bănuind de unde vine mânia lui, îi aruncă în palmă câţiva denari.

– Şi care este numele frumosului nobil pe care trebuie să-l anunţ stăpânei mele? întrebă sclavul.

– Timocles.

Bătrânul plecă şi cei doi se luară după el, pătrunzând în *atrium* mai înainte de a veni răspunsul stăpânei. Callistos se minună iar de ceea ce vedea. Privi îndelung frumoasele capete de lei prin gura cărora se scurgea apa de pe

acoperiş în *compluvium*-ul din mijlocul *atrium*-ului. Deschizătura de deasupra bazinului era mai mare decât de obicei şi de aceea *atrium*-ul era bine luminat. La amiază, soarele se oglindea în apa *compluvium*-ului placat cu marmură roşie şi la acelaşi nivel cu pardoseala. Prin conducte de plumb apa de ploaie se scurgea – când trecea de o anume limită – în bazine anume făcute, de unde era luată şi folosită, mai ales pentru spălatul rufelor.

Bătrânul sclav se înapoie şi le făcu semn să se aşeze, grăbindu-se să-şi ia locul în cămăruţa lui şi să aştepte o nouă ciocănitură în poartă.

Stăpâna apăru urmată de o sclavă tânără, de fapt un copil, şi când dădu cu ochii de frumosul grec rămase locului, cu un picior pe o treaptă şi cu altul pe cealaltă.

– Sunt în trecere prin cetatea lumii şi n-am putut pleca mai înainte de a-mi depune omagiile la picioarele tale! vorbi Timocles cu glas nesigur, apropiindu-se.

– Dates! şopti stăpâna mai tulburată decât se aşteptase el. Dates este numele tău!

Tânărul era în umbră şi stătea cu faţa plecată, încât nu-i putea privi ochii, care l-ar fi dat de gol. Fusese însă de ajuns şi glasul, pentru a-l recunoaşte.

– Sunt fericit că te aud rostind acel nume, prea frumoasă Arria, închipuindu-mi că ţi-a fost cândva drag. Şi chiar dacă sunt numai asemănat acelui bărbat, e de ajuns pentru mine. Oare pot spera să rămân puţin timp în preajma ta?

– Pofteşte, tinere! Fii binevenit în casa mea. Mi s-a părut că aud un vechi prieten.

Arria a înţeles că Dates nu juca acest spectacol fără un motiv anume, şi pentru că nu erau singuri, i-a răspuns aşa cum aştepta el. Spre mirarea tinerei fete, Arria nu l-a poftit în *exedra*, salonul în care stăpâna obişnuia să-şi primească musafirii, pentru a purta lungi convorbiri, ci în *cubiculum*, camera de dormit.

Rămaseră singuri.

– Dates, aş fi crezut că mai repede se va prăbuşi cerul, decât să te văd aici. Mai ales acum când...

Tăcu stânjenită.

– Când Roma sărbătoreşte înfrângerea dacilor, continuă el, zâmbind cu părere de rău.

– Da, mai ales acum...

– Şi de aceea nu te poţi bucura că mă vezi, sau altele sunt motivele?

– O, mă bucur nespus de mult, dragul meu, dar sunt atât de uimită,

încât nu ştiu ce să rostesc şi ce să fac.

– Atunci lasă-mă să te sfătuiesc eu. Bine ar fi să mă îmbrăţişezi şi să-mi doreşti bun venit.

Parcă Arria nu aşteptase decât acest îndemn pentru a-l îmbrăţişa pătimaş, ca în urmă cu două primăveri.

Nu se obişnuia deloc cu noua lui înfăţişare şi se îndepărtă un pas să-l privească, apoi iar se lipi de pieptul lui.

– Parcă eşti cu adevărat grec. Bărbuţa asta te prinde foarte bine, şi părul negru te maturizează.

– Păi sunt chiar un tânăr nobil beoţian din Aulis, şi mă îndeletnicesc cu negoţul de papirus. Pot oricând să-ţi dovedesc adevărul vorbelor mele.

– O, Dates, cât de mult schimbă timpul un om! Eşti cu totul altul şi nu-mi vine să cred că eşti tu.

– Chiar te rog să crezi că nu sunt. Prima ta grijă să fie păstrarea acestei taine. Ştii ce mi s-ar întâmpla dacă aş fi recunoscut...

Vorbele lui o treziră deodată şi o făcură să gândească mai adânc la această întâmplare.

– Dates, e adevărat...

– Te rog, Arria, nu mai rosti acest nume, nici când suntem numai noi, pentru că ai să te obişnuieşti şi nu ştii când te dai de gol.

– Bine, iubitule, n-am să-l mai rostesc, deşi mi-e atât de drag. Numele ăsta de grec nu ţi se potriveşte deloc, nu are bărbăţia adevăratului tău nume.

– Nici în gând să nu-l mai rosteşti pe celălalt.

– O, înţeleaptă Minerva, ajută-mă să nu greşesc!

După prima bucurie a revederii, pe Arria o cuprinse neliniştea şi spaima. Mai ales după ce înţelese că Timocles va fi tot timpul într-o mare primejdie şi că aflarea adevăratului său nume l-ar aduce în situaţia de sclav, dacă nu cumva însăşi viaţa lui s-ar sfârşi. Era o modă în ultimul timp să ai câţiva sclavi daci, renumiţi pentru robusteţe şi vrednicie. Traian adusese atâţia, cu el, încât preţurile sclavilor scăzuseră la aproape jumătate. Târgul era plin de daci bărboşi, în cămăşile lor lungi, aşteptând să capete un stăpân. Cei mai mulţi erau cumpăraţi pentru muncile de la ţară, deoarece se pricepeau la treburile de acolo, în ţara lor cei mai mulţi fiind ţărani sau ciobani. Se zicea că antrenorii gladiatorilor găsiseră printre ei bărbaţi atât de puternici, încât se luptaseră de la egal la egal cu ceilalţi, de luni de zile, şi chiar de ani, antrenaţi şi hrăniţi anume. Despre daci se vorbea la ordinea zilei, fie despre felul lor de a fi, fie despre hărnicia lor, fie despre îndărătnicia lor – mulţi îşi puneau capăt zilelor, după ce bietul stăpân plătise denarii şi-i cumpărase.

– Dat... Timocles, spune-mi ce cauţi aici? Ce te-a făcut să vii la Roma, unde te pândesc atâtea primejdii?

– Arria, draga mea, iată întrebarea cea mai fără de rost, dacă o pui tu. Cum poate o femeie să-şi întrebe iubitul de ce a înfruntat primejdii ca să ajungă până la ea? Puteam să-ţi dau o dovadă mai mare a dragostei mele?

Vorbele lui fură un balsam pentru inima Arriei. Mulţi bărbaţi aruncau vorbe mari cu care încercau s-o cucerească, dar câţi erau gata la o faptă pe măsura acesteia? Oare există pe lume o femeie care să nu freamăte de fericire, auzind astfel de vorbe şi ştiindu-le adevărate? Iată, nici nu se încheiase bine războiul şi el venise chemat de dragostea ei, înfruntând orice, schimbându-şi numele, poate lăsându-se blestemat de cei de-acasă!

Îl îmbrăţişă şi mai pătimaş, murmurând:

– Dragul meu... dragul meu barbar! Din prima clipă am simţit că tu eşti singurul bărbat adevărat! Te-am iubit din seara aceea când ai păşit timid în urma lui Apollodorus. Te vedeam stingher, dar ceva îmi spunea că eşti altfel decât ceilalţi. În tot acest timp am tânjit după ochii tăi albaştri, şi după braţele tale, şi nici un altul nu m-a putut face să te uit o singură clipă.

Femeia izbucnise pătimaş, copleşindu-l, bucurându-l şi îndurerându-l în acelaşi timp. Pe măsură ce o asculta, şi se bucura de izbucnirea ei, se gândea că el e sincer şi nesincer în acelaşi timp. Spunea adevărul când îi mărturisea că s-a gândit la ea, şi că venise s-o vadă, şi că dorise mai mult ca orice să-i mângâie odată părul negru şi lucios, dar nu era adevărat că de aceea luase calea Romei, că numai pentru ea înfrunta primejdii. La Roma venise pentru altceva sau, mai bine zis, şi pentru altceva, care putea să atârne mai mult în balanţă decât dragostea lor, decât ei doi. Era trimis de Decebal să răzbune suferinţele dacilor! Şi asta nu avea dreptul să uite nici o clipă, oricât de greu i-ar fi fost!

Vorbiră îndelung despre felul cum o să apară el în lumea romană. Timocles îi spuse „povestea“ vieţii lui, pe care de mult o ticluise, şi din care reieşea că se trage dintr-o familie nobilă din Beoţia şi că tatăl lui, sărăcind, s-a apucat de negoţul cu papirus. Arria nu avea decât să recunoască în faţa celorlalţi că tatăl ei fusese bun prieten cu bătrânul Timocles.

Hotărâră ca a doua zi să meargă împreună la cursele de care. Arria avea un loc în apropierea împăratului.

– Aş vrea să-l cunosc pe tânărul Pylades, despre care ştiu că este în graţiile lui Traian. Sau de când am plecat s-au schimbat sentimentele împăratului pentru frumosul mim?

– Nici gând, ai să-l vezi mâine în loja împăratului. Mă voi strădui să găsesc prilejul să-l chem la mine, să-l cunoşti.

Rămaseră împreună până când Apollo îşi duse caii la culcare, după

cum spunea Callistos.

Cum ieşiră în stradă, sclavul îi spuse lui Timocles, râzând şugubăţ:

– Ei, stăpâne, când am văzut ochii stăpânei, am fost sigur că voi dormi pe masa din *atrium.*

– Iar trăncăneşti, Callistos?

– Ce să fac, stăpâne? Dacă nici gura n-o mai deschid din când în când, care ar fi deosebirea dintre mine şi unul trecut de apa Styxului? De băut, n-am băut nimic, de mâncat, nici atât, ochii frumoşi nu se uită la mine, că sunt pleşuv şi cărunt, atunci ce să fac? Norocul este că gura îi rămâne omului până în ultima clipă şi tot vorbind se convinge că n-a murit şi mai...

– Destul, Callistos! Vrei să bei ceva?

– Atunci de ce-aş mai vorbi atâta, stăpâne? Ar mai avea vreun rost să te scot din sărite?

– Dar ţi-am dat mai adineauri destui denari.

– Mi-ai dat, stăpâne, dar nu mi-ai spus chiar tu că sunt pentru pariu? Cum aş putea să nu te ascult şi să-i cheltuiesc pe vin, ca ultimul netrebnic?

Timocles nu se putu stăpâni şi izbucni în râs, întinzându-i alţi denari, dar îi şi atrase luarea-aminte:

– Vezi, Callistos, în ce taberna intri, să nu te recunoască cineva. Ai destui prieteni la Roma.

– Nici o grijă, stăpâne! Pentru ei Silvanus este mort de mult, n-a mai rămas nici amintirea lui. Cine să mă mai recunoască, bătrân şi urât, îmbrăcat ca un sclav? Toţi mă ştiu în haine militare.

– Şi dacă ai să bei mai mult decât trebuie, şi ai să trăncăneşti vrute şi nevrute, după cum ţi-e obiceiul?

– Nu ştii, stăpâne, că la beţie omul e tocmai pe dos decât îl cunosc ceilalţi? Mutul vorbeşte şi guralivul învaţă limba peştilor! Dar ce tot vorbim atâta, stăpâne, când sufletul meu e gata să ardă şi cere să fie stins. Ascultă gălăgia care mă cheamă.

Tocmai treceau pe lângă o taberna şi Callistos dispăru cât ai bate din palme. Timocles grăbi şi el pasul, pentru că nu voia să se facă prea târziu, şi mai avea o treabă de dus la capăt.

Acasă era întuneric. Stăpâna plecase la ţară, iar sclavii rămaşi se culcaseră devreme, lăsaţi în pace de supraveghetorul care nu avea ce să le mai poruncească.

Cum ajunse în *cubiculum*, Timocles îşi dezbrăcă în grabă toga şi luă din lădiţă o *penula* grosolană, pe care o trase pe cap. Se simţea bine în acest sac cu trei găuri, prin care intrau capul şi braţele, făcută din cea mai proastă pânză, pe care o purtau plebeii cei mai săraci şi negustorii ambulanţi

care îşi strigau marfa prin pieţe. A doua lui grijă fu să se strecoare din casă fără să fie zărit de cineva. Se îndreptă spre poarta de serviciu, care dădea într-o străduţă pe care abia trecea o singură căruţă. Se grăbea, având de mers o bucată bună de drum până în *Aventinus,* cartierul plebeu. Trebuia să ajungă în partea de sud a oraşului, pe unde intra calea ce venea dinspre Ostia.

Cum trecu de *Clivus Publicius,* unde îngustele străduţe urcau în pantă lină, se trezi în plin cartier mărginaş şi începu să se teamă. Rar ajungea în stradă o lumină palidă din vreo casă, întunericul era des ca o pânză neagră, la orice pas puteai să te izbeşti nas în nas cu cineva, sau te putea strivi o căruţă venind în goană pe străzile înclinate. Trecură pe lângă el câteva gemând de încărcate, multe dintre ele cu cărămizi. Vizitiul stătea în faţa cailor încercând să-i ţină la pas, deşi căruţa îi împingea de la spate. Caii erau gata să treacă şi peste stăpânul care înjura în gura mare, de l-ai fi auzit de la şapte stadii. Alţii, care urcau, înjurau, biciuiau şi împingeau şi ei la roată. Dintr-o *taberna* ieşiră patru cheflii, trei bărbaţi care cântau de mama focului un cântec deochiat, despre o femeie căreia nu-i plăcea nimic pe lume decât dragostea. Cântau şi izbucneau în râs când rosteau părţile mai vulgare. Era un cântec pe care nu-l puteai auzi decât aici, în cartierul mărginaş.

Timocles se orientă după *taberna* din care apăruseră liberţii ameţiţi şi apucă pe strada care se făcea pe lângă ea. Taberna era la parterul unei *insula* cu patru caturi, iar îngusta străduţă care începea aici era străjuită într-o parte şi în alta numai de asemenea blocuri înalte. Balcoanele de la catul întâi şi al doilea erau ieşite atât în afară, încât aproape că se uneau pe deasupra. Între două balcoane aşezate faţă în faţă gospodinele întinseseră frânghii pline de rufe.

Timocles trebuia să ajungă la cea de a treia *insula,* şi să-l găsească pe un oarecare Gât Strâmb, care locuia chiar jos, în rând cu o potcovărie.

Nu mai fusese niciodată pe aici şi mergea prin mijlocul străduţei, să nu se trezească cu cineva sărindu-i în spate, de după vreun zid, şi să-i înfigă un cuţit între umeri. Ştia că asemenea întâmplări se petreceau destul de des nu numai aici, în marginea Romei, ci chiar înspre Palatinus.

Trecea prin dreptul ferestrelor deschise şi auzea, fără să vrea, ceea ce se petrece înăuntru. Toate ferestrele dădeau în străduţă şi, de la una la alta, se vedea în casă.

Fu ajuns din urmă de alţi doi cheflii care se împleticeau ţinându-se de gâtul unor femei uşoare, ceva mai treze decât ei, care tot încercau să-i liniştească. Dar tocmai aceste încercări aţâţau şi mai mult pofta lor de scandal, deşi ele se străduiau să le explice că sunt aproape de casă şi că trezesc vecinii. Şi aşa se şi întâmplă. La o fereastră de la catul al doilea apăru un cap de femeie care începu să-i ocărască. Bărbaţii săriră şi ei, aşa că în curând tot

cartierul se trezi. Se iviră şi la celelalte ferestre capete somnoroase şi lui Timocles îi fu dat să audă înjurături şi blesteme pe care niciodată n-ar fi crezut că o să le asculte strigate în gura mare şi încă de femei. Totul se termină când prima femeie care apăruse la geam îşi vărsă oala de noapte în capul chefliilor.

– Na, târfă, să te înveţi minte! strigă ea, plină de năduf. Aşa am să-ţi fac de fiecare dată.

– Bine zici, vecină! strigă o alta. Stai acum că le arăt şi eu ce merită!

Ameninţaţi astfel, se urniră din loc, traşi de femeile speriate şi se îndepărtară huiduiţi de cei de la ferestre. Mult timp vecinii vorbiră despre această întâmplare.

Pentru Timocles păţania fu binevenită, deoarece ajungând în dreptul casei căutate, văzu la fereastră un bărbat privind în urma celor patru.

– Îl caut pe Gât Strâmb, să-i transmit salutări de la un vechi prieten.

– Dacă te uiţi la mine de ce spui că-l cauţi, când l-ai şi găsit? Sau nu mă vezi bine?

Timocles îşi dădu seama că într-adevăr cel care îi vorbise îşi justifica porecla. În partea dreaptă a gâtului avea o cicatrice adâncă şi capul îi era puţin aplecat spre umăr.

– Hai, spune odată cine te-a trimis la mine? Vreo puşlama care „călătoreşte“ tot pământul cu o corabie, făcând-o să înainteze?

– Altfel de prieteni n-ai?

– Nu prea, dar poate că i-am uitat.

– M-a trimis la tine unul care mi-a spus să-ţi amintesc povestea cailor murgi din Perientus.

– Lotrinus! scăpă de pe buzele lui Gât Strâmb numele celui care, într-adevăr, îl trimisese la el.

– Lotrinus!

– Asta înseamnă că vii de pe celălalt ţărm, prietene, pentru că sufletul lui îl ştiam trecut de apa Styxului. Doar nu vrei să spui că „prea iubitul“ Caron nici nu i-a văzut sufletul?

– Sufletul lui Lotrinus e bine, Gât Strâmb. Mai bine şi mai în siguranţă decât sufletul tău.

– Dacă e aşa, vino să stăm de vorbă. Nu-mi închipui că ai venit doar ca să-mi spui că e sănătos.

Gât Strâmb vru să aprindă opaiţul, dar Timocles îl opri:

– Vorbim mai bine pe întuneric.

– A, nu prea vrei să-mi arăţi mutra, se dumiri gazda. Şi ăsta era adevărul, pentru că altfel n-ar fi înfruntat primejdiile nopţii ca să-l caute.

– Am faţa ciupită de vărsat şi nu-mi prea place s-o arăt, spuse Timocles.

Gluma i se păru reuşită lui Gât Strâmb, şi râse din toată inima.

– Atunci dă-i drumul!

În locuinţa vecină se auziră deodată chiote înfundate, şi smucituri, şi izbituri care îl făcură pe Timocles să sară într-o parte şi să-şi ducă mâna la brâu, pentru că sub *penula* avea o sabie scurtă.

– Stai, stai, nu te speria! Vecinul e un libert de curând eliberat. A mâncat odată o bătaie aşa de straşnică, încât o visează în fiecare noapte.

Se duse şi bătu cu pumnul în peretele de scândură care despărţea cele două locuinţe.

– Hei, Rostatus, iar mănânci bătaie? Trezeşte-te şi fii cuminte, că eşti liber!

Se auziră mormăituri de om somnoros, dovadă că loviturile în perete îl treziseră. Ar fi putut trezi şi un mort.

– Nu te culca iar cu faţa-n sus că sforăi şi nu mă odihnesc toată noaptea, strigă Gât Strâmb vecinului, apoi se aşeză pe un scăunel în faţa musafirului, invitându-l. Stai colea, nu te speria de orice. Dar parcă mai întâi ar trebui să-mi spui unde e Lotrinus.

– M-a rugat să-l las pe el să-ţi spună, când s-o întoarce acasă.

Gât Strâmb râse iar, plăcându-i răspunsul tânărului.

– Da’ ştii să-ţi ţii gura, băiatule! Ai învăţat repede că cine nu trăncăneşte, trăieşte mult.

– Ce mi-ar mai fi folosit dacă aş fi învăţat prea târziu?

Gât Strâmb se dovedea sensibil la fiecare vorbă de duh pe care o saluta prin hohote nereţinute. Timocles însă nu avea de gând să petreacă noaptea împreună cu el, aşa că-i spuse ce vrea:

– Lotrinus mi-a jurat că eşti singurul om din Roma care poate să găsească un sclav. N-o să-ţi spun decât că îl cheamă Ziper.

– De ce neam e?

– Dac.

– Dac?! se miră sincer Gât Strâmb. Păi... când a fost făcut sclav?

– În războiul care s-a terminat.

– Şi ce te interesează pe tine sclavul ăsta?

– Lotrinus mi-a spus că ştii să întrebi numai ceea ce trebuie.

– Aha!

Gât Strâmb rămase pe gânduri, pentru că musafirul nu-i cerea un lucru prea uşor. Şi se părea că vrea să afle cât mai repede.

– Eşti sigur că face să-mi bat capul cu afacerea asta? Să ştii că te costă ceva denari... Trebuie să umblu, să întreb, să dau multe căni de vin, să...

Timocles îi aruncă pe masă o pungă plină şi ochii lui Gât Strâmb sclipiră avizi, dându-şi seama dintr-o ochire că nu erau prea puţini.

– E numai o arvună, să ştii, Gât Strâmb! Dă-ţi toată osteneala să afli cât mai repede ce ţi-am cerut şi ai să fii mulţumit.

Gât Strâmb îşi frecă barba crescută de zece zile, făcându-şi gura pungă, semn că gândeşte. „Cine o fi tinerelul ăsta? se întreba el, privindu-l pieziş, dar nu-i vedea decât conturul feţei. Oare merită să-i fac de petrecanie? Nu cred să mai aibă ceva la el. Şi, la urma-urmei, o să mai vină. Un cuţit între coaste pot să-i vâr şi după ce-i fac treaba şi vine să-mi plătească.“ Timocles credea că Gât Strâmb se gândeşte în acest timp la ceea ce ar trebui să facă pentru a-l găsi mai repede pe Ziper.

– S-a făcut! primi Gât Strâmb târgul. Chiar de mâine îmi pun oamenii la treabă. Dac zici că e?

– Dac.

– Şi cum arată? O fi vreunul mic şi pricăjit, pe care l-o fi trimis stăpânul la ţară, sau e solid, să-l caut pe la gladiatori?

– Mai înalt şi mai solid decât mine. Băiat frumos şi puternic. Ziper e numele lui.

– Bine că ştiu toate astea. Văd eu ce fac.

– Unde să te mai întâlnesc?

– Nu vii aici?

– E cam departe...

– Aha! Mă găseşti în fiecare zi în *forum boarium*, că acum mă îndeletnicesc cu negoţul de vite. Cum cobori panta Capitolium-ului, dai de mine în primul şir de negustori.

Timocles, după cele aflate de la Lotrinus, bănuia ce fel de negustor era Gât Strâmb. Oamenii lui furau vitele de prin împrejurimi şi el le vindea.

Privindu-i mutra, Timocles se gândi că astfel de oameni dădeau de lucru celor din Cohorta a IV-a Vigilum, care îşi avea sediul în apropiere. Socotind că treaba era aranjată, îi ură noapte bună lui Gât Strâmb.

– Noapte bună? făcu pungaşul. Acum e timpul când pot să-mi găsesc oamenii în paturi, ca să stau de vorbă cu ei şi de mâine să pornească la scotocit oraşul. Abia după *tertia vigilia*[25] ajung să-mi pun capul pe pernă. Crezi că uşor o să câştig denarii ăştia? Cum ai spus că-l cheamă?

– Ziper.

– Dau eu de el, fii liniştit.

Timocles îşi văzu de drum.

A doua zi, se duse la Arria cu puţin timp înainte ca ea să plece spre Circus Maximus. Mai mult ca să scape de înghesuiala din oraş, dar şi pentru

că ştia că ea nu poate merge altfel, se urcase în lectică. Callistos abia se ţinuse după lecticari, şi nu era de mirare, pentru că era obosit deoarece chefuise până noaptea târziu.

Arria i se înfăţişă atât de frumoasă, cum n-o văzuse niciodată. Era mai mult decât o femeie frumoasă, era o femeie frumoasă şi fericită. Îi străluceau ochii, obrajii, părul în care îşi prinsese o mică diademă de aur bătută în smaralde. Părul negru părea şi mai negru, împodobindu-i faţa ca laptele, dată cu pastă de ceruza adusă tocmai din Rodhos, singurul loc unde se prepara bine această pomadă de albit. Dinţii, frecaţi cu petale de trandafiri, străluceau şi ei.

Timocles rămase mut de admiraţie, şi uimirea lui o făcu şi mai fericită.

– Am vrut să fiu atât de frumoasă, încât să-ţi răsplătesc toate necazurile prin care ai trecut ca să vii la mine.

Dar tocmai aceste cuvinte care ar fi trebuit să-l bucure, îl întristară. Arria era însă prea fericită ca să zărească umbra ce trecu peste faţa lui.

Lecticarii veniră în faţa vestibulului. Timocles îi recunoscu lectica din lemn de lămâi de Mauritania, încrustat cu fildeş şi aur, încât jucau lumini pe ea la fiecare pas al celor ce o purtau.

Se îndreptară spre circ. Prin cine ştie ce apropiere de gânduri, în mintea lui Timocles apăru chipul Curtei, îmbrăcată în ia ei ţesută din fir subţire de cânepă. Butes nu-şi lăsa fata să se poarte după ultima modă venită de la Roma, nu-i cumpăra lucruri aduse de negustorii romani şi greci tocmai din Orient. El ţinea la portul străbun, deşi, mai ales după pacea cu Domitianus, târgurile fuseseră umplute de lucruri alese care puteau lua ochii oricărei femei.

Nu-l smulse din aceste gânduri decât hărmălaia din ce în ce mai mare a oraşului şi strigătele lui Callistos care făcea loc lecticei.

Se putea spune fără nici o greşeală că toată Roma se îndrepta spre Circus Maximus. Aproape nu-ţi venea să crezi că aceste râuri nesfârşite de oameni vor încăpea toate în tribunele circului. Peste puţin timp, 150 000 de oameni aveau să strige, şi să se zbată, şi să vocifereze în fel şi chip. Rumoarea care izbucnea în anumite momente ale întrecerii se auzea până departe în cele mai depărtate cartiere, dar cine s-o asculte, când aproape toată suflarea Romei era aici?

Arria avea locul chiar în apropierea tribunei străjuite de coloane zvelte de marmură roşie, în vârful cărora vegheau doi vulturi cu aripile întinse, gata de zbor. Aici lua loc însuşi împăratul. Loja era conturată către arenă de un parapet rotund din marmură albă. Ghirlande de flori se arcuiau în jos iar în partea centrală un covor oriental, ţesut în minunate culori vii, arăta

chiar locul unde urma să se aşeze împăratul. În spatele acestei loji se deschidea o intrare largă, marcată de câte două coloane de-o parte şi de alta, în care se termina parapetul în semicerc. Coloanele corintice se continuau printr-un masiv bloc de marmură, deasupra căruia străjuiau statuile a doi gladiatori. O prelată apăra de soare această lojă imperială.

De la ea, într-o parte şi în alta, porneau tribunele spectatorilor, pe trei nivele: în primele două se stătea pe bănci, în cea de a treia în picioare.

Dates privi circul pe care nu-l mai văzuse de atâta timp. I se păru fără de sfârşit arena, lungă de aproape 400 de paşi; în mijlocul ei se înălţa *spina* – platforma placată cu marmură de culoare închisă – înaltă de un stat de om, în jurul căreia erau pistele de alergare. Între tribune şi piste se înălţa zidul de siguranţă, dincolo de care se adâncea un şanţ lat, care înconjura arena şi în care se dădea drumul la apă în zilele luptelor cu animale sălbatice. La capetele acestei *spina* se înălţau trei stâlpi masivi, ţuguiaţi ca o căciulă, lipsiţi de ornamente şi ciopliţi din piatră comună. Când ajungeau la ele, carele trebuiau să ocolească, şi măiestria celui care conducea era tocmai aceea de a trece cât mai aproape de ele, pentru a scurta drumul.

Cu mare greutate Arria reuşi să-i facă şi lui Timocles loc lângă ea, apoi se bucură ca un copil privind circul gemând de oameni.

– E o mare sărbătoare! spuse ea, dând glas bucuriei, dar uitând ce se sărbătorea.

– Când nu e sărbătoare la Roma? întrebă Timocles, cu o ironie în glas care o trezi. Rare sunt zilele fără sărbătoare. Dacă nu e Saturnalia, e Vinalia, dacă nu e Vinalia, e Lupercalia, şi dacă nu e nici una dintre ele, e Pasilia sau Gerialia. Între ele, bineînţeles că nimeni nu se plictiseşte, pentru că au destui grijă să organizeze nişte *robigalia*[26] caraghioase sau *consualia*[27], la fel de caraghioase.

Arria îl privi aproape speriată de mânia pe care o simţea sub fiecare vorbă. O mânie surdă, reţinută, care îi tăie toată bucuria. El îi prinse privirea şi continuă:

– Nu am dreptate? Roma nu duce lipsă de sărbători. Are împăraţi, a repurtat victorii, trebuie să le sărbătorească *Dies natalis*[28], *Dies imperii*[29], *Victoriae Sullanae, Ludi victoriae Caesaris...*

– Timocles! şopti ea, nemaisuportând. Vrei să plecăm?

– Nu, dimpotrivă! Ştii că îmi plac cursele de cai.

– Eşti atât de trist şi atât de furios!...

– Îmi ceri să fiu vesel la serbarea înfrângerii mele?

Schimbul lor de cuvinte fu întrerupt de sunetul înalt al trompetelor, care anunţau sosirea împăratului şi începerea curselor. Izbucniră strigăte de „Ave Caesar!“ care se schimbară într-un vacarm. Mulţimea îşi exprima astfel

recunoştinţa faţă de cel care îi procurase această distracţie. Poporul Romei avea ceea ce dorea: *panem et circenses*. Pâine şi circ se străduiau şi împăraţii să-i dea, ca să-l câştige de partea lui, să-şi mărească popularitatea. Se străduiau să dea mulţimii iluzia fericirii. Sărbătoarea întărea fiecărui plebeu sentimentul că e cetăţean al unui popor mare, puternic, învingător, care avea întreaga lume la picioarele lui. O victorie sărbătoreau şi astăzi, ca de atâtea alte ori. O victorie care îi întărea acest sentiment de superioritate.

Uralele conteniră greu, când în arenă apărură atelajele. În ziua aceea se anunţaseră 50 de întreceri, fiecare din câte 5 tururi de pistă. De obicei aveau loc 75, şi chiar 100 de întreceri, dar astăzi programul era completat cu o mulţime de alte jocuri şi exerciţii, care luau din timp.

Defilau mai întâi carele cu doi cai, apoi cele cu trei şi patru. Fiecare *auriga* – vizitiu de care – se străduia să stea cât mai demn, cât mai sigur pe el, să ţină hăţurile cât mai strâns, iar caii să-l asculte şi să-i priceapă cea mai mică intenţie.

Luni de zile în şir munciseră împreună cu antrenorii ca să înveţe caii să calce nervos, în rând, să nu depăşească nici cu un deget în dreapta sau în stânga. Harnaşamentul fiecăruia era în culoarea grajdului pe care îl reprezenta. Erau patru *factiones* în întrecere, fiecare bucurându-se de popularitatea ei.

În turnul de onoare apărură mai întâi cei din *factio albata* – facţia albă – cu harnaşamentul şi îmbrăcămintea vizitiului albe. *Biga,* carul cu doi cai, era urmată de *triga,* carul cu trei cai, şi de *cvadriga,* carul cu patru cai. Defilau în rânduri de câte patru înfiorând asistenţa, mai ales că cei din *factio albata,* ca să impresioneze şi mai mult spectatorii, puseseră să defileze numai cai albi, la toate atelajele. Fură, într-adevăr, primite cu deosebite strigăte de bucurie.

Vizitiii fascinau zecile de mii de oameni, stând mândri în picioare, cu biciul rezemat de umărul stâng şi cu dreapta ţinând hăţurile. Voiau să pară adevăraţi Apollo în ochii asistenţei. Figurile energice, mândre, sigure, nu aşteptau decât ovaţiile celor din tribune. Se auziră de altfel strigătele celor care îi cunoşteau:

– Hai, Sertorius!

– Hai, Decidius!

– Hai, Iolaus!

Iolaus era *auriga* unei *cvadriga* şi părea cel mai cunoscut, pentru că la apariţia lui vacarmul crescu deodată, ca la un semn. Însăşi porecla lui – pentru că era o poreclă – arăta ca e un conducător de prima mână, cunoscut fiind că Iolaus a fost nepotul lui Hercules, care l-a ajutat pe erou să omoare Hidra. Legenda spunea că Iolaus a câştigat întrecerile olimpice cu ajutorul

cailor primiţi în dar de la Hercules.

Urmară apoi cei din *factio prasina*, cu harnaşamentul şi îmbrăcămintea vizitiilor de culoare verde şi după ei carele din *factio russata*, cu îmbrăcămintea în roşu. Ultimii apărură cei cu harnaşamentul şi îmbrăcămintea albastră – *factio venata.*

Fiecare facţie era primită cu urale de un alt public, unui mai zgomotos decât celălalt. În aer se simţea de pe acum o tensiune, de parcă ceva avea să se spargă şi să cutremure totul. Fiecare spectator era stăpânit de o nerăbdare pe care nu şi-o putea ascunde, şi nici nu voia. Era cu neputinţă să nu te cuprindă neliniştea, oricât de nepăsător ai fi fost din fire, şi oricât de puţin pasionat.

Arria se schimbă ca prin farmec în clipa apariţiei atelajelor. Căzu repede pradă tensiunii generale, trăi emoţia apariţiei fiecărui nou rând de patru care. Cunoştea şi ea o bună parte dintre *auriga* şi, de câteva ori, chiar îi strigă într-un elan nestăpânit.

Pe acelaşi rând cu Arria şi Dates mai erau două femei elegante, alături de doi patricieni cu părul cărunt. În faţa lor, câţiva tineri excentrici vociferau mai tare decât toţi ceilalţi, mai mult ca să fie văzuţi şi auziţi, decât din entuziasm. Toată mânia lui Timocles se îndreptă împotriva acestui grup de snobi gălăgioşi.

Dar iată că trompetele care anunţaseră parada carelor tăcură şi atelajele se retraseră, rămânând numai patru *biga*, câte una pentru fiecare culoare. Se aliniară şi aşteptară semnalul de începere. Hărmălaia de nedescris de până atunci se molcomi deodată, ca o furtună de primăvară. Era liniştea dinaintea unei noi furtuni, de parcă toţi cei care aveau să se dezlănţuie îşi păstrau forţele pentru o nouă izbucnire furioasă. Singuri snobii din faţa lui Timocles continuau să pălăvrăgească despre şansele fiecărui atelaj, încheind noi pariuri.

Trompetele răsunară iar, făcând să treacă un fior prin întreaga asistenţă. Un murmur surd se răspândi în arenă şi privirile tuturor se îndreptară spre tribuna împăratului, alături de care era pretorul organizator al întrecerilor. El ţinea în mână năframa albă, căreia urma să-i dea drumul în arenă, anunţând începerea cursei. De data asta însă, pentru că era împăratul de faţă, pretorul îi dădu lui năframa. Traian se plecă puţin deasupra balustradei acoperită cu covor scump, şi aruncă bucata de mătase albă. În aceeaşi clipă pocniră bicele vizitiilor şi caii smuciră hăţurile, azvârlindu-se înainte. Năframa dezlănţui şi strigătele, încurajările, urletele celor din tribune. Se părea că cel care conducea carul roşu ţâşnise mai bine şi luase un avans de câţiva paşi. Fiind al treilea pe pistă, el încercă să taie calea celorlalţi, pentru a trece pe culoarul mai apropiat de cele trei *meta*, stâlpii rotunzi din piatră

masivă, care trebuiau ocoliţi. Reuşi să depăşească atelajul albastru, dar caii ajunseră bot lângă bot cu cei ai atelajului alb, pe care nu-l putu depăşi.

La al treilea tur, situaţia se păstra aceeaşi, deşi spectatorii încurajau frenetic atelajul roşu.

– Ohe Tivo! Ohe Tivo!

Carele treceau într-un zgomot asurzitor de roţi, ridicând praful în urma lor. Caii alergau cu nările în vânt, aşternându-se pe pământ, şi mai ales la întoarcere era o minune că vizitiul rămânea în picioare.

– Ohe Tivo! Ohe Tivo!

Al patrulea tur dezlănţui tribunele într-un strigăt uriaş de entuziasm, când, în sfârşit, biciuind disperat caii, Tivo ţâşni câţiva paşi în faţa atelajului alb şi trecu primul chiar pe lângă cele trei *meta*, aproape lovindu-le. Nimeni nu se mai îndoia că el este învingătorul, şi aşa fu.

– Tivo! Tivo! Tivo! scandau mii de glasuri în timp ce *biga* trecea la pas, făcând turul de onoare. Celebrul *auriga* ridica mâna dreaptă, salutându-şi entuziaştii susţinători.

Timocles observă că în tribuna împăratului era un bărbat ce depăşise de puţin vârsta de patruzeci de ani, care trăia exagerat, pentru rangul lui, bucuria cursei. Alături de el stătea un senator cărunt, şi el nefiresc de zgomotos în bucuria de a-l fi văzut pe Tivo învingător.

Când Tivo ajunse iar în dreptul tribunei, fu întâmpinat de un trimis al prefectului care îi înmână o tavă de argint pe care se afla o grămadă de monezi de aur. Darul fu salutat de o nouă explozie de bucurie în tribune.

– Cine este bărbatul din spatele împăratului, care salută atât de exagerat victoria lui Tivo? o întrebă Timocles.

– Nu-l cunoşti? se miră ea, apoi îşi dădu seama că răspunsul n-o să-l bucure.

Încerca să pară furată de altceva, dar tocmai această şovăială îl făcu să insiste:

– Ar trebui să-mi spui cine este, altfel n-am să ajung să cunosc oamenii de seamă ai Romei.

– N-ai să-l mai întâlneşti mult prin Roma. Cred că a venit anume pentru aceste sărbători. E Longinus, comandantul Legiunii a VII-a Claudia.

Timocles a înţeles şovăiala ei. Legiunea a VII-a Claudia îşi avea taberele la Viminacium şi fusese una dintre acelea care se bătuse cel mai hotărât în războiul abia încheiat. De aceea era Longinus aici.

– Şi cel de lângă el?

– E Silius, senatorul. Se bucură din plin că poate e ultima dată când priveşte alergările din locul acela.

– De ce?

– Se aude că va fi şters de pe lista senatorilor. Pasiunea lui pentru curse şi pentru pariuri l-a adus până acolo încât şi-a vândut aproape toată averea.

– E îmbrăcat în mătasea cea mai fină.

– Tot ce i-a mai rămas dintr-o mare avere. Numai într-o singură zi de curse a pierdut cinci sute de mii de denari.

Între timp, în locul de pornire se aliniară carele cu trei cai, aşteptând, într-o perfectă aliniere, semnalul de pornire. El fu dat şi iar începură strigătele asurzitoare, şi iar huruitul şi mai puternic al roţilor, şi iar dudui pământul sub copitele cailor. Vizitiii îi biciuiau fără milă cu vergi lungi, visând numai gloria şi ovaţiile mulţimii.

De data asta atelajul alb fu cel care reuşi sa se strecoare primul şi nu mai fu ajuns de nici un altul. Se părea că pentru toţi victoria lui era cu totul neaşteptată, deoarece încurajările erau răzleţe. Puţini pariaseră pe el, iar ceilalţi nu mai aveau nici o speranţă ca să-şi îndemne atelajul în care crezuseră.

Timocles, care nu urmărea numai cursa, ci mai mult privea spre tribuna împăratului, văzu o scenă mai mult decât neaşteptată. Bătrânul Silius îşi smulgea părul din cap de necaz. Timocles parcă îl auzea tânguindu-se:

– Oi mihi! Oi mihi! Vai mie!

Pariase mult şi pierduse.

Nici Longinus nu părea mulţumit de sfârşitul alergării, dar atitudinea lui era demnă. Îşi muşca buzele, în timp ce urmărea încruntat turul de onoare al învingătorului.

Arria se bucura că învinsese Pyranus, acesta fiind numele necunoscutului *auriga*. Pyranus nu mai reuşise niciodată să câştige o cursă, steaua lui se părea că abia acum începe să urce, dovedind că deşi era tânăr se pricepea să strunească bine caii. Puţinii care îl ştiau, strigaseră „Ohe Pyranus!“, în timpul cursei, făcându-i numele cunoscut.

– De ce te bucuri că a învins? întrebă Timocles, gelos pe tinereţea vizitiului.

– Întotdeauna îmi pare bine când învinge un necunoscut. Eu nu pariez niciodată şi pot să mă bucur în voie.

Izbucniră urlete care te puteau face să crezi că undeva, într-un colţ oarecare al circului, se întâmplase o mare nenorocire. Apăruse Iolanus ţinând patru cai de frâu. Era, într-adevăr, frumos ca un Apollo şi mai mândru chiar decât zeul. Cvadriga lui lucea de-ţi lua ochii în bătaia soarelui. Apărătoarea rotundă a carului era acoperită cu o foaie subţire de aur. Harnaşamentul era şi el bătut în ţinte de aur, iar Iolanus apăruse cu un coif cu creastă înaltă, de la jumătatea frunţii până la ceafă, tot de aur. Caii, albi ca spuma laptelui, jucau

nervos şi bănuiai că numai o mână sigură îi ţinea ascultători. Din vuietul asurzitor al urletelor se formă un cor care scanda numele vizitiului: „Io-la-nus! Io-la-nus!“

Pornirea fu anunţată de o izbucnire şi mai mare a patimilor, deşi nu-ţi puteai închipui până atunci că s-ar putea o gălăgie mai puternică. Cvadriga de aur reuşi să se smucească prima din loc şi să le depăşească pe celelalte, mai ales că era pe culoarul cel mai apropiat de *meta*. Iolanus îndemna caii cu eleganţă, nu-i cravaşa cu disperarea celorlalţi, animalele simţind fiecare intenţie a conducătorului. Cu nările în vânt, cu coamele tremurând, cei patru cai purtau carul cu uşurinţă. Se întâmplă însă o manevră neprevăzută. Vrând să întoarcă foarte scurt, roata izbi stâlpul şi *cvadriga* fu azvârlită într-o parte, gata-gata să se răstoarne. Iolanus se clătină de pe un picior pe altul, fiind în primejdie să ajungă sub roţile carului din urmă. Caii simţiră deodată struna frâului şi încetiniră. Totul n-a durat prea mult, pentru că vizitiul i-a îndemnat iar la galop, dar a fost destul ca alt car, cel albastru, să se repeadă în frunte. Nu mai aveau de alergat decât două tururi şi era greu să mai poată fi ajuns. Un vaier izbucni din mii, din zeci de mii de piepturi, apoi speranţa puse iar stăpânire pe admiratori, văzând că Iolanus se apropia de cel din faţă. Începură încurajări deznădăjduite! Carele treceau într-un galop nebun, învăluindu-se unul pe altul în praful ridicat de copite şi roţi. Tribunele tremurau sub picioare.

Totul fu de prisos. Primul ieşi Decidius, răsturnând cele mai sigure pariuri!

Timocles nu-l scăpă din ochi pe Silius şi înţelese că şi de data asta pierduse. Şi el, şi Longinus, care părea să-i fie prieten.

După cea de a zecea cursă, trompeţii anunţară pauza. Urmau să apară cei care distrau publicul prin măiestria lor de acrobaţi şi călăreţi.

Aceste pauze erau binevenite, linişteau delirul arenei. După exaltarea din timpul cursei, toţi se simţeau sleiţi de puteri, doreau câteva momente de linişte. Continuau însă încheierea pariurilor pentru cursele următoare şi, chiar dacă nu mai asistai la dezlănţuirea de patimi din timpul alergării, ascultai certuri, şi vociferări, şi ameninţări. Alţii fugeau spre *carceres*, incintele de unde ieşeau şi unde se duceau carele, ca să-şi îmbrăţişeze sau să-l poarte pe braţe pe *auriga* învingător, care le adusese cine ştie ce câştig. Mulţi ţineau să-şi împartă câştigurile cu aceşti mari favoriţi şi le îndesau în palmă mici averi. Femeile nu lipseau nici ele. Adesea îşi smulgeau un frumos colier pentru a-l prinde de gâtul vizitiului, care de a doua zi era zeul lor.

În arenă apărură patru călăreţi, fiecare cu câte doi cai. Alergau în galop stând în picioare pe amândoi caii deodată. După ce făcură o cursă aşa,

începură să sară de pe spinarea unui cal pe a celuilalt, deşi erau la oarecare distanţă şi galopau. Primiră ovaţiile publicului şi în locul lor veniră alţii, cu un singur cal. Şi ei călăreau în picioare. La un strigăt al unuia dintre ei, toţi patru făceau un salt, se dădeau peste cap în aer şi cădeau tot pe cal. Călăriră într-un picior, apoi cu capul în jos, stând în mâini.

În spatele tribunei se înşiruiau întotdeauna mese la care cei apropiaţi împăratului beau sucuri răcoritoare, acrişoare, în care se storceau lămâi de Corcyra, şi mâncau bunătăţi rar întâlnite, sau obişnuite, dar pregătite într-un fel deosebit. Alături de stridii de Burdigala, găseai mreană umplută cu alune, iar lângă friptura de pasăre îngrăşată cu smochine erau limbi de fazan pregătite într-un sos dulce-acrişor. Vase mari cu fructe păstrate la rece te îmbiau cu aroma lor. Pere aurii, aduse din Arida, sat aproape de Roma, renumit pentru livezile lui, smochine sau struguri timpurii din Chios. Erau mâncăruri şi băuturi alese, dar uşoare.

În timpul exerciţiilor de călărie, Traian se retrase să soarbă o băutură răcoritoare, fiind urmat de cei mai apropiaţi prieteni, printre care şi de mimul Pylades. O gardă numeroasă făcea un adevărat zid în jurul lui. Treceau prin apropierea Arriei şi a lui Timocles.

– Aş vrea să-l cunosc pe Pylades, şopti Timocles. E un tânăr frumos şi pare să aibă şi ceva minte în capul lui.

– Pylades scrie versuri de o mare delicateţe.

Arria îl strigă pe tânărul mim. Cu ajutorul lui, cei doi fură lăsaţi şi ei să treacă spre mesele încărcate cu bunătăţi.

– Prietenul meu Timocles a ţinut să-ţi spună cât de mult te preţuieşte.

Cei doi tineri stătură îndelung de vorbă şi mimul îşi dădu seama că are în faţă un bărbat care a călătorit foarte mult. Timocles făcu în aşa fel încât aduse vorba despre Aegiptus, povestindu-i câteva lucruri demne de văzut, apoi îi mărturisi motivul pentru care făcuse drumul până la Roma:

– Când am aflat vestea victoriei, m-am grăbit să ajung la sărbătorile care ştiam că se vor da. Mai mult decât atâta, m-am gândit să-i trimit împăratului un neînsemnat dar. Am comandat meşterilor o *Charta Traiana*, pe care n-au mai făcut-o niciodată. Tryphon librarul a rămas entuziasmat când a văzut acel papirus, spunând că în viaţa lui n-a pus mâna pe un altul de aceeaşi calitate.

Pylades îl asculta nedumerit. Oare cum, voia acest grec să-i aducă împăratului un omagiu? Timocles răspunse nedumeririi lui, mărturisindu-i o taină:

– Am auzit că împăratul a scris în această campanie un jurnal, după modelul marelui Iulius Caesar, în timpul luptelor cu galii.

– Este adevărat. Chiar mi l-a arătat într-una din zile, citindu-mi multe părţi din *De bello Dacico.* M-am cutremurat cât de grele au fost bătăliile. Dacii sunt cumpliţi în luptă. Legiunile au cucerit pas cu pas fiecare aşezare a lor. De ai putea să citeşti, de exemplu, ce scrie despre lupta de la Tapae!

– O, asta ar fi cea mai mare dorinţă a mea! Dar nu numai curiozitatea mă îndeamnă. Dacă aş putea face rost de acest jurnal, l-aş da lui Tryphon să-l copieze pe papirusul de care ţi-am vorbit, făcându-i o mare bucurie împăratului. Spune-mi, n-ai putea să-l iei pentru un timp foarte scurt?

– Doar ce l-a terminat de scris.

– Cu atât mai bine. Cere-i-l să-l citeşti şi îi vom face împreună bucuria de a-i înapoia jurnalul copiat pe cel mai fin papirus din lume.

Pe Pylades îl cuceri ideea tânărului grec şi îi promise că, în aceeaşi zi chiar, îi va cere împăratului jurnalul de campanie. Ca orice militar fără vocaţie literară, Traian ţinea mult la jurnalul său. Începuse să-l scrie gândindu-se la Iulius Caesar, dar îi lipsea talentul marelui înaintaş, aşa că „opera“ lui nu era decât un şir de însemnări seci despre lupte şi locuri.

Timocles se trezi atât de aproape de Traian, încât îi trecu prin minte gândul nebunesc că dacă s-ar repezi pe neaşteptate, l-ar răpune mai înainte ca oamenii din gardă să poată mişca un deget. Dar ceea ce avea el de făcut era prea de seamă ca să rişte mai înainte de a avea siguranţa că totul va merge aşa cum dorea el. Avea un plan bun, îndrăzneţ, de care trebuia să se ţină. Iată că Fortuna era de partea lui. Dacă totul se va desfăşura bine, va pătrunde în cele mai nobile case din Roma, şi de acolo la Traian.

Întrecerile din ziua aceea nu-l mai interesară câtuşi de puţin, gândurile fugindu-i la cu totul altceva.

Arria era cu adevărat fericită; nu se mai ferea de ochii lumii, apărând cu Timocles peste tot. În timpul cei mai scurt, dragostea lor fu cunoscută de toată Roma. Se ştia că actriţa s-a îndrăgostit de un nobil grec, putred de bogat, ceea ce se vedea uşor din viaţa pe care o ducea. Arunca atât de uşor aurul în stânga şi-n dreapta, încât Timocles cuceri lesne prieteniile celor mai de seamă nobili de vârsta lui. În curând, el şi Arria erau nelipsiţi de la petrecerile cele mai alese.

Nu a doua zi, dar trei zile mai târziu, mimul îi aduse Arriei jurnalul lui Traian. Citindu-l, Timocles simţise de multe ori dorinţa de a striga: „Nu e adevărat!“ şi de mai multe ori pe aceea de a-l rupe. Plecă în grabă la Tryphon şi i-l încredinţă în mare taină, spunându-i că are nevoie de el într-un timp cât mai scurt. Librarul rămase cu gura căscată, când văzu ce i-a adus şi iar şi-a pus aceeaşi întrebare din ziua când l-a cunoscut: „Cine o fi acest tânăr, care a

putut face rost de jurnalul lui Traian?“ De bună seamă merita tot respectul. În privinţa tainei... nici o grijă, toată Roma ştia a doua zi că Timocles este atât de apropiat împăratului, încât îi încredinţase jurnalul campaniei din Dacia. Acest zvon îl făcu şi mai căutat pe tânărul grec.

Odată cu *De bello Dacico* Timocles i-a adus spre copiere şi *De bello Gallico,* a lui Iulius Caesar, voind să sublinieze apropierea dintre faptele măreţe ale lui Traian şi acelea ale ilustrului înaintaş.

Sosise şi ziua când trebuia să se ducă după ele şi hotărâse ca Pylades să-l însoţească la Tryphon. Se împrietenise într-atâta cu tânărul mim, încât erau aproape nedespărţiţi.

Se convinseră amândoi că Tryphon îşi dăduse toată osteneala să scoată o adevărată operă de artă.

– Jur pe numele Minervei că o operă mai frumos scrisă încă n-am văzut! se minună mimul. Tryphon, cartea asta o să-ţi aducă renume cât toate celelalte la un loc din rafturile tale.

– Sunt fericit că am putut să-mi arăt astfel recunoştinţa faţă de împărat.

Pylades luă cele două papirusuri şi se duse să le ofere împăratului, în timp ce Timocles, cu inima zvâcnind de emoţie şi teamă, se îndreptă spre locuinţa Arriei. N-ar fi putut sta singur, şi pe deasupra simţea nevoia să vorbească despre cele două cărţi. Pylades îi promisese că va trece şi el pe la Arria, să-i spună cum a decurs întâlnirea cu împăratul.

Traian îl primi pe tânărul Pylades, întrebându-se ce s-o fi întâmplat de a venit nechemat, pentru că mimul nu urca în Palatinus decât la invitaţia împăratului.

– Ce te aduce, Pylades, la mine, la un timp atât de nepotrivit? îl întâmpină Traian.

– Nerăbdarea, mărite Caesar!

– Nerăbdarea?!

– Numai ea. În clipa când am avut în mână aceste două suluri de papirus, n-am mai putut aştepta ca tu să mă chemi şi am îndrăznit să mă înfăţişez.

Îi întinse cele două papirusuri. Traian a rămas surprins când a citit protocolul atelierelor din Sais.

– *Charta Traiani!* se miră el, şi Pylades descifră pe faţa împăratului o undă de mulţumire. Cine a făcut acest papirus, Pylades?

– Un tânăr entuziasmat de vestea victoriilor tale, Caesar.

– Tu eşti acela?

– Nu, Traian, eu doar l-am ajutat să-şi îndeplinească visul.

– Vorbeşte-mi mai limpede.

– Este vorba de bunul meu prieten Timocles, ce se trage dintr-o veche şi nobilă familie din Beoţia. Când s-a răspândit în toată lumea vestea victoriei tale, se afla în Aegiptus, unde încărca o corabie cu papirus. Entuziasmul lui a fost atât de mare, încât a comandat meşterilor să facă un papirus cum nu mai e altul. Iată, îl ai în faţă, şi uşor poţi să-ţi dai seama că, într-adevăr, nu există un altul mai bun. Visul lui era să-ţi scrie opera pe acest papirus care-ţi poartă numele. Eu l-am ajutat s-o facă.

Oare cum de ghicise acest tânăr grec că în adâncul sufletului lui Traian zăcea dorinţa de a fi ca Iulius Caesar? Cum de ghicise că acest jurnal îl scrisese cu gândul ascuns de a rămâne urmaşilor ca şi *De bello gallico?* Entuziasmul tânărului negustor îl bucură pe sobrul Traian.

– Spune acestui tânăr că vreau să-l cunosc, Pylades. Plec din Roma pentru un timp scurt. La întoarcere vino cu el. Bănuiesc că trebuie să fie un spirit ales.

– O, Traian, un mare iubitor de poezie şi filozofie.

– Spune-i că m-am bucurat citindu-mi opera pe acest papirus.

– În curând toată Roma va scrie pe *Charta Traiani*, pentru că în Aegiptus se lucrează alte suluri de papirus cu acest protocol pe ele. El s-a grăbit să le ia pe primele şi să le aducă la Roma.

Pylades alergă într-un suflet la Timocles, să-i dea vestea mare că Traian vrea să-l cunoască. Pe tânărul grec îl speriară vorbele mimului! Se apropia clipa cea grea!

– Nu te bucuri? se miră Pylades, pierzându-şi entuziasmul în faţa aparentei răceli cu care a primit prietenul marea veste.

– Cum poţi rosti aceste vorbe, Pylades? Sunt într-atâta de uimit şi de bucuros, încât am rămas ca o marmură.

Zicând acestea, îl îmbrăţişă pe mim, gândindu-se mereu că a sosit clipa...

Şi cum nimic din viaţa modernă a Romei nu rămâne o taină, se află şi vestea că Arria şi Timocles fuseseră invitaţi de Traian la primul ospăţ pe care-l va organiza împăratul. Tânărul grec cucerea repede lumea aristocraţiei romane. Tryphon, de altfel, omul cel mai frecventat de înalta societate, sporea zilnic popularitatea lui Timocles, povestind ce sumă plătise pentru copierea operei lui Traian. Se părea că are un venit de senator, nu numai de cavaler.

Un alt fapt care făcea să se vorbească mult despre Timocles era, desigur, dragostea Arriei, femeia care respinsese de câteva ori cele mai nobile prietenii. Şi, cum îndeobşte este cunoscut că preţuieşti mai uşor un om care ajunge acolo unde tu nu reuşeşti, tinerii eleganţi ai Romei se uitau cu pizmă la el, dar şi cu respect. Se ajunse până acolo încât fiecare socotea o cinste să aibă printre invitaţii săi pe frumoasa Arria şi pe elegantul ei prieten. La bunul gust

al lui Timocles se adăuga acela al femeii, astfel că tânărul grec fu curând recunoscut ca unul dintre cei mai eleganţi bărbaţi din Roma. Cei care îl simpatizau mai sincer îl numeau „Petronius“, asemuindu-l cu celebrul autor al Satyricon-ului, la timpul său *arbitrum elegantiorum* al Romei.

Zilele treceau într-o fugă ameţitoare cum nu mai trăise Timocles niciodată în viaţa lui. Se trezea dimineaţa, îşi lua baia şi micul dejun, format mai ales dintr-o bucată de brânză şi fructe, pentru că începuse să se îngraşe, apoi se urca în litieră şi se îndrepta spre Arria. Dacă nu se ducea el, sosea actriţa, către ceasul al cincilea, şi rămâneau împreună până spre seară, când se pregăteau să plece într-o vizită.

Fericirea Arriei ar fi fost deplină, dacă nu l-ar fi găsit din când în când abătut sau dacă nu l-ar fi furat gândurile chiar stând lângă ea. Bănuia ce se petrece cu el, dar nu îndrăznea să-l întrebe. Odată, totuşi, se încumetă să-i vorbească:

– Uneori mi se pare că nu eşti fericit la Roma, îi spuse ea. Te găsesc trist şi îngândurat, deşi ar trebui să fii cel mai fericit muritor. Ai venit aici chemat de dragostea mea, şi ea este pe deplin a ta. Ai ajuns atât de cunoscut la Roma încât adesea îmi simt inima muşcată de gelozie, privind spre femeile care te sorb din ochi. Suntem poftiţi în cele mai alese familii, iar în curând chiar împăratul va sta de vorbă cu tine. La ai tăi trebuie să le fie greu acum, şi dacă ai fi rămas acolo, ai fi suferit urmările înfrângerii. O, Timocles, tu eşti o fire prea aleasă ca să trăieşti printre barbarii mirosind a blană de oaie.

Aceste cuvinte făcură din el un arc întins, gata să sloboade săgeata.

– Te înşeli, Arria, eu am firea obişnuită a poporului din care mă trag, nu sunt mai altfel decât ceilalţi. Oare poţi cunoaşte firea omului doar privindu-l?

– Îţi pare rău că ai venit?

– Nu e ce-ţi închipui! o linişti el, îmbrăţişând-o. Tu eşti cea care îmi răscoleşte sufletul.

– Te văd pe gânduri.

– Nu din motivele pe care le crezi.

– Atunci, spune-mi de ce rămâi cu ochii ţintă în tavan?

– Poate că mă gândesc la fericirea mea, Arria! Nu am dobândit ceea ce am dorit mai mult? Tu ştii că prea multă fericire copleşeşte pe om.

Cum să nu te liniştească asemenea vorbe?

Adevărul era că Timocles începuse să se teamă că Ziper nu mai este în viaţă. De când se dusese în noaptea aceea la Gât Strâmb, trecuseră multe alte nopţi şi pungaşul nu-i dăduse încă nici o veste. La fiecare două zile, Callistos lua drumul spre *Forum boarium,* dar nu primea nici un răspuns. Gât

Strâmb se jura că n-a rămas casă din Roma în care să nu-şi fi trimis oamenii să întrebe de acest Ziper, dar nimeni nu ştia de el.

Chiar în clipa de faţă, Callistos se dusese să-l întâlnească pe pungaş, în timp ce Timocles şi Arria plănuiau cum să se îmbrace pentru ospăţul din seara aceea. În sfârşit, reuşiseră să facă în aşa fel încât să fie invitaţi de Longinus, cunoscutul comandant al legiunii de la Viminacium, şi el unul dintre sărbătoriţii acestor zile. Toţi cei invitaţi se aşteptau la o primire fastuoasă din partea gazdei, bănuind că Longinus vrea să arate că s-a înfruptat bine din prăzile războiului. Despre Cassius Longinus se ştia că nu este prea bogat şi că se ridicase în ranguri militare mai ales prin meritele pe care nimeni nu i le punea la îndoială. Dar mai puţini ştiau că în acel moment comandantul era un om sărac. Crezuse şi el, ca şi ceilalţi, că prăzile acestui război vor fi pe măsura legendelor care se spuneau despre Dacia, dar se înşelase. Nu atât în privinţa aurului care era într-adevăr în Dacia, ci în privinţa părţii care i se cuvenise lui. Războiul nefiind dus până la capăt, comoara, sau comorile lui Decebalus, rămăseseră la Sarmizegetusa. De aceea, primul care se opusese din răsputeri ca războiul să înceteze, şi îl sfătuise pe Traian să continue lupta până la cucerirea totală a Daciei, fusese Longinus. Timocles ştia asta de la Butes, tatăl Curtei, care se dusese în solie la Traian să ceară pacea, şi îl auzise pe Longinus îndemnându-l pe împărat să nu primească. Priceputul comandant de oşti făcuse mari datorii înainte de a porni în campanie, fiind convins şi el, şi creditorii, că la înapoiere va achita totul cu vârf şi îndesat. Traian, care îl preţuia ca militar şi ţinea mult la el, nu l-a ascultat în privinţa păcii, bănuind din ce motive este atât de pornit împotriva dacilor. Îi promisese o parte mai mare de pradă, fără să se gândească măcar că ea era departe de a-i acoperi datoriile. Pe de altă parte, Longinus nu voia să renunţe la nimic din ceea ce avea, continua să întreţină o casă deschisă, tocmai pentru a nu da de bănuit că a ajuns fără nici un denar şi că trăieşte numai de pe urma câtorva cunoscuţi *feneratores* – cămătari – care mai aveau încredere încă în steaua lui şi îl mai împrumutau, luându-i dobânzi atât de mari că în timp scurt datoriile lui Longinus se dublaseră. Unchiul său, senatorul Silius, alături de care-l văzuse Timocles în ziua curselor de care, era în aceeaşi situaţie, fiindu-i cu neputinţă să-şi ajute nepotul de soră. Amândoi pariaseră nebuneşte, sperând într-o redresare a situaţiei lor, dar, la sfârşitul curselor, se treziseră şi fără ceea ce avuseseră mai înainte.

Cel care umbla disperat să facă rost de noi împrumuturi era Silius, deoarece Longinus nu voia să-şi umbrească gloria de care se bucura acum la Roma. Bătrânul senator nu avea prea mare succes, pentru că toţi cămătarii cunoşteau acum sfârşitul războiului şi rezultatele lui pentru Longinus. De unde să mai facă rost de aur acest priceput comandant, dacă nu din prăzi? Se

auzea, e adevărat, că Traian i-a făgăduit să-l numească comandant peste toate teritoriile care rămăseseră cucerite de legiuni în Dacia, şi, desigur, va avea un frumos câştig de pe urma acestei înalte funcţii, dar până atunci creditele erau închise.

Pentru că Longinus voia cu orice chip ca sărăcia lui să rămână o taină, pregătise o masă împărătească. Nu bănuia că mulţi dintre cei care aveau să bea şi să mănânce ştiau că petrecerea era dată pe bani de împrumut.

Arria, tocmai pentru că mergea la un asemenea mare ospăţ, despre care avea să vorbească toată Roma, şi unde întâlneai toată aristocraţia oraşului, voia să fie mai frumoasă decât oricând. Stătea tolănită în pat şi, mâncând o banană, îi explica lui Timocles cu ce bijuterii se va împodobi.

– Îmi pun o pereche de cercei pe care n-am mai purtat-o niciodată până acum. Vreau să am cele mai frumoase şi mai mari perle. Fiecare cercel are câte două, încrustate în aur roşcat, de aceeaşi culoare cu colierul. Ştii colierul meu din şaisprezece perle?

– Nu l-am văzut niciodată.

– Sunt sigură că n-o să fie nici unul mai frumos. E lung până la brâu şi îl rotesc de două ori în jurul gâtului.

– Un hoţ care ţi l-ar smulge de la gât ar trăi o viaţă întreagă de pe urma lui.

– Trei din cele şaisprezece perle sunt *uniones*, mai mari decât unghia. Am şi trei brăţări pe care le voi înşira pe braţ, iar în toate degetele câte un inel. Vrei să-ţi dau şi ţie?

– Nu sunt obişnuit.

– Cel mai elegant bărbat al Romei să nu poarte în degetul mic un inel? Îţi dăruiesc unul. Bijutierul l-a modelat pe Hercules luptând cu leul din Nemeea.

Convorbirea lor fu întreruptă de strigătele disperate ale lui Callistos, care ameninţa să intre până în *cubiculum*. Auzindu-l, Timocles se grăbi să-l întâmpine, ştiind de unde vine.

– Stăpâne, Gât Strâmb zice că a dat de un sclav care ştie unde este Ziper.

– Unde?

– O, stăpâne, îl crezi atât de prost pe cel mai mare pungaş al Romei?

– Atunci cum să-l cred?

– Trebuie să-l crezi, stăpâne, pentru că din ceea ce mi-a povestit, mi-am dat seama că despre el este vorba. Mai există un îndărătnic ca el în toată Dacia? De două ori a încercat să fugă, cât a fost la Roma, şi dacă de capul stăpânului nu s-ar fi ţinut cei mai de seamă *lanişti*, gata să-l plătească cu

denari grei, trecea de mult apa Styxului. Laniştii cred că, dacă îl vor avea în şcolile lor de gladiatori, în scurt timp n-ar mai exista un altul care să-i stea în faţa. Şi prostul de Ziper în loc să se pregătească pentru faimă, dă bir cu fugiţii. El trebuie să fie, stăpâne, nătărăul de care-ţi vorbesc.

– Şi ce vrea Gât Strâmb?

– Asta mai întrebi, stăpâne? Ce poate să vrea un pungaş decât bani? Dar când a auzit câte parale vor să dea laniştii pe Ziper, să vezi ce preţ s-a trezit să ceară! Mă aşteaptă, stăpâne, cu cincizeci de taleri. Dar a zis să mă duc în clipa asta, pentru că altfel se răzgândeşte şi se duce la un alt lanist ca să-i vorbească despre acest grozav dac. Să ştii, stăpâne, că Gât Strâmb te crede lanist.

– Foarte bine, Gallistos. Aleargă la el. Îţi aduc chiar acum talerii.

Se înapoie în *cubiculum* şi deschise cufărul, în care avea denarii, şi talerii, şi cosonii, şi aruncă într-o pungă preţul cerut de pungaş. Arria nu-l întrebă nimic, deşi era tare curioasă să ştie ce face cu atâta aur.

Timocles părăsi camera fără să-i dea vreo lămurire şi ea se apropie de ladă, pentru că zărise ceva care nu putea decât să trezească interesul unei femei.

Un mic vas de argint, pe care-l bănuia plin cu cel mai ales parfum. Socotind că i-ar face plăcere lui Timocles să o găsească parfumată, ridică cu greu capacul lăzii şi luă micul vas, fără a se uita măcar la aur. Capacul micii amfore era atât de bine strâns, încât se chinui în zadar să-l deschidă. Ca orice femeie, îl prinse în cele din urmă cu dinţii şi încercă să-l ridice. În clipa aceea Timocles intră în *cubiculum* şi Arria auzi un ţipăt înfiorător.

– Nu, Arria, nu!

Îl privi îngrozită, neştiind ce făcuse atât de rău încât să îndreptăţească strigătul lui nefiresc, ca în faţa unei mari primejdii. Timocles rămase în prag, tremurând tot, neputând să facă măcar un pas spre ea.

– Ce... ce-am greşit... dragul meu? îngăimă ea, vrând să-l liniştească. N-am vrut să te supăr.

Stătea cu mica amforă în mână, fără să-şi dea seama că el se aştepta s-o vadă căzând din clipă în clipă. La ce altceva s-ar fi putut gândi, când o văzuse trăgând cu dinţii de capac, iar Vezina îi spusese că licoarea dinăuntru pusă pe piele scurtează zilele unui om.

– Te rog... dă-mi... asta! îi ceru el micul vas.

– Am vrut să mă parfumez... Nu e parfum în ea?

– Ba da... parfum... dar...

Ar fi dat toată lada de aur pentru o minciună bună, dar nu-i venea nimic în minte, atât de repede încât s-o facă să nu bănuiască adevărul.

– Dar ce... Timocles.

– Vezi... Arria... tu nu ne cunoşti... La noi, în Dacia, există un cult al strămoşilor... Când îţi moare o rudă apropiată... mama, tatăl... pui într-un mic vas câteva picături din sângele lui, pe care-l porţi la tine, să te ajute în orice împrejurare... Când îţi este mai greu, iei în palme vasul şi-ţi rogi strămoşul să fie alături de tine. Până am ajuns aici, l-am purtat la gât, legat cu lănţişorul pe care vezi că-l are...

– Ooo?! se miră Arria, înfiorată de ceea ce auzea. Şi... al cui sânge este?

Minciuna odată găsită, lui Timocles îi veni uşor să urmeze cu altele.

– Tatăl meu! Când am văzut cum ţii micul vas... era ca şi cum i-ai fi băut sângele.

Arria se cutremură şi începu să înţeleagă spaima lui. Şi ea avea amulete la care ţinea, şi de care nu se despărţea. Dar ceea ce purta Timocles în acel mic vas era cu totul altceva, ţinea de o credinţă a lui, a poporului lui.

– Iartă-mă, am crezut că e parfum. Vasul e atât de frumos cizelat...

– Ştiu, draga mea, înţeleg ce ai vrut. Să nu ne mai gândim la această întâmplare. Spune-mi mai bine cum îţi faci cocul la ospăţul de azi?

Iată un subiect care nu se putea să n-o facă pe Arria să uite de toate celelalte. Era fericită că-şi găsise o *ornatrice* nouă, care se pricepea să facă cele mai neaşteptate cocuri. Ca să vadă cum o să fie al ei, o pusese s-o pieptene mai întâi pe sclava preferată şi rămăsese încântată. De jur împrejurul cocului, şi prelungindu-se până pe frunte, va purta un colier din cinci rânduri de perle.

Se făcuse ceasul al şaptelea şi Arria se hotărî să plece acasă, ca să aibă timp să se îmbăieze şi să se îmbrace. La ospăţ trebuia să ajungă pe la ceasul al nouălea.

Cum îi văzu lectica îndepărtându-se, Timocles fu năpădit de gândurile care şi până atunci nu-i dăduseră pace. Îl aştepta cu cea mai mare nerăbdare pe Callistos.

– Stăpâne! Stăpâne! strigă el din *atrium.*

Timocles văzu pe faţa lui că totul mersese bine.

– Stăpâne, ştiu unde-l vom găsi pe nebunul de Ziper. Oi, mihi, ce de talanţi ne-a mai costat! se tângui el, neputând uita aurul pe care îl dusese lui Gât Strâmb.

– Crezi că asta mă interesează să-mi spui mai întâi? Unde pot să-l văd pe Ziper?

– Nu mai este în Roma! Stăpânul pe care îl are a vrut să-l ţină aici, dar pentru că nebunul a încercat să fugă, şi chiar să-şi pună capăt zilelor, l-a trimis la ţară. Aşteaptă să se liniştească, să-l hrănească bine şi să-l vândă apoi

lanistului Bartalus. Ai auzit, stăpâne, Bartalus! Cei mai renumiţi gladiatori au ieşit din şcoala lui.

– Ai aflat unde e?

– Dar cum crezi, stăpâne? O fi el Gât Strâmb mare pungaş, dar nu i-am pus talerii în palmă până când nu mi-a spus. I-am plimbat numai punga pe la nas, ca să-l fac să înnebunească mirosind-o.

– Unde e? se răsti Timocles.

– Aproape, stăpâne. Dacă mergi călare pe Via Appia, în trei ceasuri ai şi ajuns în livezile din jurul Ariciei. Treci din Aricia, mai călăreşti cel mult trei mile, şi te abaţi apoi de la calea principală spre stânga. O milă mai ai şi ajungi la Lanuvium. Oi, stăpâne, dacă ai şti ce vii sunt pe-acolo! Cunosc bine locurile! Toamna să te abaţi prin partea aceea, când se culeg viile...

– Eşti sigur că Ziper e acolo?

– Un om de-al lui Gât Strâmb tocmai se înapoiase cu vestea sigură. E de speriat, stăpâne, ce de hăndrălăi are pe lângă el Gât Strâmb. Ăştia fură din tot Latium-ul şi cunosc toate locurile. Cum i-a mirosit a talanţi graşi, şi-a şi pus pungaşii pe drumuri.

– Care e numele stăpânului?

– Nu-l ştiu, pentru că Gât Strâmb a zis că merge el până acolo, ca să mai ciupească ceva.

– O să primească mai mult decât se aşteaptă.

– Ştii ce a spus Gât Strâmb, stăpâne? Că n-o să putem să-l scăpăm altfel decât furându-l. Gât Strâmb zice că dacă îl plăteşti bine, ţi-l aduce pe tavă, unde vrei tu.

– Mai întâi să-mi spună numele stăpânului! De ce să fac atâta zarvă, când pot să-l cumpăr? Am să dau mai mult decât lanistul Bartalus. Spune-i lui Gât Strâmb că îi plătesc să-mi spună numele stăpânului, care, după câte bănuiesc, locuieşte aici, la Roma.

– Iar să-i mai dai talanţi? se căina Callistos, înnebunit de aurul pe care văzuse că-l ia pungaşul.

– Asta nu te priveşte pe tine! Du-te şi spune-i ceea ce ai auzit.

– Mă duc, stăpâne, dar nu pot să nu mă gândesc că tare rău e făcută lumea asta. Pungaşul ăsta câştigă atâţia talanţi, iar eu care alerg de-mi tocesc picioarele până la călcâie...

– Ai să primeşti şi tu, dacă totul o să se termine cu bine.

– O, stăpâne, ce vorbe mari ai spus! Poate că nu ştii că peste două zile au loc întreceri grozave...

– Du-te, Callistos! Ai să câştigi la curse ca şi data trecută.

– Era cât pe-aci stăpâne.

– Ştiu, ştiu... Mi-ai mai povestit de zece ori. Du-te unde te-am trimis!

Începu a se pregăti şi el pentru ospăţ. Din clipă în clipă se putea trezi cu lectica Arriei la poartă. Într-adevăr, tocmai îşi punea în picioare sandalele uşoare, pentru *cena,* fără călcâi şi numai cu două barete în faţă şi una la spate, când i se spuse că Arria îl aşteaptă.

Degeaba alergase într-un suflet Callistos până la Gât Strâmb, pentru că tot nu l-a mai prins acasă pe Timocles, deşi acesta îi promisese că-l ia şi pe el la ospăţ. Callistos ştia că după ce trecea miezul nopţii, când se auzeau cocoşii şi stăpânii erau în cel de al doilea *triclinium,* golind cupele cu vin, sclavii triclinari se înfruptau serios din rămăşiţele mesei.

Când au ajuns la ospăţ, mesenii erau lungiţi pe paturile din jurul mesei întinse de jur împrejurul *triclinium*-ului. Sclavi cu părul lung şi ondulat, îmbrăcaţi cu toţii în haine de un albastru viu ca floarea de cicoare, începuseră să aşeze pe masă primele bunătăţi. Oaspeţii erau la *gustatio* – aperitivul – astfel alcătuit încât să stârnească pofta de mâncare.

Sosirea celor doi tineri fu întâmpinată cu un murmur de simpatie şi însuşi Silius, unchiul marelui comandant, îi întâmpină, arătându-le locurile păstrate. Timocles şi Arria se duseră apoi la Longinus, să-l salute şi să-i spună câteva cuvinte. Gazda voia să-l cunoască pe tânărul grec.

– Sunt fericit, spuse Timocles lui Longinus, că am fost poftit în casa unui mare comandant de oşti. Despre faptele de arme ale lui Longinus am aflat chiar din însemnările împăratului.

Vorbise destul de tare, ca să audă cât mai mulţi dintre meseni.

– Cum, se miră sincer Longinus, emoţionat şi fericit, chiar împăratul mă laudă în scrierea lui?

– Rânduri pline de avânt sunt scrise despre luptele pe care le-ai dus.

– Ştiu că ai adus un papirus pe care ai copiat *De bello Dacico* şi ceea ce-mi spui mă umple de bucurie.

Acest schimb de vorbe făcu să crească simpatia mesenilor pentru tânărul grec, iar el se bucură de o atenţie cu totul deosebită din partea lui Longinus.

Deşi împăratul nu era în Roma, se şi zvonise că-l primise pe Timocles, că stătuse îndelung de vorbă cu el şi că îl invitase la viitorul ospăţ. Longinus ar fi fost bucuros să se împrietenească mai bine cu tânărul grec.

Arria şi Timocles aveau păstrat un mic pat, pe care se lungiră şi sclavii se grăbiră să le scoată sandalele.

Triclinium-ul era deosebit de frumos ornat, ghirlande de flori viu colorate treceau dintr-o parte în alta, arcuindu-se pe deasupra meselor. Fiecare

oaspete era îmbrăcat într-o *vestis cenatoria* în culori foarte vii, predominant fiind roşul şi albastrul, îmbrăcămintea Arriei era roşie ca focul, scoţând şi mai bine în relief albeaţa perlelor.

Prima surpriză a ospăţului fură ouăle, astfel ornate încât păreau nişte pui vii. Bucătari încercaţi făcuseră din felii de măsline ciocuri şi ochi, iar din mici ciuperci aripi, încât fiecare ou părea că e gata să ciugulească foaia de nalbă pe care era aşezat. Gazda fu mulţumită de murmurul de surpriză şi făcu semn spre *triclinarcha* – supraveghetorul – să-i grăbească pe sclavii care serveau, încât, în cea mai mare grabă, fiecare mesean să aibă dinainte-i acest prim fel de mâncare.

Mesele erau aşezate roată, de-a lungul pereţilor, pe trei laturi, iar în mijlocul acestei potcoave sclavii împinseră trei vase mari de lut ars, dar puse în altele mai mari încât abia puteau fi împinse, deşi erau aşezate pe platforme joase, cu roţi. Primul era cu vin, al doilea cu apă călduţă, iar cel de al treilea – ceva mai mic, numit *crater* – era gol. Un sclav luă cu un mic vas cu toartă vin din primul butoi şi îl vărsă în crater, apoi turnă peste el şi două măsuri de apă călduţă, din cel de al doilea vas. Alţi sclavi, fiecare cu câte un *cyathus* – vas cu coadă mai lungă – luau vinul amestecat cu apă şi-l turnau în cupele oaspeţilor.

Longinus fu cel care ridică primul cupa şi se adresă invitaţilor:

– Oaspeţi dragi, să sorbim prima cupă a acestei mese în cinstea celui care prin curajul său ne-a adus pacea hotarelor: în cinstea lui Traian. Obrăznicia barbarilor a fost înfrântă! Solii lor s-au aruncat la picioarele împăratului biruitor cerşind pacea! Mulţi i-au văzut în Forum, lipsiţi de arme şi cu capetele plecate. Dacă războiul l-am terminat înainte de vreme, numai datorită bunătăţii lui Traian l-am terminat. Eu n-aş fi lăsat scutul, până când ultimul barbar n-ar fi fost răpus, chiar în bârlogul lui.

Sorbiră toţi cupele până la ultima picătură, şi numai sclavul care stătea la picioarele lui Timocles nu trebui să toarne alt vin în cupă. Cuvintele toastului lui Longinus îl înfuriaseră pe Timocles şi, cu orice risc, nu puse mâna pe cupă. Norocul era că toţi priveau spre comandant. Toastul însă îi spori şi mai mult sentimentul că se află într-o ţară vrăjmaşă, sentiment pe care în urmă cu câţiva ani nu-l avusese. Pentru el multe nu mai erau ca atunci când totul îl entuziasmase, îl copleşise. Acum, dimpotrivă, totul îl înfuria.

Îşi amintea că la primul ospăţ se uitase îndelung, pe furiş, la solniţa de argint din faţa farfuriei, neştiind ce are în ea, îşi turnase oţet din *acetabulum*, pentru că şi ceilalţi picuraseră pe bucatele din faţa lor, pipăise îndelung *mantela* aşezată pe masă şi se folosise cu stângăcie de cele două *mappae*, cu care descoperise că se putea şterge pe mâini, dar care erau în aşa fel împăturite, ca nişte conuri, încât nu bănuise pentru ce sunt. Şi acum totul

era de argint sau de aur: şi cupele, şi farfuriile, şi lingurile, dar nu-l mai impresionau.

La sfârşitul unui *gustatio* suculent, *triclinarcha* anunţă *cena* propriu-zisă, enumerând de pe o listă *prima cena, altera cena, tertia cena,* în sfârşit, toate felurile de mâncare ce urmau a fi servite, fiecare fiind primite printr-un murmur aprobator. Gazda se îngrijise ca încă de la *prima cena* musafirii să aibă o surpriză, şi de aceea îi invită în *peristylium.* Toţi se ridicară miraţi, deoarece niciodată nu se mai întâmplase ca musafirii să fie deranjaţi de la masă. Bănuiau că trebuie să fie vorba de o surpriză şi, într-adevăr, era. În *peristylium* fuseseră întinse plăci de marmură pe care ardea un foc puternic. Priviră miraţi vâlvătăile întreţinute de doi sclavi pe care îi recunoscură imediat: erau doi daci. Toţi îi ştiau la Roma pe „bărboşi“, cu cămăşile lor lungi, despicate într-o parte, până spre şold şi legate la mijloc cu o cureluşă lată de un deget.

La un semn al celui care dirija buna desfăşurare a ospăţului, apărură alţi zece sclavi daci fiecare având în braţe câte o mieluşică. *Triclinarcha* anunţă:

– Onorabilii oaspeţi vor servi la prima *cena* friptură făcută ca la barbari, pregătită chiar de ciobanii aduşi la Roma cu turmele lor cu tot.

Dacii stăteau cu feţele în pământ şi cu mieluşelele în braţe. Printre cei care întreţineau focul era un tarabostes şi triclinarcha anunţă asta ca pe ceva deosebit.

– Căciuliţa din lână albă este dovada originii sale nobile, explică şeful sclavilor, mesenilor.

Dacul îşi vedea mai departe de treabă, zgândărind focul, fără ca să înţeleagă ce se spusese despre el.

Dar invitaţii aşteptau să se mai întâmple ceva, şi se întâmplă. Dacii primiră poruncă să-şi facă datoria. Ei tăiară gâturile mieilor şi îi înfipse în prăjini lungi, cu mânere de argint. Flăcările molcomiseră, dar rămăsese pe plăcile de marmură o spuză care dogorea la zece paşi. Spre mirarea oaspeţilor, dacii băgară mieluşele în jar, cu blană cu tot, trăgând deasupra altă spuză. Nu se mai vedea decât grămada mare de jar, din care începu să vină mai întâi un miros înecăcios de lână arsă, care-i făcu pe unii să strâmbe din nas. Oare asta era surpriza?

Fură invitaţi iar în *triclinium*, să continue *cena*, până când va fi gata friptura.

Arria nu se putu stăpâni şi, lipindu-şi gura de urechea lui Timocles, îi şopti:

– E adevărat că aşa pregătiţi voi friptura?

El clătină capul în semn că da, şi ei nu-i veni să creadă, având încă

în nas mirosul lânei arse.

– Şi e bună?

– Ai să mănânci.

Abudius Cestius, care făcea parte din ordinul cavalerilor, ridică şi el cupa şi toastă în cinstea gazdei, elogiind calităţile de comandant ale lui Longinus şi evocând luptele la care luase parte şi din care ieşise victorios.

Vanius, cel mai bun prieten al lui Longinus, ridică şi el cupa, amintind alte fapte şi merite, iar mesenii goliră şi de data asta vinul din cupe. Lângă Timocles erau doi tineri care îl priveau cu invidie, atât pentru că el era cel care o însoţea pe Arria, cât şi pentru succesele lui. Ce n-ar fi dat ei să poată fi primiţi de împărat şi să capete popularitate cu repeziciunea cu care o căpătase acest grec. Amândoi se pregăteau pentru înalte funcţii şi aveau planuri bune pentru a câştiga bunăvoinţa plebei. Unul dintre ei observase că Timocles nu prea bea şi se gândi că grecul nu vrea să se îmbete. Se socoti cu prietenul său şi îşi puseră în gând să nu-l lase în pace. De aceea, unul dintre ei, Vatinius, înălţă cupa şi, adresându-se lui Timocles, îi spuse;

– *Bene tibi, bene te, vivat!*

Timocles nu avu încotro şi îi răspunse, golind cupa toată, după cum era obiceiul. Al doilea ridică şi el cupa, după ce făcuse semn sclavului lui Timocles să umple paharul stăpânului. Urându-i sănătate, îl obligă să golească a doua cupă.

Pe mari tăvi de argint, sclavii aduseră mieii scoşi din spuză. Dacii dezghiocaseră carnea din crusta tare, şi un miros neaşteptat de plăcut se răspândi în *triclinium.* Fură tăiate bucăţi nu tocmai mici, mustoase, şi puse în faţa oaspeţilor, care după ce adulmecară carnea cu ochii pe jumătate închişi, se repeziră să muşte din hartane. Încă nu mâncaseră ceva mai bun! Între două înghiţituri, lăudau ideea grozavă a amfitrionului. Cel mai zgomotos era Caesius Nasica, cunoscutul petrecăreţ, despre care unii spuneau că a îmbătrânit în *triclinium.* Era nelipsit de la orice ospăţ. Ştia multe glume deocheate, le povestea cu haz, era la zi cu tot ce se întâmpla la Roma şi comenta în gura mare, mai ales spre sfârşitul chefului, după ce golea numeroase cupe de vin. Dacă te lăuda Caesius Nasica, era dovada cea mai bună că ai reuşit ceea ce ai vrut.

– Iată, strigă Caesius cu gura plină, aruncând la fiecare vorbă stropi spre masă, acum înţeleg mai bine de ce Traian, ca şi bătrânul Cato, îşi sfârşeşte toate hotărârile cu cuvintele... „Aşa precum voi preface eu Dacia în privincie romană!“ Pot să jur că împăratul a mâncat o astfel de friptură.

Gluma lui Caesius fu salutată prin hohote nestăvilite de râs.

– Ce păcat, Caesius, că Traian s-a lăsat înduplecat de rugăminţile barbarilor! îi răspunse Longinus. Nu mai era nevoie decât de o sforţare, ca

totul să se termine pentru totdeauna. Să spună Timocles dacă nu este aşa, că el cunoaşte jurnalul împăratului. Acum, ce am făcut? Nici n-am terminat sărbătorile victoriei, că au şi început să vină veşti de nesupunere. S-au întâmplat acolo fapte care îndreptăţesc vorbele mele şi abia aştept sosirea împăratului ca să i le spun. Jur pe numele lui Marte că războiul trebuie început şi dus până la capăt. Comorile Daciei vor ajunge la Roma şi eu le voi aduce!

Oaspeţii cerură gazdei să nu mai fie aduse la masă alte bunătăţi, ci să mai poruncească aruncarea sub spuză a altor miei.

– Am pregătit pentru voi prepeliţe fripte şi stropite cu sirop de miere şi căprioară vânată anume, care azi-dimineaţă încă mai alerga prin păduri, păstrăvi şi mreană aruncate de vii pe plita încinsă, stridii...

Fu întrerupt de vociferările mesenilor care, unul câte unul, se prinseră într-un cor, condus de Caesius, care cerea „friptură dacică“. Gazda nu avu altceva de făcut decât să se lase înduplecată.

Ospăţul se schimbă într-un adevărat chef abia când trecură în cel de al doilea *triclinium*, pentru a lua *secundae mensae* – desertul – unde îi aşteptau grămezi de fructe, iar în farfurii brânză de oi bine sărată, să aţâţe pofta de băut. Sclavii aduseră şi prăjituri, de asemenea pişcătoare la limbă, ca să poţi bea după ele. Pe o estradă erau cinci cântăreţi din flaut, aleşi dintre cei mai buni din *collegium* şi din *bucium*, care îi primi cu o melodie de sunete înalte, parcă cereşti. Toţi cei ce intrau erau întâmpinaţi de un sclav care le punea pe cap o coroniţă din flori roşii şi galbene, ca şi cele din ghirlandele de deasupra meselor, Câţiva petrecăreţi cerură să se aleagă *magister bibendi*, conducătorul chefului, şi când Longinus socoti că a sosit momentul, toţi strigară numele lui Caesius Nasica. Ştiau că el este cel mai priceput în a amesteca vinurile şi nu uita niciodată să ridice cupa, dând semnalul băuturii. Fu ales şi i se dădu, drept distincţie, o cupă de două ori mai mare, pe care erau gravate capete de mort, să-i amintească celui care bea că trebuie să se veselească, pentru că moartea pune repede capăt vieţii, lipsindu-te de tot ce ţi-a plăcut.

De pereţi erau atârnate opaiţe mari, cu cinci fitiluri şi cu bazinul din sticlă scumpă care imita rubinul.

Cum trecu miezul nopţii, luarea-aminte a mesenilor ameţiţi fu atrasă de o muzică necunoscută. Doi sclavi se apropiau ţinând o pânză de mătase întinsă între două beţe, şi atunci când sclavii lăsară cortina, în spatele acesteia apărură trei dansatoare egiptene. Nu aveau decât pe şolduri o faşă de mătase, care se înnoda în faţă şi atârna apoi spre genunchi. Părul negru, retezat pe frunte, şi mărgelele tăiate în formă de piramidă, pe care le aveau la gât, spuneau imediat de unde sunt dansatoarele. Dansul lor era leneş, lasciv, cu unduiri de şolduri şi fremătări de nări.

La un semn al lui Longinus, sclavii suflară în jumătate din opaiţele agăţate de pereţi, şi încăperea rămase într-o lumină nesigură. În colţul lor, dansatoarele păreau umbre care se zvârcoleau, sufereau şi explodau în gesturi de fericire.

Arta de bun petrecăreţ a lui Caesius abia acum se dovedea. El se urcă alături de ele şi, cu paşii şovăielnici din cauza băuturii, repetă gesturile dansatoarelor, dând răspuns mişcărilor lor. Un hohot de râs acoperi muzica. Dar asistenţa izbucni în adevărate strigăte de plăcere când Caesius, printr-un gest neprevăzut, trase de nodul eşarfei din jurul şoldului unei dansatoare, desfăcându-l. Dansatoarea îşi continuă mişcările, iar Caesius flutură tulpanul în jurul lui, imitând aceleaşi gesturi lascive.

Timocles profită de hazul general şi se ridică de lângă Arria, apropiindu-se de Silius, care tocmai se înapoia la locul său. Bătrânul senator râdea cu lacrimi de gesturile lui Caesius.

– E plin de haz Caesius Nasica, îi spuse Timocles senatorului. Este sufletul ospăţului.

– Mă mir de unde mai scorneşte atâtea glume. El s-a îngrijit de dansatoare.

– Sunt chiar din Aegiptus, aduse pentru acest ospăţ?

– Sigur că da, se făli senatorul, încântat de mirarea din glasul lui Timocles.

– Trebuie să fi costat foarte mult.

– Mai mult decât îţi închipui.

– În schimb sunt pline de graţie. Au un farmec nou, cu totul altul decât cel al dansatoarelor din Hispania. Am să le chem şi la ospăţul meu. Trebuie să-l găsesc în toane foarte bune pe cămătar, până când îmi sosesc din Grecia talanţii pe care îi aştept. Am avut noroc să întâlnesc un cămătar de treabă, care nu mi-a cerut dobândă decât trei la sută.

Silius tresări, aşa cum se aşteptase Timocles. Vorbele lui loviseră drept la ţintă.

– Numai trei la sută?! se miră, uitând deodată de dansatoare şi de tot. Cine e nebunul ăsta?

– Un grec, abia sosit la Roma, pe care-l cunosc din Piraeus.

Lui Silius tot nu-i venea să creadă, deşi Timocles îi vorbea pe un ton nepăsător, fără să dea măcar o clipă impresia că ceea ce spune merită toată atenţia. Oare grecul ăsta să nu ştie cât de mari sunt dobânzile la Roma, de spune atât de simplu că va lua bani cu numai trei la sută? El plătise treizeci, chiar mai mult. Pentru acest ospăţ, Longinus promisese unuia patruzeci la sută, ca să-i mai împrumute, asigurându-l că în această toamnă războiul cu dacii va începe iar şi prăzile vor fi atât de mari, încât el, Longinus, va putea

cumpăra toată Roma. Nepotul lui abia îl aştepta pe Traian să se înapoieze din Gallia, pentru a-i arăta dovezile scrise primite de la oamenii lui lăsaţi în Dacia, care-l vesteau că Decebal se pregăteşte iar de război.

Longinus nu pusese niciodată bază pe această pace şi nu crezuse în supunerea acestui barbar îndărătnic. Veştile de acum erau limpezi: Decebal începuse să înalţe iar cetăţile.

– Eşti sigur că numai cu trei la sută?!

– Am vorbit foarte clar.

– Şi poate împrumuta mai mult?

– Oricât. E putred de bogat. Face negoţ în toată lumea. Corăbiile lui le găseşti la Tomis sau la Piraeus, la Brundisium sau la Ostia, la Alexandria sau Sorgiatium, din îndepărtata Hispania.

– Ce spui? E chiar atât de bogat? Şi ce negustoreşte?

– Orice vrei, aduce şi duce în toată lumea. Triremele lui urcă apele Nilului sau ale Danuvius-ului, iar dacă aştepţi tocmai în Tyros, de pe celălalt mal al lui Pontus Euxinus, ai să-i întâlneşti şi acolo sclavii ridicând pânzele corăbiilor lui.

– Cum de nu-l ştiu eu?! Cum spui că-l cheamă?

– Callistos, deşi nu este atât de arătos cum îl arată numele. Ca orice om putred de bogat, nu pune preţ pe toga cu care se îmbracă. E un libert îmbogăţit.

Silius îl luă de braţ pe Timocles, cu cel mai prietenos gest, şi îl trase afară din *triclinium.* Senatorul simţise un chilipir nemaipomenit pe care nu voia să-l scape. Se gândea că şi Longinus se va bucura auzind de acest cămătar cumsecade.

– Spune-mi, prietene, grecul ăsta împrumută şi pe un timp mai îndelungat?

– Ştiu eu?! Cred că da, mai ales dacă cei care împrumută sunt demni de încredere.

– E vorba despre mine.

– O, atunci e sigur că da. Şi dacă, totuşi, numele senatorului Silius îi este necunoscut, ceea ce ar fi posibil, dat fiind faptul că a sosit de curând la Roma, sunt gata să te însoţesc şi să garantez cu numele şi averea mea împrumutul pe care-l ceri.

– Ai face una ca asta pentru mine?!... se entuziasmă senatorul, gata să-l îmbrăţişeze.

– De ce nu? Longinus este eroul pe care îl preţuiesc cel mai mult dintre comandanţii împăratului.

– Da, e un mare comandant.

– Am citit chiar în *De bello Dacico*.

– Şi unde crezi că îl putem întâlni?

– Aproape că nu există zi să nu-l vezi în Forum, în jurul statuii lui Venus, căreia el nu vrea să-i spună decât Aphrodita Anadiomena, al cărei protejat se consideră.

Silius intră în panică. I se părea că, întârziind, bogatul grec va afla care sunt dobânzile la Roma şi le va urca şi el, mai înainte de a ajunge să-i împrumute.

– Timocles, prietene, când mergem să-l căutăm pe acest Callistos? Cred că ar fi mai bine să mă însoţeşti. În afacerile astea nu strică niciodată să ai cu tine un cunoscut.

Silius se mai temea ca grecul cămătar să nu audă că e lefter – cămătarii aveau legături între ei, ştiau cum stă fiecare nobil din Roma. Despre Silius se ştia că a sărăcit şi bătrânul ar fi vrut să profite de garanţia pe care i-o promisese Timocles.

– Mergi cu mine? aproape îl rugă.

– Sigur că da.

– Când?

– Într-una din zilele viitoare.

– Nu, nu aşa! Hai chiar mâine de dimineaţă. Ne întâlnim către ceasul al cincilea din zi.

– După o noapte albă ca asta?

– Dormim câteva ore şi, după o baie bună, putem ieşi în Forum.

Timocles nu voia să-i lase impresia că primeşte imediat, de aceea îl mai lasă să aştepte cu gura căscată răspunsul lui.

– Mă trezesc atât de greu dimineaţa...

– La ceasul al şaselea eşti treaz, desigur, dar îl mai găsim oare pe Callistos?

– Aproape sigur.

– Atunci de ce eziţi?

– Vai de mine, să nu crezi una ca asta! Am prea multă simpatie pentru Longinus. Şi lui i-aş fi călăuză, aruncă el momeala, în treacăt.

– Da, şi lui? Să vedem... nu ştiu dacă el are nevoie să împrumute.

Bătrânul ştia că da şi se gândise că după ce va încasa el denarii, o să-l trimită pe nepot. Era bun de stors grecul ăsta simpatic. Ce bine că se îndrăgostise de Arria şi că rămăsese la Roma.

– Atunci ne întâlnim la ceasul al şaselea.

– Bine, o să ne vedem lângă statuia lui Venus.

Lui Silius nu-i mai trebui nimic altceva. Se despărţi îndată de Timocles, dar îl mânca pur şi simplu limba, nu putea să nu-i spună şi lui Longinus. Se duse şi-l luă de-o parte pe nepot, povestindu-i ce vorbise cu

tânărul grec. Timocles, de la locul lui, în timp ce sporovăia cu Arria, nu-i scăpa o clipă din ochi. Bănuise că bătrânul nu va avea răbdare să tacă până a doua zi. Când Longinus se înapoie la masa lui, îl căută cu privirea pe Timocles, dar el se făcea că vorbeşte cu Arria.

Între timp, cheful se desfăşurase după obiceiul cunoscut al mesenilor. De acum, mulţi dintre ei erau ameţiţi de băutură şi mâinile lor căutau apropierea sclavelor.

Pe Timocles îl scârbea dragostea fără de nici o ruşine. Cei care nu mai puteau răbda se trăgeau sub mese şi, acoperiţi de *mantela,* lungă până la pământ, se zvârcoleau în plăceri. Alţii îşi luaseră sclavele pe paturi şi în timp ce beau şi mâncau se lăsau mângâiaţi. Dansatoarele, rămase toate trei fără mătăsurile de pe şolduri, dansau şi mai aţâţător, în potcoava din mijlocul meselor. Una dintre ele sări chiar deasupra şi păşi în ritm printre cupe şi farfurii, ferindu-se de palmele care o căutau. Caesius îşi aruncă cupa de vin pe ea, dând această idee şi altora. Până când trecu pe deasupra tuturor meselor, egipteanca făcu o adevărată baie de vin.

Se auzi un ţipăt scurt de femeie speriată. Toate capetele se îndreptară într-acolo. În spatele ei apăruse deodată un schelet de om, dansând. Era un sclav cu o glugă albă pe cap şi cu un fel de *penula* foarte strâmtă pe el, din pânză albă. Pe ea erau desenate, cu culoare neagră, oasele scheletului, dar atât de bine făcute, încât în lumina aceea nesigură chiar te puteai speria. După prima clipă de surpriză, toţi izbucniră în râsete. Da, gazda le amintea de moarte, îndemnându-i să bea şi să petreacă.

Scheletul dansa şi făcea gesturi către meseni, ca şi când ar fi vrut să-i ia cu el. Mai ales femeile scoteau ţipete scurte, ferindu-se înfiorate. Atunci se ridică în picioare Caesius, ţinându-şi cupa deasupra capului.

– Să bem prieteni, moartea este aproape!

Goliră cu toţii cupele până la ultimul strop, dar înrăitul *magister bibendi* ridică iar cupa. Moartea îl speria cel mai rău.

– Să mai golim o cupă, prieteni! Astăzi suntem toţi aici, fericiţi, cine ştie ce va fi mâine? Golind cupele, înfruntăm moartea!

Zicând aceste cuvinte, el începu să alerge după schelet, cu o frigare pe care o smulsese din mâna unui sclav, şi-l lovi năprasnic, furios, disperat. Toţi se bucurau de victoria lui Caesius asupra morţii. Bătrânul petrecăreţ, îngrozit de spectrul de dinaintea ochilor lui şi ameţit de băutură, înfipse frigarea în nenorocitul schelet, care gemând scurt, se prăbuşi la pământ. Gestul fu salutat cu o explozie de bucurie, care creştea pe măsură ce nenorocitul sclav se zvârcolea, iar pânza albă în care era înfăşurat se înroşea. La un semn al *triclinarchei,* alţi doi sclavi traseră de picioare cadavrul, scoţându-l din sală. Cupele se ridicară şi fură pentru a treia oară golite, până la

cel din urmă strop.

24 Cel cu faimă bună (în limba greacă)
25 Una dintre cele patru subdiviziuni ale nopţii: miezul nopţii
26 Curse de saci
27 Curse de măgari
28 Ziua naşterii împăratului
29 Ziua urcării pe tron

ÎN CELE MAI ÎNALTE CERCURI ALE ROMEI

A doua zi, după ospăţul de la Longinus, o ploaie de mustrări se abătu asupra capului lui Timocles. Callistos era supărat foc.

– Bine, stăpâne, când e vorba de corvoadă mă găseşti întotdeauna, iar la chiolhan dai tot de altul! Nu e prost Callistos că îşi toceşte picioarele umblând după toţi pungaşii Romei, cu frica-n sân? Crezi că e uşor să ai la tine atâţia talanţi şi să te duci în mijlocul pungaşilor? Parcă tot simţeam un cuţit încercându-mi tăria pielii.

– S-ar fi convins că-ncearcă degeaba, Callistos. Cel mult ar fi rămas cu cuţitele rupte.

– Îţi vine să râzi, stăpâne, dar mie nu, deşi mă bucur că te mai văd luminat la faţă. Spune, nu puteai să mă iei şi pe mine să-ţi port sandalele şi să-ţi umplu cupa? Sau pentru treburi uşoare nu sunt bun?

– Cum era să te iau cu mine, Callistos, cel mai bogat armator al Greciei, omul cu o mie şi una de trireme care străbat toate mările pământului! Să-mi umpli cupa, tu, cel mai generos *fenerator,* care nu iei dobândă decât trei la sută, în timp ce alţii jumulesc patruzeci? Tu, suflet bun, care ai grijă de toţi bătrânii dezmăţaţi, după ce şi-au cheltuit averile la cursele de care? Puteam să fac una ca asta?

– Stăpâne, îţi râzi de mine! Râzi, dacă asta te înveseleşte.

– Cum poţi să rosteşti asemenea vorbe, Callistos? Triremele tale taie valurile în Mare Ibericum, şi în Mare Ligosticum, şi în Mare Tyrrenum, şi în Mare Adriaticum, şi în Mare Aegeum, şi în Pontus Euxinus, şi în...

– Stăpâne! Nu-ţi bate joc de firele mele de păr alb, dacă ar fi fost pe creştetul pleşuv. Ştiu că chelia face să nu mi se vadă vârsta, dar tâmplele mele sunt cărunte. Oare asta e tot ce merită Callistos? Ăsta e cel mai bun răspuns pe care îl dai supărării mele?

– Altul, mai fericit, Callistos.

– Stăpâne, îngăduie-mi să mă duc la treburile mele.

– Aici sunt treburile tale, Callistos. Ascultă mai întâi ce am să-ţi

spun, şi numai după aceea să faci pe bosumflatul. Aşează-te pe scaunul de colo.

Callistos îl privi cu ochii şi mai măriţi de surpriză. Un sclav invitat să stea pe scaunul din piatră sculptată, în faţa stăpânului rămas în picioare?

– Să nu vadă ceilalţi sclavi, stăpâne! Şi aşa mă invidiază că sunt în graţiile tale.

– Stai, când îţi poruncesc!

Se aşeză. Află pe îndelete tot ceea ce vorbise Timocles cu bătrânul senator.

– Şi eu... stăpâne... să mă dau drept cămătar?

– După cum foarte bine ai auzit. Ai venit de curând la Roma şi nu cunoşti dobânzile.

– N-o să creadă asta, stăpâne, ascultă-mă pe mine. Aseară era băut, dar azi, când o să se gândească mai bine, n-o să creadă. Şi dacă o să se convingă că este adevărat, ceea ce aseară a crezut pe jumătate, o să se gândească la ceva necurat. Şi dacă n-o să se gândească bătrânul Silius, o să se gândească Longinus, pe care îl ştiu, stăpâne, şi sunt sigur că are minte cu carul.

Vorbele lui Callistos îl puseră pe gânduri. Nu cumva o dobândă atât de mică o să dea într-adevăr de bănuit?

– Tu abia ai venit la Roma şi nu ştii cum merge piaţa.

– Un om care e atât de prost încât să arunce denarii mai înainte să se intereseze cât poate să ia dobândă, nu ajunge să aibă atâta avere. Ce face mai întâi un cămătar decât să întrebe de dobânzi?

– Trebuie să creadă, pentru că altceva nu avem de făcut decât să-l convingem. Numai să fii tu cu băgare de seamă, să nu te dai de gol. Tu trebuie să-l convingi.

– Am să-l conving, stăpâne, pentru că în capul meu pleşuv e multă minte. Am şi găsit ce să-i spun, mai bine zis ce să-i spui tu, încât să creadă totul.

– La ce te-ai gândit?

– Îţi spun eu îndată, dar cum pot să-ţi spun, când în buzunar nu am nici un denar?

– Pungaşule!

– Păi, stăpâne, de când m-ai tot trimis la Gât Strâmb, oi fi învăţat şi eu ceva, că de aceea am capul atât de mare.

– Ai să-i pierzi şi pe ăştia la curse.

– După cât sunt de ghinionist, nu m-ar mira.

Luă punga cu denari, o cântări şi, după ce o ascunse bine, vorbi:

– Stăpâne, ştii de ce nu iau dobândă mai mare de la aceşti tocători

de averi?

– De ce?

– Pentru că nu mă lasă bunul Dumnezeu, cel care a făcut cerul şi pământul, şi pe noi, oamenii!

– Eşti nebun, Callistos?

– Ce bine ar fi, stăpâne, să fie aşa! Cine e mai fericit decât un nebun, dar din păcate sunt un biet fugit dintr-o legiune, care a ajuns pe meleagurile...

– Nu mai vorbi despre altceva şi lămureşte ce vrei să spui.

– Stăpâne, eu am avut un prieten, care în cele din urmă a ajuns să se închine noului zeu. Din ziua aceea n-a mai pus mâna pe cuţit sau pe armă şi n-a mai vorbit decât despre iubirea aproapelui. Auzi, prostie, stăpâne, să vorbeşti de dragostea dintre oameni tocmai în ziua de azi, când unul îl trage pe sfoară pe celălalt mai rău ca niciodată! În sfârşit, stăpâne, din toată prostia lui, am înţeles că creştinii ăştia nu vor să împileze pe nimeni, nu se bucură de avere, nu le pasă dacă au la masă un fazan fript sau câteva ciuperci perpelite pe jar. Silius şi Longinus nu se poate să nu ştie ce credinţă au creştinii, că doar se vorbeşte din ce în ce mai mult despre catacombele lor, din afara zidurilor cetăţii. Când stai de vorbă cu ei, dă-le de înţeles că aş fi căzut în această nouă credinţă şi că nu mai jecmănesc oamenii de frica lui Dumnezeu.

– O, pungaş bătrân, nici că se putea ceva mai bun! sări fericit Timocles, aruncându-i o nouă pungă cu denari, pentru că în sinea lui fusese îngrijorat.

– Aşa e, stăpâne, că m-am gândit bine?

– Trăiască Gât Strâmb, care a reuşit într-un timp atât de scurt să facă dintr-un... pungaş prost, unul deştept!

Callistos se bucură şi el de bucuria lui Timocles şi puseră amândoi la cale întâlnirea cu Silius, de lângă statuia zeiţei Venus.

După figura pe care a făcut-o Silius în clipa întâlnirii, Timocles şi-a dat seama că bătrânul cavaler nu se prea aştepta să-l vadă. L-o fi crezut băut când i-a vorbit despre acel chilipir. Senatorul venise mult mai devreme la locul hotărât, fiind îmboldit şi de Longinus. Comandantul, după ce îşi limpezise capul de băutură, şi după ce îşi asigurase faima de om cu avere – aşa credea el, pentru că invitaţii ştiau mai toţi adevărul – se trezise în minte cu noianul de gânduri deloc vesele, ale situaţiei lui materiale disperate. Costase ospăţul, costaseră dansatoarele – despre care se şi vorbea în toată Roma – costase vinul şi vânatul pe care-l devoraseră spre ziuă, după ce mesenilor le trecuse pofta de friptură dacică. De aceea primul lui gând fu la ceea ce îi spusese senatorul în toiul petrecerii. Oare să fi fost adevărat, sau grecul ăsta despre care se vorbea atâta era un fanfaron care nu ştia ce vorbeşte după ce

bea o cupă de vin?

Unchiul plecase de-acasă mult mai devreme şi se plimbase de colo-colo prin Roma, tot scrutând mutrele celor care i se părea că ar putea da ceva denari cu dobândă.

Timocles aranjase cu Callistos să nu apară prea repede. După ce se va întâlni el cu Silius, să mai aştepte ca la o jumătate de ceas, să-l fiarbă bine pe senator, şi apoi să le iasă în cale. Simţea o mare plăcere să-l şicaneze din când în când, spunându-i că o fi plecat cămătarul din Roma. Voia să-l vadă perpelindu-se. Şi aşa se şi întâmplă. Silius îl întreba la fiecare cinci paşi:

– Nu-l vezi? Încă nu-l vezi? Să nu fie pe undeva pe-aproape. Hai şi mai încolo, că doar n-o sta lipit de statuie.

– Vine el, că doar n-o fi plecat din Roma!

– Era vorba să plece? întrebă pierit senatorul.

– Nu, dar parcă nu ştii cum sunt oamenii ăştia? Afacerile îi cheamă de colo-colo, încât nu stau într-un loc decât atâta timp cât nu sunt chemaţi în altă parte.

– Poate că nu a plecat...

– Sau o fi chemat... Dar asta nu ştiu dacă se cade să ţi-o spun.

– Spune, nu mă face curios!!

– Numai dacă îmi juri că n-ai să mai vorbeşti nimănui ceea ce auzi de la mine.

– Jur.

– De altfel nici nu sunt atât de sigur.

– Spune, spune!

Se apropie de urechea lui şi-i vorbi în şoaptă.

– Ştii de ce cred că nu ia dobândă prea mare acest bătrân grec?

– Nu pot să-mi închipui.

Timocles se uită în jur, ca şi când urma să-i mărturisească o mare taină.

– Mi se pare că e creştin. El n-ar mărturisi-o nimănui, dar am auzit de la altcineva. Ai aflat ce-i învaţă noua credinţă pe adepţii ei...

– Am auzit eu ceva!

– Să se umilească, să nu împileze alt om, să nu înşele, să nu se bucure de nenorocirile altuia. De aceea dă banii aproape fără dobânzi, convins că aşa îşi slujeşte zeul.

– Eee?! Auzi prostie?! Dar ce-mi pasă de motivele lui?

– Să nu cumva să-i dai de înţeles că ai aflat ceva. Ştii cât sunt de prigoniţi şi...

– Pe marele Jupiter, am vreun interes să mă port ca un nătărău?

– Uite-l!

Silius tresări de parcă ar fi primit un picior în spate.

– Unde? Care-i?

– Cel de colo, îmbrăcat modest.

– De lângă statuie?

– Cel pleşuv?

– Da. Ştii că ei nu pun preţ pe ceea ce îmbracă. Priveşte-l! Poţi să spui că arată ca un om care nu poate trage cu propriul lui trup atâta aur cât are?

– Nu arată, jur pe tot Olimpul că nu!

Pe Timocles îl bufnea râsul. Callistos avea o mutră atât de caraghioasă, în chip de cămătar, că puteai să te prăpădeşti de râs. Se tot făcea că nu-l vede pe Timocles, până când acesta îl strigă, bucuros:

– Hei, Callistos, sunt fericit că te văd sănătos!

– Şi eu mă bucur, tinere Timocles, şi îţi invidiez anii puţini. Singura avere pe care n-o putem păstra...

– De ce te plângi? Pe măsură ce ai pierdut din ani, ai câştigat atâta avere, încât poţi dormi în pat de aur.

– Omul trebuie să fie modest, Timocles! Să nu râvnească mai mult decât are! Când ne urcăm la cer, luăm ceva cu noi?

Timocles îi făcu pe ascuns un semn lui Silius, care voia să-i sublinieze senatorului părerea că bătrânul cămătar e creştin.

– Ai mare dreptate, Callistos, această înţelepciune de multe necazuri ne-ar scuti, dar omul este numai dorinţi şi greşeli, iar viaţa noastră îi da atâtea prilejuri să nu le poată ocoli.

– Aşa este, Timocles, aşa este, omul uită măsura raţiunii, lăsându-se pradă simţurilor! Dar ce te-aduce pe aici, frumosule tânăr?

– Chiar pe tine te căutam.

– M-ar bucura să ştiu că ţi-ai amintit de mine, fără să ai nevoie de mine.

– O, Callistos, cum ghiceşti gândurile oamenilor. Ştii de acum că o nevoie m-a făcut să te caut. Mă cunoşti de mulţi ani şi ştii cine sunt.

– Mai ales îl cunosc pe nobilul tău tată.

– Mă strădui să fiu demn de numele lui, prin tot ceea ce fac. Am venit aici adus de afacerile pe care le ştii.

– Mai cari papirus peste mări şi ţări?

– Asta ştiu.

– Nobil negoţ. Eu duc şi aduc tot ce este pe lumea asta. Nu cumva ai pierdut vreo triremă încărcată pe care o aştepţi aici?

– Nu, Callistos. Neptun mi-a fost întotdeauna prielnic. Dar am nevoie, totuşi, să împrumut ceva denari de la tine.

– Nu cumva te-a furat viaţa destrăbălată?

– Fii liniştit, prieten al tatălui meu! Nevoile negoţului meu mă fac să-ţi cer acest împrumut.

– Atunci îţi voi da cât îmi ceri.

– Îţi sunt recunoscător, Callistos, şi am să-i spun tatei cât ai fost de mărinimos. Dobânda e aceeaşi?

– Niciodată n-am luat mai mult de trei la sută.

– Atunci, pot să fiu liniştit. Dar iată că mai am o rugăminte. În faţa ta este senatorul Silius, de care poate că ai auzit.

Senatorul, ştiindu-şi faima, se rugă în gând să nu fi auzit, şi Callistos mărturisi, spre ruşinea lui, că nu-i cunoaşte numele.

– Eu am sosit de curând la Roma şi duc o viaţă atât de retrasă. Sunt fericit că am prilejul să stau de vorbă cu un nobil senator.

– Bătrâne Callistos, am venit împreună, ca să garantez cu propriul meu nume un împrumut pe care nobilul Silius vrea să-l ia de la tine.

– O, Timocles, cuvintele tale sunt pentru mine cea mai bună garanţie, deşi într-o afacere ca asta numai ceea ce este scris rămâne de căpetenie.

Timocles îl lăudă apoi pe Silius, spunându-i că e unul dintre cei mai respectaţi nobili ai Romei, că în Senat cuvântul lui are o mare greutate, ajungând, în sfârşit, să-i amintească şi cel mai de seamă lucru, că este unchiul marelui comandant Longinus. Această din urmă veste părea că-l interesează în cel mai înalt grad pe cămătar.

– O, marele Longinus? Ştiu, ştiu! Corăbiile mele au urcat Danuvius-ul până la Viminacium. Numele lui Longinus este pe buzele tuturor acolo.

Pentru că grecul avea talanţi de aur, Silius ceru un împrumut de 100, ceea ce însemna 600 000 de drahme, o sumă respectabilă. Callistos se învoi şi rămase ca a doua zi senatorul să vie cu un papirus scris, iar el să aducă talanţii.

De bucurie, Silius îi pofti la el, dar grecul se scuză, spunând că nu poate să-şi lase unele treburi. Şi apoi era o zi în care el nu mânca şi nu bea până nu apunea soarele. Senatorul nu insistă şi plecă fericit, însoţit de Timocles, căruia îi mulţumi din tot sufletul. Tânărul îi spuse că trebuie să se întâlnească peste o jumătate de oră cu Arria şi îşi luă şi el ziua bună de la senator. Silius atât aştepta, ca să dea o fugă la Longinus, să-i spună vestea cea mare.

Timocles avea însă altele de făcut, înainte de a se lăsa întunericul. Bietul Callistos nici nu-şi terminase bine rolul de cămătar, că trebuia să înceapă un altul. Cu denarii în mână, el urma să se ducă la stăpânul lui Ziper

să încerce, oferind oricât, să-l cumpere.

– Să dai îndoit de cât au dat cei doi lanişti.

– O să se sperie.

– Nu-i nimic!

– O să mă întrebe de ce vreau neapărat să-l cumpăr. O să se mire că pe sclavul ăsta se bat atâţia să-l aibă.

– Spune-i că eşti şi tu lanist, sau că vrei să deschizi o şcoală de gladiatori şi să te faci lanist. Spune-i orice vezi că e gata să creadă.

– Stăpâne, de ce nu te duci tu şi mă bagi pe mine, un bătrân păcătos, care mă apropii de cincizeci de toamne? Nu te gândeşti la picioarele mele? Cât crezi că mă vor mai colinda pe caldarâmul încins?

– Callistos, ai început să mă jupoi! Nu mai faci cea mai mică treabă fără răsplată.

– Stăpâne, Gât Strâmb e de vină. Ultima dată mi-a spus că numai nebunii aleargă pe degeaba şi de aceea te-a jecmănit el aşa.

– Acum mă jecmăneşti şi tu.

– O, stăpâne, este adevărat, dar de unde din altă parte să storc şi eu câţiva sesterţi? Acum e timpul să strâng ceva – mărturisi cu mare sinceritate bătrânul sclav – că după ce ne-om întoarce la Sarmi, n-ai să te mai uiţi la mine şi am să primesc doar o lefşoară amărâtă de instructor.

– Măcar de i-ai păstra, numai că-i prăpădeşti pe toţi la curse. Câţi ţi-au mai rămas din cei căpătaţi până acuma?

– Nu ştiu, stăpâne, nu i-am numărat.

– Nu mai ai ce număra, mai bine spune aşa. Poftim, şi acum şterge-o din faţa ochilor mei!

Peste două ceasuri, Callistos se înapoie cu buzele umflate. Nu făcuse nimic.

– N-am putut să-l hotărăsc, stăpâne. I-am dat cât mi-ai spus – adevărul era că încercase să oprească ceva şi pentru ei din aceşti bani – i-am spus că sunt lanist, că... în sfârşit, degeaba, pentru că el a şi semnat vânzarea. Mâine-dimineaţă, cel mai târziu poimâine, Ziper o să ajungă în şcoala gladiatorilor. Stăpânul abia aştepta să scape de el, zicea că îl ţine în lanţuri, ca să nu-l piardă. E adevărat ce ne-a spus Gât Strâmb.

– Dacă aşa n-a mers, o să-l luăm altfel. Aleargă la...

– Iar, stăpâne?

– Aleargă la Gât Strâmb şi spune-i ca la noapte să ne aştepte cu câţiva oameni de-ai lui în afara oraşului, dincolo de Porta Appia. Să aducă şi doi cai în plus. Nu te tocmi cu el. Cât cere, atâta să-i promiţi.

De data asta Timocles vorbise atât de serios, încât Callistos nu mai încercă să-l stoarcă de un singur as măcar.

Timocles şi Callistos, fiecare cu câte o *penula* ieftina, se furişară pe poarta din spate a casei şi porniră grăbiţi. Trecură Rivus Herculaneus şi apucară pe Via Appia, până la poarta oraşului. În afară, spre Aricia, la o milă depărtare, trebuia să-l întâlnească pe Gât Strâmb şi pe oamenii lui.

Pungaşii îi aşteptau nerăbdători, crezând că s-a întâmplat ceva şi nu mai vin.

– Ăsta a fost la Ziper şi l-a văzut în lanţuri, arătă Gât Strâmb spre un pungaş cu mutra căruia puteai să sperii copiii şi ziua. Haideţi, că avem mult de mers.

Pungaşii călăreau foarte bine, aşa că se aşternură pe o goană nebună. Pe la ceasul al şaselea din noapte trecură prin Aricia, dar nu toţi o dată, ci câte doi, doi, să nu trezească bănuiala cuiva. O jumătate de ceas după aceea erau în apropierea locului, şi puţin mai târziu, cel care cunoştea drumul, ridică braţul, făcându-le semn să oprească.

– Acolo! arătă el spre o *villa rustica* aşezată pe o coastă de deal şi înconjurată din trei părţi de o pădurice deasă, dar tânără.

Descălecară. Gât Strâmb se înţelegea cu hoţii lui numai din semne scurte şi precise. Un singur deget îndreptat într-o anumită parte era de ajuns ca aceia cărora li se adresa să ştie ce au de făcut. Se împărţiră în două cete şi se apropiară de *villa.*

Timocles păşea alături de Gât Strâmb, dar când vru să-l întrebe ceva, pungaşul îl săgetă cu o privire care îi îngheţă vorbele pe buze. „La furat nu se vorbeşte“, gândi el, ascultând de porunca din privirea şefului. Ar fi vrut să-l întrebe cine locuieşte în *villa* aceea, dacă nu-i vor întâmpina cei dinăuntru, dar se părea că pungaşul care fusese în recunoaştere îşi cunoştea bine meseria şi adusese toate ştirile de care aveau nevoie, pentru că Gât Strâmb mergea la sigur. Deşi nu văzuse aceste locuri în viaţa lui, se descurca de parcă pe aici ar fi copilărit, dovadă că i se descrisese totul cu multe amănunte.

În faţă era clădirea propriu-zisă, în care locuiau stăpânii, când veneau să petreacă în aer liber un timp oarecare, iar în spate, dincolo de *peristylium,* începeau camerele sclavilor, care şi ele dădeau spre o curte interioară, pe care o închideau din trei părţi.

În această curte a sclavilor se putea intra şi printr-o poartă din spate, atât de mare încât putea ieşi uşor un car încărcat cu marfa pe care stăpânul o trimitea la piaţă.

Gât Strâmb arătă spre acea poartă şi coborâră iute. Ascultară dacă dincolo de ea se aude ceva, apoi doi pungaşi se aplecară, iar al treilea se urcă pe spinarea lor. Al patrulea se căţăra pe spinarea celui de al treilea şi ajunse până deasupra porţii. Nu i-a fost deloc greu să coboare dincolo şi, puţin după

aceea, bârna groasă care stătea de-a curmezişul fu dată fără zgomot la o parte. Intrară şi se strecurară pe lângă ziduri, aproape lungiţi pe burtă, ca să nu fie zăriţi din camere. La a treia fereastră, hoţul care fusese în recunoaştere se opri şi se chiondărî înăuntru, încercând să vadă prin întuneric.

– Îl cunoşti? i se adresă Gât Strâmb lui Timocles.

– Sigur că da.

– Strigă-l încet, să nu se sperie. De aici, din fereastră.

Cu glasul nesigur de emoţie, Timocles îşi chemă şoptit prietenul. O dată, de două ori! La a treia strigătură auziră zgomotul unui lanţ, apoi glasul lui Ziper care întrebă, în limba dacă:

– E cineva?

– Eu sunt!... Nu scoate o vorbă! îi răspunse Timocles. Hai, vino!

– Sunt înlănţuit!

– Ia-ţi greutatea în braţe şi vino!

– Sunt prins de perete.

Timocles crezuse că de lanţurile lui atârnă greutatea care face ca sclavul să nu poată fugi. Stăpânul fusese mai prevăzător şi-i legase lanţurile picioarelor de un belciug zidit în perete.

Gât Strâmb ştia asta, sau în orice caz fusese prevăzător, deoarece unul dintre pungaşi scoase din sân o rangă scurtă, de fier. Intră în cameră urmat de un al doilea. Lui Timocles începură să i se obişnuiască ochii cu întunericul şi îi văzu ce fac. Băgaseră fierul în belciug şi îl răsuceau, slăbindu-l.

– Mai repede! porunci Gât Strâmb.

Zgomotul făcut de răsucirea belciugului îi trezi din somn pe sclavii care dormeau alături.

Bănuiră imediat că Ziper încearcă să fugă şi săriră speriaţi. Stăpânul ar fi fost necruţător cu o astfel de faptă, şi ar fi ispăşit-o cu toţii. Pentru că aşa era legea, îi pedepsea pe toţi sclavii pentru fapta unuia.

De curând se auzise că un sclav îşi înjunghiase stăpânul şi alţi douăzeci fuseseră pedepsiţi, pentru că nu l-au pârât. Degeaba au plâns şi s-au jurat cu toţii că n-au ştiut nimic, cei care i-au acuzat au susţinut că nu se poate ca vreunul dintre ei să nu-l fi auzit vreodată pe făptaş vorbind urât despre stăpân. Fuga lui Ziper ar fi însemnat pedepsirea lor cruntă. Se repeziră să vadă ce se întâmplă.

Primul care apăru fu izbit în cap şi căzu la pământ scoţând un geamăt scurt. Al doilea nu mai ieşi, dar începu să strige, trezind întreaga casă. Degeaba se grăbi un pungaş să-l facă să tacă, arătându-i vârful cuţitului, că de prin toate camerele apărură mutre somnoroase şi speriate.

– Mai repede! strigă Gât Strâmb la cei care încercau să tragă

belciugul din perete.

– Acum e gata!

Când sclavii văzură despre ce este vorba, nu îndrăzniră să se apropie de pungaşii înarmaţi, care ameninţau cu cuţitele şi cu săbiile, dar începură să strige, şi să ţipe, încât ai fi crezut că se întâmplă ceva şi mai rău.

Administratorul acestei *villa* era un libert pus pe îmbogăţit, hapsân şi crud, care, auzind gălăgia şi bănuind că Ziper vrea să fugă, înşfăcă sabia şi apăru. Dar Gât Strâmb nu era degeaba unul dintre cei mai mari pungaşi de cai ai Romei. El prevăzuse apariţia libertului şi trimisese un om să-l aştepte. Între cei doi începu o luptă pe viaţă şi pe moarte, din care numai pungaşul putea ieşi învingător, deoarece libertul de mult nu mai mânuise sabia. Pentru că Timocles le ceruse să nu facă moarte de om, pungaşul mai mult îl hărţuia, încercând să-l dezarmeze, ceea ce reuşi.

– Dacă nu strigi sclavilor să intre în camere, te străpung! îl ameninţă, proptindu-i vârful sabiei în piept.

– Intraţi în camere! strigă gâfâind libertul, fiindu-i scumpă viaţa.

Încercară degeaba să tragă inelul din perete, pentru că se răsucea, dar nu ieşea. Înfuriat, Gât Strâmb îi porunci libertului să ceară sclavilor o daltă şi un ciocan, şi cu ajutorul lor tăiară lanţul.

Timocles îşi îmbrăţişă prietenul, şi se cutremură când îl simţi subţire şi slab; nu mai era flăcăul puternic pe care îl văzuse la înapoierea de la Roma. Se topise carnea pe el.

– Haide! îl împinse hoţul pe libert, îndemnându-l să încalece.

– Unde mă duceţi? Oi mihi! Nu mă omorâţi! Nu vă fac nimic rău! începu el să se tânguiască, împotrivindu-se.

– Nu-ţi fie teamă! îi spuse Gât Strâmb. Te luăm o bucată de drum, ca să nu trăncăneşti prea repede şi să pui pe cineva să ne ia urma.

– Jur că nu fac nimic!

– Gura! Încalecă! Sau...

Timocles îşi trase pe ochi gluga care îi atârna pe umeri şi se apropie de libert.

– Lasă-l puţin! Vreau să termin şi eu o socoteală cu el. Ţine punga asta, îi spuse, aruncându-i preţul pe care urma să-l ia stăpânul lui Ziper de la lanist. Atât a vrut stăpânul pe el, atâta îi dau. Să nu cumva să opreşti o parte că...

– Nu... Jur pe numele lui Jupiter că nu!...

– Să ştii că am să aflu. Acum încalecă şi hai cu noi, că nu păţeşti nimic. Porunceşte sclavilor să stea liniştiţi în camere, până la înapoierea ta.

Libertul dădu poruncile cerute şi încălecă, pentru că ceva din glasul celui care i se adresase la urmă îl liniştise. Era convins că el nu este de

teapa pungaşilor şi că se slujeşte numai de ei. Cine ştie ce o mai fi şi cu sclavul ăsta!

Când ajunseră în Via Appia, Gât Strâmb, care mergea în frunte, nu o apucă spre Roma, ci în partea opusă. După ce mai merseră vreo jumătate de milă, îi porunci prizonierului:

– Du-te acasă şi stai liniştit! Dacă aflu că ai dat de veste până mâine în zori, să ştii că ne mai vedem noi. Mâine să te duci să te plângi stăpânului. Ai auzit?

– Da... mă duc acasă...

– Şterge-o.

N-a aşteptat să-i spună de două ori.

După ce nu se mai văzu, Gât Strâmb porunci întoarcerea spre Roma. Numai Timocles, Ziper şi Callistos intrară în oraş pe poarta pe care ieşiseră, pungaşii rămaseră să dea un ocol şi să se strecoare câte doi-doi, pe altă poartă, prin Piaţa Praenestina.

Se despărţiră, după ce Gât Strâmb primi şi el o pungă de aur, preţul tocmit pentru treaba făcută.

Numai când ajunseră acasă, feriţi de ochi străini, prietenii se îmbrăţişară şi îşi povestiră prin câte trecuseră. Vorbeau pe şoptite, în camera întunecoasă, iar Timocles vedea din când în când sclipind, umeziţi de ciudă, ochii prietenului.

– Să-l ucizi, Dates! Să-l ucizi! gemu el scrâşnind din dinţi, când prietenul îi mărturisi că o să fie primit de Traian. O picătură din licoarea lui Vezina îi taie zilele!

– Până atunci mai avem încă multe de făcut! Când am venit aici, primul meu gând era să te găsesc, şi te-am aflat. Acum vin altele la rând.

– Eu ce să fac?

– Nimic, frate Ziper, nimic. Stai ascuns în camera asta, să nu te vadă nici un sclav. Voi da poruncă aspră ca nimeni să nu pătrundă aici. Din sclav în sclav, nici nu ştii cum umblă vorba la Roma, şi mâine chiar, ne-am trezi cu pretorieni în poartă. Mănâncă şi prinde putere, că nu se ştie dacă nu vom avea nevoie de ea. Suntem în inima duşmanilor şi în orice clipă putem fi daţi de gol.

– Să stau aici, fără să fac nimic?

– Până când am să pun la cale fuga ta spre Sarmi. Poate că am să te trimit la Ostia, pe corabia cumpărată, după cum ţi-am spus. Nu te speria, că n-ai să te îngraşi prea mult stând degeaba. Cel mai de seamă lucru este ca nimeni să nu te bănuiască aici, că totul s-ar duce de râpă. Şi acum, hai, lungeşte-te şi trage-i un pui de somn, că ţi-o fi ajungând pentru ziua de astăzi.

Chiar a doua zi însă, era să se întâmple ceva cu totul neprevăzut,

care ar fi schimbat dintr-odată soarta celor doi prieteni. Timocles şi Ziper încă mai dormeau, după noaptea albă, când în *vestibulum* apăru Silius, trimis cu noaptea-a cap de Longinus. Comandantul încă se mai îndoise de vorbele unchiului, dar când acesta venise şi-i spusese că a aranjat totul şi că va primi un împrumut cu o dobândă atât de mică, sărise în sus că vrea să-l cunoască pe grec. Îl trimisese la Timocles atât de dimineaţă cu rugămintea ca acesta să se ducă şi să aranjeze să primească amândoi împrumuturile, în aceeaşi zi.

Un senator să străbată Roma înainte de ceasul al treilea, era un fapt cu totul neaşteptat, şi lecticarii se întrebau ce i s-o fi întâmplat stăpânului lor.

Degeaba încercă portarul să-l oprească, pentru că Silius, după ce îi spuse cine este, porni spre *atrium,* ţinând-o întruna:

– Anunţă-l pe stăpânul tău că-l caută senatorul Silius! Grăbeşte-te, dacă vrei să nu pun lecticarii să te cravaşeze chiar aici!

Tot scandalul fu auzit mai întâi de Callistos, care dădu fuga să vadă ce se întâmplă. Când dădu cu ochii de Silius, rămase mai întâi mut şi prost, apoi, pentru că senatorul nu-l zărise încă, se grăbi să se ascundă. Îl văzuse însă portarul, care-l strigă, dar spre norocul lui, nu pe nume.

– Hei, tu!... Trezeşte-l pe stăpân, să primeşti tu bătaia că i-ai stricat somnul.

Fugind, Callistos îi răspunse că se duce, dar cu glasul schimbat, ca să nu-l recunoască Silius. Portarul nu-l auzi şi se îndreptă el spre *cubiculum,* să-l trezească pe Timocles. Când fu aproape de uşă, bătrânul portar se pomeni apucat de umeri şi smucit înapoi.

– Unde te duci, bătrân neghiob? Nu ţi-am spus că-l scol eu?

– Ai fugit ca un nebun, în loc să asculţi ce te-am rugat.

– Pleacă de-aici şi lasă-mă pe mine!

Nu trebuia să-l roage, pentru că bătrânul se temea de bătaie. Ştia că nimic nu putea face mai rău stăpânului decât să-l trezească din somn. Cel puţin aşa fusese fostul stăpân. Dacă ar fi intrat în *cubiculum,* ar fi dat acolo de Ziper, dormind.

Când Timocles auzi cine îl caută, sări ca ars:

– Ce vrea la ceasul ăsta?

– Ce să vrea, stăpâne? I-a mirosit a aur bun şi ieftin, şi se grăbeşte să nu scape pleaşca. Poate crezi că e un gogoman acest bătrân petrecăreţ?

Callistos ghicise motivul pentru care Silius se trezise atât de devreme.

– O, prietene drag, îl întâmpină senatorul, ştiu că ceasul e nepotrivit, dar Longinus m-a trimis cu o mare rugăminte la tine.

Timocles se gândi că senatorul avea mare nevoie de el, dacă îl numea prieten drag. Era mai bine, pentru că planul lui pe asta se baza.

– Te-am smuls din braţele vreunei frumoase? chicoti bătrânul, bătându-l prieteneşte pe umăr. Ei, ei, dacă eşti tânăr nici nu ştii când se face ziuă! Pari nedormit, dar vesel, ceea ce mă face să cred că n-ai pierdut noaptea fără folos.

– E chiar aşa, dar cine poate pune stavilă tinereţii?

– Viaţa trebuie trăită, să ştii de la mine, Timocles! Lasă stoicilor filozofia, iar nouă viaţa, încheie, râzând poznaş.

După acest început, pe care Silius îl făcuse cu gândul ascuns de a câştiga bunăvoinţa lui Timocles, îi mărturisi de ce a venit cu noaptea-n cap. Tânărul grec se arătă atât de binevoitor, încât bătrânul fu gata să-l îmbrăţişeze, jurând în acelaşi timp că de mult nu mai întâlnise un om de ispravă ca el. Timocles îi promise că-l va aduce pe Callistos la Longinus, către ora a şasea din zi.

– Îmi aduce şi împrumutul despre care am vorbit?

– O, sunt sigur că va veni cu el!

Această ultimă asigurare îl linişti pe deplin şi senatorul porunci lecticarilor să alerge cât pot de repede. Se grăbea să ducă această veste nepotului său.

După ce făcură haz pe seama senatorului, Timocles îi spuse lui Ziper:

– Prietene, toată întâmplarea asta te lasă fără barbă.

Ziper sări cu adevărat speriat. Orice ar fi fost gata să facă, numai să-şi taie barba, nu. I se părea că rămâne în pielea goală. Din moşi strămoşi se pomenise aşa, şi tocmai asta îi reproşase mai întâi lui Dates, în ziua întâlnirii lui din Aquileia.

– De ce să-mi tai barba?

– E primejdios să mai rămâi o clipă cu înfăţişarea asta de dac. Tot o să te vadă cineva până la urmă, şi dăm de bănuit. Venirea pe neaşteptate a lui Silius mi-a dat de gândit.

– Trebuie, neapărat?

– Trebuie, Ziper! Ai nevoie de o altă înfăţişare. Uită-te la mine. M-ai fi recunoscut, dacă nu m-ai fi ştiut atât de bine? Dintr-o povară, pe care nu ştiu cum s-o ascund, ai să ajungi un ajutor de care am mare nevoie. O togă elegantă are să facă din tine un prieten cu care să pot ieşi în lume. Am nevoie de tine, Ziper. Ne apropiem de clipa cea mare şi neprevăzutul ne poate întâmpina la tot pasul. Dacă Decebal ar fi aici, ţi-ar cere să faci acest sacrificiu. Ştiu... ştiu că ai fi în stare de multe, numai să poţi păstra barba asta frumoasă, dar o să crească ea, când vom ajunge acasă.

Îl bărbieri Callistos, iar Timocles îi pregăti o togă elegantă, din stofă fină, albastră ca şi ochii lui. Când Ziper se privi în oglindă, nu se mai

recunoscu.

– Nu ştiu cum să mă port, când arăt aşa.

– Ca şi mai înainte, Ziper, prietene. Nu te gândi nici o clipă că eşti altul. Dar ca să fii, într-adevăr, altul, îţi mai trebuie ceva.

– Ce?

– Spune, Callistos, de ce mai are nevoie?

– De un nume, stăpâne!

– Ai auzit? Îţi trebuie un nume, şi după aceea mergi cu noi la cel mai bun prieten al tău.

– Prieten? Cu cine?

– Longinus, comandantul de la Viminacium. Nu-ţi vine să crezi, dar tu eşti asociatul lui Callistos la negoţul pe care îl face în Dacia, şi ai venit cu vestea tristă că afacerile nu mai merg. Dar am să-ţi mai spun eu amănunte. Callistos le ştie pe ale lui. Cum să-l cheme, grecoteiule, pe Ziper al nostru?

– Tot grec, stăpâne?

– Se înţelege. Sau... poate fi şi altceva, un nubian, un ilir sau un celt.

– Atunci să-i spună Synda, stăpâne, că e frumos. Cunosc eu unul cu numele ăsta şi e din Iliria.

– Synda să fie! hotărî Timocles. Dar să nu-l uiţi. Şi să ştii că din clipa asta, n-ai voie să mai pomeneşti vreun nume adevărat, că nu ştii când te dai de gol. Nu-l auzi pe Callistos cum îmi spune stăpâne din două în două vorbe? Acasă e sclavul meu, iar la Longinus un mare cămătar şi negustor. O, Synda, prietene – se minună Timocles privindu-l – cine o să-ţi mai reziste în această Romă?

Arăta ca un tânăr roman energic, călit pe câmpul de luptă, ars de soare şi bătut de vânt. Ochii lui albaştri îşi aprinseseră culoarea după a togii. Obrazul, mai palid din cauza bărbii, îi dăduse o înfăţişare şi mai ciudată.

– Să ne grăbim, că Longinus e nerăbdător. Comandanţii nu ştiu să aştepte.

– Şi mai ales când e vorba de aur! adăugă Callistos.

Timocles luă din cufăr pungile cu bani de aur dinainte număraţi şi îi dădu lui Callistos, care îi şi vârî în sân, ca un adevărat cămătar iubitor de aur. Gestul lui nu trebuia să mire, pentru că el iubea cu adevărat aurul, şi dacă îl arunca, totuşi, era numai pentru că erau altele pe lume, pe care le iubea şi mai mult.

– Ţine şi acest papirus, pentru act, şi să fii cu băgare de seamă ce scrii.

– Lasă, stăpâne, dacă şi Callistos o mai fi prost! Şi chiar prost dacă

ar fi, când ai în sân atâta aur, simţi cum te deştepţi. Aurul poleieşte şi prostia, de o face să strălucească mai abitir ca soarele.

– Lasă înţelepciunile şi hai să mergem!

Din clipa în care se întâlniră, Longinus îl scruta cu atenţie deosebită pe Callistos. Nu i se părea demn de numele lui să stea mult de vorbă cu un cămătar, dar nici afară nu putea să-l dea, mai înainte de a termina treaba. Callistos, văzându-se privit atât de fix, intră la idei, dând semne de nelinişte. El nu ştia că gândurile marelui comandant erau cu totul altele decât credea el. Se gândea că Roma s-a umplut de liberţi şi plebei înavuţiţi, că un nobil nu mai are cu ce să-şi ducă viaţa pe care o merită, pentru că „ăştia“ învârt tot felul de afaceri şi storc aur şi din piatră seacă, de multe ori de pe spinarea celor din rândul cavalerilor sau chiar al senatorilor. Callistos nu descifra pe faţa comandantului dispreţul dinăuntru, se credea scrutat pentru că... nu arăta a om atât de avut. Nu cumva comandantul are un ochi mai bun decât prostănacul de Silius? Mai ales că el, Callistos, urma să-i îndruge o poveste destul de încurcată, care trebuia să se termine într-un anume fel. Neapărat într-un anume fel!

Situaţia grea pentru cămătarul de ocazie fu înlăturată de apariţia unchiului, a lui Silius, care întârziase puţin şi venise într-un suflet. Senatorul nu avea stăpânirea lui Longinus, iar renumele nu-i mai da bătaie de cap, nemaitrebuind să salveze „aparenţele“. Longinus era cel care avea nevoie de bani, dar şi de renume, ceea ce unchiului i se părea cu neputinţă de păstrat.

Callistos numără bătrânului senator împrumutul promis. Apoi semnă actul prin care se stabilea data până când trebuia să fie înapoiat. Abia acum se dovedi că grecul Callistos este un om bun, care nu jecmăneşte prin dobânzi, dar nici prost nu era, pentru că actul fu încheiat astfel încât senatorul garanta cu propria lui casă împrumutul. Silius însă era convins ca până la data aceea va avea cu ce să scape de datorii.

– Am să-i înapoiez mai devreme decât crezi, onorabile Callistos. Uite, pentru că e şi nepotul meu de faţă, îţi încredinţez o taină. În curând vom porni iar războiul cu dacii. Longinus are dovezi că Decebalus nu ţine seamă de condiţiile păcii. Chiar ieri a primit o nouă ştire care dovedeşte reaua lui credinţă. Cum se întoarce împăratul la Roma, Longinus îl convinge. Cunoşti Dacia, dacă spui că ai fost pe acolo, ştii ce prăzi ne aşteaptă...

– Aşa să fie oare? întrebă Callistos cu glasul schimbat.

Longinus, părându-i-se că unchiul nu este pe deplin crezut, interveni şi el, adăugând:

– Cred că şi împăratul a aflat ceva. Am auzit că la înapoiere o să ceară Senatului consimţământul pentru construirea unui pod peste Danuvius. Vrea să-l trimită pe Apollodorus să cerceteze bine locurile unde l-ar putea

ridica.

Spre marea uimire a celor doi nobili, tocmai veştile care credeau ei că-l fac pe grec să le împrumute bani cu mai multă uşurinţă păreau că-l sperie. Vorbele lui Longinus îl făcură în cele din urmă să se tânguie, ca de o mare nenorocire:

– Oi, oi! făcu grecul vânturându-şi capul deznădăjduit. *Oi mihi!* Ce aud, nobile Longinus? Ce-mi aud urechile astea bătrâne? Crezi cu adevărat că încă în toamna asta începe iar războiul?

– Fii sigur! Vrei să aşteptăm ca dacii să-şi ridice iar zidurile, când acum le au culcate la pământ?

– Dar suntem în pragul iernii! Ştii doar ce iarnă este acolo şi că e cu neputinţă de înaintat prin omătul până la brâu!

– Tocmai de aceea trebuie să ne grăbim. O mare greşeală a făcut împăratul când s-a lăsat înduplecat şi a primit pacea. Dacă pornim chiar acum, cea dintâi zăpadă ne prinde la Sarmizegetusa.

– *Oi mihi!* Tot ce aud, nobile Longinus, mă îngrozeşte. Mai bine nu veneam, mai bine nu ştiam toate astea! Să fi venit totul ca un trăsnet şi să mă fi culcat la pământ. Toată averea mea se va spulbera în vânt, toată agoniseala de-o viaţă!

– Ce vrei să spui? se răsti Longinus, auzindu-l.

– Că mai bine îmi cădea mâna, decât să fi scris numele meu pe acest papirus, nobile Longinus. Să-l rupem!

Senatorul tresări speriat, când auzi ce-i cere cămătarul. Pipăi repede pungile cu aur şi se jură în gând să nu le mai înapoieze, orice ar fi fost.

– Cum poţi rosti asemenea vorbe nesăbuite?! se răsti Silius la grec. Pe papirus am scris limpede când trebuie să-ţi înapoiez datoria şi când dobânda.

– Da, dar nu ştiam toate câte a avut bunătatea să mi le spună nobilul Longinus.

– Vorbeşte odată mai pe înţelesul meu!

– Nobile senator, n-aş putea să vorbesc decât atunci când numai eu şi cu Longinus am fi de faţă. Îl cunosc de mic copil pe Timocles, i-am cunoscut tatăl şi mă încred în cuvântul lui, dar nu pot să vorbesc de faţă cu el. Nici măcar Synda, care este tovarăşul meu la multe din negoţurile pe care le fac, nu vreau să asculte.

– Dacă afacerile îţi cer să rămâi numai tu, Callistos, în această nobilă casă, noi te lăsăm.

Cum se văzu numai cu Longinus, cămătarul începu iar să se tânguie şi mai rău:

– *Oi mihi!* Ce mi-a fost dat să aud! Întreaga mea avere se va duce

de râpă!

– Vorbeşte, omule, odată! îşi ieşi comandantul din sărite. Spune de ce ţi-e frică?

Callistos aştepta să se înapoieze şi Silius, care ieşise cu Timocles şi Synda, şi apoi să vorbească.

– Acest tânăr pe care l-aţi văzut, Synda e numele lui, a sosit chiar azi din Dacia cu vestea că a cumpărat mii şi mii de piei de miel, pe care să le ducem în primăvară tocmai în Asia Minor, în atelierele de făcut pergament. Am plătit dinainte mieii care vor fi fătaţi la primăvară. Sunt mulţi greci care din Histria, din Callatis şi din alte oraşe se duc să cumpere miei din Dacia. Ca să fiu sigur, am plătit înainte. Am plătit şi mierea pe care o vor strânge albinele abia la vară. Ştiam că războiul s-a terminat, şi nimic n-o să facă să-mi pierd averea. Şi acum ce aud? Că am rămas sărac, că am pierdut toţi denarii daţi, că i-am aruncat pe apa Danuvius-ului. *Oi, mihi!* Oi!... Cum să mai împrumut un as măcar, de unde? Synda a venit la Roma să ia denari cu care să plătească şi alte turme. De unde să-i mai dau? Nobile Silius, să rupem acest pergament!

– Cum să-l rupem?! Eşti nebun de legat, dacă rosteşti asemenea vorbe! Ai venit aici ca să tocmeşti un alt împrumut, nu ca să-l iei înapoi pe primul.

– De unde să ştiu că războiul bate la uşă? O, nobile Longinus, fă ca războiul ăsta să nu înceapă şi recunoştinţa mea va lua forma grămezilor de aur. Ai dovezi că Decebalus este necredincios? Lasă-l în plata lui Jupiter atotputernicul. Acum sau altă dată, tot va plăti neobrăzarea de a fi înfruntat legiunile Romei. Nobile Silius, ajută-mă să-l conving. Sunt gata să dau împrumutul fără nici o dobândă şi pe un termen lung... Nu vreau nici o dobândă, pentru că nu din ea îmi scot câştigul. Eu nu sunt cămătar care trăieşte din bani împrumutaţi, eu sunt negustor.

Longinus fu gata să-şi tragă sabia şi să-i zboare capul de pe umeri, dar Silius holbă ochii, momit de ceea ce auzea. În capul lui şi începuseră să încolţească planuri mari, pentru că, din tot ce spunea grecul ăsta, se desprindea că e rost de stors aur bun, fără prea mare osteneală.

– Dă-l afară, Silius! porunci Longinus.

– *Oi, mihi!* Jur pe numele sfânt al lui Venus, protectoarea mea, că n-am vrut să-l supăr pe nobilul Longinus. Nobile Silius, ajută-mă să-mi recapăt averea! De ce să înceapă acum un război, care poate să înceapă oricând altă dată?

– Stai, stai, Callistos, nimeni nu ţi-a spus că războiul a început.

– Dacă Longinus vrea, împăratul vrea şi el. Ştiu că prietenia împăratului pentru Longinus izvorăşte din preţuirea lui. Pe cine să creadă că e

nevoie de pornit războiul, dacă nu pe comandantul legiunilor din Dacia?

– Dă-l afară, Silius!

– Stai, Longinus, nu lăsa mânia să pună stăpânire pe tine. Omul din faţa ta nu-ţi cere nimic, îşi plânge numai nenorocirea. Cine s-ar trezi peste noapte sărac şi ar dănţui de bucurie? Lasă-l să se vaite; şi dacă vom putea să-i micşorăm nenorocirea, de ce să nu încercăm? Senatul n-a fost niciodată prea bucuros că legiunile au trecut Danuvius-ul. Crezi că acum, când pacea abia s-a încheiat, o să fie mai binevoitor? De unde atâta siguranţă că războiul va începe chiar acum?

– Cel mai târziu în primăvară!

– O, Longinus, câte războaie n-a văzut începând părul meu alb, fără ca ele să fi pornit vreodată.

– Ştiu sigur că împăratul vrea să facă din Dacia o provincie romană. Nu întâmplător am înaintat pas cu pas, întărind spatele cu zeci de castre şi cetăţi. Dacia va fi provincie romană!

– Să fie, dar nu acum.

– După ce Decebalus îşi ridică iar zidurile? Câte mii de vieţi va costa fiecare piatră zidită iar? Dacă ai şti, Silius, cât s-ar bucura barbarul ascultându-te. Crezi că el ar cere altceva, decât timp ca să se înarmeze şi mai bine, să cheme la el noi fugari, şi să înveţe şi mai bine mânuirea catapultelor şi a balistelor? Suliţele şi pietrele lor le vom primi în piepturile noastre. O, Silius, dacă ai fi fost la Tapae, m-ai fi înţeles. Dacă ai fi văzut cum se aruncă în luptă barbarii ăştia, cărora mai întâi şi mai întâi de moarte nu le este frică. Mai poţi înspăimânta cu ceva un om care nu se sperie de moarte, ci o caută?

– Bine, Longinus, ce pot face până la vară? Cât se pot înarma?

– Nu-i cunoşti! Zidurile cresc de parcă au rădăcini în pământ! Şi femeile, şi copiii, şi bătrânii cară piatră! Şi toţi sunt luptători, când te prind la strâmtoare.

– Callistos, degeaba vorbim acum... Fii liniştit şi lasă în grija mea unele treburi. Du-te acasă şi vino mâine la mine. Vino cu Timocles.

– O, nobile Silius, n-aş vrea să afle nimeni că voi fi sărac. Timocles ar putea să-mi fie copil, să-l lăsăm departe de treburile noastre.

– Cu atât mai bine! Vino mâine, Callistos.

Cămătarul nu mai zăbovi o clipă, pentru că ştia că nimeni pe lumea asta nu-i va pleda mai bine cauza pe lângă Longinus decât senatorul.

– Nobile Silius, mai înainte să părăsesc această casă aş vrea să-ţi spun o vorbă.

Silius îl urmă până în *vestibulum*, curios.

După ce se mai asigură încă o dată că nu-i poate auzi nimeni, Callistos îi vorbi în şoaptă, ca unui aliat cu care complotează ceva:

– Nobile Silius, pierderea mea ar fi atât de mare, încât dacă tu ai reuşi să-l convingi pe Longinus rupem papirusul pe care ne-am scris amândoi numele.

Într-adevăr, la orice s-ar fi aşteptat Silius, numai ca acest grec să-i poată da o mită atât de mare, nu. Callistos renunţa la împrumut, dacă el îl va convinge pe Longinus să nu-l sfătuiască pe împărat să pornească războiul.

– Nu am decât rugămintea ca în Senat să pui o vorbă bună pentru pace.

– Negoţul tău în Dacia este atât de mare?

– Cât nici nu gândeşti, nobile Silius. Toată averea mea este acolo. În prăzile legiunilor ar fi şi tot avutul meu.

– Şi... dacă Longinus îl va sfătui pe împărat să păstreze pacea şi ar ascunde dovezile de necredinţă ale lui Decebalus, poţi să-l împrumuţi şi pe el?

– Cu oricât, nobile Silius, pentru că negoţul îmi aduce câştig. În fiecare primăvară, după ce vând pieile de miel tocmai în Pergam, pot să reînnoiesc împrumutul meu, fără nici o dobândă şi pentru un termen...

– Ce termen?

– N-am să cer înapoierea lui decât în ziua când războiul va porni. Atunci voi fi sărac şi voi avea nevoie de el. Altfel, şi zece ani n-am să-mi amintesc de el.

– Bine trebuie că-ţi merg treburile pe acolo!

– E adevărat că foarte bine, nobile Silius, şi ar fi păcat să le pun capăt. Cumpăr ieftin în Asia Minor, vând scump în Dacia. Cumpăr ieftin în Dacia, vând scump în Asia Minor. Câştig de două ori.

– Bine, am să vorbesc cu Longinus şi am să-l conving.

– Toată nădejdea mea este în înţelepciunea vârstei noastre. Ştii cum este tânărul, plin de foc, dar nu-i strică să asculte de părul albit de griji.

– Vino mâine, Callistos!

– Voi fi acolo unde-mi spui. Şi dacă îl convingi, adu şi papirusul cu numele lui.

– Am să-l aduc.

– Împrumutul să fie garantat prin averea pe care o are, precum şi prin frumosul *domus* în care locuieşte. Cât despre termen... lăsăm timpul să treacă. Poate că războiul n-o să înceapă niciodată.

Timocles, Synda şi Callistos aşteptară cu sufletul la gură vestea de a doua zi. Oare bătrânul senator îl va convinge pe trufaşul comandant, care sigur era la mare ananghie sau, dimpotrivă, propunerea îi va da de bănuit şi se vor trezi cu pretorienii în *atrium.* Aşteptară toată noaptea cu săbiile lângă ei, gata să lovească şi să fugă. Callistos înşeuase trei cai care aşteptau doar să încalece pe ei. Trimiseseră în urmă cu mai multe zile un sclav să-l vestească

pe şeful echipajului de pe Caliope să ridice ancora şi să pornească spre sud şi să se ducă la Brundisium unde să aştepte. Oare o fi ajuns? Timocles se gândise că, dacă vor fi nevoiţi să fugă, îl vor căuta mai întâi spre Ostia, unde ştiau că are ancorată corabia, iar dacă vor bănui mai multe, aveau să-i ia urma spre nord. Nimeni nu se va gândi că el se va îndrepta spre sud, la Brundisium, şi de acolo va trece uşor peste Mare Adriaticum şi va ajunge în Dolinatio. Peste munţi, nu era greu să treacă în Moesia şi apoi acasă.

Dar nu se întâmplă nimic, şi a doua zi Callistos, cu sufletul încă îndoit, se duse la Silius.

FORTUNA ARE OCHII LEGAŢI

De mult nu se mai întâmplase ca Senatul să fie plin până la ultimul loc din cele trei sute. De multe ori se întâmpla ca trimişii Senatului să facă două şi trei drumuri până la senatori acasă, pentru a-i invita să vină să asculte sau să ia cuvântul într-o dezbatere. Unii erau bătrâni şi bolnavi şi se urneau greu din pat, alţii nu voiau să ia parte la discuţiile care se încingeau acolo. De data asta, însă, locurile erau ocupate de senatori, toţi bărbaţi în vârstă şi cu figurile grave. Chiar împăratul luase loc în scaunul său, ca simplu senator, pentru că aici nu era decât atâta, ca oricare altul. Desigur, se bucura de o cinste în plus şi cuvântul său era ascultat cu mai multă luare-aminte.

Semicercul amfiteatrului în care aveau loc dezbaterile de azi era plin, pentru că ceea ce urma să se discute era de o mare importanţă. Împăratul anunţase că ar dori să vorbească el primul şi senatorii veniseră să-l asculte. În Senat fuseseră poftiţi, de asemenea, câţiva comandanţi de legiuni şi alţi oameni de seamă, printre care şi Apollodorus, arhitectul de care Traian nu se despărţea în nici o campanie. Toţi cei de faţă se întrebau de ce-i invitase Traian pe Hadrian, pe Licinius, pe Sura, pe Claudius Livianus şi pe Longinus să ia cuvântul în Senat.

La ceasul stabilit, împăratul se sui pe tribunalul din faţa amfiteatrului şi se adresă senatorilor:

– *Patres conscripti* – părinţi conscrişi senatori –, sunt bucuros de fiecare dată când treburile nu mă cheamă departe de Roma şi pot veni în mijlocul vostru, să-mi spun părerea cu privire la mersul treburilor statului. Ştiţi cât preţ pun pe părerea oamenilor destoinici şi că niciodată nu mi-a plăcut să iau hotărâri fără a consulta adunarea Senatului, fără a mă sfătui cu voi, cei mai de seamă bărbaţi ai Romei.

Iată, *patres conscripti*, care sunt grijile ce-mi apasă umerii şi pe care le aduc în faţa voastră. Ştiţi că zeii au vrut ca eu să spăl ruşinea păcii încheiate cu ani în urmă de Domitianus. Prin tăria armelor, am înfrânt obrăznicia barbarilor, aducând la Roma vexilium-urile şi prizonierii pierduţi de Fuscus. Chiar aici, în faţa voastră, aruncând armele, solii lui Decebalus au

îngenuncheat cerându-vă pace. Victoria grea pe care am câştigat-o cu preţul multor jertfe este astăzi, la numai puţin timp, pusă în cumpănă de obrăznicia barbarilor. Iscoadele mi-aduc veşti care mă fac să cred că am greşit încheind pacea, înainte de a fi terminat războiul. Că nu trebuia să punem capăt luptei decât atunci când legiunile noastre ar fi stăpânit Sarmizegetusa.

Dacia trebuie făcută provincie romană, pentru că numai aşa vom avea linişte la graniţa dinspre Danuvius. Decebalus e prea puternic, prea cutezător, prea şiret şi se bucură de prea multă trecere printre barbari, ca să nu fie o vie ameninţare pentru Roma. Nici un duşman nu este mai aproape de Latium ca el, şi nici un altul nu ar putea strânge sub acelaşi steag o armată atât de numeroasă. Mă gândesc, *patres conscripti*, că s-ar putea ca odată să ne trezim în faţa armatelor unite ale tuturor barbarilor strânşi în jurul acestui Decebalus, priceput în arta războiului şi în arta de a-şi găsi aliaţi. Greu a fost războiul cu dacii. Deşi numai bastarnii i-au ajutat cu cavalerie, mi-am sfâşiat veşmintele ca să leg cu ele rănile soldaţilor în luptele de lângă Durostorum. Pe locul acela am pus să se ridice un altar în memoria celor căzuţi vitejeşte şi un monument care să ţină vie în amintirea noastră acea bătălie cumplită. Decebalus a ştiut că am adus o bună parte din cohortele legiunilor din Moesia Inferior înspre Viminacium şi ne-a lovit spatele, dovedindu-se un bun militar. Dacă apele Danuvius-ului nu-i împuţinau cavaleria, când s-a spart gheaţa sub copitele cailor, mu ştiu cum s-ar fi terminat acea luptă. Dar ce va fi când alături de daci vor lupta şi triburile costobocilor, şi triburile din nord ale burilor, care au şi trimis o ciupercă scrisă, în care mă ameninţau, sfătuindu-mă să-i las în pace pe daci şi să mă înapoiez la Roma. Ce se va întâmpla când marcomanii, şi cvazii, şi burii, şi alte triburi sarmatice, buni călăreţi, se vor uni împotriva imperiului?

Un murmur străbătu asistenţa, tăcută până atunci, a senatorilor. Traian nu mai vorbise atât de convingător de când ceruse Senatului încuviinţarea de a porni legiunile spre Sarmizegetusa. Oare acum voia să încalece iar şi să pornească războiul, când nici nu se terminaseră zilele de sărbătoare ale primei victorii? În orice caz, ceea ce spunea el era adevărat, iar senatorii îşi aminteau că aproape aceleaşi cuvinte le rostise şi atunci, înaintea războiului. Tot cu această coaliţie barbară speriase Senatul, de căpătase încuviinţarea de a porni la luptă.

– *Patres conscripti*, veşti din ce în ce mai rele îmi vin din Dacia. Decebalus, care a implorat pacea, promiţând să dărâme zidurile cetăţilor şi să înapoieze fugiţii din imperiu, după ce a stricat câteva din ele, le ridică iar, în mare grabă, mai trainice decât au fost. Dezertorii din legiuni ştiu că găsesc la el casă şi plată bună. Toţi cei care urăsc Roma fug la Sarmizegetusa şi se alătură lui. Atelierele au început iar să bată scuturi şi săbii, iar meşterii lui au

învăţat de la inginerii noştri să facă baliste şi catapulte. Am ajuns astăzi să mă căiesc că n-am ascultat sfatul lui Longinus de a nu opri elanul legiunilor şi de a le lăsa să-şi urmeze drumul până în cuibul barbarilor. Iată, mă văd nevoit să iau cuvântul în faţa voastră, bărbaţi destoinici şi cumpătaţi, şi să cer o nouă campanie de pedepsire. Voi face din Dacia o provincie romană! Aurul barbarilor va umple Roma, grâul ei va sătura plebea Romei. Bogăţii nebănuite zac în tezaurul lui Decebalus şi vor răsplăti din plin strădania noastră. Războiul trebuie să înceapă chiar acum! Fiecare zi pierdută îl ajută pe barbar. Legiunile sunt aproape de cuibul lui întărit; până la căderea primei zăpezi, îl voi aduce aici legat de carul meu. Apollodorus să plece chiar mâine la Danuvius, să aleagă locul trecerii, iar în urma noastră să înceapă construcţia unui pod de piatră. Cât timp am fost împreună, Apollodorus a şi închipuit pe papirus cum va arăta.

– Un pod de piatră peste Danuvius?! se auzi un glas mirat din mijlocul senatorilor.

– Da, *patres conscripti*, un pod de piatră care să lege *provincia* Dacia de imperiu. Dacă răbdarea voastră nu a fost pusă prea mult la încercare de cuvântul meu, daţi-i voie să ne spună el dacă e sau nu posibil să înalţe această mare construcţie.

Senatul aprobă ca Apollodorus să vorbească şi marele arhitect luă locul împăratului, care se aşeză pe scaunul lui.

– Părinţi conscrişi, de curând am umblat pe malurile Danuviusului, căutând locul cel mai potrivit pentru aşezarea unui pod trainic. Cred că l-am găsit în apropiere de Drobeta, unde albia apei nu e prea lată. Am şi desenat un pod de douăzeci de picioare, pe care ar putea trece nestingherită o legiune, cu maşinile ei de război, numai într-o dimineaţă. Va fi o mândrie a Romei acest pod. Şi urmaşii noştri se vor minuna de el. Încredeţi-vă în cuvântul lui Apollodorus şi daţi-mi consimţământul ca mâine chiar să pornesc într-acolo.

Marele arhitect coborî grăbit spre locul său. Nu-i plăcea să stea în faţa atâtor oameni iluştri. Vorbise puţin pentru că întotdeauna fusese convins că era un mare arhitect, dar un prost orator.

Spre mirarea unora, cel care ceru cuvântul fu Silius, pe care de mult nu-l mai auziseră vorbind. Crezură că se grăbeşte să-l linguşească pe împărat, dar mare fu mirarea lor, ca şi a împăratului, când îl auzi vorbind. El nu numai că nu se gândi să se dea bine pe lângă împărat, îi şi înfruntă vorbele, întrebând:

– Oare pe podul construit în mare grabă nu se va putea merge decât într-o singură parte? Nu va fi el la fel de bun şi pentru barbari, care şi mai uşor vor trece apa şi vor prăda, ştiind că repede se vor putea retrage? Să gândim bine, *patres conscripti*, când vom lua această hotărâre. Toată

primăvara, şi vara, şi toamna, oare nu apa Danuvius-ului ne apără de invazia barbarilor, şi numai iarna, când gheaţa leagă cele două maluri, nu ne putem apăra de ei şi ne pradă, ajungând câteodată până la Naissus şi Montonensium? Să nu aruncăm banii vistieriei ca să facem drum barbarilor spre noi!

Puţinele vorbe rostite de Silius fură primite cu un murmur prelung de aprobare. Senatorii ştiau că vistieria fusese goală până la încheierea păcii şi ea nu trebuia golită în cheltuieli nesăbuite. Îl ştiau pe Traian aplecat spre astfel de construcţii, dar ei nu luau uşor o hotărâre care avea să coste mulţi, foarte mulţi taleri. De aceea întâmpinaseră binevoitor vorbele lui Silius şi de aceea se ridică Trotinos, bătrân stimat pentru cuvântările lui pline de miez, şi se urcă greoi pe tribunalul din faţa amfiteatrului. Vorbele lui erau aşteptate cu interes chiar de către împărat.

– *Patres conscripti,* ascultându-l pe Silius, mi-am amintit că în urmă cu puţini ani, ne-am strâns în acest înalt sfat, ca să găsim mijloacele cele mai bune de a scăpa imperiul de la foamete. Cu toţii încercam atunci să punem stavilă unor vicii atât de adânc înrădăcinate în viaţa noastră, încât nici nu ne mai dăm seama că ar trebui să ne ruşinăm de ele. Am căutat atunci să găsim mijloacele de întoarcere la străvechile datini, care făceau viaţa noastră mai sobră, mai plină de virtute. Aurul care a curs în râuri spre Roma, tot aşa a şi pornit mai departe, pentru că edilii, pretorii, consulii, senatorii, comandanţii legiunilor, liberţii îmbogăţiţi peste noapte au aruncat aurul cu uşurinţă, înălţând la ţară locuinţe lucrate în marmură scumpă, au cumpărat pe preţuri care ne sperie câteodată vase minunate de aur şi bronz, sau minunate picturi, au cerut negustorilor cele mai fine mătăsuri, ca să le poarte şi bărbaţii, s-au lăsat pradă dorinţelor femeilor, împodobindu-le cu găteli bătute în nestemate, aduse din îndepărtatul Orient, iar banul nostru s-a dus pe toate astea la neamurile străine sau chiar la duşmanii noştri. Ospeţe care nu cunosc nici o măsură cheltuiesc din veniturile noastre pentru că nu putem scăpa de moda care face ca fiecare oaspete să se aştepte să mănânce numai bunătăţi aduse cu greu, de la mari depărtări. Toate astea, la care am adăugat plata legiunilor şi cheltuielile războaielor, au făcut ca imperiul să rămână cu vistieria goală şi să ne dea multă bătaie de cap. Vă amintiţi, *patres conscripti,* că am numit atunci o comisie de oameni destoinici, care să hotărască măsurile necesare în cheltuielile publice, ca să trecem de criza grea de atunci... Dar astăzi, stăm noi mai bine cu veniturile? Vistieria e atât de plină încât să nu mai avem grijile de acum câţiva ani? Din fericire putem răspunde că nu mai stăm atât de rău ca atunci, că prăzile Daciei ne-au scos din încurcătură, că împăratul a putut dărui fiecărui plebeu un *congiarium* de 650 denari. Rămâne să chibzuim îndelung, *patres conscripti,* ce ar fi mai bine să facem pentru a nu ajunge iar ca atunci? Să stăm să socotim. Traian, când a pornit războiul acum un an, a amintit pe

bună dreptate de pacea ruşinoasă încheiată de Domitianus. Astăzi, dimpotrivă, avem o pace dictată de noi.

– Pe care duşmanul n-o respectă! strigă cineva.

– Pe care, se zice că duşmanul n-o respectă. Rămâne să vedem în ce măsură nu ţine seama de ea, şi dacă nerespectând-o va ajunge mai puternic decât a fost, încât să însemne o ameninţare pentru noi. Eu nu mă pronunţ în nici un fel, dar propun să ascultăm părerea unui conducător militar. După aceea, am să vorbesc încă o dată.

Urmă la cuvânt Longinus, cunoscutul comandant, care se urcă pe tribunal la un gest al împăratului. Pentru că fusese cel mai înfocat duşman al păcii încheiate, Traian se bizuia pe cuvântul lui, ca să schimbe părerile senatorilor.

– *Patres conscripti,* ce greu îi vine unui militar, obişnuit mai mult cu mânuirea sabiei decât cu rostirea vorbelor, să-şi spună părerea în faţa voastră, într-o privinţă atât de gravă. Am ascultat cu multă luare-aminte ceea ce s-a spus aici şi am încercat să-mi răspund cu toată dreptatea care este adevărul. Oare Decebalus, nerespectând pacea, o să ajungă atât de puternic, încât să fie o ameninţare pentru imperiu? Trebuie să ne temem atât de mult de el, încât să punem, mâna pe sabie mai înainte de a fi petrecut sărbătorile victoriei? *Patres conscripti,* poate că răspunsul meu o să vă mire, dar aici, în faţa voastră, trebuie să vorbesc cu mâna pe inimă şi să rostesc numai ceea ce cred cu adevărat. Ca militar, îmi dau seama că Decebalus nu mai este o ameninţare pentru imperiu!

Cel care tresări cu adevărat fu împăratul! Murmurul de voci care aprobau vorbele lui Longinus îi spunea că Senatul se va pronunţa împotriva războiului. Dar ce se întâmplase cu Longinus? Nu cumva primise veşti noi, liniştitoare, despre care încă nu apucaseră să vorbească? Longinus era un comandant în cuvântul căruia trebuia să se încreadă. Asculta cu mare încordare:

– Mai întâi am fost şi eu neliniştit de unele veşti primite, dar altele au venit să mă convingă apoi că am exagerat primejdia. Decebalus este încă înfricoşat, iar ceea ce face el acum porneşte mai ales din îngrijorarea că noi vom porni iar războiul. De aceea, *patres conscripti,* cred că mai întâi trebuie să-l liniştim, arătându-i gândurile noastre paşnice. Pentru că altfel ar însemna să pornim iar spre Sarmizegetusa, şi n-ar fi deloc uşor acum, în prag de iarnă. Cei din legiuni sunt dornici de odihnă meritată, ceea ce ar face ca să pornească la luptă fără elan.

În privinţa podului, aş zice că e bine să mai gândim, şi iar să gândim, până la primăvară. Până atunci să mai aşteptăm, pentru că şi mie mi se pare că mai uşor vor veni pe el barbarii spre Roma, decât ne vom duce noi

spre ţinuturile lor.

Cel care sări în picioare şi se repezi să vorbească fu Lucinius Sura. El nici nu se mai urcă pe tribunal, ci vorbi de la locul lui:

– O, *patres conscripti,* ce repede am ajuns să ne liniştim şi să nu mai credem în ameninţarea celui mai mare duşman al Romei. Mare greşeală facem, dacă noi credem o clipă măcar că el şi-a tăiat singur ghearele, pentru că noi încă n-am făcut-o. Să ştie Senatul că însăşi viaţa împăratului este în primejdie. Am ţinut această taină, pe care Traian a aflat-o la timp, crezând că mai uşor îl vom prinde pe vinovat. Acum, chiar dacă greşesc, spun Senatului adevărul, care trebuie să rămână o taină. Însuşi nepotul lui Decebalus a pornit încoace, cu o licoare otrăvitoare, ca să pună capăt vieţii celui mai de seamă dintre noi. A trecut mult timp de când am primit această veste, şi încă n-am reuşit să-l dibuim pe acest nepot, împăratul fiind ameninţat în orice clipă cu moartea!

Atâta rosti şi se trânti mânios pe scaun, într-un murmur general. Oare era adevărat ceea ce spunea Lucinius...?

Cel care se ridică să-i răspundă fu Silius. El se îndreptă cu paşi mărunţi spre locul de unde urma să vorbească. Părea indignat de ceea ce auzise.

– O, Lucinius, revolta pe care ai arătat-o e o cinste pentru tine! Cine dintre noi nu s-ar indigna aflând această veste, pe care nu o pun la îndoială. Dar mă întreb, oare este cu adevărat în primejdie acela dintre noi pe care îl iubim cel mai mult? Viaţa lui este cu adevărat ameninţată? Dacă da, chiar eu, la vârsta mea, nu aş pregeta să-mi prind sabia la şold şi să pornesc la luptă. Dar după prima clipă de indignare, raţiunea a venit şi mi-a spus: Cum o să fie în primejdie Traian? Cum o să ajungă până la el acel duşman, şi cum să-i toarne în cupă licoarea otrăvitoare? Chiar dacă am primit această veste de la iscoade, nu merită să-i dăm mai multă greutate decât unui zvon. A, pe câmpul de luptă, în plină campanie, parcă aş mai crede că a tocmit un dezertor care să ridice sabia criminală, dar altfel?... Eu, unul, nu cred, Lucinius, că primejdia este atât de mare – mai ales acum, când o cunoaştem – încât să ne îndreptăţească a porni un război foarte costisitor şi al cărui sfârşit nu-l putem prevedea. Pentru că cei care au luptat în Dacia ştiu cât de greu se câştigă acolo fiecare palmă de pământ, de la barbarii care mor cu atâta uşurinţă în luptă. Dar – rosti deodată Silius vorbele pe un alt ton, ca să atragă luarea-aminte celor care îl ascultau – nu cumva să ne ispitească mai mult pofta noastră de avere, decât frica pentru viaţa împăratului.

Aceste ultime vorbe aminteau Senatului ceea ce ştia oricine, că Lucinius Sura adusese la Roma cele mai mari prăzi de război, îmbogăţindu-se. Încercatul şi viteazul comandant de legiuni era cam hrăpăreţ, pentru că el

fusese cel care cucerise câteva cetăţi bogate şi îşi însuşise cea mai mare parte din prăzi. Desigur, Roma ştia toate astea, şi Lucinius era la acel timp unul dintre cei mai invidiaţi oameni. De aceea Silius aruncase ultimele vorbe, discreditând toată mânia lui, de altfel adevărată. Silius îl pizmuia pentru că se înapoiase din război îmbogăţit, în timp ce Longinus trebuie să împrumute bani de la cămătari.

Silius, care lupta şi el cu deznădejde să-şi apere prada de război, nu ştia însă ceva...

Ceea ce nu ştia Silius se petrecea chiar în timpul când el vorbea, pătimaş, în Senat. Pylades – pe care Traian, cum se înapoiase din Gallia, îl chemase la el – se grăbea acum să ajungă mai degrabă la Timocles, să-i dea vestea pe care tânărul grec o aştepta de mult. A doua zi chiar, împăratul îl aştepta la el.

Lui Pylades îi plăcuse de Timocles de când îl cunoscuse, şi acum voia să-i dea această dovadă de prietenie. Îi vorbise atât de entuziast despre el împăratului, şi îl descrisese într-o lumină atât de favorabilă, încât acesta primise să-l vadă.

A doua zi urma să ia toţi trei *cena* într-un *triclinium* mic, în care împăratul îşi primea numai prietenii foarte apropiaţi, când voia să petreacă o seară plăcută şi fără prea multă gălăgie. De obicei nu era de faţă decât un cântăreţ cu flautul, care unduia o melodie legănătoare.

– Timocles, mâine vei sta în faţa împăratului... Nu te bucuri? N-a uitat că i-ai trimis *De bello Dacico* pe cel mai nobil papirus. Pot să-ţi spun şi mai multe, că Traian a luat cu el în călătorie papirusul şi l-a citit încă o dată. Mi-a mărturisit că, scris aşa, i s-a părut că nici nu este al lui. L-a citit ca pe o carte scrisă de altcineva.

Timocles rămăsese uluit, ca de fiecare dată când doreşti cu ardoare ceva şi te trezeşti deodată că ţi s-a îndeplinit visul. După prima clipă de uimire, gândurile năvăliră grămadă în mintea lui. În acelaşi timp, teama ascunsă atâta timp în sufletul său îl cuprinse deodată, făcându-l nerăbdător. Ar fi vrut să treacă mai repede timpul, să se vadă în acel mic *triclinium*, numai Traian, Pylades şi el. Oare să fie atât de aproape de izbândă?

La neliniştea de până atunci – ştia că Senatul dezbate problema războiului cu dacii – se adăugă nerăbdarea de a ajunge cât mai curând la Traian.

– Nu vrei să facem o plimbare în Forum? îl îndemnă Pylades. Poate mai auzim un zvon din Senat.

– Chiar voiam să plec de-acasă, mărturisi Timocles. Un prieten din copilărie m-a rugat şi el să trecem prin Forum. Vreau să-l cunoşti şi tu pe

Synda.

Pylades rămase uimit în faţa colosului care răspândea în jur numai forţă şi bărbăţie. Stângăcia pe care şi-o trădă curând îi dădea un farmec deosebit, pentru că toate gesturile lui timide nu se potriveau înfăţişării sale impunătoare.

Porniră toţi trei spre Forum, numai la puţin timp după terminarea şedinţei Senatului, aşa că găsiră agitaţia cunoscută, când fiecare încerca să afle cât mai curând hotărârile luate.

Timocles căută cu privirea în toate părţile, doar l-o zări pe Silius, să audă chiar din gura lui veştile. Dar bătrânul nu era nicăieri. El se şi urcase în lectică şi poruncise să fie dus la Timocles. Era nerăbdător să-i povestească tânărului grec ce se petrecuse şi să-l roage să-i înlesnească foarte curând o întâlnire cu cămătarul Callistos.

Când află că Timocles nu este acasă, bănui că trebuie să fie la Arria, şi ceru să fie dus la ea. Nu era nici acolo.

Arria îl invită să bea puţină apă rece.

– Spune-mi, Silius, parcă astăzi s-a întrunit Senatul. Cum de nu eşti acolo? îl iscodi ea, încercând să afle ce s-a întâmplat de-l caută atât de nerăbdător pe Timocles.

– De acolo viu, Arria. Senatul a reuşit să salveze pacea ameninţată.

– S-a ivit cumva vreo răzmeriţă pe undeva?

– Tot dacii sunt cei care nu se supun. Traian a primit veşti proaste şi e supărat. Era gata să pornească iar legiunile spre Sarmizegetusa.

– Dar abia au încheiat pacea!

– Asta am spus şi eu, şi ceilalţi ca mine, dar Traian şi mai ales ceilalţi comandanţi de legiuni sunt furioşi. Lucinius Sura era gata-gata să câştige Senatul de partea lui, şi de mâine chiar ne-am fi putut socoti în război.

– Sura mai caută prăzi! Nu-i ajung câte şi-a însuşit? Toată Roma ştie cât de încărcat s-a înapoiat.

– Asta l-am întrebat şi eu. Vorbele mele l-au înfuriat într-atât, încât ne-a mărturisit un fapt îngrijorător. Iscoadele au adus vestea că însuşi nepotul lui Decebalus a venit spre Roma, să-l omoare pe Traian. Noi habar n-avem că pretorienii sunt în mare spaimă şi caută îngrijoraţi să afle unde s-o fi ascuns acest nepot. Se ştie sigur că a venit cu o licoare otrăvitoare, pregătită de însuşi Vezina, viceregele şi Marele Preot. Tu ştii cât de pricepuţi sunt dacii în fierberea buruienilor tămăduitoare sau otrăvitoare... Dar nu mai aştept, Arria! M-am răcorit destul, acum pot să-l caut liniştit pe Timocles. Trebuie să fie în Forum, mă duc acolo.

Plecă fără să bănuiască furtuna pe care o lăsa în urma lui. Nu observase că Arria nu mai rostise o vorbă de când îi mărturisise cele discutate

în Senat. Nu observase nici paloarea ei, nici că-i tremurau mâinile.

Veştile o copleşiseră pe tânăra actriţă. Durerea e mai mare când o primeşti în culmea fericirii. În sufletul ei se prăbuşise deodată totul, aflând un adevăr pe care nici o clipă măcar nu-l bănuise. Timocles, omul pe care-l iubea, alături de care apăruse în Roma, nu o iubea. Nu pentru ea venise aici, ci trimis de Decebalus cu o misiune anume. Ea, Arria, nu era decât unealta prin care ajunsese în cele mai înalte familii, cu ajutorul căreia urma să intre la Traian. Altfel cum l-ar fi cunoscut pe Pylades? Acest barbar, de care se îndrăgostise tocmai pentru că-l simţea curat în dragostea lui, îşi bătea joc de ea, minţind-o că de dragul ei a fugit din Dacia.

O femeie urâtă, când află o astfel de veste, se lasă copleşită de disperare, o femeie frumoasă îşi simte orgoliul rănit şi urăşte. Pe Arria o înăbuşi ura, cu atât mai mult cu cât i se părea că Timocles nu numai că ar fi trebuit s-o iubească, dar ar fi trebuit să-i fie şi recunoscător. Barbarul rămăsese tot barbar.

În Arria se trezi un sentiment ascuns, uitat, dar care năvăli cu atât mai viu în sufletul ei, cu cât fusese mai rănit. Se simţi romană. La ura pentru Timocles se adăugă dispreţul ei de cetăţean al Romei pentru un barbar. De dragul lui fusese gata să-şi trădeze împăratul...

Toate aceste schimbări se produseră în sufletul Arriei numai în câteva clipe, îndârjind-o.

Porunci să i se aducă lectica. Aşa cum era, îşi luă căţeluşa preferată în braţe şi spuse lecticarilor s-o ducă la Timocles. În urma lecticii alerga un sclav fierar, pe care anume îl luase cu ea.

Îi revenise în minte o scenă petrecută cu mai mult timp în urmă, dar pe care acum o înţelegea altfel. Se ducea să se convingă că este aşa cum gândeşte ea... Ca un răspuns la gândurile ei, mângâie căţeluşa albă, pe care o avea în poală.

Până să ajungă la Timocles, gândurile începură să i se schimbe. Din ce în ce voia să se convingă că nu era adevărat că Timocles venise la Roma cu gândul ascuns de a-l omorî pe Traian, că acesta fusese numai motivul cu care plecase de-acasă. Mândria îi cerea să gândească aşa. Mândria şi sentimentele ei rănite. În curând avea să afle care este adevărul. Ce noroc că atunci se petrecuse întâmplarea *aceea*, iar acum şi-o amintea amănunt cu amănunt. O trecură fiori, gândindu-se că fusese la un pas de moarte...

Timocles nu era acasă. Sclavii de casă o cunoşteau însă şi ascultau de poruncile ei, ca şi de cele ale stăpânului. Nu era prima dată când actriţa venea în lipsa lui şi îl aştepta.

Arria porunci fierarului s-o urmeze şi, după ce rămase numai cu el în *cubiculum*, îi arătă cufărul, în care îşi păstra Timocles aurul:

– Deschide această *capsa*.

Nu era prea greu pentru un fierar de meserie, care nu trebuia s-o deschidă pe furiş. În câteva minute, sclavul rămase cu ochii holbaţi la aurul dinăuntru.

– Pleacă acasă! îi porunci stăpâna şi ei se îndepărtă ca şi când nu ar fi văzut nimic. Apoi chemă căţeluşa, care i se aruncă în braţe, gudurându-se.

Cu mâna tremurând de frică îşi emoţie, Arria luă din ladă mica amforă de argint şi, ţinându-şi mâna înfăşurată în mătasea togii, o destupă. Puse apoi mica amforă la gura căţeluşei. Neştiind ce o aşteaptă, ea linse de câteva ori lichidul dulce-amărui. Fu de ajuns. În aceeaşi clipă începu să se zbată atât de tare, încât stăpâna o scăpă din braţe. Biata căţeluşă încercă să se ridice şi să fugă, dar picioarele nu o mai ajutară. Muri privindu-şi lung stăpâna speriată şi îndurerată.

Arria avea în faţa ei dovada vinovăţiei lui Timocles. Ura puse din nou stăpânire pe ea. *Atunci* o minţise că înăuntru este sângele strămoşilor lui. Blestemat sânge trebuie să mai fie, dacă omoară atât de repede!

Se gândi apoi că, fără voia ei, era să-i dea ajutor ca să-l omoare pe Traian, împăratul iubit, de care poporul roman era atât de mândru.

– Cilus! strigă.

Unul dintre lecticari apăru. Arria îşi dădu seama că era mai bine să aştearnă pe hârtie ceea ce hotărâse.

Găsi uşor cele necesare scrisului, apoi îi spuse sclavului:

– Aleargă într-un suflet la prefectul pretorienilor şi du-i această scrisoare!

Când rămase singură, simţi că nu-şi mai poate stăpâni lacrimile. Iată... se sfârşise ceea ce socotise că este marea ei dragoste! Ar fi trebuit ca acum să plece spre casă, dar nu se putea hotărî să se despartă de această încăpere în care fusese cu adevărat fericită, poate singurele clipe cu adevărat fericite pe care le trăise. Nu putea pleca şi pentru că – îşi dădea sau nu seama – dorea să-l mai vadă o dată pe Timocles, chiar dacă îi va arunca în faţă toată nerecunoştinţa lui. Voia să-i mai privească o dată ochii albaştri, adânci şi blânzi. Cum de putuse să-i vadă atât de blânzi?

Se aşeză pe marginea patului şi rămase nemişcată până când îl auzi apropiindu-se. Vorbea cu cineva.

Cum dădu cu ochii de ea, Timocles înţelese că s-a petrecut ceva deosebit. Chipul ei răvăşit, privirea speriată şi încruntată, urmele lacrimilor pe obraz îl făcură să rămână în uşă, descumpănit. Făcu semn celui care îl însoţea să-i lase singuri şi se apropie privind-o întrebător. Se împiedică de trupul căţeluşei moarte şi se uită spre cufărul în care ştia că păstrează licoarea otrăvitoare. Capacul era deschis! Nu mai era nevoie de nici o explicaţie.

Pricepuse că Arria ştie totul.

– De ce m-ai minţit, Dates? întrebă ea mai mult îndurerată, decât pornită.

Nu putea să-l urască, dacă îl privea. În faţa lui nu se mai simţi în stare să-i arunce vorbele pe care le gândise până atunci. O sfârşeală pe care n-o putea învinge puse stăpânire pe ea şi începu să tremure toată, gata-gata să izbucnească în plâns.

– De ce m-ai minţit?

– Tot ce ţi-am spus este adevărat.

– N-ai venit la Roma ca să mă vezi... ci ca să-l omori pe Traian.

N-avea nici un rost să mai tăgăduiască.

– E adevărat, am venit cu acest gând, dar tot aşa de adevărat este că am venit la tine... Cât timp am fost departe de Roma, nu mi-ai lipsit o clipă din gând.

– Mă minţi, Dates, îl înfruntă ea slab, pentru că în adâncul sufletului ei dorea să-l creadă.

Şi nu putea să nu-l creadă, când îi vorbea cu glasul lui aşezat şi sigur.

Îşi ridică privirea şi toată nesiguranţa i se risipi. Nu se putea să n-o iubească, pentru că simţea dragostea în toată fiinţa lui. Ochii care o ţintuiau acum erau calzi, nu puteau fi prefăcuţi.

El îi vorbi mai departe, liniştit, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic îngrozitor, cu glasul cu care îi şoptise altădată vorbe de dragoste.

– Tot timpul am vrut să te chem la mine, să înalţ un sanctuar de care să fiu mândru şi pe care să ţi-l arăt. Te iubeam atât de mult, încât visam că într-o zi ai să primeşti să rămâi la noi. Când eu m-aş fi urcat pe tronul Daciei, ai fi fost lângă mine. Cu destoinicia, hărnicia şi bogăţia poporului meu am fi ridicat palate şi am fi adus civilizaţia Romei la Sarmizegetusa... În locul tău au venit legiunile şi au dărâmat totul, şi au vrut să ne distrugă, şi să ne spulbere, şi să ne asuprească. Bogăţiile Daciei n-ar mai fi fost ale ei, s-ar fi scurs, ca şi celelalte averi ale lumii, spre Roma. Au venit să facă din Dacia o provincie romană şi atunci am înţeles că visurile mele erau copilăreşti. Mai întâi trebuia apărată Dacia de un duşman mai civilizat, dar mai rău. De aceea am venit aici să-l opresc pe Traian să pornească iar războiul, să fac totul ca să-l opresc! Pe tine te iubesc ca şi atunci... când am venit pentru prima dată la Roma... Hai, vino cu mine, şi am să-ţi dovedesc ce mult ţin la tine... Am să...

Arria se trânti cu faţa în pat, plângând şi strigând:

– Fugi, Dates!... Fugi!

– De ce să fug?... Doar n-ai să spui nimănui! Măcar până mâine spre seară.

– Fugi!... Fugi!... Am... am trimis după pretorieni!

Ultimele vorbe le ţipase aproape, deznădăjduită. Abia acum îşi dăduse seama că se grăbise să facă un gest de la care nu putea da înapoi. Îi părea rău. Ar fi fost mai bine să ia licoarea otrăvitoare, să-i spună că ştie ce urmăreşte şi să-l oprească.

– Fugi, Dates! Acum sosesc pretorienii!

În clipa aceea se auziră bătăi puternice în poartă. Cei aşteptaţi loveau cu toată puterea ciocanul în placa de bronz de la intrare.

Dates nu mai avu timp să strige portarului să nu deschidă, pentru că, speriat de graba cu care era chemat, el şi trăsese zăvorul. Cinci pretorieni năvăliră în *atrium.*

Dates îşi trase sabia şi strigă, întâmpinându-i:

– Ziper!

Era prima dată când îi rostea adevăratul nume. Prietenul însă nu mai trebuia chemat, deoarece se şi grăbea să-i sară în ajutor.

Callistos, auzind zarva, apăruse dinspre *peristylium* şi, când văzu despre ce este vorba, intră în luptă.

Ziper, venind pe scara care urca spre camerele de sus, sări drept în spatele unui pretorian, lungindu-l şi strivindu-l de marmura pardoselei. Greutatea care picase în spatele romanului fusese atât de mare, încât toţi auziră cum îi plesnise şira spinării. Unul era terminat.

Văzându-se atacaţi din spate, doi pretorieni se întoarseră spre Ziper, ceilalţi doi încercând să-l încolţească pe Dates. Şi ar fi reuşit, dacă din stânga *atrium*-ului n-ar fi ţâşnit Callistos. În graba lui, se împiedică şi se rostogoli ca un prost, dar avu norocul să izbească picioarele unui pretorian, trântindu-l pe spate şi împingându-l în *compluvium,* bazinul de apă din mijlocul *atrium*-ului. Se treziră amândoi în apă, cu armele scăpate din mâini, unul peste altul, atât de învălmăşiţi că nu ştiau cum să se desprindă şi să se lovească. Romanul, încă buimăcit, se întinse pe marginea *compluvium*-ului, să-şi ia sabia. Arma lui Callistos se rupsese în căzătură şi pretorianul văzuse acest lucru. Callistos însă avu o idee grozavă: nu-şi mai căută ciotul de sabie, ci se năpusti asupra romanului întins spre sabie, îi smulse cuţitul de la brâu şi-l străpunse cu propria lui armă.

Terminase tocmai la timp ca să vadă că unul dintre cei doi care săriseră la Ziper îşi schimbase gândurile, încercând să-l lovească pe Dates prin spate. Când ridică arma şi fu gata să se arunce, Arria ţipă îngrozitor:

– Dates!

Tânărul bănui că e în primejdie şi se răsuci pe un picior, aplecându-se. Sabia şfichiui pe la urechea lui, iar pretorianul, în plin avânt, trecu de el, arătându-i spatele. Primi un vârf de sabie între coaste şi gemu

scurt, căzând. Al doilea, însă, tocmai atunci se repezi, fiind gata să-l străpungă şi el pe Dates. Norocul fu că şi Callistos terminase cu pretorianul lui. Fără să stea o clipă pe gânduri, îşi făcu vânt pe marmura lucioasă, cu picioarele înainte. Alunecând, izbi glezna pretorianului, care-şi pierdu echilibrul şi, bătând aerul ca o pasăre cu aripile tăiate, căzu în zăngănit de oţel izbindu-se de piatră. Dates îi veni şi lui de hac.

– Haideţi pe cai! strigă Ziper, care între timp terminase cu pretorianul lui.

Sclavii casei se înghesuiseră în culoarele care dădeau spre *peristylium* şi priveau îngroziţi. Dates socoti că acum nu mai avea de ce să se grăbească. Alţi pretorieni nu aveau să vină curând şi nimeni nu se putea duce să spună ce se petrecuse aici.

– Treceţi în camere! porunci el sclavilor, care se făcură într-o clipă nevăzuţi. Callistos, închide zăvorul porţii! Ziper, dezbracă trei pretorieni, fugim pe caii lor.

Arria rămase înmărmurită, privindu-l. N-ar fi bănuit atâta energie şi siguranţă în poruncile lui. Şi, ca orice femeie, fu fermecată de autoritatea pe care o avea asupra celorlalţi.

Dates trecu în *cubiculum* şi ea îl urmă.

– Ţine! îi ceru el, întinzându-i traista din pânză tare, în care fuseseră aduşi banii din cufăr.

Arria îl ascultă fără uimire. Ar fi îndeplinit orice altceva în clipa aceea, poate că l-ar fi urmat, dacă lui i-ar fi trecut prin minte să-i ceară aşa ceva.

Dates goli aurul în săculeţ, apoi îl luă la subsuoară. Chiar atunci intrară Ziper şi Callistos cu hainele pretorienilor.

– Îmbrăcaţi-vă!

Nu ţinură seama de prezenţa Arriei şi se îmbrăcară, în timp ce ea privea pe fereastră în grădina numai floare, care trimitea spre ea o boare caldă şi parfumată.

– Suntem gata.

– Plecăm chiar acum...

Cei doi ieşiră grăbiţi, iar Dates se apropie de ea, prinzând-o de umeri. Aştepta acest gest. Se răsuci spre el, implorându-l:

– Iartă-mă!

– Mi-ai salvat viaţa... Şi... ce să-ţi iert? Nimic nu se mai poate îndrepta... O, Arria, dacă ai şti cât rău mi-ai făcut!

– Iartă-mă! N-am să le spun cine eşti...

– Cum poţi să-i minţi? Şi ce rost mai are?

– Am să le spun că... ştiai unde este nepotul lui Decebalus, dar n-ai

vrut să-l trădezi.

– Ce rost mai are?

– Poate... Poate că ai să te mai întorci vreodată.

Dates o privi lung, înţelegător, dar parcă de undeva, de departe...

– Mi-ai făcut un mare rău, dar nu pot să te urăsc... Fii fericită!

Îi strânse umerii între palmele nesigure şi se smuci din loc, alergând spre poartă. Cei doi îl aşteptau nerăbdători. Ziper avea săculeţul cu aur pe oblâncul şeii. Înfipseră pintenii în burţile cailor şi se îndepărtară zoriţi de acel loc. Deşi doreau să ajungă la Brundisium, în Calabria, adică tocmai în partea cea mai de sud a ţării, ieşiră din Roma prin poarta Nomentana, gândindu-se că aici ar fi fost mai întâi aduşi, dacă ar fi fost prinşi.

Apucară pe Via Nomentana după ce făcură puţină zarvă la poartă, ca să atragă atenţia asupra lor, dar după ce galopară aproape o milă, cotiră la dreapta, pe un drum vicinal, care înconjura Roma pe departe, printre frumoase *villa rustica* şi ieşea tocmai în Via Tibertina, care pornea spre sudul ţării. Se opriră într-un loc singuratic, unde îngropară sacul cu aur, apoi galopară mai departe, pe caii odihniţi.

URMELE FOCULUI

Au trecut patru ani de la fuga din Roma a celor trei. Când ajunseseră la Brundisium, Callistos vrusese să-i spună ceva lui Dates şi începuse aşa cum se obişnuise în ultima vreme:

– Stăpâne, cămătarul Callistos şi-a luat tălpăşiţa din Roma, deşi nimeni nu-l caută. Pe Timocles îl vor pretorienii.

– Mai întâi, Callistos, cred că e timpul să devii Silvanus, pentru că, şi eu, tare m-am plictisit de Timocles al meu. Ce spui?

– O, stăp... o, Dates, ai dreptate, nu-ţi mai spun stăpâne. Tare îmi era dor să-mi amintesc că sunt om liber!

– Acum vei uita că ai fost sclav.

Izbucniseră toţi trei în râs. Mare lucru obişnuinţa. Apoi Silvanus rămăsese pe gânduri, până când Dates îl iscodise să spună de ce s-a posomorât.

– Vrei să ştii ce-i cu mine? întrebase el oftând, de credeai că i se rup băierile sufletului. Mă gândesc că rău era ca sclav, când mă luaţi cu toţii peste picior, dar tare bine era când am fost cămătar. Mare lucru să fii plin de aur! filozofase el pe marginea propriei experienţe de viaţă. Acasă râdeau slugile de mine că sunt urât şi pleşuv, dar când eram în Forum cămătar chiar şi Longinus ar fi jurat că pleşuvia îmi vine de minune... Şi cum m-a primit el, şi cum mă mai cocoloşea Silius...

Uitaseră pentru o clipă că încă nu se urcaseră pe *Caliope*, dar nici urmăriţi nu se simţeau. Pretorienii călăreau, înnebuniţi, spre Aquileia.

Toate astea se petrecuseră în anul pe care Silvanus nu avea să-l uite până la sfârşitul vieţii lui, 802 de la fondarea Romei.

Iată însă că trecuseră câteva veri, şi ierni, şi războiul, amânat atunci, începuse acum. Era în anul 806 de la fondarea Romei, şi în primăvara lui continuară luptele începute în vara trecută. Focul, pârjolul fuseseră atunci numai amânate. Traian nu renunţase nici o clipă la planurile lui. Dusese o adevărata luptă în Senat, până când Decebalus fusese declarat, pentru a doua oară, duşman al Romei. Silius bătuse în retragere, când simţise că totul este

pierdut.

Longinus, în fruntea legiunii a VII-a Claudia, pornise din Viminacium şi se aruncase în luptă cu o furie pe care numai disperarea ţi-o poate da. Ani de zile se zbătuse între dorinţa lui de a porni războiul şi neputinţa de a face cât de cât ceva pentru începerea lui. De fiecare dată îl sfătuise pe Traian să mai aştepte, să mai aştepte, fiind împins de la spate de Silius, care îi amintea că a doua zi după pornirea legiunilor spre Sarmizegetusa, Callistos va veni după împrumut. Împreună cu dobânda acestor ani, el se ridica la o sumă foarte mare. Când războiul a început, dorinţa lui cea mai mare a fost să se termine cât mai repede, să-şi ia partea de pradă şi să aibă cu ce plăti datoria. De aceea dacii simţiseră că cel mai greu era frontul în care lupta legiunea lui Longinus. Comandantul îndemna mereu la luptă: atacurile veneau unul după altul, înaintau ziua şi noaptea, duceau lupte de hărţuială, erau necruţători cu cei prinşi. Ca un om care are un gând fix, Longinus nu visa decât să ajungă la Sarmizegetusa, şi cât mai repede. Iată, ajunseseră la numai câteva mile de capitala dacilor.

Traian, care în ultimii ani nu-şi mai înţelesese prietenul, îl vedea, în sfârşit, aşa cum l-ar fi dorit întotdeauna. Dintre toţi comandanţii, Longinus fusese cel mai la înălţime, câştigase bătăliile cele mai grele.

Decebal trimisese de două ori soli la Longinus cu rugămintea de a pune o vorbă bună pe lângă Traian, să încheie pacea, dar comandantul nici nu vroise să audă de aşa ceva. Respinsese şi propunerea de a veni în tabăra dacilor, pentru tratative.

Decebal se hotărî să-i trimită în tabără ceva ce i-ar fi arătat dacă ar fi primit să vină la el. Ziper, însoţit de alţi doi comandanţi de oaste, se înfăţişară lui Longinus.

– Un sol dac vrea să-ţi vorbească.

– Iarăşi?!

– Poate că cer pace! Lupta de ieri a fost grea şi Sarmizegetusa e dincolo de creasta muntelui din faţă.

– De ce nu se duc la Traian?

– Longinus este prietenul lui Traian şi cel mai aproape de Sarmizegetusa.

– Bine, dă-le voie să intre.

După felul cum păşiră în cort cei trei daci, Longinus pricepu că nu era vorba de cerut pace. Unul dintre ei, cel mai înalt, îl privea în aşa fel încât comandantul se uită după soldatul care stătea de pază. El nu era înarmat, stătea lungit pe patul de campanie. Îi primise aşa, ca să le arate tot dispreţul lui.

După ce se înfruntară din priviri, dacul cel mai solid, care nu era

altul decât Ziper, îi vorbi neaşteptat de răspicat:

– Ceea ce am de spus, trebuie să auzi numai tu, Longinus. Comandantul se ridică pe jumătate şi îl privi nedumerit.

Ce putea să-i spună acest dac, încât să fie nevoie să rămână singuri? Nu cumva încerca să-l omoare? Se încredinţă iar că paznicii sunt acolo.

– Nu-ţi fie teamă, sunt fără nici o armă la mine. N-am venit să te omor.

Lui Longinus îi fu necaz că solul i-a ghicit gândurile, şi de aceea, aproape pripit, făcu semn să fie lăsat numai cu dacul semeţ.

– Vorbeşte!

– Decebal te cheamă la Sarmizegetusa. Vino în tabăra noastră şi stai de vorbă cu el.

– Îmi cere ceea ce n-am vrut să fac de două ori?! se răsti Longinus. Voi sta de vorbă cu el la Sarmizegetusa, dar înconjurat de legiunea mea.

– Mai e mult până acolo, Longinus!

– Vârful muntelui din faţă ne desparte. Îl voi ocoli pe firul apei şi voi ajunge.

– La noi e o vorbă, Longinus: să nu spui hop, până când n-ai sărit. Dar poate că asta ai s-o înveţi altă dată. Citeşte acest papirus! îi întinse el un sul pe care îl scoase din sân.

Mai înainte să-l desfăşoare, Longinus îl recunoscu. De acest papirus se temea de multă vreme, şi multe din cele făcute în timpul din urmă fuseseră determinate de acest sul, pe care ştia că îşi va vedea scris numele. Era actul prin care împrumutase bani de la Callistos. Mai bine zis, unul dintre ele, pentru că grecul făcuse câteva, fiecare având pe el o parte a sumei. Îşi lămuri şi trufia dacului. Dar ce putea face?... Desigur, mai întâi trebuia să nu-i arate că dă prea mare importanţă acestui papirus.

– De ce mi l-ai dat să-l citesc, dacă ştiai că nu voi afla nimic nou? îl ştiu prea bine.

– Trebuie să înapoiezi datoria.

– O voi înapoia din prada care mă aşteaptă. Am auzit că Decebal are vistieria plină cu vase de aur şi pietre nestemate. Din ea îi voi plăti!

– Mi se pare, Longinus, că eşti precum aceia care întâi fac focul şi apoi se duc în pădure după vânat. Să nu rămâi şi flămând, şi cu lemnele arse.

Barbarul se dovedea o minte ageră şi Longinus încetă să-l mai sfideze. Desigur, dacul nu venise să-i spună vorbe cu tâlc, ci să-l ameninţe.

– E a treia oară când Decebal trimite după mine.

– Ţine să-ţi înapoieze chiar el papirusurile cu numele tău. Dacă nu vii, le va trimite lui Traian, ca să afle şi el de ce ai vorbit în Senat împotriva

războiului. Cel care ţi-a dat împrumutul ne-a mărturisit că te-a cumpărat ca să amâni războiul. Un alt papirus l-ar trimite Decebal la Roma, să-l citească Senatul.

– De unde are Decebalus aceste papirusuri? se răsti Longinus, punând întrebarea care îl frământa din clipa când aflase de ce venise dacul.

Întrebarea nu avea nici o legătură cu ceea ce îi spusese solul lui Decebal, dar Longinus voia să capete timp de gândire. Dacul îl şantaja...

– Le-a răscumpărat de la un grec, al cărui nume nu-l ştiu. E sigur însă că grecul se va putea duce la Roma, ca să ceară despăgubiri, şi să-ţi vândă casa şi pământul.

– Decebalus ştie unde se află acum grecul?

– Războiul l-a prins la noi, cumpărând miei.

– Dacă primesc să viu la Decebalus, pot să vorbesc cu el?

– Nimic mai uşor decât să-l vezi.

– Bine, am să te însoţesc.

Dorinţa de a-i vorbi grecului fusese un motiv, ca să nu creadă dacul că vine forţat de papirus. Dar acesta era adevărul. Longinus îşi dădea seama că în urmă cu patru ani făcuse o mare prostie primind împrumutul acela, mai bine-zis lăsându-se cumpărat de grec. După aceea îşi dăduse seama că ajunsese unealta grecului, şi de multe ori se certase cu Silius din cauza lui. Avea dreptate dacul, aprinsese focul şi plecase la vânătoare. Se temea că dacă Decebalus va trimite acum o solie de pace la Traian, împăratul s-ar putea să primească să pună capăt războiului. Luptele din ultimele zile fuseseră deosebit de grele şi se terminaseră cu mari pierderi. Ce va face el atunci? Mai ales la asta se gândea Longinus. Ce se va întâmpla cu el dacă Traian va încheia o nouă pace, mai înainte de a cuceri Sarmizegetusa? Cu două zile în urmă, îl găsise pe împărat foarte abătut, după o luptă nimicitoare, care îi înjumătăţise pretorienii. Ieşise învingător, dar când Longinus se arătase entuziasmat de victoria repurtată, împăratul zâmbise obosit şi fără elan: „O, Longinus, grea victorie am câştigat şi atât de scump am plătit-o, încât vreau s-o uit cât mai repede!“

Pe măsură ce se apropia de Sarmizegetusa, luptele deveneau mai dure, mai disperate, barbarii se aruncau şi mai furioşi în bătălii. Chiar el, Longinus, se convinsese de asta. Cucerise o fortăreaţă în care găsise zeci de prizonieri romani arşi de vii... Numai unul reuşise să rostească două-trei vorbe: „Ne-au ars... femeile... dacilor!“ şoptise, înainte de a închide pentru totdeauna gura.

Lui Longinus îi era frică de pace. Cu atât mai frică cu cât aflase că marcomanii şi cvazii trimiseseră iar solii la Traian, de data asta amenințându-l că-şi vor trimite cavaleria în luptă, dacă nu va încheia pacea cu Decebalus.

Odată pacea încheiată, lui nu-i mai rămânea decât să-şi pună capăt zilelor. Toate acestea îl făcură pe Longinus să primească să meargă în tabăra dacilor. Cel puţin avea să ştie ce are de gând Decebalus. Poate că în schimbul unui serviciu îşi va răscumpăra papirusurile. Blestemă în gând ziua când îşi scrisese numele pe ele şi chemă un centurion voinic.

– Trimite pe cineva la Traian să-l înştiinţeze că am plecat în tabăra dacilor. Decebalus vrea să-mi spună condiţiile în care ar încheia pace.

Ar fi trebuit să-l întrebe mai întâi pe Traian dacă trebuie să se ducă sau nu, dar se temea că împăratul îl va opri. De aceea trimise să-l înştiinţeze şi plecă mai înainte de a primi răspunsul. Împăratul îl preţuia prea mult ca să-l mai mustre pentru o astfel de faptă.

– Cine să te urmeze, Longinus? întrebă centurionul, sub mâna căruia era paza comandantului.

– Numai tu, Cilicius.

Centurionul încălecă şi, păstrând câţiva paşi între el şi Longinus, îmboldi calul.

Până în clipa când ajunseră în faţa lui Decebalus, Longinus crezuse că întâmplarea făcuse ca grecul Callistos să fie la Sarmizegetusa şi, plângându-se că războiul i-a stricat negustoria, regele a aflat că are papirusuri cu iscălitura lui şi le-a răscumpărat, ca să-l aibă la mână. Când însă a dat cu ochii de Timocles în dreapta lui Decebalus, a înţeles cu adevărat ce s-a petrecut în urmă cu câţiva ani. Nu făcuse pe voia dacilor, pentru că grecului Callistos îi convenea pacea, ci pentru că *ei*, dacii, îl cumpăraseră printr-o iscoadă. Acum îşi dădu seama că cel care se dăduse atunci drept Timocles nu era altul decât Dates, nepotul regelui dac. Dar Arria? Chiar el vorbise cu ea şi actriţa se jurase că a chemat pretorienii când a aflat că Timocles ştie unde este nepotul lui Decebalus. Pentru că a refuzat să-i mărturisească unde stă ascuns, a trecut peste sentimentele ei şi l-a trădat. Traian lăudase în faţa multora purtarea ei de adevărată romană, care a pus mai presus de dragoste viaţa împăratului. Încărcată cu daruri, Arria trăise de atunci şi mai în cinstea celor care o înconjurau...

Zâmbetul lui Timocles îl orbi de furie pe Longinus. Se simţi mic şi laş, tocmai el, militarul pe care toţi îl socoteau viteaz şi demn.

Mai înainte de a rosti o vorbă, îşi smulse cuţitul de la brâu şi vru să şi-l înfigă în piept, dar gestul lui parcă era aşteptat, deoarece doi oşteni din garda lui Decebal se repeziră şi-i prinseră braţul. Se zbătu degeaba, îl ţineau de parcă ar fi fost legat.

Cel mai uimit de purtarea lui Longinus fu centurionul care îl însoţea. Nu putea să înţeleagă ce s-a întâmplat cu comandantul lui, de vrea să-şi curme zilele, când venise aici ca un învingător? Socoti însă că, dacă

Longinus vrea să-şi curme zilele, onoarea şi cinstea lui îi cer să facă aceasta. Îşi trase sabia şi se repezi s-o înfigă în spatele comandantului. Vârful se propti însă într-o zală şi se îndoi. Simţindu-l, Longinus se întoarse spre el, plin de speranţă, dar sabia nu apucă să se înfigă a doua oară. Un oştean din gardă, cu o singură lovitură, aruncă de pe umăr capul centurionului. Longinus îşi plecă încet capul, învins. Trebuia să asculte ce voia să-i ceară Decebalus.

– Longinus, ai să rămâi ostatic la Sarmizegetusa. Un sol de-al meu se va duce la Traian să-i încerce sentimentele. Scrie-i câteva rânduri şi cere-i să te salveze. Dacă îmi cedează ţara până la Donaris, şi dacă îmi plăteşte ceea ce am cheltuit cu acest război, te voi elibera.

Romanul se smuci din braţele celor care îl ţineau şi strigă, bolborosind de furie:

– Tu, Decebalus, poţi să-i ceri aşa ceva lui Longinus? Ptiu! răcni el, sufocat de indignare. Ia-mi zilele de pe acum, nu mai aştepta alt răspuns. Viaţa mea nu merită un preţ atât de mare!

– Vorbeşti ca un adevărat bărbat, şi te porţi ca un dac, Longinus.

– Ca un roman, Decebalus!

– Romanul iubeşte prea mult viaţa. De aceea vrea să supună lumea, ca să-şi trăiască viaţa în cât mai multă avuţie şi plăcere. Faptele tale de vitejie nu le-ai făcut gândindu-te la comorile mele? Vitejia voastră nu porneşte din suflet şi din credinţă, ci din dorinţa de a lua prăzi.

– Dă-mi sabia şi ai să vezi cât de dragă îmi este viaţa!

– Ţi-ai scurta viaţa, Longinus, ca un bărbat adevărat. Cred asta. E uşor să ne scăpăm de viaţă, când în urma noastră lăsăm un nume curat. Ai pieri uşor, dacă ai şti că Traian va spune: „A murit ca un erou!“ Dar ai muri la fel de liniştit, dacă ai şti că în urma ta numele îţi va fi blestemat? Dacă tu mori, voi trimite papirusurile lui Traian şi tot poporul roman îţi va scuipa numele, în vecii vecilor! Vor afla că te-am cumpărat şi că ai luptat patru ani în Senat ca să opreşti războiul, deşi ştiai că îmi întăresc cetăţile. Citind papirusurile, Traian va înţelege de ce ai făcut toate astea!

Longinus rămase uimit în faţa judecăţii acestui barbar, despre care auzise că e viteaz şi înţelept, dar pe care nu-l bănuise atât de viclean. Vorbele lui îl doborâră, pentru că erau adevărate. Ce soldat ar primi să-şi pângărească numele? Moartea i-ar fi fost senină, dacă în urma lui ar fi rămas un nume demn. Avea dreptate Decebalus.

Ce să facă? Să-i scrie lui Traian? Împăratul ţinea la el şi poate că ar fi încheiat pace, ca să-i salveze viaţa. Cum să se poarte demn, într-o împrejurare ca asta? Îi era cu neputinţă să ia o hotărâre.

– Decebalus, îmi ceri să-mi calc în picioare cinstea de soldat. Nu pot s-o fac. Dar lasă-mi timp să mă gândesc în ce fel aş putea să te ajut, fără a-

mi păta numele.

Decebal primi să mai aştepte până a doua zi. Porunci să fie dus într-o încăpere a locuinţei-palat şi ţinut sub pază. Nu-l tratară ca pe un prizonier, ci ca pe un oaspete.

După ce Longinus ieşi, Dates îi spuse lui Decebal:

– Nu are să primească, unchiule. A cerut timp de gândire ca să găsească un mijloc de a ne înşela. Să fim cu ochii pe el.

– Altceva tot nu puteam face.

– Ba cred că da. Longinus este aici. Scrisoarea către Traian ar fi bună, dar de ce nu trimitem un sol care să-i spună împăratului că numai dându-ne înapoi ţara îl poate salva? Ştiu că ţine mult la Longinus şi va fi pus în grea cumpănă.

Decebal găsi bun gândul lui Dates şi hotărî pe loc cine să plece în solie. Primul pe care îl numi fu Ziper.

– Mai întâi şi mai întâi, cere-i ca luptele să înceteze în orice loc. Fă-l, Ziper, să trimită un sol la Quietus maurul, să-l oprească să mai cutreiere munţii cu călăreţii lui şi să semene moarte. E duşmanul cel mai de temut şi cel mai câinos. Mai spune-i că Longinus aşteaptă ca împăratul să-şi amintească de cel mai credincios supus al său.

Traian fu tulburat de vestea primită, deşi se aşteptase la ea. Cum primise solul prin care Longinus îl înştiinţa că se duce la Decebal, trimisese în mare grabă un altul, ca să-l oprească, dar ajunsese prea târziu. Acum se dovedea încă o dată şiretenia acestui rege barbar, care ştia atât de bine unde să lovească. Să-l piardă pe Longinus? Pe eroul care câştigase cele mai grele bătălii, uimindu-l şi pe el, Traian, cu vitejia lui? Să-l piardă pe prietenul, alături de care luptase în atâtea campanii? Dar şi pacea, în condiţiile cerute de acest sol, era o ruşine. De ce pieriseră atâţia soldaţi, dacă trebuia să se retragă la Danuvius, să lase în mâna barbarilor castrele şi cetăţile întărite, pe care şi mai greu le-ar cuceri a doua oară, duşmanul cunoscându-i felul de a lupta în fiecare loc?

Pe faţa împăratului se citea lupta din sufletul lui şi, ca să nu dea frâu liber furiei sale neputincioase şi să reteze capul acestui dac falnic, care îl privea sfidător, Traian îi întoarse spatele.

Nu putea ieşi din această încurcătură decât dând un răspuns în doi peri, care să nu-l piardă nici pe Longinus, să nu-i dea curaj nici barbarului. Apoi... apoi va mai vedea, se va mai sfătui şi cu Laberius Maximus, şi cu Hadrian, şi cu Sura.

– Să ştii, dacule, că de multe ori salvezi un militar păstrându-i numele. Oare ce ar vrea mai mult Longinus, să moară ca un erou, sau Roma să piardă un război câştigat?

– Longinus nu crede că războiul e câştigat şi de aceea vrea ca împăratul să-şi amintească de meritele lui.

– A rostit Longinus aceste vorbe?

– N-am făcut decât să le aduc.

Împăratul se zvârcolea ca iepurele în laţ, sub privirea rece a dacului. Nu ştia cum să-şi rostească mai bine gândurile. „O, Longinus, gândea el, cum ai putut să te laşi înşelat până într-atâta încât să te duci cu mâinile legate în vizuina lupului?“

– Spune-i lui Decebalus că nu-i dau un răspuns răspicat până când nu mă sfătuiesc cu ceilalţi comandanţi. Ţin la viaţa lui Longinus, dar dacă o să-l salvăm cu un preţ prea mare, o să fie chiar împotriva voinţei lui. Adu-mi pe papirus vorbele lui Longinus. Numai aşa voi cunoaşte cu adevărat ce mă îndeamnă să fac.

– Până la înapoierea mea, Decebalus îţi cere să-ţi opreşti legiunile şi să trimiţi lui Quietus vorbă să nu mai prindă robi pentru Roma.

Decebalus se bucură că dobândise şi atâta. Nu avea de gând să-i trimită prea curând răspunsul lui Longinus, ştiind că împăratul, dacă nu se va retrage, ca să-l salveze, nici nu va înainta, ca să-l condamne astfel la moarte. Fiecare zi era preţioasă pentru Decebal. Fiecare zi apropia timpul rău al toamnei ploioase şi al iernii geroase. Era convins că soldaţii lui Traian nu ar mai rezista încă o iarnă în munţii Daciei, în adăposturile săpate la repezeală.

În noaptea aceea, Decebal i-a chemat la el pe Dates şi pe Ziper. Tinerii doar ce se lungiseră în paturi când trimisul regelui îi făcu să sară iar în straie şi să se grăbească să i se înfăţişeze.

L-au găsit stând cu fruntea rezemată de rama ferestrei şi privind cerul fără pic de nor, spuzit de stele. Rămaseră lângă uşă, în picioare, respectându-i tăcerea. Dates văzu, pentru prima dată, la lumina pâlpâitoare a lumânărilor, că Decebal îmbătrânise, deşi era încă în puterea vârstei. Întâmplările din ultimii ani nu trecuseră peste el fără să lase urme. Părul îi lucea argintiu şi cutele obrazului prelungeau umbre tremurătoare, schimbându-i înfăţişarea.

Tânărul închise ochii. Nu putea să şi-l închipuie pe Decebal bătrân şi copleşit de griji. Întotdeauna fusese un stâlp de granit, care dăduse siguranţă celor din jurul său. Iată-l acum rezemat de marginea ferestrei, ca un om ostenit, privind cerul cu ochii îngrijoraţi şi umezi. Dates nu ştia că numai cu puţin timp în urmă venise la rege un sol care îi dăduse o veste tristă. Încă o veste dureros de tristă. Nobilii din Potaissa şi din Apulum se închinaseră lui Traian. Îngenuncheaseră în faţa împăratului cerându-i îndurare, după ce deschiseseră porţile cetăţilor. Nu mai credeau în puterea lor şi îşi plecaseră capetele, trădându-l pe Decebal. Nu erau primii. Mai primise asemenea veşti

de la Ramidava, de la Cumidava. Toţi îl trădau, speriaţi de puterea Romei. Îi rămăseseră credincioşi numai cei de aici, din inima munţilor.

Tresări când îşi dădu seama că nu mai e singur. Fusese prins într-o clipă de singurătate, când îşi trăda grijile şi vârsta. Întreaga înfăţişare i se schimbă pe dată, devenind iar regele dintotdeauna. Dar pentru Dates el nu mai redeveni ceea ce fusese cândva. În mintea tânărului stăruia figura lui obosită şi îmbătrânită.

– Ce-i Dates, fiule, eşti încă somnoros? îl întrebă regele bătându-l bărbăteşte pe umăr.

Ochii tânărului se tulburaseră, dar nu de nesomn. Pentru el vulturul coborâse ostenit din văzduh şi se aşezase pe clonţul de piatră.

– Copiii mei, în noaptea asta ne aşteaptă multă treabă, şi pentru ce avem de făcut nu am încredere decât în voi.

– Unchiule, sunt fericit că ai rostit aceste vorbe. Oare merit să ai mai multă încredere în mine, decât în atâţia alţii?

– Din fericire, da, copilul meu! Pe amândoi mă sprijin fără frică de trădare. Mai ales că tot ceea ce veţi vedea voi în noaptea asta, pe mulţi oameni cinstiţi i-ar împinge la trădare.

– Dar unde mergem, unchiule?

– Să salvăm averea Daciei! Vouă v-o las moştenire, numai în voi am încredere că o veţi cheltui cu folos. Trebuie să mai aşteptăm.

Peste puţin timp, Bicilis, acum răspunzător de cancelaria regelui, veni şi-i spuse că a adus prizonierii ceruţi.

Coborâră.

În faţa locuinţei-palat erau zece prizonieri romani, fiecare purtând pe umăr câte o lopată, un ciocan sau ţinând de mânerul unui coş de nuiele. Toţi erau ferecaţi în lanţuri şi asta îi miră şi mai mult pe tineri. Aflară curând că regele poruncise să-i ferece cu greutăţi mari.

– Acum, Bicilis, du-te şi odihneşte-te! îl îndemnă regele pe mai-marele cancelariei. E târziu şi mâine vom avea mult de lucru.

Bicilis se aşteptase să-l însoţească şi el pe rege. Bănuia că este vorba despre o treabă tainică şi neîncrederea arătată îl înfurie. De ce îi lua cu el numai pe aceşti doi tineri?! Porni pe urmele lor.

În faţa prizonierilor mergea Ziper, cu sabia în mână, gata în orice clipă să atace, iar în spate, regele şi Dates. Ieşiră pe poarta dinspre valea Sargeţiei şi coborâră panta abruptă a drumului. În toate casele era întuneric. Femeile şi copiii, singurii care mai rămăseseră prin case, dormeau, aşa că nimeni nu se uită după grupul care cobora în zgomot de lanţuri. Prizonierii abia îşi duceau greutatea mare de care erau legaţi.

Sargeţia parcă avea solzi, aşa sclipea în bătaia lunii aproape plină.

Totul tăcea în jur, în afară de ea: susura, şi râdea, şi se juca nepăsătoare, sărind din piatră în piatră. Nu plouase cam de mult şi apele se strânseseră în albie, încât puteai s-o treci uşor cu piciorul, fără să te uzi mai sus de genunchi. În unele locuri, din câţiva paşi erai pe celălalt mal şi, de mai multe ori, prizonierii şi cei care îi păzeau fură nevoiţi să meargă când pe un mal, când pe celălalt. Părăsiseră drumul de căruţă şi înaintau în codru, pe malul apei, furişându-se pe o potecă de picior, sălbăticită şi ea în ultimul timp.

Lăsară în urmă mica aşezare de ciobani, turnul de veghe din care nu lipsea ziua şi noaptea un oştean ce scruta zarea. Prizonierii începură să dea semne de oboseală. Cu toate îndemnurile celor doi tineri, păşeau din ce în ce mai greu. Se grăbiseră, urcând şi coborând, fără o clipă de răgaz. Decebal voia să ajungă într-un loc ştiut numai de el. Bicilis, în urma lor, sufla obosit şi din ce în ce mai nedumerit. Unde se ducea regele?

În sfârşit, se opriră!

În locul acela apa Sargeţiei făcea un cot scurt, pe lângă un perete de piatră, apoi scăpa pe trei trepte care îi zbuciuma unda.

– Dărâmaţi acest pinten în apă! porunci regele, prizonierilor.

Pe zidul de piatră se înălţa un vârf care putea fi împins în râu.

Se apucară să sape sub el, ca să-l rostogolească.

Bicilis, care se furişase în spatele unei tufe înalte de cucută, se lungi, aşteptând să vadă ce o să se mai întâmple. Când văzu ce fac prizonierii, fu şi mai nedumerit. Nici Dates şi Ziper nu erau altfel, dar nu îndrăzneau să-l descoasă pe rege, ascultau tot ce le poruncea el. Aveau misiunea să fie cu ochii în patru, ca nu cumva vreunul dintre prizonieri să scape cu fuga.

Aproape se lumina de ziuă când valea răsună de zgomotul pintenului prăbuşit. De la un mal la altul Sargeţia se lovea de grămada de piatră. Apa ei îşi găsi loc să curgă printr-o veche albie, pe care o părăsise cu sute de ani mai înainte.

– Săpaţi aici! porunci Decebal.

Arăta locul pe unde până atunci trecuseră apele Sargeţiei, în apropiere de cea de a treia treaptă.

La ziuă, groapa era atât de adâncă, încât cel care săpa nu se mai vedea. Alungat de lumină, Bicilis se furişă în adâncul pădurii.

– De ajuns! porunci regele, după ce se îndepărtase de la urechea lui Ziper, căruia îi şoptise ceva.

Prizonierii fură încolonaţi şi li se arătă poteca pe care s-o apuce. Nu tocmai departe de locul unde munciseră, în apropierea unei prăpăstii, cei doi tineri îşi traseră săbiile şi le înfipseră în coastele prizonierilor. Nimeni nu avea să afle de această groapă! Nu ştiau că Bicilis îi pândise tot timpul.

Noaptea următoare, douăzeci de cai fură încărcaţi fiecare cu câte

doi saci grei, pe care abia îi ridica de jos un om voinic. Cinci prizonieri ţineau căpestrele, după ce se munciseră să urce sacii pe cai. Când toată cetatea dormea, coloana porni pe drumul străbătut cu o noapte în urmă de cei care abătuseră apa Sargeţiei din albia ei.

Sacii fură descărcaţi în groapa adâncă, iar prizonierii avură aceeaşi soartă.

Cinci drumuri făcură caii, de fiecare dată câte cinci prizonieri pieriră, pentru ca nimeni să nu afle taina comorii lui Decebal. Sacii erau plini cu bani de aur, şi vase de aur, şi potire de aur, bătute în pietre nestemate.

Bicilis, închipuindu-şi ce se află în saci, fu apucat de o lăcomie bolnăvicioasă. Gândul că numai el cunoaşte taina tezaurului, în afară de cei doi tineri, îl înnebunea. Se şi vedea dezgropând-o şi păstrând-o pentru el. Va veni cu robi, îi va pune să abată râul şi să scoată comoara, apoi le va veni de petrecanie.

Nu se mai gândea la luptă, ci îl cuprinse frica de moarte, pe care niciodată nu o mai încercase până atunci. Acum voia să trăiască, să poată lua comoara. Ar fi fugit oriunde, s-ar fi ascuns şi în gaură de şarpe până la terminarea războiului, ca după aceea... Da, apoi, chiar dacă romanii îşi vor aduce legiunile în Dacia, el tot se va înapoia şi va dezgropa comoara, şi se va răscumpăra de la Traian!

Ultimii sclavi cărară în coşuri de nuiele piatra care oprise apa Sargeţiei să curgă în albia ei. În zori, se auzea iar zgomotul apei sărind pe cele trei trepte. Cine să bănuiască măcar că sub undele ei zăcea comoara dacilor, pentru care Traian îşi urnise în război legiunile? Toţi cei care o ascunseseră erau acum morţi, iar Decebal era încredinţat că în afară de el numai cei doi tineri ştiu această mare taină.

Îl lăsase anume pe Longinus să se gândească. Decebal ştia că Traian aşteaptă cu nerăbdare răspunsul comandantului său de oşti.

În acest timp, Longinus se frământa cum să-i scrie lui Traian, în aşa fel încât să înţeleagă altceva decât spuneau vorbele pe papirus. Că nu era uşor să-l înşeli pe acest rege barbar, se convinsese pe propria lui piele. Nu ajunsese el, Longinus, comandantul cunoscut, unealta barbarului?!

Trimise vorbă lui Decebal că vrea să i se dea cele trebuincioase scrisului şi regele îi porunci lui Iudenus să-i ducă ce a cerut.

– Longinus, regele mi-a spus că te-ai hotărât să-i scrii lui Traian, îi vorbi Iudenus, privindu-l cu ochii îngustaţi.

Pe roman îl surprinse reproşul simţit în glasul celui care îi aducea uneltele de scris. Tresări întrezărind o speranţă de scăpare. Nu cumva scribul era înfricoşat că dacii vor pierde războiul şi voia să se vândă? Era mai bine să lege vorba cu el.

– Trebuie să-i scriu!

– Îl rogi să te scape, Longinus? Îi aminteşti împăratului că ai luptat alături de el?

Ce ciudat acest scrib. Parcă îl ameninţa. Se hotărî să încerce o înţelegere cu el.

– Nu pot să-i spun că sunt gata să mor, scribule. Cine i-ar duce o astfel de veste, chiar ştiind că va fi răsplătit în aur?

– Se zice că ai vrut să-ţi străpungi pieptul, Longinus.

– N-am fost lăsat.

– Ai mai face-o?

– Bucuros, dar cine-mi dă o sabie?

Iudenus îşi roti privirea. Paznicul de la uşă era un oştean care n-avea habar de limba romanului.

– Longinus – îi şopti – în călimara pe care ţi-am lăsat-o sunt două vase. Unul cu cerneală, celălalt cu otravă.

– Cine eşti?

– Nu e nevoie să ştii mai multe. Ai în călimară ceea ce-ţi trebuie ca să mori demn.

– Îţi mulţumesc, oricine ai fi.

– Sunt prietenul tău, Longinus. Traian îmi va răsplăti fapta, după cum ai spus tu.

– Cum o să afle Traian că nu mai trăiesc? Mi-e frică să nu primească pacea, dorind să mă vadă...

– N-ai nici o grijă, va afla la timpul potrivit că Longinus nu mai poate fi salvat. Acum scrie ce ţi-a poruncit Decebalus!

Longinus tresări. Nu cumva în faţa lui era o iscoadă?

– Ce vrei să scriu?

– Ce ţi-a poruncit Decebal. Roagă-l pe Traian să-ţi scape viaţa, chiar încheind pacea.

– Pleacă de-aici, iscoadă! strigă. Crezi că aş mai putea să cad încă o dată în cursă? Cu scrisoarea mea Decebal capătă pacea, iar eu mor degeaba, dacă în călimara asta o fi ceea ce spui.

– Nu te sfătuiesc să-ţi vâri degetul în ea şi apoi în gură. Ascultă, Longinus, ai dreptate să te îndoieşti de vorbele mele. Să ştii că eu l-am vestit pe Traian că nepotul lui Decebalus a plecat la Roma, să-i vină de hac. Şi dacă de mine n-ai auzit, pe Arinius îl ştii, desigur.

În sfârşit, rostise vorbele care îl liniştiră pe Longinus. Arinius era iscoada pe care o ştia şi el; adesea lui îi adusese veştile.

– Arinius te-a trimis?

– Da.

– Învaţă-mă ce să fac.

– Să scrii ce ţi-am spus. Cere-i lui Decebalus să mă trimită pe mine la Traian.

Decebal întoarse pe toate părţile papirusul, fericit că Longinus scrisese mai mult decât se aşteptase. Îl implora pe Traian să-l salveze, primind propunerile de pace. Îi amintea împăratului toate meritele căpătate de-a lungul anilor şi în numele lor cerea să trăiască.

Decebal se gândi cu dispreţ la Longinus. Nu se aşteptase ca un comandant să se umilească într-atâta, numai ca să-şi scape viaţa.

– Dar încă nu şi-a scris numele, spuse Dates care primise papirusul de la rege, să-l citească.

– Nu? sări Decebal. De ce nu şi-a scris numele? îl întrebă pe Iudenus.

– Asta este scrisoarea, Decebal. Ca să-şi scrie numele pe ea, trebuie să-i îndeplineşti o dorinţă.

– Care?

– N-a vrut să mi-o spună. Îl aşteaptă pe Dates la el.

Dates se înfăţişă lui Longinus. Cei doi bărbaţi se înfruntară. Romanul îl ura pe acest tinerel care îi distrusese cariera militară, îi zdrobise viaţa, reuşind să-l cumpere. Dacul îl dispreţuia pentru rândurile prin care îşi cerşea viaţa de la Traian. Îşi amintea cât de falnic îi păruse Longinus la întrecerea de care din Circus Maximus şi cum îl vedea acum.

– Vrei să-mi vorbeşti, Longinus?

– Am scris ce mi-a cerut Decebal. Sunt încredinţat că Traian o să-mi salveze viaţa.

– Cunoşti condiţiile noastre.

– Ca să ajungă la Traian scrisoarea, trebuie să-mi înapoiaţi papirusurile pe care le-am dat grecului Callistos. Altfel nu-mi pun numele pe ea...

– E singura ta dorinţă?

– Mai vreau ca scrisoarea s-o ducă cel care mi-a dat uneltele de scris. Numele meu va rămâne curat în amintirea romanilor, dacă voi rupe acele papirusuri. Altfel mă tem că şi în alte împrejurări o să mi le arătaţi.

– Învoiala noastră cere să ţi le înapoiem în clipa când îi scrii lui Traian. Pune-ţi numele pe acest papirus şi le vei primi.

Trimise după papirusuri.

– Primeşte-le, Longinus.

Romanul le luă cu un gest care trăda nerăbdarea greu de ascuns. Câte nopţi nu se gândise la ele, câte fapte nu făcuse împotriva voinţei lui! Viaţa lui, în anii din urmă, depinsese de ele. Îşi scrise numele pe papirusul

pentru Traian, apoi, cu o ură fără margini, rupse chitanţele lui Callistos în zeci, în sute de bucăţele.

– Să le ardă! ceru. Să-mi aducă foc şi să le ardă sub ochii mei!

– Aduceţi foc! porunci Dates, înţelegând izbucnirea lui de furie oarbă.

Tânărul dac bănui ceva rău abia când îl auzi pe Longinus izbucnind în râs, privind flăcările care îi redădeau liniştea pierdută.

– Acum sunt liber! răsuflă el, cu ochii îngustaţi de bucurie, umflându-şi pieptul. Sunt liber, dacule!

– Nu-ţi mai trebuie decât să pleci de aici!

Dates nu simţi zâmbetul abia schiţat din coada ochilor lui Longinus, şi nici nu înţelese vorbele lui în doi peri!

– Ai dreptate, dacule... Asta mai aştept, să plec de la voi... Am să plec în curând, să ştii. Să ştii mai ales tu, dacule. Tu care ţi-ai bătut joc de mine! Singurul om care şi-a bătut joc de mine şi de aceea te admir. Ai făcut totul pentru poporul tău, şi te admir, barbarule, deşi tu nu ai nevoie de admiraţia unui netrebnic care se jeluieşte şi cerşeşte viaţa nedemnă pe care o are. Nu-i aşa că mă dispreţuieşti? Acum poţi să-mi spui pentru că ai în mână scrisoarea cu numele meu.

– Te dispreţuiesc!

– Eşti un bărbat aşa cum aş fi vrut să rămân eu. Chiar dacă mă dispreţuieşti acum, voi face totul... mai târziu, ca să-ţi recapăt stima, pentru că m-ai admirat odată, nu-i aşa?

– Te-am admirat.

– Am să fac totul ca să mă înalţ iar în ochii tăi. Dă scribului scrisoarea.

– De ce ţii s-o ducă el?

– I-am spus cum să-i vorbească împăratului, ca să-l înduplece. Trimiteţi-l pe el, dacă vreţi pacea. Eu am dobândit ceea ce am vrut, spuse arătând grămada de cenuşă. Dacă vreţi pacea, trimiteţi-l pe scrib.

– Bine, Longinus, el se va duce.

– Se apropie solia aşteptată, Traian.

Împăratul ieşi din cort, nerăbdător. Fu mirat că nu se înapoiau aceiaşi soli. În fruntea dacilor călărea acum un neîndemânatic ce se ţinea greu în şa. După îmbrăcăminte părea un scrib. De ce îi trimisese Decebalus un scrib?

– Te salut, Traian! i se adresă scribul, cu glasul voit vioi, dar dogit de anii mulţi.

– Îmi aduci scrisoarea lui Longinus?

– E la mine, Traian, dar înainte de a o citi, pune-i în lanţuri sau scurtează-i cu un cap pe aceşti însoţitori ai mei.

La orice s-ar fi aşteptat împăratul, numai la astfel de vorbe, nu. Pe scrib îl însoţeau Butes şi Armer. După prima clipă de nedumerire, Butes, care încă nu apucase să descalece, vru să-şi smucească înapoi calul, dar în faţă îi şi săriseră câţiva pretorieni. Atunci îşi înfipse pintenii în burta calului şi-l făcu să se ridice în două picioare şi să se năpustească asupra scribului, doborându-l la pământ. L-ar fi călcat bine cu copitele, dacă nu ar fi sărit pretorienii, unii să-i tragă într-o parte, alţii să-l doboare. Bătrânul icni o dată scurt, când îl străpunse sabia, apoi se clătină şi se prăvăli, tot privind fioros spre Iudenus, pe care l-ar fi muşcat.

Cu obrazul plin de sânge şi şchiopătând, scribul se repezi la Butes şi-i dădu un picior, cu o ură veche, ţinută în frâu de frică.

– Câine! Câine barbar! îşi răcori el sufletul, scuipând pe trupul bătrânului mort cu ochii deschişi.

Armer căzu şi el răpus de sabie.

Toate acestea se petrecuseră atât de repede, încât Traian nu apucase să facă o mişcare. Rămăsese cu sabia în mână, privind nedumerit când la cei doi morţi, când la scribul care îi vorbi:

– O, Traian, ai să înţelegi ce s-a întâmplat, când ai să afli cine sunt şi de ce am venit. Sunt o iscoadă de-a ta, care am dat ştiri lui Arinius.

De Arinius auzise împăratul şi pricepu că scribul îi jucase un renghi lui Decebalus.

– Dă-mi scrisoarea, scribule!

– Primeşte-o, Traian, şi rupe-o mai înainte s-o citeşti.

– Vorbeşti ciudat. Văd numele lui Longinus pe ea.

– Este numele lui, Traian. Dacă nu-l scria, nu ajungeam până la tine, să-ţi spun cele din urmă vorbe pe care le-a rostit.

– Cele din urmă?!

– Când citeşti papirusul ăsta, Longinus nu mai este printre cei vii. Ştia că Decebalus pune condiţii grele ca să-l elibereze. Un soldat nu putea face altceva... Chiar eu i-am dat licoarea otrăvitoare cu care să-şi pună capăt zilelor.

– O, Longinus! şopti împăratul, cu glas tremurat. Comandantul îşi spălase astfel numele. Traian nu mai avea niciodată să afle slăbiciunea de acum patru ani, care îl costase atât de mult. În Senat avea să fie pomenit ca un erou al acestui război.

– Mâine, strigă Traian, ca să-şi ascundă emoţia pricinuită de veste, toate legiunile pornesc la atac.

Decebal a priceput sfârşitul soliei, când din toate părţile i s-a vestit

că romanii s-au aruncat iar în luptă. L-a trimis pe Dates la Longinus. Romanul stătea cu faţa la perete, nemişcat. Când a pus mâna pe el, era rece.

– Trădare! şopti, înspăimântat.

– Ultima speranţă a păcii se spulberase. Armele aveau să-şi spună cuvântul. Îşi aminti vorbele cu două înţelesuri ale lui Longinus şi acum le înţelese deplin. Se uită lung la el şi-i răspunse:

– Acum... te stimez iar... Longinus, murmură. Cred că ai murit liniştit...

...Luptele începuseră cu o furie nemaivăzută. Cinci zile mai târziu, romanii, strecurându-se pe valea Sargeţiei, se treziră cu zidurile Sarmizegetusei în faţă şi dădură un chiot de bucurie, deşi frica le pişcă inimile. Cetatea era cocoţată în vârful unui munte nu tocmai uşor de suit. Până la zidurile ei, două valuri de pământ, ridicate în pripă, dădeau de gândit celor care trebuiau să ajungă până sus.

Casele de pe coastă încă mai fumegau. Dacii le dăduseră foc şi panta golaşă se vedea neagră şi urâtă: mormane de cenuşă şi lemne înnegrite, pe jumătate mistuite de flăcări. Drumul era acum liber şi pietroaiele care porneau să se rostogolească din vârf, până jos, multe oase aveau să frângă.

Traian îşi opri calul şi privi îndelung zidurile Sarmizegetusei. De ani de zile visa această clipă şi, iată, dorinţa i se împlinise.

Îşi simţi sufletul cuprins de o bucurie nemaiîncercată. Era în pragul înfăptuirii celei mai mari victorii din viaţa lui. Îşi dădea seama că nici un alt război nu-i va aduce atâta glorie ca acesta: „Dacia este Gallia mea!“ gândi el. De multe ori, în faţa unei mari fapte, se gândea la Iulius Caesar, dorind să-l ajungă. Nu-i plăcea să fie comparat decât cu el şi se străduia în tot ce făcea să fie la înălţimea marelui înaintaş. Dacia îl va ridica până la Iulius Caesar! Apoi îşi va termina *De bello Dacico* şi va înălţa construcţii măreţe. Îl avea lângă el pe Apollodorus în stare să realizeze cele mai îndrăzneţe edificii. De multe ori vorbise cu marele arhitect despre ridicarea unui Forum mai măreţ decât toate celelalte, iar Apollodorus îl asigurase că, dacă i se vor da bani, va înălţa o construcţie nemaivăzută până atunci. Podul de la Drobeta era o dovadă că avea în slujba sa pe cel mai mare arhitect al lumii.

Cei din jurul împăratului îi respectară tăcerea, crezând că în mintea lui se ţes planuri de atac. Traian însă se lăsase furat de visuri. Acum era sigur de victorie. Singura problemă pentru el era aceea de a face totul ca să termine lupta cât mai repede şi cu pierderi cât mai mici. Mai mult decât atât, în sinea lui recunoştea că, dacă n-ar fi fost nerăbdarea care să-l roadă şi să-l împingă la fapte, cea din urmă bătălie ar câştiga-o cu pierderile cele mai mici. Pentru asta ar fi trebuit să aibă răbdarea necesară unui asediu îndelungat. Era sigur că,

mai devreme sau mai târziu, setea îi va scoate pe daci din cetate sau le va scurta zilele. Dar cine mai putea să-i ţină în frâu pe comandanţi? Sura, Laberius, Hadrian şi toţi ceilalţi ar fi pornit în această clipă spre cetate. Îi simţea nerăbdători.

Traian privi cu coada ochiului spre ei şi se convinse că aşa era. Nu aşteptau decât o vorbă.

Ca să aibă timp de gândire, îşi îndemnă calul să pornească la pas. După ce va înconjura cetatea, va şti mai bine ce are de făcut. Comandanţii îl urmară.

Cetatea era din trei părţi apărată de panta repede a muntelui, pe care urcau două drumuri. La jumătatea coastei, dacii ridicaseră două valuri de apărare, în care înfipseseră, în grabă, trunchiuri de copaci. Pe mulţi încă nu se veştejiseră bine frunzele.

Când priveai spre cetate, întâlneai o privelişte dezamăgitoare: mormane de scânduri şi dulapi carbonizaţi, mormane de cenuşă fumegândă în care mai pâlpâia focul, la adierea vântului. Încolo nimic, nimic! Totul fusese dat focului.

Împăratul se înapoie la apa Sargeţiei şi privi iar zidurile. În faţa zidurilor, spre dreapta, cu puţin mai jos de cetate, se întindea un platou destul de mare, pe care se vedeau mai multe construcţii. Cetatea era chiar în vârful muntelui, platoul cu construcţii zece paşi mai în jos. Traian ştia că şirurile de coloane de bazalt vineţiu erau sanctuarele dacilor. Valurile de pământ, ridicate în pripă, opreau drumul spre ele. Bănuia că dacii se vor arunca orbeşte în luptă, ca să le apere. Toţi vor apăra lăcaşurile lui Zamolxis! În acelaşi timp Traian îşi dădea seama că, dacă le va cuceri, dacii nu vor mai lupta cu aceeaşi ardoare, simţindu-se părăsiţi de marele zeu. Acolo trebuia să dea atacul!...

Era şi mai uşor să ajungă la sanctuare, dar nu pe acolo pe unde se aşteptau dacii. Muntele în vârful căruia se ridica cetatea era înconjurat din trei părţi de valea repede, dar într-o parte se lipea de o altă creastă, mai înaltă, care pornea din apropierea sanctuarelor. Coasta muntelui vecin pornea în sus, cam pieptiş, şi se înălţa mult deasupra cetăţii, fiind bine împădurită. Traian presimţea că dacii nu se aşteptau să fie atacaţi din partea aceea, socotind că muntele este un zid de netrecut.

– Lucinius!

– Aştept porunca de a porni, Traian!

– Trimite câţiva soldaţi să iscodească muntele de colo.

– Am înţeles!

Lucinius Sura nu îndrăznise să-i spună că nu pe acolo vor ataca cetatea. Cum să treacă de vârful acela de munte?

– Dau foc cetăţii! spuse Maximus Laberius, privind cele trei

coloane de fum care începuseră să se ridice în cetate.

– Nu cetatea arde, Laberius. Sunt focurile vaselor cu smoală, şi cu plumb, şi cu răşină, pregătite pentru noi. Să ne strângem într-un sfat.

Nu termină bine vorba, când împăratul simţi prăvălindu-se calul sub el. Abia avu timp să sară într-o parte, ca să nu fie prins dedesubt. O săgeată lungă, de catapultă, se înfipsese în pieptul calului. O a doua vâjâi pe la urechea lui Sura şi se opri în copacul din spate.

– Înapoi! porunci împăratul, ferindu-se chiar el în spatele unui stejar bătrân.

Căzură şi alte săgeţi de catapultă, lungi cât o suliţă, dar numai una găsi pieptul unui centurion şi îl străpunse, trecându-i prin zale şi ţintuindu-l de un copac. Îl văzură zbătându-se neputincios, ca o gânganie înfiptă cu un ac. Săgeata se înfipsese atât de tare în trunchiul arborelui, încât şi după ce muri centurionul rămase în picioare.

– Au fost bine instruiţi, şopti Sura printre dinţi, gândindu-se la instructorii romani folosiţi de Decebal.

Întâmplarea avu un ecou puternic în sufletele celor care îl înconjurau pe împărat. Era ca o prevestire rea şi arăta hotărârea dacilor de a-şi vinde greu pielea.

În prima clipă furia era gata să-l împingă pe Traian să poruncească atacul, dar reuşi să se stăpânească şi spuse cu glasul de mai înainte:

– Să ne strângem într-un sfat.

În acest timp, Decebal îl felicită pe ţintaşul catapultei care ochise atât de bine.

– Numai cu trei palme mai sus dacă nimereai, câştigam pacea, spuse Dates, şi el de faţă.

– Landes, tu să-l pândeşti pe Traian. Stai cu săgeata pregătită şi nu tragi decât atunci când îţi apare el în faţă.

Seara se lăsă fără nici o altă întâmplare. Cei doi duşmani stăteau faţă-n faţă, se pândeau, gata să se lovească.

În cetate nu dormeau decât copiii. Părinţii erau prea năpăditi de griji ca să-şi aştearnă geană peste geană. Era atât de mult popor între ziduri încât era greu, acum noaptea, să treci dintr-un loc în altul, fără să calci pe trupurile întinse. Cei care nu dormeau, stăteau lungiţi, ca să-şi odihnească oasele chinuite. Toţi până la unul săpaseră ziua şi noaptea la valurile de pământ de pe coastă.

Dates avea o cameră a lui în locuinţa-palat, în care stătea împreună cu Ziper. În noaptea asta erau la ei şi cele două fete rămase fără adăpost. Curta nu mai avea părinţi. Mama ei murise în vara trecută, iar tatăl, în urmă cu câteva zile, când se dusese împreună cu Iudenus la Traian. Era nedespărţită de

Livia şi până ieri dormiseră amândouă în casa Curtei, iubita lui Ziper. Bătrânul Plautius era atât de fericit că fiica lui ajunsese prietena unei nobile, încât nici nu mai dădea prin casă. Dormea cu Marcus, tânărul fierar, care se obişnuise să-l asculte, până noaptea târziu, făcându-şi planuri. Plautius era cu adevărat mulţumit de situaţia lui de aici. Era liber, era bine plătit, fiica lui era iubită de cel mai destoinic tânăr din Sarmizegetusa. Ce îşi putea dori mai mult un tată? Singur războiul îi neliniştea. Pe măsură ce romanii se apropiaseră de Sarmi, fusese mai îngrijorat, iar acum spaima pusese stăpânire pe el. Făcuse tot ce era omeneşte să facă. Muncise ziua şi noaptea făurind zale şi vârfuri de săgeţi, şi săbii, şi tot ce trebuia pentru noile catapulte şi baliste. Fiecare sabie care ieşea din atelierele lui parcă îi apăra fata.

Când Decebal poruncise ca tuturor caselor de pe coastă să li se dea foc, fierarul se retrăsese în cetate, iar Livia fusese luată de Curta, ca şi în urmă cu câţiva ani, după terminarea primului război. Curta stătea şi ea în locuinţa-palat, ca şi Dates.

După înapoierea tinerilor de la Roma, trecuseră doi ani liniştiţi, dar plini de treburi, apoi începuse iar războiul. În cei doi ani de pace nu stătuseră o clipă. Decebal se slujise de ei ca de cei mai credincioşi supuşi, trimiţându-i peste tot acolo unde avea nevoie de oameni de încredere. Dates umblase prin ţară, din cetate în cetate, ca să vadă cum stau cu pregătirile de apărare, se dusese la triburile vecine, după ajutoare, dăduse sfaturi constructorilor de cetăţi. Alergase în toate părţile, sfătuind şi controlând. Ziper adusese la Sarmizegetusa meşteri şi militari. Primeau din ce în ce mai greu să vină în Dacia. Le era frică de Traian. Se învoiau numai cei cărora le ajunsese cuţitul la os.

În tot acest timp Dates şi Curta se întâlniseră de puţine ori şi de fiecare dată fata aproape că nu vorbise. Aflase de la Ziper tot ce se petrecuse la Roma, ştia cine este Arria şi ce sentimente îi purta Dates. Ziper îi povestise totul la îndemnul prietenului, care voia astfel s-o îndepărteze pe fată de el. Fata însă suferea în tăcere şi îndepărta pe orice tânăr care încerca să se apropie de ea. Dragostea ei nu scăzuse nici după cele aflate despre Arria, ci dimpotrivă. Era hotărâtă să nu se mărite niciodată, deşi tatăl, mai ales, o îndemnase să se hotărască, pentru că înaintase cam mult în vârstă. Curta se mulţumea să fie un adevărat zeu bun pentru dragostea Liviei. Fata fierarului îi împărtăşea tot ce plănuia împreună cu Ziper sau îi aducea veşti despre Dates, mai tot timpul plecat.

Retragerea în cetate îi adunase pe toţi patru în locuinţa-palat.

Acum aşteptau tăcuţi să treacă noaptea. Simţiseră nevoia să nu se despartă, presimţind că niciodată nu se vor mai întâlni cu toţii în acest loc. Primejdia îi apropiase. Dates o privea pe Curta cu o neaşteptată înţelegere.

Romanii erau dincolo de zidurile cetăţii, se pregăteau de atac, şi acest lucru îl determinase să-şi privească faptele într-o altă lumină. Crezuse într-o speranţă deşartă. Arria nu putea fi niciodată a lui. Arria era o romană, mai întâi o romană, după cum el va fi întotdeauna mai întâi un dac. Duşmănia dintre popoarele lor îi îndepărta, fiecare simţindu-se parte din poporul lui.

Curta stătea pe marginea patului cu picioarele sub ea. Ochii obosiţi nu-şi pierduseră strălucirea albastră, curată. Oboseala îi îmbujorase obrajii. „Oare ce-o fi gândind despre mine?“ se întreba Dates.

În clipa aceea Arria îi apăru ca un ghinion în viaţa lui. Era departe de el şi n-o dorea mai aproape. Ce ciudat, să n-o dorească pe Arria. Nu se mai gândise de mult la ea şi, fără să-şi dea seama, o uitase. Murise în sufletul lui fără ca el să ştie. Plecase pentru totdeauna, lăsând în urmă numai amintirea ei tulbure. Ce schimbător e sufletul omului! Poate uita ceea ce pare de neuitat!

Oftă să-şi spargă pieptul, atrăgând luarea-aminte a celorlalţi.

– Trebuie să plecaţi din cetate, spuse Ziper, răspunzând propriilor lui gânduri. Dacă vă prinde romanul aici?

– Eu nu plec! răspunse Curta cu o neaşteptată hotărâre în glas.

– Nici eu.

– În noaptea asta se mai poate ieşi prin ascunzătoare. Dates, sfătuieşte-le să plece.

– E prea târziu, Ziper. Romanii pot să le ajungă din urmă.

– O să fie greu aici.

– Peste tot e greu, când aici e greu.

Fără nici o legătură cu ceea ce vorbiseră, Dates se aşeză pe pat, lângă Curta şi o întrebă:

– Mai eşti supărată pe mine?

– Nu, răspunse fata într-un oftat.

Auziră paşii oşteanului care venea să-l însoţească pe Dates. Urmau să treacă împreună de-a lungul valului de pământ, să vadă dacă fiecare oştean este la locul lui.

– Merg şi eu!

Ziper se ridică, gata să-i însoţească.

Cu greu se strecurară prin cetate. Peste tot bărbaţi, şi copii, şi femei, lungiţi cu câte o bocceluţă sub cap. În tot timpul Dates se gândea: „Ce vor bea toţi aceşti oameni? Ce vor bea?“

Apa era drămuită, mulţi îşi potoleau setea de la firul de apă care trecea prin mijlocul cetăţii. Dar ce vor face când Traian îl va opri să mai intre în cetate? Dates era sigur că încercatul Traian o să ştie ce are de făcut.

Santinelele moţăiau, culcate cu burta pe valul de pământ şi cu arcurile gata de tras...

Zorile nu erau departe. Întunericul începuse să se răreascâ. Jos, în vale, se zărea Sargeţia. Casele arse păreau monştri ciudaţi, negri, înfiorători.

Dates, Ziper şi oşteanul treceau din santinelă în santinelă, întrebând:

– Dormi?

– Nu dorm.

– Să nu se furişeze careva prin pădure.

– Aud şi iarba când creşte...

Erau la cel de al doilea val de pământ, care se termina în panta muntelui, mai înalt decât vârful pe care era cetatea. Pădurea se prelungea până la primele case vecine, arse.

Toate santinelele priveau spre vale, unde îl ştiau pe Traian şi legiunile lui. Dar primul semn că duşmanul se apropie nu veni dintr-acolo.

– Sssst! făcu deodată oşteanul care se lăudase că aude iarba crescând. Foşneşte ceva!

Amuţiră.

– N-aud nimic, zise Ziper.

– Taci, Ziper! Eu sunt vânător, urechea mea prinde pasul căprioarei de la cinci aruncături cu piatra.

Ascultară toţi patru, dar numai vânătorul se părea că aude ceva. El ridică mâna şi arătă spre pădure:

– De-acolo! S-apropie cineva.

De oriunde s-ar fi aşteptat, numai dintr-acolo, nu. Arătă spre coasta împădurită a muntelui înalt, care se continua din apropierea sanctuarelor şi urca pieptiş.

Pe Dates îl străbătu un fior când îşi dădu seama că Traian va ataca din acea parte, de unde nimeni nu-l aştepta. Dar cum de reuşise să ajungă în vârful muntelui prin văgăunile de pe coasta opusă cetăţii, numai într-o noapte? Oricât de încercaţi erau pedestraşii lui, nu era deloc uşor să te caţeri, cu armele la tine, peste muntele cu piatra dezvelită în partea aceea.

Gândurile îi fură curmate de un strigăt repede înăbuşit. O santinelă gâtuită, care apucase să scoată doar un horcăit.

– Romanii! şopti Ziper, acum sigur că vânătorul nu se înşelase.

– Romanii! strigă Dates.

Se vedea ca prin ceaţă, şi tot cei care săriseră speriaţi priveau în vale spre Sargeţia, dar nu vedeau nimic.

– Spre turn! Spre turn! se auziră şi alte strigăte, mai îndepărtate, ale celor care păzeau dincolo de sanctuare.

Toţi se îndreptară într-acolo, cu atât mai nedumeriţi, cu cât nu vedeau şi nu auzeau nimic.

Romanii, când văzură că au fost simţiţi, dădură drumul cailor să alerge, ştiind că galopul îi va înspăimânta şi mai mult pe daci.

Cavaleria?!!

Cum de ajunseseră aceşti cavalerişti în vârful muntelui? La orice se aşteptau dacii, numai la asta, nu. Şi, cu adevărat, se înspăimântară.

Din răritura pădurii apărură călări maurii lui Quietus, strigând şi îndemnându-se într-o limbă care şi ea speria, prin sunetele cu totul noi. Dacii cunoşteau îndemnurile romanilor.

Năvăliră în clipa în care era atâta lumină încât să se poată vedea duşman cu duşman.

Cei mai mulţi dintre daci nu mai văzuseră oameni cu pielea tuciurie, care să călărească fără să ţină frâul, în fiecare mână având câte o armă.

În clipa când maurii îşi dădură drumul la vale, îmboldind caii din călcâie, dinspre Sargeţia se repeziră pedestraşii, urlând.

Dacii se îndreptară mai întâi spre mauri, dar, auzind strigătele pedestrimii, se întoarseră, nemaiştiind încotro să ridice întâi sabia.

– Cei din valul al doilea, spre mauri! strigă Dates, şi porunca lui fu repetată de altul şi de altul. Cei din primul val să aţină calea pedestraşilor!

– Calea pedestraşilor!... Calea pedestraşilor!... fu repetată porunca, de zeci, de sute de ori.

După primele clipe de spaimă, fiecare dac îşi păstră locul, dar era târziu, pentru că maurii şi ajunseseră în mijlocul lor. Din goana calului, duşmanul tăia deodată în dreapta şi-n stânga, cu amândouă mâinile, ţinând frâiele în gură.

– Caii! Răpuneţi caii! se auzi porunca unui comandant. Arcaşii să tragă în cai!

Nu puteau azvârli săgeţile decât cei care erau foarte aproape şi ţinteau la sigur. Ceilalţi stăteau degeaba cu săgeţile în coardă, puteau lovi şi de-ai lor.

Maurii galopară de-a lungul valului de pământ, apoi se repeziră în sus, spre platoul sanctuarelor. Aici erau câteva pâlcuri de oşteni daci, toţi hotărâţi să piară decât să lase în mâna duşmanului lăcaşurile lui Zamolxis. Ei luptau chiar sub conducerea lui Vezina, prins de năvală în afara zidurilor, în sanctuarul mic.

Călăreţii dădură buzna în sanctuare. Coloanele se înălţau până deasupra cailor, dar maurii se vedeau luptând, de la brâu în sus. Copitele cailor bocăneau sec pe lespezile de bazalt. Pitiţi în spatele coloanelor, dacii tăiau cu vârfurile săbiilor curbate burţile cailor ca să doboare călăreţul înzăuat, apoi se repezeau şi-l luau în braţe, căutându-i beregata cu cuţitul. Mulţi

mureau cu braţele încleştate de maur, încât cu greu mai puteau fi desprinşi.

Din cetate se auzi cornul sunând primejdia, şi poarta dinspre sanctuare se deschise, lăsând să iasă cetele de luptători, care se aruncară în bătălie urlând ca întotdeauna:

– Pă eeeiii!

Se iviseră tocmai la timp, pentru că maurii reuşiseră să-i împingă pe daci spre sanctuarul subteran, înconjurându-i. Vezina, cu sabia în mână, uitase de bătrâneţe şi lupta cot la cot cu ceilalţi. Maurii pricepură că el este căpetenia şi îşi făcură loc într-acolo. Însuşi comandantul maurilor, Lucius Quietus, era aici. El porunci câtorva călăreţi să se retragă puţin, ca să pornească apoi în galop, printre coloane, drept spre Vezina. Caii lor aveau piepturile înzăuate.

Ceilalţi mauri, la un strigăt al lui Quietus, se dădură în lături; printre coloane galopară caii orbiţi de oboseală şi hărmălaia din jur. Ei culcară sub copite tot ce le ieşi în faţă. Dacii din jurul lui Vezina se treziră sub burţile lor. Îi sfârtecau şi piereau striviţi de greutatea animalului căzut peste ei. Vezina încercă să se ferească de un maur, dar o copită îl lovi în cap, doborându-l. Altul căzu cu copitele pe pieptul lui, strivindu-l. Un ţipăt de groază izbucni din piepturile celor care îi apărau. Moartea Marelui Preot îi înspăimântă într-atât, încât bătură în retragere. Fugeau din sanctuarul în care pierise Vezina.

Maurii pătrunseseră în spaţiul dintre valurile de pământ, căzând în spatele celor care trimiteau săgeţi spre pedestraşi. Dates îşi dădu seama că, de nu se retrăgeau în cetate, piereau până la unul.

– În cetate! În cetateee! porunci el. Luptând, se retrăgeau spre poartă. Rămăseseră pe valurile de pământ doar ici şi colo câţiva oşteni, care să ţină piept pedestraşilor. Pieriră cu toţii, dar salvară grosul luptătorilor. Câţiva mauri, urmărindu-i, pătrunseră până dincolo de porţi, odată cu ultimii oşteni, şi ura din piepturile dacilor se revărsa în întregime asupra lor, nimicindu-i. Cetatea era salvată!

Călăreţii mauri mai galopară de-a lungul zidului, dând chiote înspăimântătoare, vrând să bage groază în cei dinăuntru. Fură primiţi cu o grindină de pietre şi săgeţi şi se retraseră spre vale.

Însuşi Traian ţinu să elogieze în faţa comandanţilor atacul lui Quietus. Împăratul recunoscu meritele maurului, socotind că luptele pentru cucerirea Sarmizegetusei fuseseră astfel scurtate cu multe zile, salvând nenumărate vieţi de soldaţi din legiuni.

În faţa lor se ridicau însă zidurile cetăţii!

*

Copiii mai mărişori intrau în case, în locuinţele-turnuri ale tarabostesilor, chiar în locuinţa-palat – aşa poruncise Decebal – şi ieşeau din ele cărând în spate scaune, mese, paturi şi orice alte lucruri din lemn, pe care le aduceau în mijlocul cetăţii. Scoteau fiecare scândură, fiecare oblon de geam, şi le cărau la focul cel mare. Mamele erau cele care le aruncau în flăcări, înteţindu-le, ca bărbaţii să poată pune deasupra lor trupurile luptătorilor străpunşi de săgeţile romane.

Era noapte şi focul din mijlocul cetăţii lumina până departe, iar fumul purta până în tabăra duşmanilor mirosul de carne arsă. Dacii îşi trimiteau oştenii la masa lui Zamolxis, pentru că toţi pieriseră vitejeşte, după dorinţa marelui zeu.

Jos, în vale, un rug la fel de înalt, trimitea lui Jupiter soldaţii izbiţi de pietrele prăştiilor, răniţi de săgeţile arcurilor sau stropiţi de şuvoiul de smoală încinsă. Şi Jupiter îi primea la el, pentru că toţi pieriseră vitejeşte...

Nici un mort nu trebuia să rămână pe câmpul de luptă.

Romanii aveau pădurile la îndemână, pentru a-şi arde morţii, dacii nu le mai aveau. Ei îşi trimiteau vitejii la Zamolxis arzându-i cu mesele şi scaunele din case.

Muriseră mulţi. Se terminaseră paturile, şi obloanele, şi mesele, şi fură desprinse bârne din case şi şindrila de pe acoperişuri, în fiecare noapte rugul se înălţa să schimbe în cenuşă trupurile care cu puţin mai înainte apăraseră cetatea.

Trecuseră multe zile de când piereau, unul câte unul, rărindu-se numărul celor care pândeau pe ziduri. Îi omorau săgeţile şi săbiile în atacuri, şi mai ales setea şi lipsa mâncării. Flăcările rugului făceau să sclipească şi mai tare ochii ieşiţi din orbite de sete. Traian abătuse pârâiaşul care trecea prin cetate şi aşteptase ca lipsa apei să îngenunche cerbicia dacilor. Ştia cât de mari sunt bazinele, cât timp vor avea de băut din ele. Şi dacă pornise iar atacurile, era din cauza bănuielii că cei din cetate au vreo fântână sau bazine mai mari decât ştia el. Altfel cum să rabde atâta? Nu ştia că mulţi dintre cei care se zăreau pe ziduri mureau cu ochii spre el şi cu buzele încleştate, ca să nu ceară apă. Rămâneau ţepeni şi numai când le venea schimbul şi-i mişca se prăvăleau jos.

Noaptea oştenii se lungeau să se odihnească puţin, ca să fie buni a doua zi să ţină săbiile în mâini, în timp ce femeile şi copiii înteţeau focul sub cazanele cu smoală şi plumb, încinse în tot timpul. Duşmanul ataca mereu, când într-o parte, când în alta, hărţuind şi sperând să facă o spărtură prin care să se strecoare. În cetate se făcea economie la smoală, la pietre, la săgeţi. Dacă fiecare piatră şi fiecare săgeată ar fi răpus un duşman, tot nu ar fi fost de

ajuns. Dar cum să lovească întotdeauna, când romanii se apropiau ocrotiţi de scuturi, pe cap cu coifuri lucioase, cu pieptul înzăuat? Nu mai aruncau decât atunci când îi prindeau căţărându-se pe ziduri. Atunci tăiau funiile, răsturnau scările, rostogoleau bolovanii, vărsau smoala şi plumbul din oalele luate de pe foc. Privite din afară, zidurile arătau jalnic. Dâre de smoală întărită se scurgeau de la metereze spre pământ, pete de sânge învineţit arătau locul unde cu o zi, sau două, sau trei în urmă fusese proptită o scară pe care se avântaseră din afară soldaţii din legiune. Fumul înnegrise şi el piatra, acolo unde arseseră turnurile de asediu, după ce din cetate se aruncaseră în ele câlţi îmbibaţi cu răşină.

Romanii simţeau că dinăuntru rezistenţa e din ce în ce mai slabă şi mai disperată. Mulţi oşteni erau atât de slăbiţi, încât nu mai puteau ridica săbiile, şi atunci, cu ultima licărire de putere, îmbrăţişau romanul ajuns pe culmea zidului şi se aruncau în gol cu el, frângându-şi amândoi oasele. Tot ar fi murit de sete.

Se lumina de ziuă. Dates şi Ziper treceau din om în om, să se asigure dacă mai pot lupta sau dacă nu, să trimită pe altcineva în loc. Romanii obişnuiau să dea atacul în zori.

Patru oşteni cărau un vas mare de smoală, abia luat de pe foc. Băgaseră doi pari prin urechile vasului şi-abia îl duceau. Oştenii care se îndeletniceau cu aprovizionarea celor de pe ziduri erau cei mai dărâmaţi. Unul dintre ei mai ales, călca de parcă mergea cu ochii închişi, şovăind la fiecare pas. N-avea cine să facă această treabă în locul lui.

Dates şi Ziper se priviră îngrijoraţi. În fiecare dimineaţă îi găseau mai lipsiţi de puteri.

Numai el, dintre cei patru, îi salută. Dates îl recunoscu şi tresări speriat. Oare el să fie?!

Din uriaşul Durdan nu mai rămăsese decât glasul lui gros, dar şi el stins. De sete parcă se împuţinase şi oasele i se scurtaseră, părea un om obişnuit, adus de spate, cu obrajii scofâlciţi şi ochii sticloşi ieşiţi din orbite. Privirea lui Dates rămase pe mâinile lui, pe care le ştia mari şi puternice. Îl purtaseră pe sus, când fusese rănit la picior. Acum capătul parului îl ţineau două palme uscate, cu pielea înnegrită şi zbârcită ca scoarţa stejarului. Umerii i se îngustaseră, iar nădragii erau petrecuţi în faţă şi legaţi strâns cu cureaua, să nu cadă de pe el.

– Seder unde e? întrebă Dates.

Se aşteptase ca unul dintre cei patru să fie prietenul nedespărţit. Durdan arătă cu capul spre grămada de cenuşă din mijlocul cetăţii, unde erau arşi morţii. Micul Seder era acum la masa lui Zamolxis.

Ridicară vasul şi, când să pornească, cel mai slab dintre ei se

împletici şi căzu. Smoala se vărsă peste el. Încercând să se ridice, mai rău se tăvăli în lichidul încins. Se zbătu, gemând înăbuşit, şi unde îl ardea mai tare acolo punea palma, şi când o trăgea rămânea carnea sângerândă pe care se scurgea smoala.

Dates vru să se arunce spre el, dar Ziper ţipă, prinzându-l de braţ:

– Nimic nu-l mai scăpă! De smoală nu scapi. Se lipeşte de tine şi te arde.

Priviră neputincioşi la zvârcolirile din ce în ce mai slabe ale oşteanului opărit. Smoala îi acoperise faţa şi ochii; se zbătea orb, căutând un sprijin. Apoi, gemând o dată lung, de parcă s-ar fi eliberat dintr-o strânsoare îngrozitoare, el se lungi liniştit la pământ şi rămase nemişcat.

Această întâmplare măruntă în mijlocul luptelor de fiecare zi, când zeci şi zeci de alţi luptători piereau, dădu de gândit celor doi tineri. Văzuseră amândoi deodată slăbiciunea celor care mai rămăseseră în viaţă şi îşi târau paşii de ici, colo. Cine să mai lupte pe ziduri, dacă toţi oştenii se împleticeau pe picioare?

Curtea cetăţii, până deunăzi înţesată de oameni, era goală. Focul îi trimisese pe cei mai mulţi la Zamolxis.

Trecură mai departe. În dreptul bazinelor văzură şirul celor care îşi aşteptau porţia de apă pe ziua aceea: mai mult femei. Unele luau cana şi o dădeau copiilor, s-o soarbă, iar ele doar îşi umezeau buzele. De a doua zi, nu vor mai avea nici căniţa pe care o primeau dimineaţa.

Copiii plânseseră zile întregi cerând apă. Acum se învăţaseră, ştiau că tot nu primesc şi tăceau răbdători. Nu mai aveau nici putere să plângă. Aşteptau cu buzele arse şi pielea uscată să înghită de câteva ori din căniţă, apoi plecau ţinându-se de poalele mamelor şi se lungeau într-un colţ, pe câte o blană de oaie, să moţăie până spre seară, când se aprindea focul pentru ars morţii. Atunci se ridicau şi cărau scânduri. Trecând dintr-un loc într-altul, Dates şi Ziper se convinseră în ziua aceea că nu mai puteau rezista, dar nu îndrăzneau să rostească acest gând. Să părăsească Sarmizegetusa? Dar ce le mai rămânea?

Cu toate astea, gândul retragerii revenea mereu în mintea lor. Piereau cu toţii de sete, pe când în afara zidurilor se puteau înzdrăveni şi porni mai departe lupta din spatele altei cetăţi.

Când aproape dăduseră roată zidurilor, auziră cornul din vârful locuinţei-palat vestind apropierea romanilor. O nouă luptă începea.

Dates şi Ziper alergară spre partea unde romanii ridicaseră un turn de asediu. Cornul suna din ce în ce mai grăbit, mai răscolitor. Lângă cornist apăruse şi Decebal, să privească ce se întâmplă şi să dea poruncile necesare. El fu cel care, dându-şi seama că duşmanii atacă numai în partea turnului,

porunci ca oştenii de pe celelalte ziduri să vină în partea aceea.

Turnul prinse a se mişca pe roţile lui grele, fără spiţe, împins de vreo douăzeci de soldaţi auxiliari. În spatele lui venea grosul pedestrimii. Când turnul era lipit de zid, soldaţii se căţărau pe scara dinăuntru şi apăreau în cerdacul făcut la o înălţime mai mare decât zidul cetăţii, ca să poată săgeta în jos. Balbul fusese cel care poruncise construcţia acestui turn foarte înalt, de pe care se putea sări pe zid sau în cetate, după ce arcaşii trăgeau şi făceau gol în jur. Mai avuseseră trei turnuri înalte cât zidul. În clipa apropierii, din cerdacul lor ajungeau doar la nivelul zidului; nu puteai să pătrunzi înăuntrul cetăţii. Mai mult, dacii de pe ziduri se avântaseră în turn, reuşind să-i azvârle jos pe romanii puţini la număr din cauza locului strâmt. Dates trimisese să atace turnul oşteni unul şi unul, cu platoşă luată de la prizonierii romani.

Balbus închipuise acest nou turn, înalt, în care nu puteau năvăli dacii, şi nici nu puteau săgeta prea bine de jos în sus, soldaţii fiind apăraţi de podeaua cerdacului.

Când turnul fu aproape de ziduri, Dates înţelese primejdia cu atât mai mare cu cât se iviră şi auxiliari purtând scări lungi. În timp ce soldaţii din turn săgetau, ca să facă loc gol în jur, auxiliarii propteau scările de zid şi urcau. Fu imposibil să rămână în apropierea turnului. Oştenii daci se feriră în spatele caselor, aşteptând ca duşmanul să vină spre ei. Ziper îşi dădu seama de primejdia de a-i lăsa pe romani să pătrundă în cetate şi apoi să se lupte cu ei. Era mai uşor să răpui duşmanul la ziduri, unde soldatul urca scara şi-l puteai da peste cap. Dincoace de zid, lupta nu mai era egală, romanii fiind în zale de fier şi cu scuturi greu de răzbit, iar dacii luptând cu cămaşa descheiată la gât.

– După mine! strigă el, alergând spre turn, dar lipit de zid.

Zece, cincisprezece paşi se aflau sub bătaia săgeţilor romane, apoi intrau chiar sub cerdacul turnului. Dates, din cealaltă parte, strigă şi el celor din jur:

– După mine!

Pieriră câţiva, dar se treziră un grup de oşteni hotărâţi sub cerdacul turnului, cu arcurile şi săbiile gata de luptă.

Romanii săreau nu prea departe şi, cum picau, cum erau luaţi în primire de cei care pândeau.

– Arcaşii! Arcaşii! strigă Ziper.

Stăteau cu arcurile pregătite şi, mai înainte ca romanul să ajungă jos, îl săgetau. Cei care ajungeau teferi, primeau săgeata în braţ, sau în cap, sau în picior, şi chiar dacă nu mureau, nici buni de luptă nu mai erau.

Dates văzu capul unei scări apărând chiar lângă umărul lui. Se mişca la fiecare pas al celor care urcau. Pitindu-se sub zid, aşteptă cu vârful săbiei în sus. De cum apăru romanul, îl şi împunse, şi urletul de durere îi

spuse că nimerise bine. Ai doilea nu se mai avântă ca primul. Mai întâi se ivi sabia lui, şi între Dates şi el începu o luptă pe viaţă şi pe moarte. Era puternic şi priceput, şi nu-i fu uşor să-l răzbească. Îşi repezi sabia spre el, dar romanul se feri, şi vârful de fier se propti în zid, rupându-se. Rămânând în mână cu un ciot, strigă să i se dea o sabie. Până să i se aducă, al treilea roman şi apăruse. Văzând soarta celor dinaintea lui, se trânti pe burtă şi se târî pe lăţimea zidului, ca să nu poată fi împuns. Dates se trezi cu coiful lui chiar deasupra capului. Începu o luptă inegală. Ştiind că nu-l va putea străpunge cu sabia rupta, Dates se repezi şi-i prinse coiful, răsucindu-l. Îi simţi gâtul trosnind. Un alt oştean apăruse lângă el şi Dates îi făcu semn să-l prindă pe roman de picioare. Se urcară amândoi pe zid şi-i dădură drumul pe scară, de-a curmezişul ei. la cădere, îi mătură pe toţi cei care tocmai urcau.

– Sus! strigă Dates.

Prinseră fiecare câte o parte şi traseră scara pe zid. Între timp Ziper ţinuse piept celor care săreau din turn sau urcaseră pe celelalte trei scări. Romanii prinseseră curaj văzând că din acest turn pot sări în cetate şi pot lupta deschis cu dacii. Dacă nu reuşeau de data asta să pună stăpânire pe o parte din cetate, era pentru ca nu pregătiseră destul de multe scări şi cel puţin două turnuri de asediu. Auxiliarii lucrau în mare grabă la altele.

Aşa se gândea şi Traian care privea din apropiere lupta. Decebal, văzând desfăşurarea bătăliei, dădu o poruncă scurtă şi un oştean de lângă el se grăbi s-o ducă mai departe. La puţin timp, două catapulte fură îndreptate spre turn şi-şi sloboziră săgeţile lor lungi cât o suliţă. Prima veni cu atâta putere, încât trecu prin scândura groasă. A doua trecu prin doi soldaţi deodată înşirându-i ca într-o frigare. Dacii scoaseră strigăte de atac şi se avântară cu mai multă tragere de inimă la luptă. Era ultimul lor avânt.

Pe lângă zid, doi oşteni duceau un vas cu smoală, nu prea mare, dar clocotind. Îl urcară pe zid. Când să-l răstoarne, unul dintre ei primi o săgeată drept în piept şi se cocârjă, prăvălindu-se în afară. Cel rămas în viaţă, văzând că pe scară urcau alţi romani, se plecă şi luă singur oala în braţe. Urla de durere, simţindu-şi pieptul gol şi palmele arse de vasul încins, dar nu-i dădu drumul. Ţipând, se îndreptă cu el spre scară, şi se plecă peste romanii care urcau, arzându-i. Cu braţele arse, încleştate pe oală, se prăbuşi. Alţi doi, la îndemnul lui Dates, traseră scara. Făcură şi ei cele ce vedeau că fac Dates şi alţi trei oşteni. Luară scara ca pe un berbece şi o repeziră în cerdacul turnului, în care acum erau înfipte opt săgeţi lungi.

De la o distanţă ceva mai mare de locul luptei, copiii mai mărişori aruncau cu toată puterea pietre.

Traian înţelese că nici de data asta nu câştigase bătălia, dar ştia ce are de făcut.

Din pădure, trompetele sunară încetarea atacului şi turnul greoi se îndepărtă de zid.

Lupta încetă tot atât de brusc cum începuse. Dacii rămaseră cu braţele căzute pe lângă trupuri, simţind deodată oboseala şi lipsa de putere. Îndârjirea din ei îi întărise, le dăduse forţe pe care nu bănuiau că le mai au. Acum iar erau nişte bieţi oameni sleiţi de sete, cu ochii arzând, cu picioarele tremurânde, care se prăvăliră acolo unde erau, să-şi tragă sufletele. Nu mai avură putere nici să-şi strige bucuria de a fi respins şi acest atac.

Decebal îi chemă la el pe cei doi tineri şi priviră împreună, de sus, din cerdacul locuinţei-palat, trupurile fără vlagă, lungite pe pământ. Femeile le aduceau câte o cană de apă, le ridicau capetele şi le dădeau să soarbă.

Regele oftă adânc şi, după ce mai tăcu un timp, muşcându-şi buzele groase, spuse:

– La noapte plecăm din Sarmi.

Nici unul n-a mai îndrăznit să rostească o vorbă.

Din casă în casă treceau oşteni cu şomoiogul de câlţi muiaţi în răşină şi dădeau foc. Nu trebuia să rămână nimic în urma lor, numai cenuşă să găsească duşmanul.

De sub locuinţa-palat pornea un tunel care ieşea tocmai în mijlocul pădurii, într-o grotă bine ascunsă. Mai întâi fură trimise femeile şi copiii, însoţiţi de câţiva oşteni cu porunca de a-i duce prin pădure, ocolind crestele munţilor, până la Capidava, încă necucerită de duşman. Plecaseră mai înainte câţiva oşteni să vestească sosirea şi să pregătească ceva cai, pe care să călărească acei tarabostes mai bătrâni şi femeile lipsite de putere. Livia şi Curta plecară odată cu toate femeile.

Când întunericul nopţii fu spart de primele flăcări izbucnite în cetate, Traian răsuflă uşurat. Fu sigur că a învins. Dacii îşi ardeau cetatea. A doua zi se vor preda sau îi va găsi pe toţi morţi. Nu s-ar fi mirat ca în zori să găsească o cetate pustie şi arsă.

Decebal hotărâse ca o mână de oameni să mai rămână, să păstreze cât o putea cetatea, pentru ca restul să se poată îndepărta. Regele părăsi cetatea printre ultimii. Dates şi Ziper rămaseră să înfrunte pentru ultima dată duşmanul, a doua zi. Erau siguri că în zori Traian îşi va trimite trupele la atac.

Şi aşa fu.

Când turnul se urni spre cetate, îl primiră cu săgeţi de catapultă, mai mult pentru ca să-şi facă simţită prezenţa. Şi bine făcură, pentru că romanii, care se aşteptau să găsească o cetate goală sau cu oşteni gata să se închine, rămaseră locului, aşteptând noi porunci. Înfuriat, Traian trimise la atac toate trupele, să termine odată.

Nu găsiră o cetate goală, dar se convinseră curând că prea mulţi

apărători nu sunt. Trecură uşor de ziduri şi lupta începu în cetate, pe după fiecare casă şi fiecare loc unde se putea ascunde un oştean.

Dates poruncise să se retragă pas cu pas spre locuinţa-palat, rămasă în picioare şi bine întărită, în care aveau să se închidă.

Romanii se treziră curând stăpâni pe cetate, dar nu putură pătrunde în locuinţa-palat, înălţată pe ziduri de piatră. Uşa grea fusese închisă şi de-a curmezişul ei pus un drug gros de stejar.

Trecu destul timp până când aduseră un berbec, s-o spargă. Dacii nu apărară locuinţa-palat.

Cât timp romanii spărgeau uşa, ei se grăbiră să fugă prin tunel.

Când nu găsiră pe nimeni, romanii bănuiră că trebuie să fie vorba de o ascunzătoare şi o căutară.

Călăreţii mauri porniră în goana calului după ei, să-i caute. Cei doi tineri, pitiţi în pădure, săgetară câţiva răzleţi, şi, pe caii lor, îl ajunseră din urmă pe Decebal.

Când îi văzu, chipul regelui se lumină. Până în clipa aceea fusese tare îngrijorat. Dar bucuria lui fu de scurtă durată. Oşteanul care mergea înaintea lor, să pândească drumul, se înapoie într-un suflet.

– În faţă sunt călăreţi romani!

Se convinseră că nu se mai puteau strecura mai departe. Romanii înconjuraseră locul.

– Ţineţi-le piept! porunci Decebal oşteanului, apoi se întoarse spre acei tarabostes care îl însoţeau şi le spuse: Prieteni, a sosit timpul să plecăm la Zamolxis. Romanul e în toate părţile. Traian ne caută să-şi împodobească cu noi carul victoriei. Cine ar putea să rabde o asemenea ruşine?

Doar ce rostise aceste vorbe, că din vale se şi auziră zgomotele luptei. Romanii dădeau năvală, nerăbdători să ajungă mai repede la Decebal.

Din locul unde erau, se vedea, până departe, valea şerpuită a unui râuşor şi coamele dulci ale munţilor împăduriţi. Decebal privi lung în toate părţile, de parcă voia să-şi umple sufletul cu imaginile acelui loc. Privirea încordată de până atunci a chipului i se topi. Luptase până în ultima clipă, îşi făcuse datoria.

Se întoarse spre un tarabostes din spatele lui şi-i spuse:

– Zida, tu eşti cel mai bătrân.

Cel numit îşi plecă fruntea, în semn că a înţeles, şi îşi trase cuţitul de la brâu. Făcu un pas în lături şi, cu un gest grăbit, îşi tăie gâtul. Nici cel mai mic geamăt nu-i scăpă de pe buze. Căzu şi se prinse cu palmele de pământ, murind aşa.

După el, alţi conducători de triburi, de cetăţi, de oaste, îşi dădură moartea, rămânând cu degetele înfipte în pământ.

– Voi, copiii mei, trebuie să scăpaţi!

– Nu, unchiule! Ne-ar fi ruşine! se tângui Dates, având pregătit cuţitul cu care să-şi scurteze zilele. Vrei să însoţim carul romanului?

– Nu, Dates, fiule! Trebuie să trăieşti! Spune dacilor că am hotărât ca tu să fii regele lor! Strânge-i de prin toate locurile şi porneşte iar lupta! Caută aliaţi printre barbari şi luptă alături de ei!...

Dates gemu neputincios. Regele îi încredinţa viitorul Daciei. Nu-şi putea da moartea pe care o dorea.

– Comoara de sub Sargeţia... Numai voi ştiţi taina ei. Cu aurul de acolo puteţi cumpăra săbii. E cea din urmă nădejde a noastră... Nimeni să nu afle taina ei.

Lupta se auzea acum la câţiva paşi. Decebal îi îndemnă:

– Hai, fugiţi! Fugiţi! Spuneţi copiilor voştri că ne-am apărat pământul până la ultima suflare. Fugiţi! Nu uita, Dates, tu eşti regele dacilor! Scapă-ţi ţara de duşmani!

Nu aşteptă răspunsul lor. Îşi înfipse cuţitul în gât şi rămase o clipă drept, privind spre tineri, şi amândoi îi văzură ochii albaştri zâmbind.

Auziră săbiile izbindu-se una de alta şi se dezmeticiră. Primiseră porunca să se salveze şi să-i cheme pe daci la luptă. Trebuiau să scape!

– Sus, Ziper!

Erau în apropierea unui stejar gros de nu-l puteau cuprinde doi bărbaţi vânjoşi. Se căţărară până în vârful lui şi rămaseră nemişcaţi până când liniştea se aşternu iar peste acel loc al durerilor. Coborâră tiptil şi porniră hotărâţi la drum.

Aveau de îndeplinit porunca lui Decebal...